

5. 157.

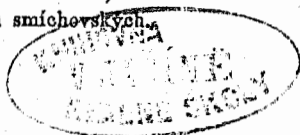
Vl.
I. b.
35. & 37.

Cvičení pravopisná

pro školu i dům.

Sepsali

Jan L. Mašek a Fr. Streit,
učitelé na obecných školách smíchovských

Schválila učitelská jednota „Budeč“ v Praze.

Sešit I.

V PRAZE.

Nakladatel kněhkupectví: L. L. Kober.
1870.

3047

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PEDAGOGICKÉ FAKULTY
HR. DĚC 26 DVE

Signat. č. V 444

Inventar. č. 200676

Národní kněhtiskárna I. L. Kober v Praze.

P ř e d m l u v a.

Kdo uměti chce správně česky psáti, musí naučiti se netoliko správně užívati písmen k označování zvuků v řeči naší se ozývajících, nýbrž i dokonalé zběhlosti nabyti v tvarosloví, aby poznával v řeči všelike proměny, ohybáním, odvozováním a skládáním vzniklé.

Jako žádný jazyk nemá abecedy tak úplné, aby každý v řeči slyšitelný zvuk zvláštním písmenem mohl býti naznačován, tak i v českém jazyku často jedním písmenem rozličné zvuky znamenáme. Proto ku správnému psaní nevyhnutelně potřebí jest známosti, která a kdy kterých užívá se písmen k označování zvuků v slovech slyšitelných.

Že i tvarosloví důkladně znáti musí, kdo správně česky psáti uměti chce, patrnó z toho,

že pravopis z velké části na něm se zakládá. Jestli pravopis český jaksi praktickou stránkou učení mluvnického, o něž ve všem se opírá, jím se vysvětluje. Než nebývá všude ve školách pokrok v pravopisu ve shodě s výsledkem učení mluvnického a nezdědka zůstávají v něm pozadu žáci v mluvnici právě vynikající. Zkušenost tato zřejmým jest dokladem pravdy, že míti známost něčeho a uměti známosti té užití k potřebě praktické dvojí jest umění. Dovede-li pak málokdo známostí svých v potřebě praktické zužitkovati úplně, jak možno očekávati toho od mládeže?

Kdo zkusil, jak často mládeži na mysl přiváděti třeba, co v ní stálosti míti má, přisvědčí nám zajisté, že od známosti označování zvuků písmeny a všelikých přípon ohybacích a odvozovacích k správnému všeho toho užívání a psaní daleká jest cesta, po níž mládež zvolna a opatrně vedena býti má, aby učení bylo jí k prospěchu trvalému.

Proto učení mluvnická hojným a rozmanitým cvičením dokládána a dotvrzována býti mají.

Že pak jako při všem učení školním tak i v cvičeních pravopisných vedle stránky formální i obsahu dbáti sluší, aby mysl mládeže

věcmi neužitečnými zanášena nebyla, nebývá vždy věcí snadnou vyhledati sobě k utvrzení některého pravidla mluvnického příkladů vhodných, mysl dětskou poutajících. Práce ta vyžaduje netoliko času a trpělivosti ale i mnohých prostředků a pomůcek, jichž nekaždému učiteli při bídém jeho postavení materiálním možno jest sobě opatřiti.

Potřeba jakési pomocné knihy při vyučování mluvnici jeví se tím citelněji, čím větších nároků na školy obecné činí život praktický, čím větší přípravy žádají školy střední, aby tu jazyk mateřský, jako přirozeno, základem býti mohl učení se jazykům cizím.

Této potřebě vyhověti aspoň poněkud, jest účelem spisu tohoto. Nevyhověno-li jím někde, jak by toho přáti bylo, nebudiž to přičteno nedostatku dobré vůle aneb píce práci té věnované.

Dílo celé rozvrženo jest ve tři části:

První obsahuje příklady, z nichž naučiti se možno psaní písmen dle jich znění, dle významu slov a dle obecného způsobu psaní.

V druhé části obsažena budou cvičení na přípony ohybací a odvozovací.

Třetí část konečně přinese původní i sebrané příklady kratší i delší obsahu mravoučného i věcného.

Jak by učitel cvičení pravopisných užívati měl ve škole, o tom nezdá se nám potřebno slov šířiti.

Na Smíchově dne 15. března 1870.

Spisovatelé.

O b s a h.

	Stránka
Prodloužením nebo skrácením samohlásky měnívá se význam slova.	
Dloužení a krácení samohlásek ve kmeni	1
Dlouhé a krátké samohlásky v předponách	2
Dlouhé a krátké samohlásky v příponách	3
Místo <i>ó</i> píšeme <i>ů</i>	4
Místo <i>ou</i> píšeme na počátku slova <i>ú</i>	8
Nenáleží-li <i>ou</i> k jedné a téže slabice, není dvojhláskou	9
Po obojetných souhláskách píšeme ve kmeni <i>i</i> neb <i>í</i>	9
Po obojetných souhláskách píšeme jen v několika kmenech <i>y</i> neb <i>ý</i>	11
Je-li slabika <i>vy</i> předponou, píše se s <i>y</i> neb <i>ý</i>	24
Po tvrdých souhláskách píše se <i>y</i> neb <i>ý</i>	27
Po měkkých souhláskách píšeme <i>i</i> neb <i>í</i>	36
<i>ě</i> a <i>je</i>	41
<i>l</i> a <i>r</i> zastupují v některých slovech samohlásky	42
Slova s <i>é</i> ve kmeni, místo něhož klade se v obecné mluvě <i>í</i>	42
Slova, v nichž vyslovujeme jasné hlásky co temné	44
Slova, v nichž vyslovují se temné souhlásky co jasné	46
Sykavka <i>s</i> zní co předložka <i>i</i> co předpona zvláště před jasnými souhláskami co <i>z</i>	49

	Stránka
Sykavka <i>s</i> zní co předložka i co předpona zvláště před temnými co <i>s</i>	49
„S“ vytýká směr shora dolů, stranou atd.	50
„Z“ vyjadřuje nejčastěji směr z vnitřku, ven, vzhůru atd.	52
Předpona <i>uz</i> značí směr zdola nahoru, na něco, k něčemu	52
„H“ na počátku slov před <i>r</i> a <i>ř</i> , <i>l</i> před <i>ž</i> zamlčují se . . .	53

Prodloužením nebo skrácením samohlásky měnívá se význam slova.

Dloužení a krácení samohlásek ve kmeni.

1.

Dcero, poslechni ráda rodičů svých; rada jejich vždy jest upřímná. Pro nepatrnou vadu velikou vadu počínati, nerozumné jest. Žačka hravá i v čas učení si hrává. Hory české mají na straně k Čechám příkré stráně. Pochlebuňka se straň! Šemík skočil s Horymírem přes sráznou stráň Vyšehradskou do Vltavy. Dravá zvířata živí se masem jiných zvířat. V zimě u večer peří se drává. Přijda z venku nezastavuj se u kamen! Váha dvacetí liber nazývá se kámen. Diamant jest nejtvrďší a nejdražší kámen. Do ciziny nechod bez pasu! Pocestní zavazují peníze do pásu. V horkém zeměpásu jest rostlinstvo bujnější nežli u nás. Při bouři na moři loď praská. Smrkové dříví hořc praská. Pastýř žena stádo praská. Snaze upřímné Bůh požehnává. Snaze jest vytýkati, nežli sám lépe dělati.

2.

V mnohých krajinách peče se chléb výhradně z mouky pšeničné. Velká jest péče Angličanů o vycování dítek. Sléz má krásný květ. Sléz se stromul

Pekař chtěje péci, pometlem pec vymetává. Kdo v té peci bývá, jiného tam hledá. V léku často jed ob- sažen bývá. Vědomí, že k hrobu se vleku, slabost zvětšuje.

3.

Víno není vinno, že se jím lidé opíjejí. Stroji šicími šije se rychle a pěkně. Šije mnohých ssavců hřívou jest porostlá. Jíní čili jinovatka jest zmrzlá rosa. Jíní lidé, jiné zvyky. Vůně violky jest libá. Jen otrok libá ruku, která ho bila. Slované pili medovinu. Pili včel každý se musí podiviti. Míle rakouská má čtyři tisíce sáhů. Zpěv ptactva na jaře míle sluchu našeho dojíhá.

Dlouhé a krátké samohlásky v předponách.

4.

Nápoj žíznivých! Voda jest nejzdravější nápoj. Namel mouky chlebové! Namel jest jedovatá. Návoz štěrku na cestu, chceš-li ji spraviti; návozem písku cesty nezlepšíš. Zastup otce, kde ti možno. Zástup lidí vyšel sv. Vojtěchovi z Říma se vracejícímu vstříc. Lízání ovcím nasyp do žlabu! Čím větší násyp, tím déle se mele.

5.

Vyvrať, co křivého proti tobě bylo pronešeno. Stromu vichrem vyvrácenému říká se vývrať. Nemůžeš-li dosáhnouti, přistav židle. Přistav terstský jest pro Rakousko velmi důležitý. Vzteklemu psu se vyhni. Kovář ve výhni železo roztápí.

6.

Ustroj se, máš-li jíti do chrámu! Srdce jest nejdůležitější ústroj těla lidského. Uděl, Bože, požehnání lidu svému! Dobré vychování jest nejlepší úděl. Úhel dřevěný se leskne. Pravý úhel dělí se na 90 stupňů.

Dlouhé a krátké samohlásky v příponách.

7.

Léta mladosti jako voda plynou. Křepelka, ač těžko létá, přece se každoročně stěhuje. Štrouha časem travou zarůstá. Křen se strouhá. Libuše vládla s počátku sama, později s Přemyslem. V některých zahradách pěstuje se samá zelenina. Hospodář časem i penězi! Kde hospodář do kouta nahlédá, tam hospodářství dobře stojí. Ruda jest nerost, z něhož se kov dobývá. Severní krajiny osvětluje delší čas pouze rudá zář. Váha pšenice rozdílna jest. Kdo s dobrým skutkem váhá, zlehčuje jej.

8.

Z rákosu dělají se hole. Kras má z velké části holé skály. Známe léčivou moc mnohých bylin. Býváme potěšeni, přijdouce v známé kraje. Vlastenci srdce láskou k vlasti plane. Plané ovoce trpké jest. Dšťovky a mnohá jiná zvířátka na světle slunečném hynou. Obydlí lidské bytí má světlé, suché a prostranné. Na jaře slunečným teplem rostlinstvo k novému životu se probouzí. Některé rostliny jen v teplém, jiné jen v studeném kraji se daří. Skřivánek nízko žive, ale vysoko Boha chválí! Rtuť jmenuje se také živé stříbro.

9.

Rozeznáváme hlavně dva druhy lesních stromů: listnaté a jehličnaté. Boleslav Druhý byl mocným panovníkem. Karlín leží u paty Žižkova. Císař Karel Pátý dal za živa slavit pohřeb svůj. Na jaře rozléhá se na poli i v háji zpěv ptactva. Pravdy milovný všude pravdy hájí. K mnohým pracím hodí se lépe volí nežli koně. Každý ať dle náklonnosti a schopností svých stav si volí. Stroji vykonávají se práce jednotvárné. Strojí se k dešti. Kdo v boji o život se bojí, zřídka zvítězí. Kdo chce žítí, musí

síti. Rybář užívá udic, čerenu a síti. Útěcha v hoři jest co lék v nemoci. Síra hoří modrým plamenem.

10.

Porovnejte význam následujících stejnozvukných slov :

vraná — vrána,
 drahá — dráha,
 stala (se) — stála — stálá,
 pravá — práva — prává,
 posila — posílá,
 sypká — sýpka,
 kopa — kopá,
 váli — valí — válí,
 kalí — káli (se),
 sazí — sází,
 (v) kraji — krájí,

bili — bílí,
 myli se — mýlí se,
 paní — páni,
 pili — pílí,
 čistí — čísti,
 obilí — obílí,
 kusy — kusý,
 kolik — kolík,
 přival — příval,
 uraz — úraz.

Místo ó pišeme ů.

11.

a) v kmeni.

Doba vzrůstu jest v chovu dobytka nejdůležitější. Nejdokonalejší odrůda koní jest kůň arabský. Nikdo neví léhaje, zdali zdrav s lůžka svého povstane. Není růže bez trní. Laponci dělají ze sobí kůže oděv, stany a lůžka. Kůra sumachu poskytuje nejlepší tříslo. Častá krůpěj i kámen vytluče. Jan Křtitel byl předchůdcem Pána Ježíše. Muchomůrka, ač na pohled krásná, předc jed obsahuje. Ať déšť prší neb sníh věje, vždy se vůle Boží děje. Každý jest svého štěstí strůjce. Sůl krušná jest sloučenina solíku a sodíku. Židé po všem světě žijí porůznu. Jan Jiskra z Brandýsa byl věhlasný vojevůdce. Člověk bez cnosti jest jako květina bez vůně. Drů-

beže se posud u nás málo hledí. Chůvy, nenavádějtež děti před časem k chůzi! Nůše pletou se z proutí. Klaň se tvůrci svému! Zajíci jsou škůdcové osení. Dům můj, dům modlitby jest. Tuk přeživavců slove lůj. Vyšívání bůstkami jest nepotřebné. Stůčka plátna má obyčejně 30 loket. Mladé krůty podléhají v čas zánětu masitých výrůstků mnohým nemocem. Jihoslované mívají s Turky časté půtky.

Ustřice jsou oblíbenou lahůdkou boháčů. — Kdo každého poslouchá, zle činí, a kdo nikoho, ještě hůře. Lepší dobrá chůze, nežli špatná jízda. Svět svátek, měj půst v pátek a statek tvůj nebude krátek. Svůj k svému lne. Čistota půl zdraví. Stůjme k pravdě a právu! Příčin se člověče, a Bůh ti pomůže. Skoro všecky řeky české na domácí půdě vznikají. Každé osení jiné půdy žádá. Častěji lze přemoci odpůrce ochotnou službou než mečem.

12.

b) v předponách.

Svatý Vojtěch velkou část důchodů svých daroval chudým. Důvěřuj se v Boha a v svoji sílu! Důmysl lidský vynalezl stroje, jimiž se práce všeliké podivuhodnou zevrubností a důkladností vykonávají. Průmyslem vzrůstá se blahobyť. Původní obyvatelstvo americké vyhubeno jest z velké části přistěhovanými Evropany. K počtě 70iletých narozenin Fr. Palackého uspořádán byl v Praze r. 1868 velkolepý průvod. Průměr naší země obnáší 1714 zeměp. mil. Leonidas se třemi sty chrabřích Spartanů bránil po dva dny průsmyk Thermopylský proti celému vojsku Peršanů. Právě ukončeným průkopem šíje čili převlaky Suezské usnadněn jest obchod Evropy s Indii. Průtržemi mračen povstávají povodně. Oblátky ve vrstvách pískovcových důkazem jsou vodního původu pískovce. Lékaři pilně pozorují průběh

nemocí. Některá zvířata dýchají průdušnicemi. Bez pŕtky není vítězství. Buď důsledným ve všem svém jednání. Krajina na dolním Labi jest pŕvabná. Rodiče starati se mají, aby dítka pro budoucí svůj stav důkladného nabyly vzdělání. Důvtipný dlouhého výkladu nepotřebuje. Sklo jest průhledné, led jest průsvitný. Národ vzdělaný důstojným způsobem oslavuje památku mužů o vlast zasloužilých. Jiří Poděbradský zůsta vil nám krásný příklad lásky k vlasti. Záložny jsou důležité ústavy peněžní pro menší živnosti vůbec, pro řemesla zvlášť. Ve vřkolí žateckém pěstuje se vyhlášený chmel.

13.

c) v pŕřponch.

Město bez domů; les bez stromů; pole bez klasů; hlava bez vlasů; hájek bez ptáků; škola bez žáků; věž bez zvonů; kočár bez koňů; rybník bez ryby, jsou samé chyby. Kolik krajů, tolik krojů, tolik obyčejů. Kde daleko široko není lesů, tam málo bývá dešťů. Kdo žádá pozemských statků více nežli pokladů duše, pošetilec jest. Varuj se zlých tovaryšů. Přemnohé květiny mají pět květných lupenů. Dvanáct kusů jde do tuctu, šedesát kusů do kopy. V soustátí severoamerickém zpěvavých ptáků a zajíců nemají. V písčítých krajinách afrických a asijských užívá se velboudů k nošení břemen. Přeživavci předních zubů v horní čelisti nemají. Karmin připravuje se z červců nopálových. Pěstování hedvábných bourců vzrnáhá se v Čechách rok od roku. Povětrných mlýnů jest v Čechách po řídku již viděti. Nohy netopýrů spojeny jsou létací blanou. Labe má mnoho pŕítoků. Šelmy mají na předních nohou čtyři, na zadních pět prstů. Laň parohů nemá. Krev obojživelníků a ryb studená jest. Pondravy chroustů jsou osení velmi škodlivy. Z chlupů zaječích dělá se plš. Z rohů dělají se

hřebeny, z parohů jeleních střenky. Blíže Turnova nachází se mnoho granátů a jiných drahých kamenů. Železo jest ze všech kovů nejpotřebnější. V krajinách polárních stromů nemají. Kde není přijimačů, není zlodějů. Pevná země dělí se na pět dílů světa. Židé rozprchli se do všech úhlů světa.

14.

Pochlebník příbuzný lhářův jest. Katův meč v odporu jest s lidskostí. Soudcův výrok zakládá se má na pravdě a právu. Zrádcův čin i u nepřítelů v opovržení přichází. Nezdárné dítě otcův zármutek. Úmysl králův k blahu poddaných směřovati má. Čechové dlouho v písních opěvali smělý Horymířův skok. Jakub poznal oblek Josefův.

15.

Slovanským apoštolům Cyrillu a Methoději ztěžován jest nemálo úřad kněžními německými. Hunům nepodařilo se vyvrátiti říše římské, nýbrž Němcům teprv o 50 let později. Mladým jelenům říká se kolouši. Starým národům známy byly toliko tři díly světa: Evropa, Asie a Afrika. Dítky nemají se mrzákům posmívati. Vděční buďte svým dobrodincům. Chlubný skutkům svým rád ceny přikládá. Pravidlům života záhy se přiučujte. Slovům sladkým víry nepřikládejte. Mnohé starožitné památky české i věkům budoucím hlásati budou slávu předkův našich. Pohané také zvířatům se klaněli, božskou poctu jim prokazujíce. Obyvatelům severních krajin jest sob tím, čím velbloud Arabům. Mnozí národové afričtí až podnes bohům svým lidi obětují. Jako velryby rybám, tak podobni jsou i letouni ptákům. Matky synům cti žádají. Tělo lidské mnohým nemocem a neduhům podrobeno jest. Labe teče od Hradce k Pardubicům, k Poděbradům, k Litoměřicům, Drážďanům a j. Čechové s Moravany

nejednou válčili proti společným nepřátelům. Vojínům poslouchatí jest vůdce, synům otce, žákům učitele, učenníkům mistra. Pražané statečně uhájili města svého proti Švédům. Pomáhej sousedům, pomohou i tobě. Živ buď vlasti, přátelům, vzdají čest tvým popelům. Liška nebezpečná jest mladým srncům, zajícům, kuřatům. Císař Konstantin Veliký zrušil zákony pohanských císařů proti křesťanům vydané. Nábožný modle se zrakův svých k nebesům pozvedá. Tělesům nebeským vykázána jest tvůrcem určitá dráha. Blána letounů v letu křídílům se podobá.

Místo ou píšeme na počátku slova ú.

16.

Řeky české malebnými údolími se berou. Nejvyšší úřadové v zemi české bývali: úřad nejvyššího purkrabí, komorníka a sudího. Hanáci obývají úrodnou krajinu Hana zvanou; příbytky jejich jsou úhledné a čisté. Při ústí řeky Bělé leží město Ústí nad Labem. Úpa, první to větší přítok Labe, sbírá se na úpatí Sněžky z pramenů horských. Jazyk jest malý úd, ale veliké věci provádí. Král Ludvík na útěku před Turky u Muhače v bahně zahynul. Útlý věk k vzdělávání nejpodajnější jest. Úlisného člověka pečlivě se straň. Nebuď účasten křivdy, nebudeš účastenství míti v následcích její. Kdo zlého se dopouští, nemaje zlého úmyslu, k politování jest. Úkladná vražda smrtí se tresce. David znal úklady syna svého Absolona. Maso úhoře jest chutné. V úplňku vychází měsíc při slunce západu. Po účinku zlá rada. V práci útěchy i útočiště hledej. Pokročilí hospodáři nenechávají rolí svých ležeti úhorem. Úzká jest cesta ctnosti. Kdo k dosažení účelu třeba dobrého nešlechetných užívá prostředků, bídník jest. Neopatrnost vede často k úrazu. Labe ubírá se z Čech úzkým úžlabím mezi vysó-

kými stěnami pískovcovými. Úval Domažlický proslaven jest vítěznými bitvami Čechův. Měj útrpnost s lidmi nevinně v neštěstí upadšími. Úly Dzierzonské došly v Čechách velkého rozšíření.

Nenáleži-li ou k jedné a téže slabice, není dvojhláskou.

17.

Čas jsou peníze, avšak jen tomu, kdo ho použití dovede. Mládež potřebuje poučení. Z důchodů obecních vyplácí se jen na poukázky představeného. Kdo mnoha řemeslům se učí, žádnému so nedoučí. Hleď sobě z rána kus cesty poujítí, nechceš-li vedra denního zakusiti. Těžko dostati zaměstnání, k němuž nemůžeme se schopnostmi proukázati. Čtení mravoučných spisů mládeži prospěšné jest. Útvar kamenouhelný v Čechách hojný jest. V trojúhelníku pravoúhelném rovnají se oba ostré úhly dohromady pravému. Chlubným řečem musí se člověk pousmáti.

(Rozdělte slova v těchto větách na slabiky!)

Po obojetných souhláskách pišeme ve kmeni i neb í.

18.

a) Čím se kdo obírá, v tom mívá zběhlosti. Čas jako voda ubíhá. Při svitání mnozí ptáci prozpěvují. Krev žilami obíhá. Země naše jest malouнкé těleso v širém vesmíru. V bídě nezoufej, v Boha doufej! Dítky dohlídky potřebují. Spokojenost mnoho ku zdraví přispívá. Ve vlhku vyrůstá plíseň. Plísta jest jedovatá. Břízu po bílé kůře poznáš. Líný medvěd slídí rád po medu. Neubližuj zvířatům; cítí bolest jako ty! Obilí se na řesetě pod sívá. Sám se do ok chytá, kdo je na jiného splítá. Ruka ruku otvírá, noha nohu podpírá. Kdo vítr seje, klidí bouři. Viny odpuštěné připomínati tolik

jest, jako rány zahojené otvírati. Čí chléb jíš, toho píseň zpívej. Líná ústa holé neštěstí. Víra bez skutků mrtva jest. Símě v zemi vložené vyháň perko a kel. Dívky vinou z kvítí věnce. Staří na mladá svá léta rádi vzpomínají. Kdo chce žít, musí sít. Svíce jiným sloužíc, sama se stravuje. Spíše kámen obměkčí než srdce lakomcovo. Příliv i odliv moře adriatického nepatrný jsou. Povědky čítej, ale učení nezanedbávej.

(Tvořte z vyznačených slov jiná měnice *i* v *e* neb *ě*)

19.

Zkoušejte, od kterých slov odvozena jsou následující slova: víska, vížka, zídka, míšek, kvítek, štípek, oříšek, řička, sídlo, řemínek, kamínek, čípek, sklípek, píрко, kmínek, vínek, lupínek, díra, míra, hlídač, mírný, svítiti, zavíratí, besídka, jezírko, límec, plíšek, pospíchatí, dovídati se, hrozinka, dvířka.

20.

b) Sám sebe bije, kdo nestřídmě žije. Sláma obilná, jsouc těžko záživná, míchá se s pící zelenou. Fík u nás pod nebem neuzraje. Kristus odevzdal Petrovi klíče království nebeského. Američtí zdržují se pití všelikých lihových nápojů. Lípa byla Slovanům stromem posvátným. Liška v kurníku, vlk ve stádě, koza v zahradě, škoda na snadě. Úlisnost nejbolestněji uškne. Jednoho minouti, druhé svinouti, k třetímu pomlčetí, cesta k pokoji. Na úrok pánu Bohu dává, kdo se nad chudým smilovává. Kde krajan nemiloval krajana, má cizozemce za pána. Slova pronešená, věky minulé, nikdy více se nevrátí. Kdo za milost prosí, buď práva nemá aneb není si ho vědom. Pilnost přináší chléb, zahálka hanbu a nouzi. Pily k řezání klád na prkna a latě dvojského druhu jsou: rovné a kruhovitě. Rovné síly v protíném směru účinkující způsobují rovnováhu. Síra slouží na děláni střelného prachu, rumělky, k bílení a p. Sirotků utiskovati bývá u všech národů

přísně trestáno. Cvičení a zkušenost dává umění. Včelník dává dobrou píci, zvláště ovcím. Vinný kámen při kvašení z vína se usazuje. Pracovitost nejlepší lék proti dlouhé chvíli. Zjistný člověk, špatný přítel. Ozimní obilí jen v chladnějších krajinách seje. Čeho oko nevidí, toho srdce neželí. Pro slíbené jeď na rychlém koni. Často lidé hynou klevetníků vinou. Na dobrou věc netřeba kupcův pobízeti.

**Po obojetných souhláskách píšeme jen v několika
kmenech y neb ý a to po b :**

by, býti, obydlí, bydlo, babyka, kobyla, obyčej, bylina, bystrý, býk, Bydžov, byl a ve všech slovech od těchto odvozených.

21.

Předkové naši byli národ tichý, hudby a míru milovný, ale v boji udatný. Zabývali se nejvíce polním hospodářstvím, chovali dobytek; uměli však také z rud kovů dobývat a z nich všelike věci zhotovovat. Přbytek svých plodin a výrobků ochotně vyměňovali s obyvateli krajin sousedních za sůl a jiné k živobytí potřebné věci. Obývali nejen země nyní Slovany obydlené, nýbrž i mnohé jiné krajiny, jež později samostatnosti staly se později kořistí národů germanských. Původní bydliště jejich byla východní Evropa. Příbytky jejich, jež ze dříví stavěli si údové každé rodiny pohromadě nejvíce v dolinách při vodách živých, nebyly sice skvostné ale zdravé. Nábytek a oděv domácí sami si zhotovovali. Věřili v bohy a běsy, totiž v bytosti světla a bytosti temna.

22.

Jak nabyt, tak pozbyt. Opatrnosti nikdy nezbyvá. Mnohý chvátá v cizinu, že ho doma dobré

bydlo pálí. Čeho doma nazbyt máš, pro to jinam nechod. Kdo na cizí zbytky živ, zbohatne-li bude div. Kdo haní, rád by měl, kdo chválí, rád by od byl. Kočka by ryb ráda, kdyby sobě jenom nohou máčeti nemusela. Nežijeme, abychom jedli, ale jíme jen, abychom živi byli. Kdybych sebe většího protivenství snášeti měl, lásky k vlasti své nezapru nikdy. Cti otce i matku svou, abys dlouho živ byl. Neměl bys žádné moci nade mnou, kdyby ti nebyla dána shůry. Vzdělanost, práce a spořivost vedou k blahobytu. Pole, na němž Jan Žižka u Přibyslavi zemřel, nazývá se polem Žižkovým. Ves Bylany v Žatecku známa jest svými zřídly hořké vody, která pro svou léčivou moc daleko široko se rozesílá.

23.

Kazi, nejstarší dcera Krokova, znala léčivou moc bylin, jimiž uměla neduhy lidské léčiti. Při nastolení knížat českých byl obyčej, obětovati strakatou kobylu a strakatého vola. Černobýl jest rostlina v celých Čechách obyčejná. Listy některých rodů černobýlu silně voní. Úroky mají bystré kroky. Nový Bydžov jest obchodní město nad Cidlinou. Co se mnohým hodí, to v obyčej chodí. Osady slovanské, Bystrá, Bystré neb Bystřice jmenované, leží obyčejně při potoku neb řece prudce č. bystře tekoucí. Cvrkání kobylek vzniká třením levé krovky o lesklou blánu pod ní ležící. Babyka čili černý klen jest druh javoru, který u nás v dobré půdě vyrůstá co strom do výše 30—40'; v špatnějších půdách pak jest jenom neúhledným kostrbatým křem. Býčí boje, jakéž zachovaly se posud jen u Španělů, záležejí v tom, že se člověk s rozdrážděným býkem potýká. Za starých časů byly býčí boje u Řeků i u Římanů oblíbeným vyražením. Severně od Brna blíže Adamova jest jeskyně, Býčí skála zvaná, zdělí 486', v níž jsou síně až i 60' vysoké.

Po l: lýko, lýtko, lysý, lyska, mlýn, plýtvati, oplývati, polykati, plyn, slynouti, slyšeti, blýskati se. — Lykurg, Lýra, Ilyrové.

24.

Len a konopě pěstují se dílem pro semeno, z něhož tlačí se olej, dílem pro lýko, jehož se co předitiva užívá. Lýkovec jest rostlina jedovatá, rostoucí u nás v lesích co keř 2—4 stopy vysoký; pěstuje se též pro okrasu v zahradách, kdež, doštane-li se mu náležité úpravy a ošetření, vyrůstá v úhledný strůmek. Lykožrout jest brouk as dvě a půl čárky dlouhý, jenž lýko stromů rozrývá a tím usychání kmenů způsobuje.

25.

Dobré slyšeti daleko, a zlé ještě dále. Soudce má na obě uši slyšeti. Kdo za dveřmi poslouchá, sám o sobě slýchá. Slyš mnoho, mluv co nejméně! Doktor Jan Purkyně slynul učeností v oboru lékařství po celém téměř světě. Čas jako voda plyne. Uplynulý jednou čas nevrátí se více zas. Z kameného uhlí dobývá se plyn, jímž se Praha a některá jiná města česká osvětlují. Tak nalezáme plynárny v Kolíně, v Hradci Králové, v Mladé Boleslavi, v Plzni, v Budějovicích a j. Dítky posmívaly se Eliseovi, že byl lysý. Lyska jest pták vodní, divoké kachně podobný, vyznačený krátkým zobákem a širokou bílou lysinou na čele; peří jest z mládí olivově hnědé, v stáří šedočerné. Lyska zdržuje se na vodách stojatých a hnízdí se v rákosí. Lysá jest starobylé město nedaleko Labe v kraji mladoboleslavském. Starí Egyptané vzdávali božskou poctu býku černému s bílou lysinou, ježž Apis nazývali. Pelyněk jest bylina s bílým plstnatým listem a žlutým květem, jíž se v lékařství a ku zhotovování kořalek užívá.

26.

Každý rád na svůj mlýn vody nahání. Dokud nebylo mlýnů, praživali a požívali lidé celých zrn

obilných, aneb je mezi kameny rozdrcovali. Nejlepší kameny mlýnské jsou z tvrdého pískovce hrubě zrnitého, aby obilí ne tak trháním jako třením se rozemílalo. Kameny ochozené mlynáři na třecích plochách naostřují čili křesají. Blýskání jest původu elektrického. Blýskání bez hřmění, jakéž za teplých letních večerů, zvláště v srpnu vidati bývá, slove blýskavice. Čím kdo oplývá, toho sobě obyčejně neváží. Kdo časem plýtvá, chudne. Přeživavci potravu svou dvakráte polykají. Hltavé polykání přetěžké zažívání.

27.

Lýtka zovou se svaly na zadní straně holeně. Poněvadž při chůzi přechází střídavě celá tíže těla s nohy na nohu, jsou svaly lýtkové silné; pro jich upevnění slouží kost lýtková, podél hnátu ležící. Zvířata lýtek nemají. Lykurg, slavný zákonodárce spartanský, zamezil zákony svými krvavé spory domácí a vyrovnal stavy, rozdělil práva i jmění rovným dílem. Zvláštní péči měl Lykurg o vychování mládeže k povolání vojenskému.

28.

Lýra, nejstarší nástroj hudební, měla podobu dvou S proti sobě obrácených s třemi až i jedenácti strunami, na něž se tlouklo hůlkou obyčejně slonovou. Básně lyrické líčí city duše lidské způsobem dojemným a jmenují se tak, že druhdy při lýře zpívány bývaly. Ilyrové byli v starém věku národ veliký, jehož potomci jsou dnešní Albánci.

c) **Po m:** my, mysl, mýti, mýdlo, myš, mýto, mýliti se, hlemýžď, smykati, zamykati, prosmyk, mys, myrta.

29.

My o vlku, a vlk za dveřmi. Pomysli, čím jsi a čím jednou budeš, a všechna hrdość tvá zmizí. Kdo mnoho mluví, obyčejně málo myslí. Kde jich mnoho

velí, tam se mysl dělá. Veselá mysl půl zdraví. Mysl kalná zdraví nepřidá. Tak smýšlej, že mnoho uměti lépe jest, než mnoho peněz nashromážditi. Rozmysli dobře, nežli k činu přikročíš! Promysli důkladně, začni rychle, konej pilně! Kdo dobře činí, zlý úmysl máje, zle činí. Kdo mluví nesmysl, smíchu neujde. Průmyslem rozmnožuje se zámožnost. Myšlénky a oblaka mýta neplatí. Člověku lehkomyšlnému statku svého nesvěřuj. Těžkomyslnost bývá původcem samovraždy. Nebuď málomyslný, chceš-li zvítěziti nad nehodou světskou. Zlomyslný člověk nejvíce sám sobě škodí. Vysokomyšlný jinými pohrdá, velkomyslný protivníkům svým odpouští. Přemyslovci vládli v Čechách více než 500 let. Myslivci mnohé části těla zvířecího jinak jmenují než mluva obecná. Tak slují v řeči myslivecké uši zajíců sluchy, nohy běhy, krev barva atd. Litomyšl jest město starobylé; dle Kosmasa stával prý zde hrad župní, na němž byl kostel sv. Klimenta, kterýž prý Cyril a Method sami vystavěli.

30.

Když ruka ruku myje, jsou obě bíle. Pomyje obsahují mnohé částky mrvné; proto je hospodáři na hnůj vylévati dávají. Mydláři dělají mýdlo z loje a louhu; jest pak mýdlo hlavně dvojí, mazavé a tvrdé. V měkké vodě rozpouští se mýdlo více nežli v tvrdé; proto praním namydleného prádla ve vodě měkké více mydlin povstává. Jeden kocour stáda myší se nebojí. Kočka myší nenechá, liška slepic. Mýto znamenalo původně vymyté místo v lese; odtud jména obcí v Čechách, jako Mýto Vysoké a j. Předkové naši příbytků svých a chlívů nezamykali. Každý člověk může se mýliti; nikdo není neomylný. Kdo by sobě neomylnost chtěl prisuzovati, Bohu by se chtěl rovnati. Omyl stává se křivdou, pakli se při něm ku škodě jiných setrvává. Někdy malá mýlka velké nedorozumění způsobuje. Tělo hmyzů skládá se z hlavy, hrudi a zadku. Hmyzové mají šest noh,

dvě tykadla, dvě složité oči a kusadla. Líhnou se z vajíček, jen mšice rodí živé. Hmyz velmi se rozplemeňuje a mnohý druh stává se množstvím svým velmi škodlivým. K hmyzům počítáme brouky, motýly, mouchy a j. Hlemýžď zahradní vykrmuje se ve zvláštních jamách a slouží pak za postní lahůdku.

31.

Housle, bráč a basa jmenují se nástroje smyčcové. Č. smykačí, protože se z nich smykáním smyčce po strunách jejich zvuky vyvozují.

Prosmyky jsou těsné průchody mezi horami po obou stranách vystupujícími. Ve vědě vojenské mají prosmyky velikou důležitost, protože jimi pochod vojska možný jest toliko v řadách úzkých, čímž obrana proti nepříteli velice se ztěžuje.

Myrta jest keř neb strom vždy zelený s bílým květem a bobulovitými plody. Bere se na svatební věnce a byla u Římanů Venuši posvěcena.

Výběžek skalnatého pobřeží do moře sluje mys. Nej památnější mysy jsou: mys severní v Norvéžsku, mys Zelený na západním a mys Dobré naděje na jižním břehu Afriky.

d) Po p: pýcha, pytel, pýr, pýřiti se, pyramida, Pyreneje, pysk, kopyto, zpytovat, třpytiti se, pyl, pykati.

32.

Pýcha předchází pád. Pýchy nedobry konec bývá. Každá pýcha peklem dýchá. Pýcha k hlouposti se druží. Pýcha protivnice pokory jest. Pýcha dvojí jest: vnější a vnitřní; ona jeví se nádherností v šatstvu, jídlech a j., tato samolibým bez příčiny nad jiné se vynášením. Bůh se pyšným protiví, ale pokorným dává milost svou. Za pýchou hanba kluše. Pýcha na ulici a hadry v truhlici. Pyšný žebrák nic nevyprosí. Nejlepší způsob na pyšného nedbati nic o něho. Neveď si pyšno, by na zle nevyšlo.

Pyšně si vede a v paty ho zebe. Přepychem často úpadek se ukrývá. Hrdopýšek pravého přátelství nezná a také ho nezakusí.

33.

Vykonaného činu pozdě jest pykati; proto prvé rozvažte než učiníte, abyste činů svých pykati nemusili. Prášek v květovém prášniku obsažený zove se pyl nebo pel; slouží k zúrodnění rostliny. Lakomec víru do pytle zašil, naději udusil a lásku v komíně usušil. Déravého pytle nenaplňš a lakomci se nedodáš. Nešij pytle hedvábím. Lepší vrána v pytli jedna, než na vrbě tři. Pytláctví trestá se v Rakousku jako každá jiná krádež vězením. Nejednen pytlák zaplatil smrtí náruživé pytláčení. Pytlovina tká se z příze koudelné. Pýr znečištuje pole, proto se na podzim s polí shrabuje a spaluje.

U starých králů egyptských býval obyčej, že každý hned po nastolení začal sobě stavěti náhrobní svou pyramidu. Pyramidy staroegyptské měly podobu čtverečného jehlance. Španělsko jest od Francie odděleno pohořím Pyreneje zvaným. Anatomie č. pytvá jest věda, jež zabývá se rozbíráním a popisováním ústrojností organických těl.

U mládeže pýření dobré znamení. Kdo se studem pýří, snadno nezahýří. Dlužník, když žádá, pýří se, a když má oplatiti, bledne.

34.

Pysky č. rty lidské mnohem pohyblivější jsou nežli pysky zvířat, čímž způsobny jsou k výkonům. jichž zvířata schopna nejsou, jako: mluvení, pískání, Medvěd pyskatý žije v Indii; jest černý s bílou lysinou na prsou, kteráž má podobu podkovy; čenich jeho prodloužený jest v rypák. Kozí pysk jest bylina jedovatá, okoličnatá, petrželi podobná; má ale listy menší, tenčí, špičatější speřené, květy malé, bílé. Listy kozího pysku vydávají třením česnekovou vůni, čímž se od petržele nejsnáze rozezná. Ptakopysk jest ssavec,

má ale čelisti proměněné v zobák kachnímu podobný. Zuby má jen dva, ocas plošký a mezi prsty plovací blánu. Dle těla podoben jest vydře. Srst jest na zádech tmavohnědá, vespod běložlutá. Žije na pevnině australské. Neudržel-lis mezi zuby, mezi pysky nezadržíš.

35.

Jednokopytní ssavci vyznamenávají se tím, že mají na nohou jen střední prst vyvinutý a rohovou pochvou, kopytem zvanou, oděný. Kdo často svědomí své zpytuje, nejsnáze hříchu se uvaruje. Přírodopyt, jehož účelem jest pozorování a skoumání přírody, dělí se na přírodopis a silozpyt č. fysiku. Přírodopis zahrnuje v sobě vypsání předmětů přírodních dle rozličných jich vlastností; předmětem silozpytu naproti tomu jsou výjevy a síly v přírodě se vyskytující a zákony, jimiž se výjevy tyto spravují. Věda pak, která nás učí znáti původ a složení kůry zemské, sluje zemězpyt. Novější zpytatelé přírody vyložili zákony mnohých úkazů, jež marně snažili se vyskoumati starší přírodopytci.

36.

Slepýš jest ještěrka z čeledi ještěrů beznohých čili slepýšů. Tělo slepýše jest hadovité, beznohé, hlava štítky pokryta, ocas dlouhý, válcovitý a v rohovitý osten zakončený; jazyk jest krátký a na konci vykrojený. Šupiny, jimiž tělo slepýšů pokryto jest, vyznamenávají se zvláštním leskem kovovým. Slepýš jest barvy hnědé neb hnědosedé a po hřbetě běží černo-hnědá čára až na konec ohonu. Slepýš živí se žížalami, plži a škodným hmyzem, pročež úplné ochrany zasluhuje. Jmeno své dostal od malých svých očí, jichž sotva je viděti.

e) **Po s:** sychravý, sýkora, syn, sypati, sýr, syrový, sysel, syt, osyka, sýc, syrup.

37.

Na podzim i na jaře bývá počasí u nás sychravé. Sychra Matěj, rodem z Ústí nad Orlicí, spisovatel český, náleží mezi nejhorlivější buditele národního uvědomění na počátku tohoto století.

Sýkory jsou ptáci zpěvaví, hašteřiví; zdržují se v lesích a hnízdí dvakrát do roka.

Jaký mlynář, taký mlýn, jaký otec, taký syn. Na slunci teplo, a při matce synu blaze. Komu Bůh dal syny, uč je a kárej za viny. Otcovská povolnost syna kazí. Syna bratrova synovcem nazýváme. Žáci učitelu svému synovsky oddáni býti mají.

Lenoch nalezá všude trní, pilný sype si kvítí na každou cestu. Syp koni obroku, půjde s tebou do skoku. Prázdné sýpky znamení nedbalosti nebo neúrody. Půda sypká vláhy dlouho nepodrží. Násypka jest nádoba, kterou se obilí neb mouka na mlýn neb do pytlů nasypává. Sypek hustý býti má, aby peří neprolézalo. Co posýpátka užívá se kovových pilin, písku, rozmělněného malachitu a j. Osypky jsou nakažlivá vyraženina kožní, která se nejčastěji při dětech objevuje a rýmou, kašlem a jinými neduhy provázena bývá. I osoby dospělé, jež osypek neměly, bývají jimi uchvácný.

38.

Sýrařství v malém nedá se s prospěchem provozovati; neboť z mléka poznenáhla nashromážděného nelze dobrého sýra připraviti. Na dobrý sýr třeba mléka čerstvého, rychle zkysalého. Proto v novější době zakládají se v Americe, ve Švýcarsku a Německu četné spolky sýrařské, kteréž přivádějíce do obchodu výborný sýr, zvyšují tím užitek z chovu dobytka. Syrovátky užívá se ke krmení dobytka; také se jí přisuje léčivá moc pro neduhy plicní.

Březové dříví i syrové dobře hoří. Ovoce požívá

se dílem syrové, dílem sušené, dílem vařené. Mnohé plodiny za syrova jedovaté jsou; vařením jedu pozbývají.

39.

Sysel jest hlodavec, křečku podobný; bydlí v podzemních děrách blíže stodol a špýcharů, na mezích, ve stráních a j. Bývá 9" zdělí. Živí se obilím, jež si v torbách do děr snáší. V zimě spí. Syt jsa, lenivě z díry kouká. Odtud přísloví: Hledí jako sysel z díry. Kolik děr, tolik syslů, kolik syslů, tolik smyslů a není kudy ven.

40.

Osyka jest strom, který spokojuje se s každou půdou. Stráně na holo vymyté dají se osyčím v krátkém čase v les proměnit. Z mládí rostou osyky rychleji, nežli kterýkoliv jiný strom. Kořání osykové táhne se přes dvacet stop od pařezu. Dříví osykové co palivo má velmi malou cenu; ale ku pracím řezbářským, soustružnickým a zvláště pak na šindel výborně se hodí. Listí osykové, majíc řapíky tenounké, při nejmenším vánku se chvěje. Mezi Slovany jest ale rozšířena pověst, že Jidáš, zradiv Krista, na osyce se oběsil, což prý příčinou jest stálého třesení listí osykového. Odtud české pořekadlo: „Tře se jako osyka.“

41.

Sýc jest noční dravec po celé Evropě rozšířený. Lidé pověřiví považují sýce za zvěstovatele smrti, poněvadž hvízdot jeho jako „půjď“ zaznívá.

Pán Ježíš nasýtil pěti chleby a dvěma rybičkama veliký zástup lidí na poušti. — Kdo jest syt monky, otrubů nechce. Sytý lačnému nevěří. Jez do polosyta a pij do polopita, vyjdou ti na plno léta. Jez do syta a dělej do potu. Syté břicho nepovolné k učení. Cukrová šťáva, která po vykrytlení cukru zbyde, slove syrup.

42.

Symfonie jsou velkolepé skladby instrumentální. Modlitebny židovské zovou se synagogy. Za starších dob stavívaly se synagogy u tekoucích vod, poněvadž mytí nohou v den sobotní u Židů obyčej bylo.

Slova téhož významu aneb velmi podobného slovou souznačná č. synonyma.

Syrakusy byly v starověku největším a nejbohatším městem na Sicilii; nyní čítá sotva 18.000 obyvatelů.

Syrie jest část přední Asie, ležící na pobřeží středozemního moře mezi Malou Asií a Arabií.

Kotvice jest odznakem č. symbolem naděje, kruh věčnosti, olivová ratolesť symbolem míru, palma symbolem vítězství, bobkový věnec symbolem slávy, kříž symbolem víry.

f) **Po v:** vy, vykati, zvykati, vydra, výr, vysoký, výskati, výti, vyza, vyžle, žvýkati.

43.

Slovan dospělým osobám vykává, to jest, oslovuje je slovem vy. Zvyk jest druhá přirozenost. Při zlém návyku ctnost nemá vzniku. Odvykejte zlosti a přivykejte mírnosti! Všelike práci zvykejte, všemu pokušení odpírejte! Kdo pro malou věc velký povyk dělá, nejméně slyšán bývá.

Vydra žíví se nejvíce rybami; proto hrabe si díry u řek a rybníků. Kožešina vydry draze se platí. Kožešina z mořské vydry dražší jest nežli sobolí.

Výr jest největší sova. Žije v lesích a žíví se lovem menší zvěře. Za noci příšerně hučí, což dalo podnět k rozličným pověstem o strašidlech.

Vyza čili běluha jest největší ryba, která přichází každoročně z moře kaspického a černého do řek evropských. Nejvíce vyz chytá se v řece Volze pro chutné maso, jikry a měchýř. Z jiker vyzích připravuje se kaviar a z blány měchýře vzdušního vyzí klí neb karuk.

Mnohá zvířata vysokého věku docházejí; mnohý hmyz naproti tomu sotva několik hodin žive. Bůh vysoko, ale vidí daleko. Skřivánek nízko žive, ale vysoko Boha chválí. Bůh rozum lidský převyšuje. Sláva Bohu na vysostech a pokoj lidem dobré vůle. Vysočina českomoravská bohata jest rudami ale chuda obilím. V Čechách střídají se úrodné roviny s lesnatými výšinami. Čím výše kdo stoupá, tím hlouběji může klesnouti. Vyšehrad byl sídlem knížat českých. Kníže Přemysl kázal své lýčené stěvíce a svou lýčenou kabelu v knížecí komoře na Vyšehradě chovati a při nastolení knížat ukazovati, aby tito, pamětliví jsouce svého původu, lidu svěřeného pro pýchu svou nespravedlivě neutiskovali. Kdo se povyšuje, bude ponížen. Prací a mrvením zvyšuje se plodnost půdy. Dobrý přítel zlato převyšuje. Co naspořil otec stýskal, to prohýřil synek výskal. Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výtí. Jeden druh ohařů, mysliveckých to psů, vyžle slove. Přeživavci přivádějí rozmočenou potravu z čepce zpět do huby a přežkují.

g) Po z: brzy, jazyk, nazývám.

Kdo se za svůj jazyk stydí, hoden potupy všech lidí. Horší jazyk pochlebníka, nežli kopí bojovníka. O upřímném člověku říká se, že co v srdci má, to i na jazyku. Čítati dávné jazyky dobré jest, než mateřský třeba napřed uměti. Jeden jazyk dal nám Bůh a dvě uši, proto slyšet více nežli mluvit sluší. Duch sv. sstoupil na apoštoly ve způsobu ohnivých jazyků. Jazyk ssavců jest podoben jazyku člověčímu. Jazyk ptáků jest neohebný; sloužit mu za základ jazyčná kost. Jazyk plazů bývá pokryt rohovitým povlakem. Jazyk hadů jest rozštípený a leží ve zvláštní pochvě. Obojživelníci mívají jazyk za-

krnělý. Jazyk ryb jest nepohyblivý, často zuby pokrytý. Kdo chce brzy zbohatnouti, musí záhy spoření zvýkati. Vy mne nazýváte mistrem a pánem a dobře pravíte, jsemť jím zajisté. Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. Štýřané vyzývali Přemysla Otakara II., aby se jich ujal proti utiskovateli jejich, králi uherskému. Boha vzývej, k práci se měj!

46.

Přemysl Otakar II.

Veliké myšlénce zasvětil král český, Přemysl Otakar Druhý, život svůj. Veškeré jednání jeho směřovalo vždy k témuž úmyslu, zvýšiti co možná nejvíce moc královskou a dobýti říši české jména prvního v Evropě. Jak mile dosedl na stolec královský neměl pilnější péče, než aby korunní statky za předchůdců jeho lehkomyšlně rozdané aneb zastavené koruně vráceny byly; i podařilo se mu v skutku jmění korunní znamenitě rozmnožiti a v důbodech zemských učiniti pořádek dávno nebývalý. Boreš z Riesenburka, nejvyšší komoří, který byl k takovému nesmyslnému plýtvání s jméním korunním radil, sesazen byl s úřadu svého a musel nějaký čas ve vězení rady své pykati. Přemysl Otakar II. horlivě zasazoval se též o zvelebení věd a umění, průmyslu a obchodu, tak že říše jeho brzy oplývala blahobytem v ohledu každém. Pro tuto svou vzornou pečlivost o obecné dobré, neméně pak pro svou ušlechtilou povahu byl od národů svých vroucně milován. Kdyby nebyl téměř výhradně německého vychování nabyt, snad by si byl neliboval tak velice v obyčejích německých, což Slované jeho těžce nesli, jakož i to mu za zlé pokládáno, že dáváje pomezí lesy české šmahem mýtiti, mýtiny Němcům k obývání přenechával, kteří se tehdáž do Čech houfně hrnuli. Jak důmyslně vedl si Přemysl Otakar Druhý ve správě záležitostí vnitřních, tak bystře sledoval sousedů svých záměry, jež obyčejně ve pro-

spěch zámyslů svých zužitkoval. Nevšedním jeho důmyslem, obezřelostí a vytrvalostí vzrostla říše česká za jeho panování tak velice, že sáhala od moře baltického až k adriatickému, sám pak slynul po celé Evropě slávou prvního panovníka v křesťanstvě, tak že za zbytečnou starost považoval přijetí nabízené mu důstojnosti císaře římského. Pro zevnitřní lesk svého dvora, velikou štědrotu a velikomyslnost byl vůbec králem zlatým nazýván, kdežto Tataři po neslýchané porážce, jakou s Uhry u Kressenbrunu od Čechův utrpěli, železným králem ho jmenovali, dílem pro jeho hrdinství, bezpochyby ale také proto, že v oné bitvě mimo 93.000 mužů vojska obyčejného 7.000 výtečných Čechů bojovalo, jenž byli od hlavy do paty v železo oděni.

Bohužel! že i na něm se osvědčila pravdivost našeho přísloví: „Není štěstí bez závisti“; stal se obětí závisti a mrzké zrady v boji na poli Moravském, kdež s rekovnou myslí slavný život svůj dokonal (dne 26. srpna 1287).

Je-li slabika vy předponou, píše se s y neb ý.

47.

Darem dar se vynucuje. Kdo vybírá, přebere. Vyvrz buřiče, a nebude sváru. Pozdě klec zavíratí, když pták vyletěl. Pozdě závory dělati, když koně již vyvedli. Mnohé barvy na slunci vyblednou. Koželuh vydělává kůži na usni, kožešník na kožešinu. Mnozí dravci ve dne spějí, v noci vycházejí na lup. Vytrvej v díle, dokud se ti prospěšným býti vidí.

Jazykem možno se vysekati, ale i posekati. Vyjde pravda na jevo, jako olej na povrch vody. Vyčkej času, jako husa klasu. Kdo se bez potřeby vymlouvá, sám se obviňuje. Zlým tovaryšům se vyhýbej, svárů se vystříhej! Semeno v zemi vložené vyhání dolů kel, z něhož kořen se vyvinuje,

a nahoru pérko, z něhož vyrůstá rostlina nová. Žiznivý velbloud vypije najednou 120 mázů vody, vydrží pak ale 8—10 dní bez nápoje. Dobytek na maso se buď vykrmuje nebo vypásá.

Vrána vráné oka nevyklobe. Ze železa mědi nevykuješ. Kdož zapovědětí může oblakům, aby deště nevydávaly? Moře nevysušíš, cest Páně nevyskoumáš. Kdo všem chce vyhověti, nevyhoví nikomu.

48.

Dobré vychování nejlepší věno. První vyhrání z kapsy vyhání, jest přísloví hráčů. Modlitba nespravedlivého vyslyšení nedochází. Dobrá práce nejlepší vysvědčení. Soudu vyšetřování předcházeti musí. Vydání vždy dle příjmů řídit se má. Sůl kuchyňská se buď ze země vykopává nebo se dobývá z vody vypařováním.

Josua vyslal vyzvědače do Kanaan ohledat země zaslíbené. Pán Ježíš nazývá se vykupitelem světa, že člověčenstvo z hříchu a bludu vykoupil. Po třicetileté válce muselo jíti do vyhnanství přes třicet tisíc českých rodin; mezi oněmi vyhnanci byl též náš slavný Amos Komenský. Vystěhovalci čeští v Americe musejí obyčejně s prvu nejhrubší práce vykonávati. Každý stát má v sídelních městech jiných států svého vyslance.

49.

Vydělaný peníz stálost mívá a vylichvený jak oheň tráví. Čechy vysílají mnoho vykrmeného dobytka do ciziny, jmenovitě do Prus. Člověk ve svém řemesle náležitě vycvičený všude obživu najde.

Vyprahlá země deště žádá. Vyschlé dřevo nebortí se. Dobře vyleželé pivo jest nápoj chutný i zdravý. Ve vrstvách zemských nalezáme otisky vyhynulých již zvířat. Vytrvalou pilností cti i jmění docházíme. Vyzáblé údy má, kdo závist v srdci chová. Vydatná píce málo kdy bývá žírná.

Pečivo nevypečené a víno nevykvašené zdraví škodí.

50.

Výdělek a ztráta na jednom žijí dvoře. Výhra a prohra na jedněch saních jezdívají. Kdo nechce dáti, snadno výmluvy najde. Výčitka sebe pravdivější bolestně se dotýká. Jan Lucemburský častými výpravami válečnými na dno vyčerpál důchody zemské. Ve vzduchu čím výše tím méně jest výparů. Výpalky a mlátem dobytek se vykrmuje.

Hlad a práce jsou výborné koření. V Čechách daří se výtečný chmel. Dobré řemeslo výnosnější jest nežli špatný úřad. Východní vítr suchý bývá. Hunové byli národ výbojný. Mojžiš, maje Israelity z Egypta vyvésti, vymlouval se, že není výmluvným.

51.

Stroje.

Rozličné práce namáhavé, které do nedávna ještě vykonávaly se rukou lidskou, konají se nyní stroji rozličnými. Stroje zbavily tedy člověka hlavně práce mechanické, člověka co tvora myslícího nehodné. A přece každý nový stroj nalezá četné odpůrce v třídách pracujících, ježto by spíše s radostí uvítati jej měly co svého dobrodince. Stroje prý vinny jsou vši bídou, která třídy pracujících za posledních let zastihla, neboť prý odejmuly jim výživu. Stroje prý zvýšily výrobu a snížily cenu její a tím prý vytiskly odevšad práci ruční, kteráž desateronásobnému počtu dělnictva výživu poskytovala!

Pravda ovšem, že stroje zvýšily výrobu, přivodily láci a snížily tím výdělek. Než láce rozmnožuje spotřebu, zvyšuje náhru a tak opět rozmnožuje výdělek, ale práci méně namáhavou. Stroje tedy neučinily jiného, než že zvýšily výrobu i co do množství i co do hodnoty, že rozmnožují práci a tudy i výdělek

a že ulehčujíce práci zjednávají třídě pracující důstojnějšího místa ve společnosti lidské.

52.

Sopky.

Na mnohých místech povrchu zemského nalezají se vyšší neb nižší vyvýšeniny, z nichž od času k času vystupuje hustý dým, vyšlehuje oheň a vyhrnují se roztopené horniny. Vyvýšeniny takové služí sopky, ony pak vyvržené horniny lávou nazývají se. Vychrlená láva rozlévá se po okolí, a když byla vystydlá, jako kámen tvrdá jest. Množství vylité lávy bývá rozdílné. Obyčejně čím déle byla sopka odpočívala, tím silnější bývá výbuch a tím větší proud lávy se vyřítí.

Sopka Etna vysoptila r. 1669 proud lávy půl druhé míle široký a místy na sto stop tlustý, výmetem pak Vesuvu byla r. 79 př. K. mimo několik vesnic dvě města — Herkulanum a Pompeji — zalita, která se nyní vykopávají.

I ve vlasti své nalezáme tu a tam sopky leč vyhaslé. Jsou to zejména komorní a železná Hůrka v kraji chebském. Rovněž i skály čedičové jsou původu sopečného; vyvělyť z vnitřku země. Jsou pak výjevy sopečné a místy se vyskytující vřídla výmluvným toho důkazem, že uvnitř země oheň jest.

Po tvrdých souhláskách píše se y neb ý:

53.

a) po *d*:

Dýcháním přivádí se do krve kyslík a vypouští se kyselina uhličitá. Každý živoch dýše, avšak ústroje dýchací u rozličných druhů živočichů též rozličné jsou: ssavci, ptáci a obojživelníci dýchají plícemi; hmyz, pavouci a stonožky mají za ústroje dýchací zvláštní rourky po celém skoro těle rozvětvené; ryby,

někteří obojživelníci, většina měkkýšů a raků dýchají žábami. Jsou pak i živočichové, kteří žádného ústrojí dýchacího nemají, jako: hlísty, polypi a j.

Krátká bodací zbraň s rukojetí a čepelí dvoj- nebo trojsečnou slove dýka. — Dykyta jest lehká hladká látka hedbávná. Osnova dykyty skládá se z nití jednoduchých a outek z dvoj- i trojnásobných. — Kdo Martinka zhusta světlí; statek dým em mu vyletí. Dým skládá se z látek spalných a par. Čím vlhčí dříví, tím více dýmu vydává. Mladý vlhký jetel dobytek nadýmá.

Země dým čili routička polní kvete přes celé léto až do pozdního podzimka; má hořkou a přislanou chuť a užívá se ho v lékařství.

Dymnivka jest krásnokvětá rostlina; roste časně z jara v hájích, zvláště pod lískovým a habrovím.

54.

Lodyha jest peň jednoletý. Lodyhy trav nazývají se stébla. Lodyhy holé, bezlisté, ale květonosné, jako u petrklíče, slují stvoly. Lodyhy od počátku na zemi se plazící a kořeňující jmenují se šlahouny.

Nová Kdyně jest město v kraji plzeňském s továrnou na vlněné látky.

V Brandýse nad Orlicí narodil se r. 1564 slavný Karel starší z Žerotína, poslední pán toho rodu. U něho nalezali dlouhá léta útočiště česko moravští bratři — mezi nimi též Amos Komenský —, jsouce po bitvě Bělohorské z vlasti vyháněni.

55.

Bez rozumné svobody nemá život lahody. Neštěstí, bídy, příhody dobrého často původy. Bujnému koni uzdy a ne ostruhy třeba. Kde časté hody, tam nedaleko hladý. U starých Řeků kvetly vědy a umění. Pán Ježíš káral bludy Židů. Zahálka počátkem jest bídy, bída matkou nespokojenosti. Pravda vždycky zvítězí. Obbájce pravdy nebývá

každému mil. — Poděbrady, rodiště českého krále Jiřího, leží na pravém břehu Labe v sousedství měst Nymburka a Kolína. Kde hospodyně líná, dává i čeled ruce do klína.

56.

Každý sobě džbánem a jinému střípkem rád nabírá. Není ten chudým, kdo nikdy ničeho neměl, ale ten, kdo měl a pozbyl. Na tvrdý klín tvrdé palice třeba. Hrdý raději škody snáší, než aby cizí rady uposlechl. Neclub se pradědy, jsi-li sám škaredý. Mladý umřítí může, starý musí.

57.

b) po h:

V národě ujařmeném jeden tyje a tisíce hynou. Zástava, již můžeme k pojištění dluhu dáti do knih veřejných vložiti, nazývá se hypotéka. Násyp ze země a písku učiněný, pod nímž chovají se zbytky těla lidského, slove mohyla. Mohylev nazývají se dvě ruská města, jedno na Dněpru a druhé na Dněstru ležící. — Jak se zhyzdíš jednou vadou, nesmyješ jí žádnou vodou. Hýřil za mladu a v stáří umírá z bladu. —

58.

Štěstí noclehy mění. Kdo dluhy splácí, tomu statek roste. Kdo záhy seje, záhy žne. Při vtoku řeky Volhy do moře chvalinského leží město Astrachan. Zpěv ptactva oživuje luhy i háj. Kyprá půda časté vláhy potřebuje. Parohy jelenu nejsou těžky. Dráhy těl nebeských obdélné jsou. Tuhy užívá se na tužky, k natírání železných věcí, aby nerezovatěly, na tyglíky k roztápění kovů a j. — Mlhy povstávají přesycením vzduchu vodními parami. Proto nejčastěji bývají mlhy nad vodami na podzim a v zimě.

Bůh jest pouhý duch. Boleslav Druhý založil první biskupství v Čechách. Zlato jest drahý kov, vlastní zkušenost drahý učitel. Člověk od po-

čátku s přírodou tuhý podniká boj. Dlouhý věk jest následek střídmeho života.

59.

Hyéna jest dravec noční, bázlivý a velmi žravý. Žere mršinu, již i ze země vyhrabává, a sleduje ráda na nočním lupu jiné dravce, aby se nasýtla zbytky kořisti od těchto ulovené; za dne skrývá se v doupatech skalních. Rozeznáváme dva druhy hyén: hyénu žíhanou s hnědými pruhy a skvrnitou.

60.

Hýbl Jan, spisovatel český, narodil se v České Třebové. Napsal mnoho poučných i zábavných spisů pro mládež i dospělé. Největšího rozšíření došly: Český lidumíl, v němž vypisuje příběhy historické, popisuje krajiny a j., Rozmanitosti, obsahující sbírku čtení k ušlechtnění srdce, vybroušení rozumu a obveselení mysli, Hylos časopis s obrazy a hudebními přílohami. Výtečné vlohy a vlastenecké snahy Hýblovy uznávali a vysoce cenili všickni současní spisovatelé čeští. Jan Hýbl zasloužil si vším právem, aby jméno jeho u vděčné zachováno bylo paměti.

61.

c) po ch:

Chyba vládne člověkem. Tonoucí i stébla se chytá. Zlata rez se nechytá. Má-li chytrý čistý a mravný úmysl a užívá-li k dosažení jeho prostředků chvalitebných, jest chytrost jeho moudrostí. Vůle lidská více k zlému než k dobrému náchylna jest. Náchylnost k zlému přemáhá a k dobrému posilovati již z mládí přivykatí máme. Nachýlíce se k přirozenému právu, pravdu od křivdy a zlé od dobrého rozeznáme. V nepatrné chýšce spíše štěstí dlívá než v nádherných palácích. Ptáci chystají se k odletu shromažďují se. Chýnov jest městys as dvě a půl hodiny od Tábora ležící. Chyžice jest město v Bavořích s pověstnými léčivými zřídly.

62.

Vlaské ořechy byly Římany z Indie do Evropy přinešeny. Sochy se buď z kovu lijí aneb z kamene teší. Mouchy lidem i zvířatům obtížny jsou.

Ropuchy jsou zemské žáby pohledu odporného, jež žlázami vylučují šťávu leptavou, smrdutou. Hubí škodný hmyz a plže a proto jsou zahradám a zelnicím velmi prospěšny.

Mechy liší se od lišejníků tím, že mají lodyhy i listy vyvinuté, kdežto lišejníky z vláknovitých buněk složeny jsou.

Mnohé ryby mají uvnitř těla buď jednoduchý nebo dvojitý vzdušný měchýř, pomocí něhož se do hloubky potápěti a do výšky vyplovati mohou.

63.

d) po k:

Kýchání záleží v prudkém vydechnutí, při němž se vypuzuje zároveň se vzduchem všecken sliz a sliny volnému dýchání překážející. Obyčej, práti zdraví kýchajícímu rozšířen jest po celém světě a sáhá do dávnověkosti.

Třetí neděle postní jmenuje se kýchavná.

Kyjev jest staroslavné město v jižní Rusi na pravém břehu Dněstru se znamenitým klášteřem, Pečerská Lavra zvaným.

Kyjov jest město na Moravě v kraji hradištském.

Kyj má dva konce.

Kdo kýlou jest sklícen, má vystříhati se prací namáhavých.

Kyrys jest obranná pokrývka pro život, buď ze silné kůže neb z kovu zhotovená. Jízdní vojáci kyrysem obrnění nazývají se kyrysníci.

64.

Kvašení, při němž z látky kvasící vyvinuje se kyselina, slove kysání. Z líhových tekutin při kysání vyvinuje se kyselina octová, při kysání mléka kyselina mléčná. Čím méně je v tekutině

líhu, tím snáze kysá. Proto slabší pivo rychleji **kysá**. Vody minerální, které kyselinu uhličitou u **větší** míře obsahují, jmenují se kyselky.

Kysibel jest lázeňská ves česká v kraji **cheb-**ském. Voda kysibelská neslouží ke koupání, **nýbrž** pije se v rozličných nemocech; do roka rozesílá **se jí** na tři sta tisíc láhví.

Kyslík jest plynný prvek, jenž nachází se ve **vzduchu** smíšen s dusíkem a ve vodě sloučen s vodíkem. **Ky-**slík není sice sám hořlavý, ale hoření nad míru **pod-**poruje. V čistém kyslíku porušují se plíce **velmi** kvapně. Sloučení některé látky s kyslíkem **slove** okysličení. Okysličené látky slují **kysličn íky**.

65.

Kyvadlo z rovnováhy přivedené **pohybuje** se v oblouku. Do prostředka své dráhy padá **zrychleně**, odtud pak opozdile. Kdyby kyvadlu se **pohybujícímu** neodporoval vzduch a kdyby se na **upevněném** místě netřelo, nezastavilo by se nikdy.

Sloučenina kovu některého se sírou **slove kyz**. Nejhlavnější kyzы jsou: železný, z něhož se **dobývá** síra, skalice zelená, kyselina sirková, **kyz měděný**, z něhož se největší díl mědi **dobývá**, **kyz utrýchový**, jenž slouží k **dobývání utrýchu** a **arsenových sloučenin**, **kyz kobaltový**, z něhož se **modrá barva** a **šmolka vyrábí**.

66.

Přísný zákon vinníky množí. Milé **bývají zlého** počátky, leč konec **žalostný**. Kde není **lásky**, není **víry**. Konej **povianost** svou i kdybys na **odměnu neměl** vyhlídky žádné.

Sojky žijí u nás po celý rok v lesích a **živí se** žaludy, bukvicemi, avšak též vejci a malými **ptáčky**. Prameny horské sbírají se v potoky, z **potoků** **po-**vstávají řeky, z řek **veletoky**. Těleso každé **mě-**řiti se dá do **délky**, **šířky** a **výšky**.

Kdo komu **miloučký** i **neumyt běloučký**. Každý začátek jest **těžký**. Jaký rod, taký **plod**.

Po lidských žlabech kalná voda teče. Učení má kořen hořký ale plod sladký. Prudký víchr stromy vyvracuje. Čelakovský byl slavným básníkem českým.

67.

e) po *n*:

Nýrsko jest město v kraji plzenském, památné vítězstvím krále Jiřího nad německými křižáky. Před lety koupilo se v Čechách za zlatý více nežli nyní za pět. Prázdný sud nejvíce se ozývá. Vrána podle vrány sedá, každý sobě rovného hledá. Bohu věrným buď i v mále, v dobru cvič se neustále! Pravdou stává se člověk silným, svobodným a velikým. Učitel má býti svědomitý, kněz obětovný, úředník úslužný, čeledín věrný, vladař milosrdný, nemocný opatrný. — Hroznýš jest had žijící v Brasilii. Číhá na stromech na zvěř, na níž se střelbitě vrhá. Nasycený hroznýš jest líný a dá se pak snadno usmrtiti.

Pravý šafrán jsou červené blizny šafránu, rostliny to asijské, která se též v jižnější Evropě pěstuje, jako v Rakousích a v Tyrolsku. Útlé stromky ochrany potřebují.

68.

f) po *r*:

Rybám moře, ptactvu povětří a člověku širý svět za vlast. Hlavně střelné zbraně mívají ve vývrtu rýhy, jež mají za účel odstraniti mezeru mezi kulkou a stěnami vývrtu; rýhy ty jsou rovnoběžné, buď rovné nebo spirální.

Mokrá půda nebývá úrodná; jest studená a osení v ní zakrní. Vysušením stává se úrodnou. To děje se rýhováním č. trubkováním. Rýhování přišlo k nám z Anglicka a záleží v tom, že se do stok na mokřích pozemcích udělaných kladou hlíněné trubky, jimiž se voda odvádí.

Rychlost světla mnohokrát větší jest rychlosti zvuku. Čím větší kus cesty těleso v jistém čase vykoná, tím větší rychlost jeho. Rychlá pomoc dvojnásobnou cenu má.

Město Rychnov nad Kněžnou druhdy průmyslem soukennickým proslulé, má gymnasium a blučné trhy na obilí.

Řeka Rýn jest vedle Dunaje a Labe nejdůležitější veletok evropský; vzniká ve Švýcařích, protéká Bodamským jezerem, Německem a Hollandskem a padá do Sev. moře.

V Porýnsku daří se výborné víno. V pruských zemích porýnských jest průmysl na vysokém stupni.

69.

Rys náleží k čeledi koček, od nichž se rozeznává trojzubou zadní stoličkou a ušima černou štětkou zakončenýma. Délka těla obnáší 3 a výška $1\frac{1}{2}$ stopy. Rys objevuje se zhusta v Norvéžsku, Švédsku a Rusku. Na kořist svou skáče se stromů. Kůže rysí dává výbornou kožešinu.

Výkres, jenž slouží za základ k provedení stavby, nazývá se rys č. nárys.

Papír skládá se v knihy, rysy, balíky. Balík má deset rysů, rys 20 knih, kniha 24 archy.

Ryt jest rostlina barvířská, rostoucí v střední a jižní Evropě. Barvivo obsaženo jest v květných chomáčích. Ryttem barví se vlna a hedvábí stále a pěkně na žluto.

70.

Boryt má lodyhu as čtyři stopy vysokou s rozloženými větvemi, šípovitými listy a žlutými květy v letech. Modrozelené, poněkud masité listy borytu obsahují modré barvivo, jehož se druhdy k barvení na modro užívalo. Na místě modře borytové beře se nyní více modře indychová, poněvadž krásnější jest.

71.

Rýže pochází z Indie, kdež jakož i v Číně hlavně jest plodinou zemskou a potravou tamějších obyvatelů. Stéblo rýžové jest holé, 2 $\frac{1}{2}$ —4 stopy vysoké, skoro celé v listech v pochvy svinutých ukryté. Rýže jest rostlina bahenní; proto musí pole rýžová častěji zavlažována býti. Rýže seje se napřed hustě na pole dobře pohnojené, z něhož se, když povyroستla, na jiné přesazuje, jako u nás hlavatice. Lat rýžový dozrává v říjnu, načež se rýže žne, v snopy váže a latem vzhůru na mlat staví, aby sláma vyschla. Zrno vyšlapuje se dobyt看em a v stoupách otlouká. Z rýže vaří se pivo a pálí kořalka, arak zvaná. Ze slámy rýžové pletou se klobouky a vážou chvošťátka k čistění vlněných látek.

72.

Zlato dobývá se rýžováním řídkěji dolováním. Rýžované zlato čistší jest. Před pěti sty lety bylo rýžování zlata v Čechách tak hojným pramenem bohatství, jako nyní v Kalifornii. O velikém stáří českých rýží svědčí rukopis Zelenohorský.

Mladý mlhář, starý zloděj. Co se tě netýče, do toho nestrkej rýče. Dobrá rada jak ryzí zlato; ať jest odkudkoli, koupíš za to. Ryzec kravský jest jedovatá houba. Špičatý nůsek rád podrývá. V severních mořích na jaře kry ledové plavbu ztěžují.

73.

g) po t:

Na hoře Hostýně blíž Bystřice Moravské svedena byla r. 1241 bitva mezi křesťany a Tatary, v níž tito na hlavu poraženi byli. Vítězství křesťanů opěvává se v písni rukopisu Královovského „Jaroslav“ nadepsané. Štýrsko poskytuje výborné železo.

Denní motýli mají tykadla nitovitá, noční vřasovitá.

Cizinci v mnohém oboru z naší nevědomosti a nevědomosti tyj.

Kdo zvířata týrá, nebude i k lidem míti slitování. Tyran jiným i sobě život ztrpčuje.

Tykev jest jednorocní bylina; lodyha její jest hranatá a štětinatá, kteráž buď na zemi leží, anebo po tyčkách a zdech se popíná. Květy tykve sědí jednotlivě v úžlabí listů, mají pětidílný kalich a žlutou zvonkovitou korunu. Plody tykve jsou velké, dužné s korovitou slupkou. Jádra tykvová chutnají po mandlích.

74.

Častěji se lidé jazykem nežli mečem potýkají. Milost panská bez štědroty nech se klidí pryč za ploty.

Častý počet, dlouhá láska.

Pohoří od slezských Karpat po hranicích moravsko-česko-slezských a saských až k Smrčinám zove se jedním jmenem Sudety. Karpaty činí oblouk po hranicích moravsko-slezsko- a haličsko-uherských až do Sedmihradska.

Svatý Vojtěch vracuje se z Říma domů, dostal zprávu o vyhubení rodu svého v Čechách.

Karel Čtvrtý zkusiv sám léčivé síly lázně Karlovarské, dal tu vystavěti dům pro nemocné.

Sovy mají zobák od kořene zahnutý a kolem očí pernatý věnec.

Nerosty nemají ústrojí k přijímání potravy ani k zažívání, proto zovou se tělesa neústrojná.

Po měkkých souhláskách pišeme i neb í:

75.

Cibule co potrava byla známa již Egypťanům. Židům se prý na poušti po cibuli zastesklo. Semena cicvarového dává se dětem užívati proti škrkavkám.

Cider jest nápoj vínu podobný; připravuje se ze šťav ovocných, hlavně z jablek a hrušek.

Cidlina vzniká nedaleko Jičína u vsi Cidliny a u Libice padá do Labe.

Pisemná znaménka čísel slují číslice čili cifry.

Cihel užívalo se již v nejstarších časích k stavbám. Dle svého účelu mají cihly rozličný tvar. Obvyčejná cihla jest podlouhlá, čtyrhenná; ku klenutí dělají se cihly klínovité, k dláždění ploché, čtyř-, pěti-, šesti- i vícehranné, dlaždice zvané. Cihly k pokrývání střech slují tašky.

Cikáni jsou národ po Evropě rozptýlený; v Rakousku žije jich přes sto tisíc. Jsou pak cikáni dvojí: usedlí a kočující. Usedlí cikáni jsou nejvíce v Sedmihradech; vedou obchod v koních, nebo mají hospody; také řemeslu se oddávají, zvláště ale rýžují zlato. Kočující cikáni žijí bídne a živí se nejvíce krádeží.

Cimbál, jenž byl druhdy velmi oblíbeným nástrojem hudebním v Čechách, podobá se malému pianu, z jehož strun se ale nikoliv klavesy, nýbrž klepáním dvěma paličkami zvuky vyvozují.

Vrchní část hradní zdi, kteráž v sobě mívá díry pro střelení, nazývá se cimbuří.

76.

Cín jest kov mnohonásobně užívaný, barvy bílé, silného lesku, ohebný a kujný, ale málo pevný. Jeho skoro jediná ruda jest cínovec.

Ruda cínová dobývá se v Evropě dolováním pouze v Kornwallu, v Čechách a Sasích. Jindy potřebovalo se cín u k děláni zvonoviny a rozličného nádobí pro stůl; nyní užívá se ho na nádobí a stroje v lékárnách a průmyslových závodech, ku spájení kovů, k pocínování železa a j. Kromě toho roztepává se cín na staniol, jehož se užívá k zaobalování mnohého zboží a se rtutí k děláni zrcadel.

Sůl cínová důležitá jest v barvířství co modřidlo. Sloučenina cínu s kyslíkem jest podstatnou částkou emailu. Znamenité doly na cín v Čechách nalezájí se blízce Slavkova a u vsi Cínvaldu na hranicích saských.

77.

Církevní rok počíná první nedělí adventní. Církevní den netrvá jako občanský od půlnoci do půlnoci, nýbrž od večera k večeru.

Cirknické jezero v Krajinsku má zdělí $\frac{3}{4}$ a zšíří $\frac{1}{4}$ míle, ale jen as 10 stop zhloubí. Na dně jeho nalezá se přes čtyři sta požeradel až 50 stop hlubokých, jimiž se voda na jaře ztrácí. V jezeře tom jsou čtyři ostrovy a na jednom z nich stojí vesnice s kostelem. Asi $\frac{3}{4}$ hodiny od jezera Cirknického na sever leží pěkný městys Cirknice. Blaze tomu, kdo pomoci nepotřebuje. Cizí oko nehledí široko. Lepší jedno oko své nežli cizí dvě. Bez veliké příčiny nehledej cizí otčiny. Čiň dobře a právě, neboj se císaře ani krále.

Dobře bývá, když jsou vlci syti a kozy celé.

Lezci jsou ptáci velmi užiteční, hubíce škodlivý hmyz.

78.

Čidla jsou nástroje k čítí. Oko jest čidlo zrační, ucho slyšecí, nos čichací, jazyk čidlo chuti, a čidlo hmatu povrch celého těla, zvláště pak konce prstů. Čidly nabýváme názorů o předmětech mimo nás jsoucích.

Lapání ptactva rozličným náradím bez užívání zbraně střelné nazývá se čížba. Obyčejně lapá se ptactvo na čihadle. Čihadlem bývá obyčejně strom o samotě stojící, na nějž ptáčníci navěšují v klíčkách volavé ptactvo všeho druhu.

Čížek jest oblíbený zpěvák barvy žlutozelené s černými pruhy. Zdržuje se v horských lesích jehličnatých na severu. U nás vidíváme na podzim a na jaře četná hejna čížků, zvláště v olšínách a na chmelnicích. Čihaři chytají je pomocí čížků volavých.

Více nežli sečí získáš mírnou řečí. Dělej jak ti řemen stačí. O duši větší než o tělo péči míti sluší.

Umění jest v štěstí okrasa, v neštěstí útočiště.
Liščí doupě mívá několik východů. Někdy se
liška i v jezevčím doupěti uhostí.

79.

Divadelní umění vzalo svůj počátek u starých
Řeků. Za našich dob jest divadlo obrazem života
zušlechtěného, jež nám před oči staví. Jest tudíž
divadlo ústavem nad jiné vzdělávajícím a
ušlechťujícím. Proto všickni vzdělaní národové
velikou péčí mají o rozkvět a zvelebení divadla
národního.

Prokop Diviš, vynálezce prvního hromosvodu,
byl rodem ze Žamberka nad divokou Orlicí.

Z pilnosti se štěstí rodí, lenost holou bídu plodí.
Hleďme díla, dokud síla, by památka po nás byla.
Dobré dílo samo se chváří. Dobré dítky nejlepší
poklad rodičů, zlé dítky největší zármutek. Jdi k mra-
venci, lenochu, a uč se pracovati.

80.

Roura zaživací mezi požeradlem a žaludkem sluje
jícen.

Jihlava město na řídce Jihlavce má 18.000 oby-
vatelů, nejvíce německých.

Slované podle krajin, jež obývají, slují Slované
severní, západní a Jihoslované.

Vajíčka samic rybích slují jikry. Jikry mno-
hých ryb se nakládají a pode jménem kaviar prodávají.

Jíl povstává zvětráním břidlice a pískovce; ob-
sahuje as 40% písku. Půdy jílovité jsou nejlepší
půdy orné, nejsou-li mokré a neobsahují-li částek že-
lezitých.

V Jílovém od starodávna jílovalo se zlato.
Karel IV., za jehož času jílování největšího tu došlo
rozšíření, povýšil Jílové na město horní a zřídil tam
mincovnu. Roku 1422 zničil Žižka Jílové a od té doby
počalo jílování klesati.

Jizva nazývána dle starých spisovatelů otevřená a dle nových zahojená rána. Kdo nebyl při díle, nebuď také při jídle.

81.

Jmeno desátého měsíce, říjen, nepochází, jak se za to mělo, od řiti zvěře, zvláště jelenů, nýbrž pošlo ze srbského slova rujan, jež znamená tolik co žlutý. V říjnu totiž žloutne listí, víno a j., proto právem říjen po srbsku žlutým měsícem se nazývá.

Křivé přísahání do pekla zahání. Střídmost v jídle a pití prodlužuje živobytí. Hříšná radost plodí žalost. Ovce pastýře svého neposlušné bývají kořistí vlků. Čas růže přináší. Přítele miluj a nepřítel nehněvej.

Ráno marnotratnost skvostně snídá, o polednách ohryzky pojídá, k svačině má, co si vyvěří, na noc z prázdné mísy večeří.

Marnotratník rozhazuje, jakoby zítra umřítí chtěl, lakomec však shromazďuje, jakoby věčně žítí měl.

Do večera dennice nezáří, časné pomni na nouzi a na stáří.

Řím nebyl jedním dnem vystavěn.

82.

Čech, praotec Slovanů západních, přivedl prý předky naše ze staré země charvátské, t. j. z nynějších krajin polských, přes tři řeky do vlasti naší a zastavil prý se nejprve na hoře, kteráž slove Říp, u prostřed roviny při Labi, odkudž viděti jest daleko široko.

Skřivan nízko žive a vysoko Boha chválí.

Břidlice skládá se z hlinitého živce, křemene a slídy; má barvu modrošedou nebo šedočernou, dá se štípati na tenké desky a slouží ke krytí střech a co tabulka psací. Lomy břidlicné nacházejí se v Čechách u Železného Brodu a u Manetína.

Sumach, keř v jižní Evropě, zvláště ve Španělsku rostoucí, dává nejlepší tříslo.

83.

Šídlo jest hmyz z řádu sítkřídlých; zdržuje se při vodách a živí se jiným hmyzem, jež letmo chytá. Šídlo jest také nástroj ocelový k propichování kůže; užívají ho řemeslníci z kůže pracující jako: ševci, řemenáři, sedláři a j. Šilhání u dětí vzniká buď z návyku aneb jest příčinou jeho choroba očních svalů. Dužné plody divokých růží jmenují se šípek.

84.

Tis jest pěkný strom, rostoucí do výše 20—30 stop. Dříví tisové jest červenavě hnědé, pevné a hodí se výborně na truhlářské i řezbářské práce. Dle jehličí podobá se nejvíce jedli. Tis roste na chlumech střední a jižní Evropy. Jest to strom jedovatý.

Tisa jest největší přítok Dunaje na levém břehu. Majíc místy příliš nízké břehy často se rozvodňuje.

Účinek přitažlivosti země na tělesa zove se tíží jejich.

Co jest k čemu, vzhůru touží, po čem nic, v prachu se plouží. Kdo si mála neváží, po mnohu ať nebaží. Prostě-li žiješ, sta let dožiješ. Darmo ten zboží má, kdo ho neužívá. Život bez přátel jako květina bez vůně. Čiň dobře za zdravého života.

ě — je:

85.

Všecky vědy člověku prospěšny jsou; věda počtářská však každému jest potřebna.

Vjeda do lesa, chraň se dřímoty.

Vjedouce do bran městských, oznamte, čeho k vyclení ohlásiti třeba. Vědouce, že pravda vždy na světlo vyjítí musí, proč utíkáte se ke lži? Po moři lze zemi naši kolkolem objeti. Bůh nežádá na člověku oběti, která by mu ku škodě byla.

Mnohý k obědu chvátá skokem, a k dšlu se bere krokem. Snáze vrch objedu, nežli přes temeno přejedu.

Břetislav vracuje se z Prus s ostatky sv. Vojtěcha, slavný měl vjezd do Prahy. Tajností přírody nevyzpytuješ, hvězd nebeských nespočítáš. Objem naší země obnáší 5400 zeměpisných mil. Zří oběma očima, pracuj oběma rukama. Kdo oběd objednal, nech zve i hosti.

l a r zastupují v některých slovech samohlásky.

86.

Ptáka poznáš po peří, vlka po srsti, člověka po řeči. Oko do srdce okno. Smrt nemá kalendáře ani hodin. Hrdinské srdce bez lásky k člověku nemá ceny. Proti své krvi bojuje, kdo národ svůj nemiluje. Jak zrno písku proti hoře, jest tisíc let proti věčnosti. Nejlepší prostředek proti hněvu jest mlčení. Bolest mlčeti nedá. Svatopluk dal Vršovce vyhubiti. Drže se břehu neutoneš. Prchlivost kroť, v klidném rozvažování se cvič. Hedvábí se nepřetrhne, ocele se neutrhne, a ryzí zlato nebude rezovato. Spokoj se, co dům a ne co trh dává. Zrnkem po zrnku kuřátko naplní svoje volátko. Nestrkej prstu, kde se dvěře svírají.

Hrad Tetín stál na strmé skále nad Berounkou. Pokrytec chodí jako ovečka a trká jako beran.

(Rozdělte slova v těchto větách na slabiky!)

Slova s é ve kmeni, místo něhož klade se v obecné mluvě í.

87.

Bůh zná všecky naše skutky, žádosti, ano i nejtajnější myšlenky; nelze ho tedy oklamati. Sv. Jan Křtitel předpovídaje příští Ježíše Krista, pravil o něm: „ Onť jest, který po mně přijde, kterýž přede mnou učiněn jest, kterémuž já nejsem hoden rozvázati řeménka u obuvi jeho.“ Asié považuje se za kolébku lidského pokolení. Proti věku není léku.

Ranní déšť nemívá dlouhého trvání. V zimě oblékáme se v oděv vlněný nebo v kožešiny, aby přirozeného tepla těla našeho nepropouštěly, nikoli však aby nám tepla přidávaly. Čím slanější chléb, tím více vody obsahuje a tím také těžší jest. Lépe dobře jíti, nežli špatně se vézti. Štasten, komu se podaří přítele upřímného nalézti.

88.

Mléko přeživavců náleží k nejobecnějším potrám lidí všech zeměpásů. Laponci a Eskymáci v studeném severu přebývající požívají mléka sobího, Arabové mléka velbloudího. U nás hlavně mléka kravího se požívá.

Po některé píce dojí krávy více, po některé méně. Zvláště výbornou pící pro dojnice jest: zelená kukuřice, vojtěška, červený jetel a traviny luční, když kvěští počínají. Odkvetlé traviny usychají, v stéble i v listech dřevnatí, a tím účinek jejich se zmenšuje.

Veliký vliv na množství mléka má také teplota chléva.

Krávy obyčejně třikráte za den se dojí. Večerní kraví mléko obsahuje dvakrát tolik tuku co ranní, za to však chová v sobě nejméně cukru, jehož má nejvíce mléko polední; mléko letní tučnější jest zimního, mléko pak ku konci z vemená vytékající nejtučnější jest.

V některých krajinách, zejména ve Švýcařích vyrábějí z mléka též mléčný cukr, který však není tak sladký jako burákový.

Teplem mléko kysá a sráží se. Aby se mléko tak snadno nesrazilo, přidávají mlékařky do něho sody nebo drasla.

89.

Maso se buď vaří nebo peče. Vody, v níž maso vařeno bylo, požíváme co polévky. Dá-li se maso, jež vařeno býti má, do vody studené, proniká jím voda a mnohé části masa, jako: bílkovina, kliš, kyselina

mléčná, tuk, soli a j. v ní se rozpustí, čímž nabýváme dobré, chutné polévky. Naopak dáme-li maso do vařící vody, sráží se na povrchu jeho bílkovina, a tím zamezuje se, aby jmenované látky, jež ve vodě se rozpouštějí, z masa nevytékaly. Spůsobem tímto dosahujeme sice lepšího masa, avšak špatnější polévky.

Aby maso déle před hnitím zachráněno bylo, nasoluje, nakládá aneb udí se.

90.

Čížek náleží k rodu pěnkav. Peří samečka jest na teménku a pod hrdélkem černé; křídélka, jakož i ostatní části těla porostlé jsou peřím zeleným, žlutě promíchaným. Petravou jeho jsou seménka olší, jedlová, mák a jiná zrnečka. Zdržuje se rád v olšínách a hustých jehličích lesích, kdež obyčejně na vrcholcích nejvyšších jedlí hnízdo své stavi.

Čížek domovem jest po celé Evropě. V říjnu přelétají čížkové v malých houfech s místa na místo; jsou tedy ptáci přeletaví.

Souhlásky dle znění svého jsou:

a) jasné: b, d, ě, v, h, g, z, ž;

b) temné: p, t, ř, f, ch, k, s, š, c, č.

Následují-li jasné hlásky po temných, aneb temné po jasných, povstává vždy skupenina těžko vyslovitelná. Obtíže u vyslovení takovýchto skupenin hlásek zbavujeme se tím, že vyslovujeme temné souhlásky před jasnými co jasné a jasné před temnými co temné.

a) Slova, v nichž vyslovujeme jasné hlásky co temné.

91.

Po niti klubka se doviješ. Chceš-li klubka dojtí, táhni se po niti. Učení má kořen hořký ale plod sladký. Jaký pán, taková čeládka. Hloubka

černého moře jest velká. Práce jen potud obtíže činí, pokud jsme jí nepřivykli. Nemocný pečlivé obsluhy potřebuje. Každý občan všech práv a výsad zemských povědom býti má. Spojené obce severoamerické požívají úplné samosprávy. Obchodem bohatnou jednotlivci i celí národové. Malá část země se všech stran vodou obstoupená ostrov slove. Kdo dobře počne, jako by v prostředku byl. Kládka jest stroj zdvihací. Prudká vášeň zdraví podrývá. Malá hádka někdy velké následky mívá. Odpadky z pivovárů poskytují dobytku vydatné píce. Hladké věci hutné bývají. Kůň má krátkou hladkou srst.

Království dělené nemívá trvání. Dobrá ovce mnoho nebečí, ale mnoho vlny dává. Plavce na suchu, jezdcе bez koně nepoznáš. Kavka, hubic škodlivý hmyz, k nejúčitečnějším ptákům se počítá. Mezi kamenným a novým řetězovým mostem v Praze vystavena byla pro pěší chodce r. 1869 řetězová lávka. Punčochy pletou se v rukou dráty aneb na stávkou. Stávkové punčochy sešívají se.

Krajiny hornaté v Čechách vedle žita nejvíce ovsa pěstují. Půda k ovsu co nejvíce zhloubiti se má, aby sobě i z hlubších vrstev potrawy bráti mohl. Ku klíčení ovsa hojně potřebí jest vláhy; proto seje se oves ranně, dokavad půda vláhy sněhové nepozbyla. Ovsem krmí se hlavně koně; zřídka užívá se ho na slad nebo na mouku.

92.

Nehty pokrývají hřbetní stranu druhé polovice posledních členů prstů na rukou i nohou. Účelem nehtů jest ochrana a podpora prstů při hmatání a chápání.

Přeživavci mají místo prstů buď kopyta neb. paznehty. K paznehtním počítáme krávu, ovci, kozu a j.

Hladové břicho lehčí, ale syté lepší jest. Za parných dnů lehký oděv nosíváme. Lehké věci do výše se nesou. Člověk rozličným křehkostem jest

podroben. Čím rychleji kov ochladne, tím křehčí bývá. V krajinách přímořských jest vzduch vlhčí, nežli v krajích dále od moře ležících. Vlhké obydlí nezdravé jest.

Horalé dopravujíce zboží s místa na místo po úzkých horských stezkách, oslů a mezků užívají. Lepší blízký soused než daleký přítel. Jaká otázka, taková odpověď. Rovina nízko ležící nížina sluje. Kola kol slunce a měsíce znamením brzkého deště bývají. Přezka slouží k spojování konců úzkých řemenů, pasů a p.

Tužky z tuhy se dělají. Tkanice k vázání sloužící stužky slují. Věrná služka často služby nemění.

- b) Slova, v nichž vyslovují se temné souhlásky co jasné.

93.

Modlitba jest obrácení mysli k Bohu. Bůh neoslyší modlitby spravedlivého. Při svatbě v Káni galilejské proměnil Kristus vodu ve víno. V adventě a času postního zapovídá církev svatební veselí držeti. Požehnání otcovo staví dětem domy, ale kletba matčina bourá je. Ranní setba úrodnější bývá nežli pozdní. Krytba břidlicová vyznamenává se jak úhledností tak trvanlivostí. Nikdo neví, co na něho čeká. I moudrý někdy pochybí. Lenocha nikde štěstí nečeká.

Lepší prosba nežli hrozba. Rodiče prosby hodných dítek svých neoslyší. „Otče náš“ má předmluvu a sedm proseb. Prosbou dojíti můžeš odpuštění; dosáhnuv ho, snaž se, abys učiněné chyby napravil.

- c) Jasné souhlásky na konci slov vyslovují se co temné.

94.

Zub jazyk častěji poraní, a přece zůstávají dobrými sousedy. Jestřáb jako střela na kořist svou

se vrhá. Sob dáva Laponcům mléko, maso, kůži a tahá sáně. Dub byl pohanským Němcům stromem posvátným, jako Slovanům lípa. Po teplém dešti mnoho hub vyrůstá. V krajinách přímořských hojně ryb se požívá.

Hlad jest nejlepší kuchař. Led na rybnících musí se prosekávati, aby ryby nepolekaly. Napřed bezpečně, potom srdečně k lidem se měl! Soused se sousedem plané hrušky jísti povinen.

Host první den zlato, druhý den stříbro, třetí měď — honem domů jeď! Veď si tak, jak ti kapsa stačí! Dluh jest zlý duch. Byl jeden mnich, měl mnoho knih a nevěděl, co je v nich.

Pstruh jest ryba žijící v horských potocích. Na bocích má pstruh červené skvrny, modře lemované. Maso jeho jest vzácnou lahůdkou. Sníh co špatný vodič tepla chrání osení před mrazy. V horkých krajinách sněhu neznají.

Roň přeživavců jest dutý; hodí se na hřebeny a na rozličné práce soustružnické. Paroň jelení není dutý a hodí se na střenky, na věšáky a j. Sáh jest míra k měření délky. Sáh pruský kratší jest rakouského. Bez peněz těžko na trh jíti.

95.

Pluh jest polní náradí, kterým se země naky-přuje, aby k ní přístup měly vzduch, světlo a teplo. Části pluhu jsou: plaz, radlice, slupice, kleče spojené švinkou, odháňka, krojidlo, hřidel, kruh nebo houžev, pověrák a plužnata.

Plaz udržuje pluh v rovnovážném chodu. Radlice jest železná, podoby trojhranu; ostrými svými hranami vykrojuje brázdou. Slupice spojuje hoření část pluhu s plazem. Kleče, jimiž oráč řídí pluh, bývají dřevěné, nahoře zahnuté. Odháňka jest dřevěná neb železná deska na pravé straně pluhu šikmo přibitá, jíž se vyoraná země odhrnuje. Hřidel spojuje předeek se zadní částí pluhu; má několik dírek, do nichž za-

strkuje se dřevěný neb železný kolík, pověrák zvaný, za nějž houžví spojena jsou s pluhem kolečka. V hřídeli upevněno jest svislé krojidlo, nůž to ostřím k předu pluhu obrácený, jímž země se rozkrajuje.

96.

Ptáci mají dvě nohy, ssavci čtyři, hmyzi šest noh. Severní Čechy mají svah k jihu; proto jsou teplejší nežli jižní.

Krásný páv peřím a člověk uměním. Pokorné slovo hněv ukrocuje. Nehodí se každá obuv na tutéž nohu. Ne každý, kdo mrkev strouhá, také ji jídá.

Tetřev náleží mezi kúry. Žije v hustých lesích co pták stálý; pro zvláště chutné své maso jest oblíbeným předmětem houby. Když jest potřeba, jedním jez zubem chleba! Nemaje peněz, do hospody nelez! Bez oprati na vůz, bez vesla na loď, bez ostruh na koně se nesaď! Čiň dobře, ale věz komu! Mráz kopřivy nespálí. Pila k dlabání, dláto k vrtání a nebozez k řezání se nehodí. Na hrubý pařez hrubý klín. Drž se řemesla, je muž nejlépe rozumíš! Dvakrát měř, jednou řež! Lež má krátké nohy, daleko neujde. Važ si času, chop se práce, zahálky se střež co zrádce! Plž velký jest černý, někdy rudožlutý; žije v lesích a v zahradách, kdež žravostí svou mnoho škody nadělá. Rozpuk, bolehlav a kozípysk podobají se petrželi; proto při užívání této zeleniny veliké jest opatrnosti třeba. Světlo mnohem rychleji se rozšiřuje nežli zvuk. Bezpečněji krokem nežli skokem. Kdo lehkomyšlně v nebezpečenství se vrhá, snadno v záhubu upadá. Kůň bez cviku, posel bloupý, střecha otrhaná špatně chválí svého jezdce, hospodáře, pána.

97.

Řím založili roku 753 před Kristem bratři Romulus a Remus, vůdcové lidu loupežného. Za starodávna položen byl na sedmi, nyní na 12 pahrbcích rozkládá se. Není města druhého, které by chovalo

ve středu svém takové množství převzácných památek jako Řím. Papež má zde tři paláce: Vatikán, Quirinal a Lateran. Vatikán, zimní sídlo papežské na vatikanském pahrbku pokládá se za největší v Evropě.

Sykavka s zní co předložka i co předpona zvláště před jasnými souhláskami co z.

98.

S Bohem začni v první době, podaří se práce tobě! Chudý s bohatým nehoduj, moudrý s bláznivým nežertuj! Chlouby s pytel a lži s dva. Zlé se neutají, a s dobrým můžeš před Boha i před lidi. S jehličky na grešličku, s grešličky na truhličku, s truhličky na kravičku, s kravičky na šibeničku. Lépe jest se ctí umřítí, nežli s hanbou žiti. S dobrým i skutky a s pravdou netřeba se skrývatí. S hůry koně drž, po rovině pusť! Pýcha podobá se zpuchřelému stromu, jehož větve se všech stran se lámou; vystoupí-li kdo na strom ten, brzo s něho spadne. Na vůz ani s vozu, když jede, neskákej! Čechy hraničí na západě s Bavorsy.

Mnohý shazuje hnězdo a jiní mladé sbírají. Těžká shoda s ohněm voda. Těžko shodnou se dva medvědi v jednom brlohu.

Sykavka z zní co předložka i co předpona zvláště před temnými souhláskami co s.

99.

Z tváří mysl září. Z chlupů velbloudích tkají Arabové látku kamelot zvanou. Kostík čili fosfor dobývá se z kostí zvířat páteřnatých. Dobře z předu i z zadu oči mítí. První vyhrání z kapsy vyhání, a poslední prohrání z kabátu svléká. Pánu Ježíši dána jest na hlavu koruna z trní. Ne z každé ruky

příjemná Bohu obět. Z cizího dávati hanba jest. Kdo rád z svého udílí, tomu Pán Bůh nadílí. Snadno býti štědrým, když jest z čeho dávati. Jeden nespravedlivý groš sto jiných z kapsy vytáhne. Kdo jiného ctí, sám z toho chválu mívá. Z pilnosti se štěstí rodí, lenost holou bídu plodí. Není tak vzácné, co z čistého zlata jest, jako co od výborného mistra pochází. Hrnec pozná se z klepání, blázen z tlačání. Žula složena jest z křemenitých zrnek, z hlince a slídy.

Kdo poctivost jednou ztratí, tomu se víc nenavrátí. Co hloupý zkazí, tisíc moudrých nenapraví. Ač chytře se zloděj provine, přece ho zkáza nemine. Stáří rozumu nedodává, nýbrž zkušenost. Oheň zkouší zlato, nouze přítele. Dostatek zplozuje smělost, nouze myslí ochablost.

Kdy s neb z psáti se má, poznáme také z významu, jehož slova s předložkami těmito nabývají.

„S“ vytyká směr shora dolů, stranou, ubývání, objemu, smrštění, zhustnutí, úžení, tísnění, spojování, společnost atd.

100.

Já jsem chléb živý, který jsem s nebe sstoupil. Sešliž, Bože, moudrost s nebes! Před pány smeká, před knězem kleká, přec šelma velká. Vítr svál sněh s cesty. Sejde s očí, vyjde z myslí. Nedej se svěsti s cesty pravdy! Jeden po druhém se světa scházíme. Sved s sebe podezření, nechčeš-li upadnouti v opovržení! Špatný soudce, který se darům a penězům slouzí, svěsti dává. Chčeš-li ryb slovíti, musíš prvé rybník spustiti. Kdo s mokrýma rukama do zimy chodí, tomu se kůže ssedá. Každá věc schladne a stuhne na povrchu nejdříve. Bez

vůle Boží ani vlas na hlavě naší skřiven nebude. Mladé dřevo březové na houžev lze skroutiti. Kdo shřeší vědomě, dvojnásobné pokuty hoden jest. Vlhké seno, když slehlo se, spařuje se. Nepřátelé za tmy městské zdi stekli.

Dávej s rozumem a bež s pamětí! Kdo si srdce dodává, s štěstím se potkává. Kdo chce s něco býti, musí se k tomu míti. Vítej slunce s modlitbou v ústech a s prací v rukou! Na lože o deváté, s lože o páté. S mnohými se rad, ale jeu jednoho slyš! Chceš-li s pole bráti, musíš na ně dáti. Mluv méně s jinými, více s sebou! V horku vez plášť s sebou, v dešti sám pojede. Nikdo neví ráno, co večer s sebou přinese. Lepší jest kus chleba suchého s radostí a láskou, než plný dům dostatku s nenávistí a se svárem. Svatá spokojenosti, s tebou všeho dosti. Milejší ctnost s chudobou, nežli hřích s ozdobou. Chudým býti není hanba, ale vlastní vinou schudnouti. S každým pěkně, s nemnohým důvěrně!

Ctnost s krásou nejpěknější společnost. Dokud národ nezřekl se řeči své, nikdo není s to, s hladiti ho. Matky spartanské s radostí přijímaly zvěst o smrti synů svých v boji za vlast padlých. S pravdou nejdál dojdeš. Lepší s náprstek rozumu, přirozeného, nežli džber přiučeného. Obchodníci míchávají maslo se šťávou z mrkve, se strouhanými zemčaty, s křídou, s moukou nebo se sádrrou, aby žlutší barvy nabylo. Pro přítele nového nespouštěj se starého! Spravuj vůz, než se kola rozejedou! Jaký správce, taková správa. Kdo u cesty staví, mnoho správcův mívá. Co kůň a vlk skousají, nerado se hojí. Hloupý všecko skoupí. Čeho nepotřebuješ, schovej na čas potřeby! Pravda ve vodě neutone a v ohni neshoří. Kdo se příliš nabízí, věc jistá, aneb tě sklamal, aneb se chystá. Strhal se, že nechtěl dvakrát jíti.

„Z“ vyjadřuje nejčastěji směr z vnitřku ven, vzhůru, pak přechod do jiného stavu, nenaznačuje-li se tím spolu ubývání, mizení a p.

101.

Kdo chce v domě škody zbýti, nedej jiskře uhlem býti, neb uhel často ohněm bývá, pro nějž bohatý zboží zbývá. Zbořte chrám tento a ve třech dnech jej opět vystavím. Co sto věků bludných hodlalo, zvrtně doba. Těsto do tepla se dává, aby zkynulo. Liška srst změni, ale obyčejův nezmění. Úlisný člověk každému moudrému se zprotivuje. Vlk výše stoje vinil beránka, že mu vodu zkalil. Komuž nezželí se národa ztýraného? Kolikráte již byla drahá naše vlast od nepřítele zpustošena, krví zbrocena a národ zbědován! Méně lodí utone v moři, nežli se jich o břehy ztroskotá. Náruživost tvář zohavuje. Vzdělaný národ nedá se zotročiti. Ne každý umění své dobře zpeněžití dovede. Karel IV. dal v Pise spiklence zjímati, když mu o život strojili.

Slabý ani radostné zprávy nesnese. Maje někoho o něčem proň příliš nepříjemném zpraviti, učini to znenáhla a opatrně!

Kelímky z tuhy se dělají. Z kamene pískového teší se sloupy, schody a p. v. Z cínu dělá se nyní nejvíce nádoby lučebnické. Z příze vlněné tkají se sukna a cajky; z příze lněné tká se plátno, z příze bavlněné kartouny a j. v. Z Prahy jdou železné dráhy na všechny strany.

Ježš vyhnal prodavače z chrámu. Z Francouška přichází k nám nejvíce olejů voňavých, hedvábí, zboží ozdobnického a p.

Předpona vz značí směr zdola nahoru, na něco, k něčemu.

102.

Lehké věci ve vzduchu se vznášejí. Kdo prací a vlastním přičiněním se povznese, hoden jest cti a

vážnosti obecné. Věta přídavná vztahuje se vždy k některému jmenu podstatnému jiné věty. Kdo každé obvinění na sebe vztahuje, podezřelý jest. Kostík při malém teple již se vzejme a vzplane. Jakmile ráno procitneš, ihned se vzchop a vstaň s lože. Vzhledni, Bože, s vysosti své na lid svůj za pomoc tě prosící. Lítost vzdýcháním se jevívá. Vzdej čest každému, jaká mu náleží.

„H“ na počátku slov před r a ř, l před ž zamlčují se.

103.

Hrozinky jsou vinná zrna sušená v peci neb na slunci, jež k nám z krajin jižních přicházejí. Pán Ježíš byl na kříž čtyřmi hřeby přibit. Hřebíky dělají se buď z železa kovaného neb z drátu. Podélný úzký vrchol hory hřebenem zoveme. Hřebenáři dělají hřebeny netoliko z rohů ale i z kostí. Uhlí z pekárny hřebem se vyhrabává a popel pometlem vymetává. Hřib, smrž, lanýž jsou houby jedlé. Hřib kravský jest jedovatý. Bouře čím dále od nás, tím slaběji avšak tím déle hřmí. Nemocnému všeliký hřmot obtížný jest. Hřbet vysokých hor holý bývá. Aby hřibata kování přivykla, zdvívají jim často nohy a na roh jim klepají. Hřbitovy z ohledu na zdraví mimo města se zakládají. Lžice dělají se z pocinovaného plechu, z rohu, z dřeva, z pakfongu, ze stříbra a j.

= Knihy české, =

nákladem kněhkupectví: I. L. KOBER v Praze vydané,
jež dostati lze ve všech kněhkupectvích, jakož i u na-
ších jednatelů:

SVĚTOZOR

PRO DŮM A ŠKOLU.

Obrazy k názornému vyučování s textem

od **Pavla Jehličky.**

Sešit o 2—3 dvojitéch tabulkách a $\frac{1}{4}$ — $\frac{3}{4}$ archu textu 50 kr.

 Jednotlivé oddíly lze za tutéž cenu odebíratí.

Jsou to velmi krásně vyvedené obrazy k názornému vyučování, k nimž známý v tomto oboru zručný spisovatel p. profesor Pavel Jehlička text píše, a které vynikají úpravou a věrností svou, jsouce barvotiskem vyvedeny, nade všechny posud u nás toho druhu vydané pomůcky.

Obsahovati bude „Světózor“:

I. Obrazy krajin vedle geogr. ohledův pořádané (s 48 tabulkami).

II. Obrazy rostlin jedovatých i pěstovaných (60 tabul s 877 vyobrazeními).

III. Obrazy k počátkům názorného vyučování (60 tab. se 147 vyobr. a 800 předměty).

IV. Přírodopis ptactva (60 tab. se 195 vyobr.).

V. Přírodopis plazů, ryb a nižších živočichův: měkkýšů, hmyzů, červův a hvězdýšů (60 tab. s 342 vyobr.).

VI. Narostopis v obrazích obsahuje všechny technicky i vědecky důležité nerosty ve skvělých vyobrazeních barvotiskem a kromě toho hojně výkresy hlatí na 44 tabulkách.

VII. Rostlinstvo v obrazích (52 dvojitéch malovaných tabul s 578 vyobr.).

VIII. Ssavci v obrazích.

Vychování a vzdělání slepců

doma a ve škole,

se zvláštním ohledem na opatrovací a zaměstnávací
ústav slepců v Praze.

Podává

Štěpán Šebestian Sekáč,
tajemník jednoty a ústavu k opatření a zaměstnání dospělých
slepců v Čechách.

S tabulkou vypouklé české abecedy a číslic pro slepce.

Cena 24 kr.

Německá mluvnice a cvičení v rozmluvách

pro školu a dům.

Schválena učitelskou jednotou „Budeč.“ — Svazek I. Cena 36 kr.

Věcné učení na školách obecných.

Sepsal

Josef Sokol.

První stupeň: **Domácnost.** 8°. str. 86 a IX. Cena 48 kr.

Druhý stupeň: **Domov.** 8°. str. 166. Cena 90 kr.

Třetí stupeň: **Vlast.** 8°. str. 100. Cena 44 kr.

Čtvrtý stupeň: **Svět.** (V tisku.)

Zábavné

kreslení pro mládež odrostlejší.

(Nakreslí se vše jedním tahem.)

Sestavil

JAN HRDÝ, učitel na Hrádku v Praze.

■ 1 vytečně vyvedených lithografických tabulek.

Cena 40 kr.

Dějepisná čítanka

pro mládež československou.

Sestavil **Josef Sokol.**

Druhé, opravené vydání, schválené od nejdůstojn. konsistoře
Králohradecké.

v. 8. IV a 180 str. seš. 1 zl., váz. 1 zl. 12 kr.

ZÁKLADOVÉ MLUVNICE ČESKÉ

pro nižší třídy

škol středních a školy měštanské.

Sestavil **Josef Jedlička,**

první učitel při c. k. českém ústavu ku vzdělání učitelů v Praze.

Cena 50 kr., váz. 60 kr.

Přírodopis názorný

pro školu i dům.

Část prvá:

Motýlové.

Soustavný popis motýlů v střední Evropě, zvláště v Čechách žijících, jakož i housenek a pup jejich se zvláštním vzhledem ku škodě, kterou housenky činí, s vytknutím prostředkův, kterými možno škodu tuto zameziti aneb aspoň umírniti.

Ku potřebě

učitelův i žákův, polních hospodářův, zahradníkův, lesníkův, sběratelův motýlův a přátel přírodních věd vůbec

sepsal **Josef Klíka,**

profesor přírodních věd na vyšší reálné škole v Pardubicích.

Připojen návod ku sbírání a chování housenek i pup, chytání motýlův a ku zřízení a zachování sbírky motýlův, jejich pup, housenek i vaječek.

s 12 rytinami a 13 tabulkami, obsahujícími obrázky motýlův, dle přírody malované.

 S abecedním seznamem českých, latinských i německých jmen motýlův, s abecedním seznamem jmen rostlin, na kterýchž žijí housenky, v knize této popsané.

1870; v. 8. (XVI a 350 str.) Cena váz. 3 zl., váz. s koženým hřbetem 3 zl. 20 kr.

 Část II. „Přírodopisu názorného“ bude obsahovati **brouky** a vyjde ve 4 sešitech à 36 kr.

Výklad nové čítanky pro druhou třídu katolických škol v císařství Rakouském.

Sepsal **Josef Jedlička,**

řídící a prvý učitel farní hlavní školy na Dobříši.

Cena 56 kr. r. m.

Počátkové německého jazyka pro žáky nižších škol národních.

Od **Josefa Jedličky,**

ředitel a prvního učitele farní hlavní školy na Dobříši.

S 2 litografovanými tabulkama.

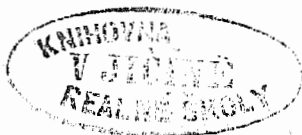
8. (str. VII a 35) seš. 68 kr., váz. 83 kr.

B. 1806

Cvičení pravopisná

pro školu i dům.

Sepsali

Jan L. Mašek a Fr. Streit,

učitelé na obecných školách Smíchovských.

Schválila učitelská jednota „Budeč“ v Praze.

Sešit II.

V PRAZE.

Nakladatel kněhkupectví: I. L. Kober.

1871.

Národní knihovna: I. L. Kober v Praze.

O b s a h.

Stránka

A. Přípony skloňovací jmen podstatných.

a) Jmena rodu mužského životná.	
ovi v dativě a lokale čísla jednotného.	1
i v nominativě a vokativě množného čísla po obojetných souhláskách	3
y v akkusativě množného čísla po obojetných souhláskách	4
y v instrumentale množného čísla po obojetných souhláskách	5
ové v nominativě a vokativě množného čísla	—
é v nominativě množného čísla	7
e ve vokativě jednotném	8
Skloňování všemi pády ve větách	9
Jmena nepravidelného skloňování	10
b) Jmena rodu mužského neživotná.	
y v nominativě množného čísla po obojetných souhláskách	11
y v akkusativě množného čísla po obojetných souhláskách	12
y v instrumentale množného čísla po obojetných souhláskách	—
Cvičení v rozeznávání pádů	13
i v dativě, vokativě, lokale jednotného čísla a v instrumentale množného čísla některých jmen rodu mužského na obojetnou souhlásku zakončených	14
c) Jmena rodu ženského.	
y v genitivě jednotného čísla	15
y v nominativě a akkusativě množného čísla	—
i v genitivě jednotného čísla	18
i v dativě jednotného čísla	—
i v akkusativě jednotného čísla	—
i v lokale jednotného čísla	19
i v nominativě a akkusativě množného čísla	—
i v instrumentale jednotného čísla	—

<i>i</i> v genitivě množného čísla	20
<i>im</i> v dativě množného čísla	—
d) Jména rodu středního.	
<i>y</i> v instrumentale množného čísla	—
<i>i</i> v dativě a lokale jednot. a instrumentale množ. čísla	22
<i>im</i> v dativě množného čísla	—
Jména středního rodu na <i>i</i> zakončená	—
<i>ě</i> po <i>m</i> v dativě a lokale jedn. čísla při jmenech rodu ženského a mužského	24
<i>ich</i> v lokale množného čísla	25
<i>mi</i> a <i>ami</i> v instrumentale jmen rodu žen. a střed.	—
e) Podstatná jména v dvojném čísle užívaná	26
B. Přípony skloňovací jmen přídavných.	
a) Přídavná jména určitá trojího východu.	
<i>ý</i> v nominativě a vokativě jednotném;	
<i>i</i> v nominativě a vokativě množném	27
<i>ý</i> v akkusativě jednotného čísla	28
<i>ým</i> v instrumentale jednotného čísla	29
<i>ým</i> v dativě množného čísla	30
<i>ých</i> v genitivě množného čísla	—
<i>ých</i> v lokale množného čísla	31
<i>ými</i> v instrumentale množném	—
b) Přídavná jména určitá jednoho východu	32
c) Přídavná jména neurčitá.	
<i>i</i> v mužském rodě množného čísla	34
<i>y</i> v ženském rodě množného čísla	—
d) Přídavná jména přisvojovací.	
<i>i</i> v nominativě množného čísla	35
<i>y</i> v genitivě jednotného čísla	—
<i>y</i> v nominativě a akkusativě množného čísla	36
C. Přípona e v příslovcích.	
D. Přípony stupňovací.	
a) Přídavných jmen: ší, čí, ejší.	
b) <i>ji</i> při příslovcích.	
E. Přípony skloňovací zájmen.	
a) Zájmena osobná.	
mně a mě	40
mi a my	—
námi a vámi	41
jí a jí, ní a ni	—
b) jim (ním) — jim (ním)	42
jich — nich, jimi — nimi	43
Zájmena přisvojovací.	
moji — mojí, tvoji — tvoji — svoji	—
<i>i</i> a <i>í</i> v zájmenech <i>náš</i> a <i>váš</i>	44
c) <i>i</i> a <i>í</i> v zájmeně jenž.	
čím, tím, oním, vším, jedním.	45

F. Přípony číslovek.	
sedmi — sedmý, osmi — osmý, tisíci — tisíci	46
H. Přípony časoslov.	
<i>ti</i> a <i>íti</i> v infinitivu	47
<i>ji</i> v 1. osobě jednotného čísla a <i>jí</i> v 3. osobě množ. čísla přítomného času	—
<i>ím, iš, í; íme, íte, í (ejí)</i>	48
<i>i</i> a <i>iž</i> ve způsobě rozkazovacím	50
<i>íl</i> v přičestí činném	—
<i>i</i> v množném čísle přičestí činného	—
<i>y</i> v množném čísle přičestí činného	51
Přičestí trpné na <i>án, ána, áno, áni, ány, ána</i>	52
<i>íc</i> a <i>íce</i> v přestupném způsobě	53
<i>iv, ivši, ivše</i> ve způsobě minulého času	54
Ch. Skracování kmenové samohlásky při sklo- ňování.	55
J. Odvozovací přípony podstatných jmen.	
a) mužského rodu:	
<i>itel, ič, inec, ik, iček</i>	59
b) ženského rodu:	
<i>ina, ice, inka, ička, írna</i>	61
c) středního rodu:	
<i>ivo, idlo, isko, iště, ictví, ictvo, ičko, ičko, stvo, ství, sko</i>	63
I. Odvozovací přípony přídavných jmen.	
<i>ivý, itý, ovitý, ičký</i>	67
<i>ící</i> v přídavných od přechodníků a <i>ící</i> od neurčitého spů- sobu odvozených	70
Krácení kmenové samohlásky v odvozování	—
Odvozování přípony přídavných jmen <i>ý</i> a <i>ní</i>	71

A. Přípony skloňovací jmen podstatných.

a) Jména rodu mužského životná.

ovi v dativě a lokale čísla jednotného.

104.

Bůh přikázal Davidovi, aby syn jeho Šalomoun vystavěl chrám v Jerusalemě. Esau prodal lehkomyšlně právo prvorozenství bratru svému Jakubovi. Jakub, aby pomstě rozhněvaného bratra svého ušel, utekl se k ujci svému Labanovi. Bůh přikázal Abrahamovi, aby syna svého Isaka obětoval. Abraham chtěje mír zachovati, ustoupil Lotovi. Jakub předpověděl synu svému Judovi, že z jeho pokolení králové židovští i Mesiáš pojdou. Absolon rozbouřil se proti otci svému Davidovi. Bůh přikázal Mojžíšovi, aby Israelity z Egypta vyvedl.

105.

Německý císař Ludvík, veliký nepřítel Slovanů, pal Rastislavovi, knížeti moravskému, oči vypíchat. Bořivojovi I., sv. Václavu, Boleslavovi II. a Jaromírovi připisuje se veliká nábožnost, Boleslavovi I. a Přemyslu Otakarovi II. rekovnost.

Zásluha o vynalezení hromosvodu náleží krajanu našemu Divišovi a Američanu Franklínovi. Císař Zikmund dal mistru Janu Husovi na cestu do Kostnice průvodní list, aby ho ubezpečil hrdlem.

106.

Blaze hajdukovi po horách; tamtě sprostěn much i ovadů, ač mu druhdy býti o hladu.

Vlkovi mluv — nebe! on zuby vycení na tebe.

Hochovi poslušnost, jinochovi přičinlivost, muži statečnost přísluší.

Pastuchovi hůl sluší, vozkovi bič, vojínovi zbraň.

Závidíš-li bratrovi, podobáš se Kainovi.

Čeledínovi věrnost, vůdcovi statečnost a žákovi pozornost prospěšna jest.

Lenochovi nejlépe domlouvati slovy dubovými. Lenochovi štěstí nekvete.

Pochlebníkovi věře, škodě otvíráš dvře.

Nedoukovi zdá se všechno lehkým býti.

Svědkovu pravdu mluviti náleží.

Starostovi o blaho obce péči míti sluší.

Kdo dělníkovi mzdy zadržuje, prozrazuje nesvědomitost.

Řemeslníkovi potřebí jest netoliko mnohých vědomostí, ale i zkušeností.

Dlouho někdy podvodníkovi šalba se daří; malá však nehoda často řemeslo jeho zmaří.

Sysel podobá se křečkovi.

107.

Po Krokovi panovala v Čechách dcera jeho Libuše, později Přemysl, po Přemyslovi Nezamysl.

Po Žižkovi byl vůdcem Táboritů Prokop Velký.

Saul mrštil po Davidovi kopím.

Pražský kamený most jest slavná památka po Karlovi IV.

V slavíkovi lahoda s užitečností spojena jest.

i v nominativě a vokativě množného čísla po
obojetných souhláskách.

108.

Sokoli z mládí chycení dají se k honbě vycvičiti. Jestřábi a krahujci byli našim pohanským předkům posvátnými ptáky. Když zima přijde, zvědíť čápi, co jsou v letě klektali. Hejli na západním nebo severním svahu některého pohoří vylíhli zpěvu prý se nenaučí. Rorejsi, nemohouce se pro velmi krátké nohy a dlouhá křídla se země povznésti, nikdy na zemi nese-dají. Pávi drží se ve dvořích více pro okrasu nežli pro užitek. Tetřevi jsou ptáci kurovití; zdržují se u nás stále v hustých lesích a pro chutné své maso jsou oblíbeným předmětem honby.

Jestřábi, ne každý kos pro vaši kořist.

109.

Psi nikde nenalezají se v stavu divokém. V zemích Mahomedány obydlených jsou psi zdivočili, kteří nemajíce pánů sem tam pobíhají, mršinami se živíce. Tím řeka není horší, že z ní psi pijí. Kde dva psi jednu kost hryzou, brzy se sperou.

Sobi vyhrabávají sobě sami z podsněží potravu; nežádají tedy na hospodáři kromě dohlídky žádného ošetření.

Voli, nepředbíhejte koní!

Zle koni, kolem něhož osli hýkají.

110.

Lososi stěhují se na jaře každého roku z moře do řek a z těchto do potoků horských, kdež jikry ukládají. Mladí lososi stěhují se později opět do moře, odkudž pak každoročně své rodiště navštěvují.

Moli kladou vajíčka svá do kožišin a šatů, kdež housenky se vyvinoují a velikých škod nadělají.

Červi kladou buď vajíčka aneb rodí živé mladé; někteří červi rozmnožují se také dělením.

Polypi žijí jen ve vodě mořské a živí se menšími zvířátky, jež nepohybující se s místa svého chápaly svými lapají.

Klidte se, švábi, ježek jde.

y v akkusativě množného čísla po obojetných souhláskách.

111.

Josue vyslal posly do země Kanaan.

Laponci soby do saní zapřáhají.

Pán Ježíš poslal apoštoly do celého světa kázat evangelium. Bůh pyšné anděly na věky zavrhl. Předkové naši věřili v ďasy a běsy, bytosti světla a temna. Povolnost přátely činí. Svatopluk přivedl nepřátely do vlasti své; zde však postaviv se v čelo krajanů svých na hlavu je porazil. Láska k poli krmí voly; tuční voli plní stoly.

Lvy nalezáme hlavně v Africe, v Persii a Indii. Kdo psy dráždí, těžko vyhne se pokousání.

112.

Kalousy poznáme podle hladké hlavy, sovy po zježeném peří nad ušima.

V Alžíru a na předhoří Dobré Naděje chovají tamní obyvatelé pštrosy ve dvořích pro ozdobné peří a pro chutné vejce. Alexandr Veliký poslal z Indie do Evropy pávy. V lesích, zvláště v březinách a olšínách konají se honby na tetřevy a tetřívky.

Motýly dělíme na denní a noční.

Vlaštovka motýly lapá. Řeky české bývaly druhy bohaty na lososy.

Červi se dělí na červy oblé, ploché, kroužkovaté a na vírničky. Také pijavice náleží mezi červy. Kosatcový kořen hlísty a červy v břiše moří. V minulém století počítali ještě přírodopisci polypy k rostlinám; teprv r. 1723 poznal lékař Prysso nel v Massillii polypy co zvířata. Plazy dělíme na želvy, ještěry a hady.

y v instrumentale množného čísla po obojetných souhláskách.

113.

Nehraď se plotem, ale přátely. Bohatý přátely oplývá, nuznému jich třeba.

Mezi posly českými na sněmě církevním v Basi-leji byl i vůdce Táboritův, Prokop Velký. Ježek živí se myšmi, obojživelníky, plazy, červy, šváby a j. hmyzem. Sup královský, kterýž jest největší mezi supy, žije na horách jižní a střední Ameriky. Vrány, sojky a vlaštovky létají za jestřábí, na ně dorážejíce. Krajiny severní, kde zimou vše tuhne, opatřil Bůh soby, jižto spokojují se mechy a lišejníky. Kožešina moly prolezlá srst pouští. Mnozí ptáci zpěvaví červy se krmívají.

ové v nominativě a vokativě množného čísla.

114.

Arabové slyneli ve středověku vzdělaností nad jiné národy. Řekové byli v starém věku nejvzdělanější národ. Čechové jsou národ hudby a zpěvu milovný. V Čechách vládli sprvu vévodové, později králové. Nejsme synové noci ani tmy: nespěme tudíž, ale bděme! Křečkové a syslové v osení škody dělají. Živočichové i rostliny mají ústroje, jimiž potravu přijímají a zažívají; jsou tedy tvorové ústrojní. Motýlové denní krásnými barvami se skvějí.

Papouškové, špačkové a kosi naučí se slova žvatlati. Švédové odvezli ve válce třicetileté mnohé památky písemnictví českého do své vlasti. Nero, Domitian a jiní císařové římské pronásledovali křestany. Čechové vyhnali Bořivoje III. pro jeho prostopášnost ze země.

115.

Zajíci jsou velicí škůdcové v lesích, na polích a v sadech. Zrádcové vlasti jako vrahové nahrdle trestání bývají. Naši mužové jmění a život svůj vlasti na oltář kladou. Praotcové naši zanášeli se nejen vzděláváním půdy a řemesly, ale vynikali také ve vědách a uměních nad národy vůkolní. Soudcové, aby po právu souditi mohli, neodvislí býti mají. Strážcové svobod v národě každém ostražití býti mají. Pohanští bohové co ochráncové lidu nazývali se spásy.

116.

Sýnové, poslušni buďte svých rodičů, vojínové zkušených vůdců, čeledínové svých hospodářů, služkové svých pánů! Vůdcové, opatrně veďte národ ve vás důvěřující, abyste v záhubu ho neuvedli! Otcové, pečlivě syny své vychovávejte! Svědkové, pravdivé vydejte svědectví; křivě kdo svědčí, trestu propadá. Vnučkové, šediny dědů svých v úctě mějte, z hojné zkušenosti jejich poučení berte!

117.

Západní větrové vlhčí jsou. Dobří skutkové jsou nejbezpečnějšími přátely. Příkladové slov mocnější jsou. Činové šlechtí nedocházejí vždy uznání a následování. Těžcí hříchové bez pokání odpuštění nedocházejí. Neduhové těla bývají lékaři duše; nebo léčí ji z nepravosti a umořují v ní tělesné žádosti.

é v nominativě množného čísla.

118.

Angličané vedou obchod světový. Sousedé naši, Moravané, jsou naši rodní bratři. Pohané neznajíce pravého Boha, modlám se klaní. Římané především snažili se jazyku svému u národů podmaněných platnost zjednatí. Čím více křesťané v říši římské pronásledováni byli, tím více se počet jejich rozmáhal. Pražané statečně hájili Starého města proti Švédům, Malé strany se zmocnivším. Měšťané hledí si více obchodu a průmyslu; vesničané rolnictvím se zanášejí. My všichni jsme spoluobčané světa.

119.

Slovanští apoštolé, Cyrill a Methoděj, miláckové lidu svého, byli od biskupů německých velice nenáviděni. Andělé a lidé jsou nejdokonalejší tvorové Boží. Nekaždému jmění roste, u koho jsou často hosté.

Den počítá se od půl noci do půlnoci; Židé ale počítají den od západu do západu slunce, hvězdáři od poledne do poledne.

Israelité, byvše Mojžíšem šťastně z Egypta vyvedeni, museli čtyřicet roků na poušti ztráviti, nežli do zaslíbené země vešli. Husité u válčení světové slávy si dobyli. Čtyři jsou evangelisté: Matouš, Marek, Lukáš a Jan.

120.

Památný gotický chrám sv. Panny Barbory v Hoře Kutné stavěli výteční stavitelé čeští Matěj Rejsek a Beneš Lounský. Cestovatelé počítají Prahu k nejkrásnějším městům v Evropě. Přepisovatelé českých knih vynikali podivuhodnou umělostí. Obyvatelé říše rakouské jsou z větší části Slované. Slavní buditelé národu našeho na počátku tohoto století mnohé přikrofi snášeti musili. Krtkové jsou pilní hubitelé

pondrav a červů. Padělatelé peněz a listin přísně trestáni bývají. Učitelé a vychovatelé jsou zástupcové rodičů; jejich napomenutí a moudré rady pilně dbejte! Skřivánci zvěstovatelé jara jsou.

e ve vokativě jednotném.

121.

Lide křesťanský, nezapomínej přikázání lásky! Sv. Methoději, veliký apoštol slovanů, památka tvá nikdy nevyhasne v srdcích slovanů. Křesťane, jak můžeš milovati Boha, nemiluješ-li bližního svého? Krájaně, miluj krajana, sic budeš míti cizince za pána. Pražane, nelibuj sobě v řeči a obyčejích cizáckých. Když liška dřímá, hled se, kohoute!

Skloňování všemi pády ve větách.

122.

Č e r v.

Jednotné číslo. Pijavka obecná jest červ barvy zelené se šesti rezavými černě skvrnitými pásky na zádech. Tělo červa zemního čili žížaly jest oblé s články velmi nestejnými, bez vlastní hlavy a bez očí. Červu zemnímu slouží za potravu měkké látky ze strouchnivělých rostlin; neožírá tedy rostlin jak se obyčejně tvrdívá. V stojatých vodách nacházíme malounekého, prostým okem neviditelného červa, vírník zvaného. Na červu zemním pozorovati jest v čas, když vajíčka klade, žlázatý prsten. Strom červem porušený schne.

Množné číslo. Červi činí zvláštní skupení živočichů, členovci vodní zvané. Tělo červů jest buď oblé nebo ploché, obyčejně kroužkovité, u některých ústroji vířícími opatřené. K červům počítáme mořské housenky a štětky, dešťovky čili žížaly, pijavice, vírníky, tasemnice, motolice, škrkavky a jiné. Rád tasemnic,

obsahuje čer vy zdržující se hlavně ve střevech. Hlavu s očmi, tykadly a ústy jen při některých červech pozorovati jest. Játra člověka a mnohých páteřnatců bývají čer vy měchýřovými zcela provrtaná, následkem čehož bývá smrt.

Změňte tyto věty tak, aby skloňované slovo bylo v množném čísle!

123.

Sob náleží k přežívavým ssavcům. Parohy soba jsou na zad zahnuté, na koncích lopatkovité. Mech a lišejníky jsou sobu v zimě jedinou potravou. Výborných vede soba v místa, kde lišejník pod sněhem se nachází. Jak užitečný jsi, sobe, severanům, dávaje jim to, co nám kůň, kráva i ovce společně! Na sobu obyvatelům severních krajin nejvíce jest záleženo. Se sobem lze na saních za den třicet mil ujetí.

124.

Vůl má volný krok, ale velkou sílu. Rohy vola uherského jsou velké. Není píce nejlepší, která volu chutná. Oráč vola bičem, jezdec koně ostruhou pohání. Oráč za volem, honce při vólu kráčí.

125.

Pes ve společnosti člověka po celém téměř světě rozšířen jest. Člověk užívá psa ku hlídání majetku svého, k honbě, a j. Není zvířete, jež by se věrností psu vyrovnalo. Psa každou stravou upokojíš. Pozoruješ-li na psu, že ztrácí chuť k žrádlu, pána svého nepoznává, ohon svisle nosí, podezřelý jest pominutí. Nehrej se psem, když žere!

126.

Lev podoben jest kočce. Hlava a šije lva porostlé jsou hřívou. Osel, neutče-li, lvu se neubrání. Lva

snáze ošálíš, nežli přemůžeš. Na lvu síle i velikomyslnosti se obdivujeme. Neradno lani pŕtku se lvem počínati.

127.

Zeměplaz jest obratlovec se studenou, červenou krví. Tělo zeměplaza pokryto jest buď rohovou pokožkou aneb rohovými štítky. Zeměplazu za pokrm jsou některé byliny neb menší zvířata. Člověk zeměplaza co škodné zvíře pronásleduje. Na některém zeměplazu pozorujeme čtyry nohy, na některém jen dvě; mnohý zeměplaz jest beznohý. Ještěrka jest u nás nejznámějším zeměplazem.

Imena nepravidelného skloňování.

128.

Přítel.

Jednotné číslo. Dobrý přítel zlato převažuje. Vol přítele po své mysli. Drž se nové cesty a starého přítele. Příteli přej a nepříteli nehněvej. Příteli, nehleď po měšci, ale po srdci! Člověk na jednom Bohu, ale ne na jednom příteli dosti má. Buď přítelem, ale věz komu.

Množné číslo. Za štěstím přátelé chodívají. Své přátele množ, otcových si važ!

Mítí přátel zásobu, nebývá na škodu. Přátelům činiti dobře hleď a nepřátele na dobrou cestu veď. Přátelé, srdce mějte celé, ale ne kapsu! Zlý věk oblíží se po úrodě a člověk po přátelích. Přátele buďte jen, pokud svědomí stačí.

129.

Koně nemají krmiti se otavou. Obyčejnou potravou koní u nás jest seno a oves s řezankou. Místo sena dává se koním času letního také jetel a směsek, místo ovsu ječmen, kukuřice nebo pšeničné otruby. Hrách a luskoviny koně příliš nadýmají. Při koních

více čistoty šetřiti dlužno, nežli při všech ostatních zvířatech hospodářských. S mladými koňmi opatrně a rozumně zacházeti se má.

130.

Nikdo neví v kterou dobu ponese ho lidé k hrobu. Boj se Boha, styď se lidí, nehřeš více, Pán Bůh vidí. Všem lidem zachovati se nelze. Tisíceré příhody lidí o statek připravují. Jak pomluvač tobě o jiných lidech, tak v nepřítomnosti tvé o tobě mluví. Mezi lidmi nikdo není tak dokonalý, aby se někdy nezmýlil.

131.

Částí hosté nebývají všude rádi viděni. Lakomec sám rád bez hostí bývá, ale na hostiny přece přichází. Hostem přednost se dává. Na hosti nezvané se nečeká. Nechvalte, hosté, hodův dříve, než z nich půjdete. Špatné hospodářství, kde po hostech nedostatek v dům přichází. Před hostmi nemají domácí usedati.

b) Jmena rodu mužského neživotná.

y v nominativě množného čísla po obojetných souhláskách.

132.

Staré chrámy dobré zvony mívají. Pozdní mrazy osení škodí. Solné doly ve Věličce jsou nejpamátnejší v celé Evropě. Nerosty, z nichž se kovy dobývají, slují rudy. Domy opatřují se hromosvody. Topoly vynikají pěkným štíhlým vzrůstem, nikoliv však užitečností. Všecky naše vlasy sečteny jsou. Sklepy v zimě ledem se zásobují. Stavby tkalcovské zřízeny bývají pro jednoho neb pro dva dělníky. U Prahy, u Heřmanova Městce, u Králíků a jinde v Čechách nalézají se lomy na mramor. Hříby jsou známé jedlé houby. Lesy šu-

mavské poskytují množství dříví k palivu i stavivu. Štika zemřela, ale zuby ostaly.

y v akkusativě množného čísla po obojetných souhláskách.

133.

Pevná vůle divy činí. Kdo chodí v zápasy, neplač o vlasy. Obilí klasy nese, v šupině pak zrno chová. Bůh dal zuby, Bůh dá i chleba. Horymír doly kovkopův se svými pomocníky zaválel. Zlá společnost kazí dobré mravy. Často v haleně chatrné najdeš rozumy jadrné. Každý má své škraloupy. Zapuzuj zlé úmysly, chceš-li uvarovati se zlých činů. Přechasto se zmýlí, kdo na lidské sliby spolehá. Adriatické moře činí na pobřeží dalmatském mnohé zálivy. Dlužníci dávají věřitelům úpisy, v nichž doznávají, že od nich půjčkou založení byli. —

Strom korkový patří mezi duby. Roste v jižní Evropě; má lehkou houbovitou kůru, která se po 4—8 letech olupuje. Oloupané kusy namáčejí, ve velké tabule lisují a z těchto pak zátky řeží. Olupování kůry stromu neškodí, naopak mu prospívá, takže nezřídka viděti jest stromy korkové, mající sto i více let.

Kovář dělá řetězy, hřeby, okovává vozy; truhlář zhotovuje stoly, rámy; tesař otesává klády na trámy a sloupy, staví krovy. Trojúhelník rovnostranný má všecky tři úhly stejné.

y v instrumentale množného čísla po obojetných souhláskách.

134.

Dobře někdy jazyk za zuby mltí. Mezi kostely pražskými vyniká velkolepostí svou chrám sv. Víta na Hradčanech. Síra nalézá se v přírodě buď samorodá

v kamení vrostlá, buď s kovy sloučená. Co těžkým před časy býti se zdálo, na smích bývá potomkům. Jedle jest mezi stromy chvojnými nejtěžší. Kost lýtková silnými svaly obložena jest. Pevnosti valy a příkopy obehnány jsou.

Cvičení v rozeznávání pádů.

135.

Stromy.

Stromy jsou rostliny mnoholeté s dřevnatým kmenem, kterýž nerozvětjuje se hned při zemi. Na stromech rozeznáváme několik částek, z nichž každá má své zvláštní jméno. Kořeny rozloženy jsou v zemi; větve s ratolestmi rozkládají se na kmeni. Část kmene ke kořenům nejbližší nazývá se odenkem. Také palmy, některé kapradiny, cikasy počítají k stromům, ač jich kmeny ani se nerozvětvuji. Místo větví nesou stromy tyto na vrcholi svém mohutný koš listův.

Podle listův činíme rozdíl mezi stromy listnatými a chvojnými čili jehličnatými. Podle místa, kde rostou, jsou stromy zahradní, lesní, tropické a p. Podle ovoce rozeznáváme stromy plané čili divoké, bez lidského přičinění rostoucí, a stromy štěpné, přičiněním lidským zušlechtěné.

136.

Kovy.

Kovy jsou nerosty vesměs neprozračné; mají zvláštní lesk a horkem se roztopují. Před roztopením dají se některé svářeti a mnohé z nich těkají. Také rtuť počítáme ke kovům, kteráž samojediná mezi kovy jest tekutá. Kovy vesměs jsou dobrými vodiči tepla. S kyslíkem se slučují na kysličníky a se sirou na siřníky. Sloučeniny pouhých kovů vespolek slovou slitiny a mnohé z nich velikou mají důležitost v průmyslu. Známost kovů

sahá do dávnověkosti. Již Mojžíšovi byly některé kovy známy, jako zlato, stříbro, měď, cín, olovo, železo. Dle rozličných vlastností kovů dělíme je na kovy těžké a kovy lehké. Zlato a platina jsou kovy nejdražší, železo nejpotřebnější.

i v dativě, vokativě lokale jednotného čísla a v instrumentale množného čísla při některých jmenech rodu mužského na obojetnou souhlásku zakončených.

137.

Kdo příteli nedůvěřuje, o přízeň jeho se připravuje. Příteli dobře činiti hled, nepříteli na pravou cestu veď. Rodičům a učiteli svému nikdy se dosti neodsloužíš. Alexandr Veliký synovsky oddán byl vychovateli svému. Kdo svornost má na zřeteli, vyhoví ve všem příteli. Po svatém Janě Křtiteli přestává u nás slavík zpívati. Soudci i kazateli výmluvnosti potřeba jest. Blaze králi, v jehož zemi láska k vlasti panuje. Rodiče jsou věřiteli dítek svých, dítky dlužníky svých rodičů. Nebudte posluchači jen, ale zároveň plniteli zákona. Čechové, kteří v četných bojích s různými nepřáteli vítězi bývali, podlehli nepříteli domácímu — nesvornosti. Josefu Jungmannovi přísluší nejpřednější místo mezi buditeli našeho národa.

138.

Spojené síly k žádoucímu vedou cíli. Pán Ježíš přirovnal lidi nešlechtné ke koukoli. V parním kotli usazuje se na stěny kamenná vrstva. Po mladém, vlhkém jeteli dobytek bubří. Zajíce v pytli nekupuj! Penězi a statkem lze sice život příjemným učiniti, než prodloužiti ho může jen střídmost.

c) Jména rodu ženského.

y v genitivě jednotného čísla.

139.

Staří Slované hleděli si orby. Nežádej chvály nespravedlivého! Pohanku sej za pěkné rosy. Kdo smoly se dotýká, zmaže se. Noe neznal síly vína. Ze dřene palmy sagové dobývá se látka škrobová, z níž známé sago se připravuje. Z rýžové slámy pleťou se trvanlivé klobouky a vážou se chošťátka na čištění látek vlněných. Duše více ceny má, nežli zlato krásy dá. Nikdo není bez chyby; proto chyb jiných přísně neposuzuj. „Naděl Pán Bůh“ kapsy nenaplní. Sv. Vojtěch nabyl v mládí svém prvotoňho vzdělání v domě otcovském od moudré matky své Střezi-slavy a pěstouna svého Radly; později poslán byl na učení do slavné tehdejší školy magdeburské. Bečva vlévá se do Moravy u Tovačova. Není pravdivější chvály nad tu, která od nepřitele pochází. Lesk ruly a mnohých jiných nerostů pochází od slídy. Okolo Ostravy v Slezsku dobývá se kamenné uhlí. Plazové dlouhý čas bez potravy vydrží. Z rapy dobývá se sůl krušná odpařováním. Dluh z mísy jídá.

y v nominativě a akkusativě množného čísla.

140.

Nádoby etruské vynikaly nad jiné podobou ušlechtilou; proto až posud za vzor umělcům stavěny bývají. Nej památnější stavby slohu gotického v Čechách pocházejí z doby Karla IV. a Václava IV. Za nejmělejší stavby toho druhu pokládají se chrámy sv. Víta na Hradčanech a sv. panny Barbory v horách Kutných. Účinkem vzduchu a deště týří skály na povrchu a rozsypávají se. Z rozsypů skal, jež voda do rovin odnáší, povstává orná země, kteráž dle povahy skály, z níž povstala, rozličnými vlastnostmi se vyznačuje.

Síly jeví se v účincích. Dělíme je na síly přírodní a síly duševné. K silám přírodním počítáme sílu obecné tíže, sílu tepla a j.; k silám duševným počítá se síla poznávající, volící a t. d.

141.

Pily.

Pila jest nástroj řezací. Záleží buď v rovném neb kruhovém plechu ocelovém, po jedné straně ozubeném. Máme tedy pily dvojího druhu: rovné a kruhové. Zuby pily jsou tvaru obyčejně nestejnoramenného trojúhelníka, jehož kratší strana skoro kolmo ku podélní straně pily stojí. Pily takové řezí jen v jednom směru. U některých pil stojí vždy dva a dva zuby stejnými stranami k sobě, činíce spolu podobu M a od ostatních rovnou mezerou odděleny jsouce. Pily tyto řezí v obou směrech, polovice zubů v tahu, polovice v strku. Aby se pily při řezání nedusily, bývají zuby na delší straně obloukovitě vykrojeny.

142.

Lamy jsou zvířata přeživavá, dosahující velikosti jelena, barvy hnědé často s bílými skvrnami. Domovem jsou v jižní Americe, kde chovají se ode dávna co zvířata domácí. Lamy nosí břemena, dávají chutné maso i mléko a ze srsti vyrábí se hrubé sukno. V horách Andeských žijí lamy divoké u velkých stádech a loví se tu pro maso a kůži.

143.

Palmy jsou rostliny horkých pásem s kmenem dřevnatým, nesoucím na vrcholi svém mohutný koš velikých až i 20' dlouhých listů. Některé palmy mají kmeny pnivé. Květení palm jest dvojího způsobu: buď totiž prodlužuje se kmen stále, a květy objevují se na

zvláštních větvích v úžlabičkách listových, aneb kmen přestává růsti a konec jeho proměňuje se v květonosné větve. Palmy nesou plody tvarem i velikostí velmi rozdílné, buďto ořechy nebo bobule.

144.

Lípy a jívy poskytují lýko, z něhož se na Rusi veliké množství věcí lýčených zhotovuje. Lípy a jívy k tomu konci vybrané kácejí se za mízy v květnu a olupují se, čímž živí se velká část obyvatelstva.

Výkresy, které představují některou část země v půdorysu, tak že z něho polohu a vzdálenost míst, povahu země, její vodstvo a t. d. poznati lze, nazývají se mapy. Dle toho jsou mapy místopisné, horopisné, vodopisné a t. d.

145.

Trávy.

Trávy mají lodyhu uvnitř dutou, uzlatě napouchlou, čárkovité, pošvovité listy, kvítky nepatrné bez okvěť, sestávající ze tří tyčinek a dvou blizen. Trávy náležejí k nejužitečnějším rostlinám. Některé druhy sejí se na polích co obilí, jiné pokrývají luka a pastviny a poskytují dlelem za čerstva, dlelem na seno usušené výbornou píci.

146.

Želvy.

Želvy mají krátké, skoro okrouhlé tělo a dva pevné kostěné štíty, z nichž jen hlava, nohy a ocas vynikají. Nohy jsou dle toho, kde želvy žijí, rozličné. Zubů želvy nemají. Želvy snesou dlouho hlad i silné poranění těla; kladou vejce do písku a o mláďata se nestarají. Želvy živí se rostlinami a malými měkkými a jsou vesměs užitečné.

147.

I vlk někdy ovčí slzy pláče. Pro zlato slzy tekou. Co platné perly, když krk mně škrtí. Houby na stro-

mech svědčí o nedbalosti hospodářově. Čechy byly za starodávna rozděleny v župy. Na podzim bývají honby na polní zvěř. Nač báti se hladu, když jsou stodoly plny. Všecky pohromy, jež národ slovanský stihly, v nesvornosti původ svůj vzaly. Římsy jsou vyčnávající ozdoby na staveních. Římsy dělají se buď z římsových cihel aneb z kamenných ploten. Karel IV. dal přinésti révy z Burgundska do Čech.

i v genitivě jednotného čísla.

148.

Nepřikládej mysli ke všemu, co oči tvé vidí, ale všeho dříve prospěšnost skoumej! Kdo se nebojí domluvy, nebojí se ani holi. Ze lži lidé neumírají, jen že potom víry nemají. V Českých Budějovicích jest hlavní sklad soli pro Čechy. Kníže Přemysl pocházel ze vsi Stadice nad Ohří. Člověk pro mnohé potřeby své do hloubi země se spouští. Šíp smrti přiletě, učiní všemu konec. Roku 1351 putoval Karel IV. do Staré Boleslavi.

i v dativě jednotného čísla.

149.

Lstivá ruka k nouzi přivádí. Šlechetné mysli nemá msta přístupu. Pravdy nikomu k vůli nezapírej, ani k vůli příteli.

Pravda lži odolá. Co tělu libo, duši žel. Zákonníci divili se moudrosti a výmluvnosti Ježíšově. Píli a vytrvalosti všeliká obtíž se poddá.

i v akkusativě jednotného čísla.

150.

Konopě od pradávna v Čechách se pěstuje. Rozeznáváme konopi hlavatou, nesoucí plody, a konopi

poskonnou, nesoucí pouze květy prášnikové. Když ujedeš míli, postůj s koněm chvíli; když ujedeš šest, dej mu jíst. Stědrý i poslední košili s těla dá. Slunce osvětluje a zahřívá zemi. Ze luu předou přadleny na přeslicích aneb na strojích přadacích přízi. Všedního dne pracuj stále, neděli pak zasvěť k Boží chvále. Jak vidíte růži mřítí, tak se bude s vámi dítí.

i v lokale jednotného čísla.

151.

Mezi dvěma stolicemi sedě octneš se na zemi. V cizí zemi milují se krajané upřímněji, nežli doma. Při všem svém konání Boha na mysli mějte. Kdo si v práci oblibuje, čest a chválu zasluhuje. Svatopluk na smrtelné posteli napomínal syny své k svornosti, předvídaje jistou říše své záhubu, jestliže ho neuposlechnou. V Pulkavě na Rusi jest největší hvězdárna této doby. Na světě jest jako v lázni; čím výše kdo sedí, tím více se potí. Břetislav z pokuty za vyloupení kostelů polských založil v Staré Boleslavi chrám sv. Václava a hojně nadal. V chrámě sv. Petra a Pavla v Čáslavi pochován prý leží Jan Žižka.

i v nominativě a akkusativě množného čísla.

152.

Požaté obilí váže se v snopy, vymláčená sláma v otepi. Ledek, kamenec a skalice jsou soli v průmyslu důležité. Královna španělská Isabela dala r. 1492 Kolumbovi tři lodi, na nichž pustil se na moře Atlantické, hledat kratší cesty do Indie.

i v instrumentale jednotného čísla.

153.

Je-li chléb jedlý, jest ráj i pod jedlí; a není-li chleba sousto, bývá všude ouzko. Den mrká nocí a

život žalostí. Bůh bohat milostí. Lidé se zlostí, ale Bůh s milostí. Ctnostného vlastí jest celý svět. Co páni zkríví, sedláci platí krví. Velrybu udicí nevytáhneš. Kdo zdraví svého nešetřil, sám smrtí svou vinen jest. Svorností malé věci vzrostají, nesvorností i největší rozpadávají. Rozumnost přítelkyn i svou jmenujte. Lenoch dlouhou chvílí zívá. Zisk se zlou pověstí za škodu považuj. Lépe s poctivostí zemřítí, nežli bez cti živ býti. Strídmostí se mnohé nemoci vyhneme. Kdo prací se živí, o krádeži neví. Ustavičností věci sevšednějí. Láskou a ne bázní trestu volí dobrý pravou cestu. Kdo pracuje s chutí a s myslí veselou, tomu práce od ruky jde.

Pracuj každý s chutí úsilovnou
 Na národu roli dědičné;
 Cesty mohou býti rozličné,
 Jenom vůli všickni mějme rovnou.

i v genitivě množného čísla.

154.

Dvou smrtí nebude a jedné minouti nelze. Ti trpělivi býti nemohou, kdo žádostí svých nepřemohou. Kolik chutí, tolik hříchův. Kdo v dluhy zabředl, nebývá bez hostí. Voda pronikajíc vrstvami zemskými, rozpouští mnohé nerosty, zvláště soli. Voda, obsahuje-li více solí vápenitých nežli jednu tisícinu váhy své, jest nezdravá.

Anglicko má ze všech států evropských nejvíce lodí, jak obchodních tak i válečných. Halič jest všech zemí rakouských nejstudenější. Mnoho jídel, mnoho nemocí. Spravedlnost všech ctností královna. Kratochvílí se nikdo ani nenají ani nenapije. Čím více peněz, tím více starostí, tím více přátel i závistníků a tím více moci. Smetí z domu na ulici nevynášejí.

im v dativě množného čísla.

155.

Čechové s Moravany porazili Tatary, jenž okolním

ze mím záhubou hrozíce, až k hranicím českým dorazili. Vlaha ze země kořáním a pněm k větvím, haluzím a listům se táhne. Kdo v samých příjemnostech vychován byl, těžko zvyká nesnáším života vezdejšího odolávati.

156.

D ě t i.

Dobré děti otcova radost, zlé děti matčina smrt. Děti lékati nerozumné jest. Zdárným dětem slíbil Bůh dlouhý život a štěstí. Nejlépe rodiče o děti se postarají, dobré-li vychování a učení jim dají. Děti, nezapomínejte nikdy dobrodiní od rodičů vám prokázaných! Štěstí rodičů především ve zdárných dětech se zakládá. S dětmi správně mluvití třeba, aby chybně mluvití nenavikaly.

a) Jména rodu středního.

y v instrumentale množného čísla.

157.

Hlad nedá se slovy utišiti. Skutky dokazujme, jací jsme a ne slovy. Lahodnými slovy vyženeš loptě z hlavy. Kdo se řídí jen právy, nedojí mu hrubě krásy. Dětem strašidly vyhrožovati nemoudré jest. Síňe obrazy a zrcadly se okrašlují. Stroje s většími koly hnacími menší poměrně síly vyžadují. Kováři buší kladivy; rolníci orají ruchaďly; ševci šídly kůži propichují. Brouci makadly ohmatávají a kusadly zdrobňují potravu. Čidly, co vůkol nás jest, poznáváme. Jen stálice mezi tělesy nebeskými vlastní své světlo a teplo mají. Předkové naši slyneli nejen rolnictvím ale i mnohými řemesly.

**i v dativě a lokale jednotného a instrumentale
množného čísla.**

158.

Nedáš-li poli, nedá i tobě. Kuřátko pijíc k nebi pohlíží. Těsná jsou dvířka k nebi. Čím blíže k moři, tím patrnější jsou odmorští větrové. Na černém poli pšenička se rodí. Zachováš-li srdce čisté, v nebi uzříš Boha jistě. Mnoho lidí zahyne na moři, více jich však umírá na loži. V hoři každému chvíle jest dlouhá. Bůh hýbá srdci lidskými.

im v dativě množného čísla.

159.

Bohu oddaným srdcím vše lehko a snadno. Ke všem mořím vody tekou. Ne každá mrva polím stejně jest prospěšna. Sluncím snadno jest svítiti, slavným mužům snadno jest se skvítiti. V nemocnicích lékaři denně k ložím nemocných přicházejí.

Jména středního rodu na i zakončená.

160.

Dobré svědomí klevet se nebojí. Zlé svědomí nejhorší soudce. Lépe bez práví trpěti, než jiným činiti. Úsilím a prací vzniká blahobyť. Hana jest krajina na Moravě obilím, ovocem a j. tak hojně požeňnaná, že k nejúrodnějším krajům v Evropě se počítá.

Šetři svého zdraví, snadno ho pozbudeš, ale těžko nabudeš. Salcpursko vyznamenává se utěšenými údolími a krásnými vodopády. Země koruny české jsou na kamenné uhlí nejbohatší v Rakousku. Žižka u Rábí o druhé oko přišel. Lidé často slova svá v hedvábí obvíjejí, bojíce se holou pravdu mluvit. Čtení jest nejbezpečnější cesta k umění. Po práci

milé jest odpočinutí. V okolí Žďáru na Moravě daří se výborný len. V českomoravském pohoří na straně moravské nachází se mnoho jeskyní a propastí. Domažlice jest město na pomezí bavorském, v jehož okolí mnoho památných bitev svedeno bylo. Sítí vodou se sytí. Jiří Poděbradský vedl jen z nucení válku s Matyášem Korvínem, kterýž býval druhdy jeho důvěrným přítelem.

161.

Městečko Vlachobřezí v kraji píseckém náleželo v patnáctém století rytíři Vlachovi, který věrně držel ku králi Jiřímu u. Katoličtí pánové čeští, Rosenberk a Zděnek ze Šternberka, jsouce v odboji proti králi svému, na Vlachovi z Březí proto se mstili, a vzavše útokem sídlo jeho Vlachobřezí, tvrze jeho pobořili.

162.

Úrodná krajina, prostírající se po středním Dněstru sluje Podolí. Při rozdělení Polska dostala se západní část Podolí Rakousku, východní Rusku. Obyvatelé Podolí jsou nejvíce Malorusové. Orba, včelařství a chov dobytka jsou hlavní výživou obyvatelův tamních. Na Podolí jest 12 krajských měst, z nichž Kamenec Podolský jest nejpřednější.

163.

Řehoř Hrubý z Jelení byl pro svou učenost a šlechtnost od svých spoluobčanů i při dvoře krále Vladislava II. vysoce vážen. Nejdůvěrnějšími přáteli Řehoře Hrubého z Jelení byli: Jan Šlechta, Viktorín Kornel ze Všehrd, M. Václav Písecký, Jan Balbus a Bohuslav z Lobkovic. Řehoř Hrubý z Jelení vytknul si za účel, jazyk domácí dle vzoru jazyka latinského vzdělávati, rozhojňovati a ušlechťovati. Proto všecken prázný svůj čas k tomu obracel, aby výborné spisy latinské dobře a srozumitelně krajanům svým přeložil.

Tento vlastní jazyka svého milovný muž zemřel v Praze dne 7. března 1514.

164.

Bratří,

Jsouce syny jedné matky Slávy, bratří jsme vespolek. Josef překvapen byl příchodem bratří svých do Egypta. Kdo bratří svých nenávidí, není sám lásky hoden. Josef odpustil bratřím svým křivdu jemu učiněnou. Bližního miluj, bratří podporuj! Kam nesvornost vede, vidíme na bratřích Mojžíra II. Mezi bratřími bratrské srdce ukazuj!

165.

Kněží.

Pohanští kněží čeští užívali prý mezi sebou zvláštního písma, nám neznámého. Povinností kněží židovských bylo oběti v chrámě obstarávat a opatrovat. Duchovní úřadové u Židů poručeni byli kněžím a levitům. Levité kněžím při obětování napomáhali a o pořádek a čistotu v chrámě dbali. Mimo kněží žádnému obětovati nenáleželo. Dále praví se o kněžích židovských, že péči měli o zachování mravu a o vzdělání lidu židovského. Pohanští předkové naši při všech důležitých věcech s kněžímí radu brali.

ě po m v dativě a lokale jednotn. čísla při jmenech rodu ženského a mužského.

166.

Nepřidávej ohně k slámě. Bůh zachránil Daniela v jámě lvové. V tlamě zmije nalezají se na patře dvě řady zubů pevných a v hořejší čelisti dva duté, pohyblivé zuby. V zimě příroda odpočívá, nové sly

k životu novému sbírá. Lakomství a útrpnost na jednom stromě nerostou. Všeho v jednom krámě koupiti nelze. Krása a užitečnost nebývají vždy v témž krámě. Sovy, kočky a mnohá jiná dravá zvířata ve tmě dobře vidí, a proto za noci na lup vycházejí. Kde v krčmě bývá často hlučno, tam v domech pusto bývá. Kdo ve vlastním domě pořádku zachovati neumí, tomu správu věcí obecných svěřiti neradno.

ích v lokale množného čísla.

167.

Na březích a na dně Mrtvého moře nalezá se hojně síry a asfaltu. O přátelích nepřítomných čiž zmínku před přítomnými, abys zdál se i těchto sobě nemálo vážiti. Štasten jest, kdo jest vždy při zdravém rozumu a při penězích. Člověk v nesnázích důvtipen bývá. Kdo si v krmích vybírá, často nemívá sýra. Nejvíce lidí utápí se v radostech a rozkoších. V slovech i skutcích upřímní buďte!

mi a ami v instrumentale při jmenech rodu ženského a středního.

168.

Slzami pomáhati bídě obyčej ženských jest, mužův skutkem. Říše a krajiny dělí se horami a doly, řekami a poli. Vzdělaný člověk nedá se vášněmi uchvátiti, ale vždy rozumem se spravuje. Nepohrdejme věcmi malými; neboť bez nich veliké obstáti nemohou. Teplo všemi hmotami proniká; ničím nedá se uzavřiti. Chlubíš-li se chybami svými, hanbou se odíváš. Seneka mezi tunami zlata sedě, chudobu vychvaloval. Věkem, nemocmi a bolestmi všecka moc zdraví mizí. Nechce Bůh, aby kdo bližního svého pomluvami a klevetami z jeho dobré poctivosti svláčel. Kdo ctnostmi se vychloubá, v podezření je uvádí.

Kdo vyraženými čas a peníze ubíjí, chudne na duchu, chradne na těle. Nejhlavnějším mezi příkázáními Božími jest: Miluj bližního jako sebe sama. Cvičenými pravidla se dotvrzují.

e) Podstatná jména v dvojném čísle užívána.

169.

O č i.

Co oči vidí, o tom mohou ústa mluvit. Čeho oči nevidí, toho srdce neželí.

Malému dítěti za hlavu se nestav, aby snažíc se tebe uzříti, oči netočilo a šilhati si nezvykalo. Kdo ti do očí chválu mluví, pochlebňk jest. Lékaři sice bělmo s očí sjímají; než ne každé bělmo dá s očí sejmouti se. Obočí, víčka a řasy jsou k ochraně očí.

Myslivci očí jelenů a srnců světla říkají. Kdo chceš zrak si zkaziti, čítej v polosvětle, nač se díváš, k samým očím stav, do ohně a proti slunci hled!

Opice, kočka a sovy mají oči jako člověk v před obráceny. Lesk očí oslepuje.

Pečliví rodiče dívky své rádi na očích mají. V očích mysl se zrcadí. Slzy v očích pohnuté srdce prozrazují.

Zajíc spí otevřenýma očima. Jelen má pod očima hlubokou podélní jamku.

170.

U š i.

Nesluší jazyku vše povídati, co byly uši slyšely. Ptáci zevnitřních uší nemají. Uším jelenů, srnců a zájíců v řeči myslivecké sluchy říkají. Kdo máš uši k slyšení, slyš! Pole má oči, les uši, chovej se všude, jak se sluší. Osla po uších i křiku poznáš.

Kůň ušima střhá; člověk ušima hýbati nemůže.

171.

Ruce, nohy, kolena, prsa.

Jidáš vydal mistra svého do rukou nepřátel. Nebohý, kdož do rukou lichvářových upadne. Ve vodě plouti rybě přirozeno jest. Kdož ji v tom následovati chce, od ní příklad vzíti musí, a také na vodu se polože místo ploutví rukou, místo ocasu nohou užívati, a co ona ploutvemi a ocasem, to on rukama a nohama dělati. Není-li v hlavě, musí býti v nohou. Medvědi i psi po zadních nohou běhati se naučí. Život lidský v rukou Božích jest. Lásku k vlasti v prsou mládeže vzbuzenou nikdo více nevyrvé. Pokrytec jest, kdo na kolenou kleče odříkává, čemu v prsou místa nepoprává. Páže z ramenou, loktů a rukou záležejí.

B. Přípony skloňovací jmen přídavných.

a) Přídavná jinena určitá trojího východu.

ý v nominativě a vokativě jednotném; í v nom.
a vok. množném.

172.

Hloupý hloupého haní. Hloupý jest bratr pyšného. Lidé hloupí všecko skoupí. Malý rozum není schopen činu velkého, jako slabý člověk mocen není těžké práce. Malí tuláci, velcí žebráci. Malý slavík, ale hlas veliký. Moli jsou malí, ale velkou škodu dělají. Každý občan má býti zákona znalý. Utíkajícího i bázlivý honí. Bázliví lidé vždy prvé obtíže cítí, než přijdou. Přítel jest živý poklad, útěcha v samotě a útočiště v neštěstí. Živí se všeho dočekají a mrtví doleží.

173.

Zdravý rozum a šlechetné srdce jsou lepší statky nad všeliký mrtvý kov. Zdraví údové nejlepší jsou těla podporou. Přímý člověk pravdu do očí mluví. Přímí lidé mnoho nepřátel mívají, ale jediný jich přítel všechny zváží. Zlý člověk více zlého učiniti může než zvíře divoké. Zlí skutkové nedají omluviti se ani před Bohem ani u lidí. Spravedlivý soudce k osobám nehledí. Spravedliví královstvím Božím vládnouti budou. Buďte střídmí v jídle a pití, prodloužíte si živobytí. Nestřídmý v předčasný hrob spěchá. Lidé smělí v světě velí. Tupý jinoch jest jako mrtvá země; jen dlouhým časem a pilnou prací užitečným členem společnosti lidské se stává. Tupí a neumělí lidé jsou živí hrobové. V Mongolsku nacházejí se koně zdivočilí. Staří mudrcové říkali, že lidé nepovědomí starých příběhů a neznámí v kronikách zůstávají dětmi.

ý v akkusativě jednotného čísla.

174.

Mák jest výborná rostlina olejná. Dává olej bílý, velmi lahodný, jehož se v některých krajinách i co omastku užívá. Rozeznáváme trojí odrůdu máku: mák bílý, modrý a šerý. Hospodáři sejí nejvíce mák šerý, hledík zvaný, poněvadž jest výnosnější než mák modrý a že se špatnější půdou se spokojí. Nejméně sejí u nás mák bílý, ačkoli jest nejvýnosnější, a to proto, poněvadž žádá půdy zvláště tučné a vyhojené. Kupci míchají nezřídka makový olej do provensského.

175.

Hrách je luštěnina u nás nejhojněji pěstovaná. Má tučný stonek a hojné, široké lupení; proto z povětrí více potravy nabývá nežli obilí. Hrách má také mohu-

tný, dlouhý kořen a proto i půdu více vyžívá než obilí. Dlouhý svůj kořen žene však více do hloubí, a proto zemi jen v hlubších vrstvách vyžívá. Obilí, rozkládající kořeny své ve vrchních vrstvách, po hrachu dobře se daří.

Dle barvy rozeznáváme hrách šerý, jehož se pouze ke krmení dobytka užívá, pak hrách bílý, žlutý a zelený. V jižních krajinách sejí hrách ledvinkový čili fazoly, kterýž poskytuje potravu velmi vydatné a silné. Zvířata hospodářská ledvinkový hrách velmi nerada žerou, a to jen slámu; zrní se žádně netkne. Rozeznáváme hlavně dvě odrůdy hrachu ledvinkového, totiž vysoký či tyčkový a nízký č. keříčkový.

176.

Javor jest strom s hladkou hnědou kůrou a lupením jasně zeleným. Kmen má přímý, dosti vysoký, poskytující bílé, tvrdé dříví, kteréž mnohonásobného spracování dochází. Rozeznáváme více odrůd javoru: javor mléčný, klen a babyku, javor to obyčejně keřovitý. Všecky javory mají kalich pětidílný, korunu pětílupenou a osm tyčinek, jež obklopují žláznatý terč. Semenník dvoulaločný a dvoupouzdrý vyzrává ve dvoukřídly plod. Javor mléčný má list pětílaločný; laloky jsou ostře zubaté. Klen má list vespod šedý s laloky zaokrouhlejšími. Javory všecky rostou v krajinách horských a rozkvétají v dubnu.

ým v instrumentale jednotného čísla.

177.

I pod kloboukem ošumělým moudrá hlava bývá. Lépe o samotě nežli s člověkem svárlivým bydliti. Není pravým křesťanem, kdo sebe jen miluje. Římané nazývali cín bílým olovem. Přívětivým jednáním získáš přátel, hrubým a surovým chováním pozbu-deš vážnosti a upadneš v opovržení. Těžké rány žha-

vým železem se vypalují. Jedle vyniká štíhlým vzrůstem. Náhlým činem zřídka slávy dojdeš. Běh života lidského zdravým rozumem uvažuj. Sokoli vyznačují se zobákem krátkým, od kořene zahnutým, sovy zobákem malým, zahnutým a velmi ostrým. Ptactvo libým zpěvem svým oživuje přírodu.

Krásněji se nikdo nehonosí
smělým čelem jako vlastenec,
jenž v svém srdci celý národ nosí.

ým v dativě množného čísla.

178.

Pokuta nebuď pomstou, ale zdou zlým. Spravedlivost statky pozemské převyšuje; neboť tyto živým toliko se hodí, ale ona i mrtvým chválu přináší. Proti novým neduhům nových léků požívejme.

Meče nedávej lidem zuřivým, svobody mladým, statku hloupým a peněz útravným. Len jest krajinám horským tím, čím pšenice rovinám nižším, t. j. nejdůležitější plodinou polní. Lakomým lidem cizí chleba nejchutnější. Drzým žebrákům zřídka kdo štědře udělí. Milým přátelům sebe těžší služba lehkou býti přichází. Kdo zlým lidem promíjí, dobrých ubíjí. Zlým se nelíbí, jest chválen býti.

ých v genitivě množného čísla.

179.

Modli se a zlých skutků varuj se! Od myslí nepravých nečekej rad zdravých. Kdo uvarovati se chce zlých činů, zlé úmysly zapuzovati musí. Netřeba hloupých sítí, sami se rodí. Tajných věcí žádnému nesvěřuj, leč těm, kterýmž by tak dobře náleželo o nich mlčeti jako tobě. Lépe, když tě jeden dobrý chválí, než mnoho zlých. Nezdravých pokrmů se chraň, lihových nápojů se zdržuj; neboť

nemírné požívání lihových nápojů zdraví lidskému velmi jest záhubno. Když se oč radíš, bež sobě příklad z minulých věcí k budoucím. Odštěpků diamantových užívá se k řezání skla. Od neznámých a podezřelých lidí ničeho nekupuj! Rod Rožmberků byl v držení rozsáhlých statků v jižních Čechách. V čas letní vystříhej se věcí suchých a horkých, od masa uzeného, od cibule, od česneku, vína silného a od sytosti přílišné; ale věcí vlhkých a studených od přirození požívej!

ých v lokale množného čísla.

180.

Kdo po zlých věcech touží, jimi sobě zle poslouží. Přemýšlej o božských a nesmrtelných věcech, chtěje býti velikomyslný a o lidských a smrtelných, nechceš-li býti útratný. Kdo v oplzlých řečech sobě libuje, toho poctivý se varuje. V truchlivých okamžicích v Boha doufej, v síly své nezoufej! V stinných místech květu nesvědčí, v společnostech zlých mrav se nezlepší.

ými v instrumentale množném.

181.

Lépe mezi medvědy, než se zlými sousedy. Pohorí Libanon v Palestině porostlé bývalo hustými lesy cedrovými. Rostliny jehličnaté jsou stromy a kře s kmeny větevnatými a s větvemi do přeslenu na kmenu postavenými. Vyznačují se úzkými, tuhými a špičatými listy, jehličí zvanými. Nejdůležitější jsou: smrk, sosna čili borovice, jedle, modřín, tis a jalovec. Smrčina vyznačuje se jehlami smačkнутými, čtyřhrannými, kolem haluzí roztroušenými; jedle bílou korou, větvemi rovnovážně rozestřenými a jehličím ve dvou řadách postaveným;

borovice jehlami podvojnými, dva až tři palce dlouhými; modřín vyznačuje se jehlicemi velmi útlými, skoro nitovitými, na kratičkých rozích ve svazku směstnanými, světlozelenými, kteréž na podzim opadávají, takže strom v zimě holý bývá. Jalovec má haluze s listy vždy zelenými, ve spod sivými, po třech v přesleny rozloženými.

b) Přídavná jména určitá jednoho východu.

182.

Cizí hoře lidem smích. Kdo za cizí vlnou dochází, sám ostřížen domů přichází. Kdo chce cizímu, musí své nasaditi. Cizí zlé na slunce, své do stínu rádi stavíme. Najdeš-li kdy cizí statek, hleď ho dáti vždy nazpátek. Kdo cizí zkušeností se spravuje, jistou dráhu nastupuje. Za ztracené cizí lýčko řemenem zaplatíš. Kdo z cizího dává, bližního okrádá. Z cizího krev neteče. Na cizím poli neroste pro tvé stodoly.

Kdo cizí věci spravovati chceš, hleď abys své vlastní udržel v pořádku. Dobře jest cizím řečením se učiti, než nejprve mateřskou znáti třeba. Cizími skutky chlubit se jest tolik, co cizím rouchem se odívati. V cizích mravech sobě neoblubuj, cizím způsobům nezvykej! Na cizích skutech vždy více skvrn shledáváme nežli na svých.

183.

Příchozímu nocleh přej, lační-li, nasyt jej! Hovězí dobytek jest ze všech domácích zvířat nejužitečnější. Od hovězího dobytka máme maso, mléko, máslo, sýr a kůži. Jetel a luční tráva jsou hovězímu dobytku za leta nejzdravější a nejmilejší píce. V krajinách alpských vyhánějí hovězí dobytek z jara na pastviny horské. Hojné krmení na hovězím dobytku nepřijde k ztracení. Za hovězím dobyttem ovadí létají.

Sobolí kůže ze všech kožešin nejvzácnější jest. Kožich z koží sobolích nosí jen velcí boháči, nejvyšší šlechta ruská. Za jedinou vydělanou kůži sobolí platívá se 15 až i 20 rublů. Ze Sibíře přichází do evropské Rusi každoročně až i za 1 milion rublů kožíšin sobolích. Rusové asiatské vedou s kůžemi sobolími též obchod do Číny a Mongolska.

Páví peří v slunečném světle krásně se leskne. Pro tento lesk a krásnou barvu užívá se pávího peří co ozdoby za klobouky a j.

184.

Kozí brada jest pěkná rostlina luční, u nás velmi obecná. Kozí bradu počítáme k rostlinám spoluložným, jako lociku, smetanku a j. Žluté kvítky kozí brady nesou perovitě chmýří; otvírají se brzy po východu slunce a k poledni se zavírají. Kozí list jest keř, jímž se u nás besídka oplétávají.

Babí hněv čili jehlice jest keřík silně větevnatý s mnohými špičatými trny. Květy babího hněvu jsou pěkně růžové, lusk chlupatý, krátký. Počítá se do třídy rostlin motýlovitých, jako bob, vikev, hrách a j. Babí hněv, dokud má měkké ještě trny, žere rád dobytek.

185.

Psí víno čili potměchuť jest rostlina křovitá, lidu dobře známá. Kmeny psího vína jsou lysé, léhají a pouštějí na vlhkých místech kořeny do země. Psí víno má květ lilakově modrý a vejčité červené bobule, kteréž chutnají s počátku hořce, pak nasládle. Psímu vínu připisuje se silný účinek počistující.

Málokterý kov nachází se v zemi samorodý čili ryzí, ale obyčejně ve sloučení s jinými prvky. Jen zlato a platina nejčastěji ryzí se objevují, řídčeji ve sloučení mezi sebou nebo se stříbrem.

c) Přídavná jmena neurčitá.

i v mužském rodě množného čísla.

186.

Žáci, bedliví buďte povinností svých. Především dobrého jmena žádostiví buďte. Bratří! budete-li snášelivi mezi sebou, všechny obtíže života překonáte. Rodiče laskaví jsou k synům svým; synové snažiti se mají, aby lásky rodičů svých hodni byli. Budete-li spravedliví k bližním svým, spravedlnosti věčné nebudete obávat se. Za pravdu, za vlast a za národ hotoví buďte umřítí. Kdo jsou chtivi učení, těm se nikdy nelení. Buďte dobrotiví, jako otec váš k nám dobrotiv jest. Budete-li v mládí příčinliví a snaživi, budete v stáří zámožni a váženi. Všickni živočichové odpočinutí žádostiví bývají. Trpěliví věčného dědictví účastni budou. Každý svého stavu pilní buďme! Všickni lidé života žádostiví jsou. Mnozí lidé lži živi jsou, věčnosti nedbají. Komu jste povinni, tomu buďte úslužni. Závistníci zřídka veseli bývají. Pochlebník a lhář jsou si podobni jako vejce vejci.

y v ženském rodě množného čísla.

187.

Matky štěstí dítek svých žádostivy jsou. Sestry k bratřím svým upřímný býti mají. Žákyně, v plnění povinností svých horlivy buďte! Služky svých paní poslušny býti mají. Paní, k služkám přívětivy a laskavy buďte! Dítka, buďte prokázaných dobrodiní pamětlivy. Snažte se, dítka, abyste všech věcí potřebných povědomy byly. Budete-li, dítka, chtivy učení, nebudete mařiti čas věcmi neužitečnými. Dívky české, povinností svých k vlasti a národu po celý věk

pamětlivy buďte! Ženy husitské hotovy byly za přesvědčení své umřítí.

Ovce jsou nad ostatní domácí zvířata na pčci choulostivy. Jsou-li děti hladovy, nebývají výběravý.

d) Přídavná jména přisvojovací.
i v nominativě množného čísla.

188.

Sv. Václav a Boleslav bylisynové Vratislavovi a vnukové Bořivojovi. Učenníci Kristovi opustili mistra svého v čas jeho utrpení. Když nastal hlad, šli bratří Josefovi do Egypta nakoupit obilí. Stoupenci Mohamedovi uznávají Krista za proroka, nikoli za syna Božího. Vojínové Břetislavovi vyzdvihli tělo sv. Vojtěcha ve Hnězdně, připravivše se dříve k tomu posty a modlitbami. Pastýři Lotovi a Abrahamovi o pastvu mezi sebou svár měli. — Na hradě Vratislavi u Vysokého Mýta sešli k rozkazu Svatoplukovu smrtí násilnou Mutina a dva jiní Vršovci; chlapečkové Mutinovi, napřed svázáni a uvězněni byvše, později na veřejné místo vyvedeni jsou, kdež jim nelítostně hlava státa. Nohsledové Svatoplukovi rozjeli se na to jako zběsilí po celé zemi vraždit Vršovců; nešetřeno ani žen, ani kmetů, ani dítek. Avšak jako vůbec činové bezbožníkovi spravedlivé pokuty dříve či později docházejí, tak i ohavní skutkové Svatoplukovi nezůstali bez trestu Božího.

y v genitivě jednotného čísla.

189.

Pražané vrátili přívržencům strany Ptačkovy statky jejich, ale pod výminkou, aby je prodávíce města prázdní byli a Pražanům více nepřekáželi. Žáci, buďte pamětlivi rady učitelovy. Hlavní zásadou víry Kristovy jest láska k Bohu a bližnímu. Německý král Arnulf, chtěje se říše Svatoplukovy zmocniti, povolal si na

pomoc divoký a surový národ maďarský. Josef, syn Jakubův, byl návodem zlé ženy Putyfarovy do vězení uvržen. Společnosti podvodníkovy nevyhledávej, řeči utrhačovy nedbej! Vršovci obětí se stali mstivosti Svatoplukovy. Pečujme, abychom smrti Kristovy hodní byli. Přízně sousedovy sobě važ; lepší jest dalekého přátelství. Přátelé Husovi nedbali klatby papežovy, ale věrně k němu stáli.

y v nominativě a akkusativě množného čísla.

190.

Spisy Valeslavínovy co do čistoty jazyka posud nejlepšími vzory zůstávají. Obrazy Skretovy a Brandlovy k nejlepším dílům toho věku se počítají. Josef egyptský vyložil velmi důmyslně sny Faraonovy. Mojžíš vyvedl potomky Jakubovy z Egypta. Zdárný syn ochotně a rád plní moudré rozkazy otcovy. Oči hospodářovy střehou celý dům. K cizím chybám máme ostrovidovy oči, na své pak jako krtkové pohlédáme.

191.

U paty Pradéda ve Slezsku nachází se hojně navštěvované lázeňské místo, nazvané Karlovy Lázně. Voda těchto Karlových Lázní jest železitá a hodí se k pití i ke koupelím. Arcikníže Maxmilian položil základ k nynějším Lázním Karlovým, dav na místě tom r. 1785 první dům vystavěti. Horníci znali však a užívali minerálních pramenů, jež činí nynější Lázně Karlovy, o 200 let dříve. Pramen Maxmilianův, Karlův a Antoniovův jsou nejdůležitější prameny v Lázních Karlových.

192.

As hodinu od Chebu na západ leží Františkovy Lázně. Počet nemocných, kteří každým rokem do Lá-

zní Františkových přicházejí, aby zde úlevy našli, roste každým rokem; roku 1869 počítalo se tu 4000 lázeňských hostů. Zřídil Lázní Františkových užívá se k seslení a oživení organismu nervové soustavy. Minerální lázně Františkovy rozděleny jsou na trojí zřídla: Františkovo, Luisino a studený výprysk. Ve Františkových Lázních jest velká budova lázeňská, již císař František r. 1793 zříditi dal; zde možno koupati se ve vodě, aneb v bahně minerálním, aneb užití lázní sprchavých. Zřídla Lázní Františkových byla již po více století pode jménem chebská kyselka známa.

193.

Asi r. 1031 setkal se kníže Oldřich se sv. Prokopem v lesnaté krajině nad řekou Sázavou, právě když tento těžkou prací v lese zaměstnán byl. Oldřich divil se Prokopovi, že dobrovolně vede tak přísný život; avšak ihned uslyšel pádné důvody Prokopovy. — Jako blesk působili důvodové poustevníkovy na rozum a cit knížete Oldřicha, že rozpomenuv se na hříšné své skutky, na kolena padl a Prokopovi se vyzpovídal; vroucí pak modlitby Prokopovy po této zpovědi v jazyku slovanském vykonané vzbudily v Oldřichovi myšlenku, vystavěti na onom místě klášter, ve kterém by se veškery obřady církevní po slovansku vykonávaly. Za krátký čas byly patrný blahodějný účinky kláštera tohoto. Lid se všech stran hrnul se do kláštera Sázavského k službám Božím. Z vůle Oldřichovy a tehdejšího biskupa pražského stal se Prokop kláštera onoho opatem, ve kteréž hodnosti setrval až do smrti své r. 1053.

Řeholní bratří Prokopovi vynikalí nejen horlivým pěstováním křesťanské pobožnosti ale i vzděláváním půdy a rozličných tehdejších vzácných umění. Zvláště za vrchní správy Božetěchovy pěstováno v klášteře Sázavském hojně malířství, řezbářství a stavitelství. Též slovanskému písemnictví zde veliká pile věnována; avšak z hojných knih, jež v klášteře tomto

byly sepsány, zachovalo se nám jen 16 listů sv. evangelí od sv. Prokopa napsaných. Rukopis tento uložen jest v carské knihovně, české pak museum chová věrný jeho otisk, od císaře Mikuláše darovaný.

Bohužel! že již r. 1096 onen klášter zrušen byl nástupcem Konrádovým, Břetislavem Druhým.

C. Přípona e v příslovcích.

194.

Divně Bůh své věrné, kteří se naň cele spouštějí, opatrovati umí. Dlužník vesele bere, ale smutně vrací. Doufej směle, dokud duše v těle. Stále choď na cestě poctivosti, chceš-li ujít hanbě, mrzutosti. I slaboch veliké činy vykoná, pakli za pravým účelem vytrvale kráčí. Nechlub se svou vzácností, nestojíš vůlí tvou; i můžeš býti náhle nevzácným. Dlouho se rozmýšlej a rad, ale oč se uradíš, vykonej rychle. Cožkoli konáš, snaž se vykonati dokonale, neboť jen z práce dokonalé kyne žádoucí prospěch. Stromoví ovocné kvete buď bíle neb načervenale. Nepřátelství zapiš vodou, aby co nejdříve v zapomenutí vešlo. Nevěř příteli dříve než jsi ho byl zkusil; více jich bývá na hodech a kvasech, než u dveří žaláře.

D. Přípony stupňovací.

a) Přídavných jmen: ší, ěi, ejší.

195.

Spasitelnější jest dosáhnouti aspoň něčeho, než zanedbativšecko. Nevinnoť spanilejší jest krásy tělesné. Válka občanská všech jiných nejukrutnější a nejškodlivější jest. Častější cvičení — jistější prospěch.

K obhájení není nad pravdu nic jistějšího, nad pravdu k vyřknutí nic snadnějšího. Nic řídkšího pod nebem není než pravé přátelství, a právě tato řídkost pravé přátelství drahým a vzácným činí. Dobytek krmný ukládaje na tuk, potřebuje píce lehčí, chudší na dusík. Nad čistotu a upřímnost srdce nic nebuď vám dražšího. Vlastní zkušenost jest nejdražší přítel. Každý jest sám sobě nejbližší. Čím sušší dříví, tím lépe hoří. Nejpřirozenějším pokrmem mládeže kteréhokoliv druhu ssavců domácích jest mléko. Vičenec náleží k nejlepším a nejzdravějším rostlinám pícím, zvláště pro ovce a skot. Nestydmež se ustoupiti důvodu lepšímu. Pilnost u mládeže jest květ, který naději dává, že v dospělejším věku chutného ovoce ponese. Koho jednou zlí návykové uchvátí, toho spoutají a denně se stávají obtížnějšími. Pokorný jest o svých vlastních cnotech vždy v pochybnosti; jemu zdají se ctnosti bližního mnohem jistějšími a vznešenějšími. Pohledna, jak mnoho před tebou vyšších a bohatších, ohlédni se také, jak mnoho za tebou nižších a chudších, a zajisté porozumíš, že jest s tebou dobře příroda naložila, postavivši tě v místo nejbezpečnější.

b) ji při příslovích.

196.

Čím rozumněji a pečlivěji se zvíře vychová, tím dokonaleji se vyvine a tím větší úžitek potom dává. Mnohem jízlivěji ten se mstívá, kdo osobně málo síly mívá. Ze stupně vzdělanosti jazyka poznává se nejjistěji stupeň vzdělanosti národa. Tím dále od Boha, čím hlouběji v nepravostech. Věř tomu, že nic slušněji tě neozdobuje, jako čistota, stud, spravedlnost a střídmost. Mocnější jsou příklady než slova, a skutkem úplněji se poučuje než hlasem.

E. Přípony skloňovací zájmen.

a) Zájmena osobná.

mně a mě.

197.

Dnes mně zejtra tobě. Dokud mě máš, nedbáš mne; až mě ztratíš, poznáš mě. Rukojmě, ukoj mě! Kdo mně nevěří, sám víry u mne nemá. Nejprvé mě nasyt, pak mně poroučej. Do očí-li mě chválíš, písek mně v oči házíš. Pověz mně, s kým obcuješ, a já ti povím, jaký jsi. Nemůže býti mým přítelem, kdo mě do očí chválí a před jinými o mně potupně mluví. Pomůže-li mně Bůh, i lidé mně pomáhati budou. Bože stůj při mně v hodině poslední! Neříkej v čas potřeby: Bůh o mně snad neví.

198.

Milý příteli!

Žádal jsi mne, abych ti věděti dal, jak mile obdržím od strýce rostlinný atlas, jež mně byl při návštěvě své u nás slíbil. Dnes mně byl očekávaný tento dar z pošty dodán. Přeješ-li si viděti jej, navštiv mě ještě dnes. Obrazy květin jsou velmi krásné; strýček mně darem tímto spůsobil velikou radost. Odpoledne budu tě s jistotou očekávati.

Tvůj

Pavel.

mi a my.

199.

Pomoz mi, pomohu i já tobě v čas potřeby. Duch času přemáhá všecku vůli jednotlivců; my také nedovedeme změnití jej. Porad mi, nemysle při tom na sebe! tak rada tvá k prospěchu mi bude. My o vlku

a vlk v houštině. Slovem nemůže mi pomoženo býti, nýbrž skutkem; protož skutky milosrdenství mi prokaž, zdaž mi opravdu pomoci chceš. My jsme hodlali, ale Bůh chtěl jinak míti. Co my za dlouhé věky zbudovali, to vy jednou rušíte ranou. Vyzývání: „Věř mi“ nikoho věřícím neučiní. Co komu po jednání našem, není-li jím nikomu ublíženo; myť jedině za ně odpovědni jsme.

námi a vámi.

200.

Chyba světem vládne, tedy také námi i vámi. Je-li Bůh s námi, kdo proti nám? Požehnání Boží budiž s vámi na všech cestách života vašeho! Nebudiž zrádce mezi námi! všech nás společný jest cíl. Kdo jest mezi vámi bez hříchu, ať první zdvihne kámen, aby mne kamenoval. Nad námi všemi mocný vládne Bůh. Pokoj s vámi, lidé dobré vůle!

jí a jí, ní a ni.

201.

Kdo mocí o důvěru stojí, prozrazuje, že jí nezasluhuje. Moudrost cenou svou všeliké drahé kamení převyšuje; blaze tomu, kdo jí nabyt. Zlé jest smrt si přát, větší pak zlé jí se báti. Ač každý na smrt čeká, přece se jí každý léká. Práce vede k blahobytu; proto si jí hled. Není dost na tom radu moudrých slyšeti, potřebí jest i dle ní se řídit. Kdo doma radosti nemá, jinde jí darmo hledá. Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá. Pravdu každý chválí, ale nekaždý jí hájí.

202.

Žádná nepravost nezůstává samotna; podáš-li jí prst, uchopí tvou hrst; nevěř jí, ale hned s počátku opři se jí rázně a bez bázně.

Nechtěj zoufat, když se proti tobě,
 Bratře, šklebí závist trkavá;
 Kdo se pravdu háje obává,
 Ten jí škodí, nejsa věren sobě.

Pravda nezná ustoupiti zlobě,
 Kdo jí laje, ten jí zastává,
 Ke cti jsou jí slova rouhavá,
 Blud a šalba hlupcův ku ozdobě.

Pravda jest co cedry na Libanu,
 Ti, již na ni dují větrové,
 Víc jen šíří vonnou její manou.

203.

Ku králi macedonskému Filipovi přišla chudička stařena a snažně ho prosila, aby jí vyslyšel a k právu jí pomohl. Král, který právě k hostině se chtěl odebrati, řekl, že nemá k tomu času. „Nebuď tedy králem,“ vzkřikla stařena. Tato její odhodlanost líbila se králi tak, že netoliko jí, ale všacky čekající vyslechl a k právu jim dopomohl.

204.

Pravda jest světlo, jež pro každého svítí, ale ne každý má oči pro ni otevřené, a ne všechny oči jí snesou. Pravda jest mnohým trpká, ale čest žádá mluvití jí neohroženě. Uč se cenu křivdy náležitě znáti; nebo čím více ji poznáš, tím více ji budeš milovati. Čest dražší jest všech pokladů světských; chraňte jí pečlivě.

Jako juchtou páchne, kdo jí v ruce mívá, tak ná-kazu bere, kdo se zlými bývá.

jim (ním) — jim (ním).

205.

Krásu těla ničím stálejší není než čas, s ním přichází, s ním odchází. Jméni své světu neukazuj,

před zloději se jím nehonos! V chování svém vždy dle moudrých a zkušených se řiďte; jím vzdělanost svou světu okazujete. Včela má žihadlo, jím se brání.

Nešťastných bratří se ujímejte, v potřebách jejich jim pomáhejte.

Nejlépe tak přátelům se zachováš, když, nečekaje jejich prosby, sám od sebe a v čas jim pomoci dáš. Vidíš-li bratry své, ani chybuješ, jdi k nim a pouč je! Apoštolé zavření jsouce, radili se, co by činiti měli, aby pronásledování Židův ušli, když k nim Ježíš zavřenými dveřmi vstoupil.

jich — nich.

206.

Rodiče jsou vašimi největšími dobrodinci; milujte je a nezarmucujte jich. Každý člověk měl by věci zdraví jeho škodlivé znáti, aby se jich mohl varovati. Hladká slova prozrazují často tvrdé srdce; kdo jich často užívá, klame. Zlí tovaryši svádějí k hříchu; varujte se jich. Rozkoše rozum oslabují, mysl otravují; kdo po nich jen touží, ráje si nezaslouží. Mnohým peklem hroz, neb pěkně jich pros, nic při nich nespravíš.

jimi — nimi.

207.

Sliby se blázni veselí, ale moudří se jimi kají. Kdo zachází s bezbožnými, mívá rovně hanbu s nimi. Poklady cti nepřidají; proto se jimi nechlubte! Krtek pondravy vyhledává, on se jimi živí. Draví ptáci mají silný zobák a ostré drápy; jimi svou kořist uchvacují. Jak chceš, aby přátelé s tebou jednali, jednej i ty s nimi.

b) Zájmena přisvojovací.

moji — mojí, tvoji — tvojí, svoji — svoji.

208.

Činové moji netoliko Bohu ale i světu známi jsou; šťasten budu, nebudu-li museti za žádný z nich

styděti se. Bůh moji potřebu zná; bude-li k spáse mé, pomoc mi dá. Snahou mojí bude vždy, abych vděčným prokázal se těm, kteří mně dobře činili. Skutkové tvoji tak zřízení buďtež, aby tobě ke cti a vlasti k prospěchu byli. Kdo v podezření uvádí tvoji čest, tenť největším tvým škůdcem jest. Šlechetný úmysl budiž tvojí útěchou, i když se ti skutek nezdaří. Svoji svých nejvíce želí. Kdo svoji zásluhu na odiv staví, více jí škodí nežli prospívá. Co svoji vlastní rukou vykonati můžeš, jinému nesvěřuj.

i a i v zájmenech náš a váš.

209.

Naši protivníci závidí nám slavnou minulost vlasti naší, bohatost dějin našich. Jen zaslepení odpůrcové naši pochybovati mohou o vytrvalosti naší v hájení národnosti naší a staletých našich práv. Kdo naši řeč tupí, práva naše v posměch uvádí, jest naším utlačitelem. Duch svatý mysl naši osvětluje, vdíli naši posilňuje. Bůh stvořil k potřebě naší rostliny vonné, ale také jedovaté. Naším svědomím hlas Boží se ozývá. Pole sebe úrodnější, nevzdělává-li se, úrody nevydává; tak jest i s rozumem naším. Kdo bratry vašími pohrdá, pohrdá také vámi. Souhlasí-li svědomí vaše se skutky vašími, jsou bohulibé. Zahálka a nestřídmost jsou nejkrutějšími našimi nepřátely. I nejslavnější národové novověcí nemají starších písemných památek po svých předcích, jež by se našim zpěvům v rukopise Kralovédvorském a Zelenohorském vyrovnaly. Ve vlasti naší soli krušné není; za to ale bohatostí všelikých kovů a jiných nerostů nad všechny země evropské vyniká.

o) i a i v zájmeně jenž.

210.

Neděs se hrobu pustoty, jíž nevěra se bojí. Veřejné mínění jest neviditelná mocnost, jíž nic neodolá. Kráva, jíž se k tahu užívá, málo mléka dává. Pálením kostí nabývá se nejprvé černého, dalším pálením bí-

lého spodium, jímž se věci stříbrné čistí. V obchodu přichází dvojí vlna, jednostřížná totiž, již se ku tkaní hladkých látek užívá, a dvoustrížná, z níž souká se přize na sukna. Vlna ovčí na ruských stepích se pasoucích znečišťuje se bodláčím, jímž vysoké stepní traviny hojně jsou porostlé, čímž cena její v prodeji velmi se snižuje. Zlato nachází se na Rusi nejvíce v naplaveninách křemeného písku a jiných rozsypů, z nichž rýžováním od písku se odděluje. Ze všech kovů dá se zlato roztepatí na nejtenčí lístečky, jimiž pak proniká světlo barvou zelenou. Také platina nalezá se v zrnech drobných do naplavené země vtroušených, z níž se jako zlato rýžuje.

Bronz jest slitina mědi a cínu, již staří národové dříve znali než železo. Rys živí se zvěří, již skočmo se stromů uchvacuje. Křečkové a syslové zdržují se v děrách na více komor rozdělených, do nichž za leta v torbách obilí si snášejí. Pištucha počítá se k zajícům. Žije na Rusi, kde si na zimu nahromaďuje malé stohy sena, pod nimiž v děrách přezimuje. Tuleni poskytují národům severním masa, jež se požívá, tuku, jímž se svítí a koží, jichž na oděv a čluny se užívá. Plískavicím splývají otvory nosní v jedinou trubici, již pohlcenou vodu vysoko vystřikují. Plamenák staví si hnízda z bahna podoby homolovité, na nichž po jízdecku sedí. Kalousi mají menší hlavu nežli sovy, k nimž náležejí, a kolem očí malý pernatý věnec. V jižních krajinách ruských, zvláště v Armenii vyskytuje se zvíře ještěrovité, geko zvané, mající pod celou plochou prstů lupenitou desku, jižto přilepuje se k stěnám, po nichž leze hmyz chytajíc. Plíce rozděleny jsou ve dvě polovice, křídla zvané, mezi nimiž uloženo jest srdce. Hmyz nevyvinuje se dříve, dokud byliny, jimiž se živí, nepovyrostly.

čím, tím, oním, vším, jedním.

211.

Čím kdo zachází, tím schází. Čím větší jsi, tím více se ponižuj! Čím starší jsi, tím rozumnější máš

býti. Předměty, čím vzdálenější jsou, tím menšími býti se zdají. Lidé, čím více mají, tím více potřebují. Čím hrneček za nova navře, tím páchne. Ubírajese se světa tohoto se vším rozloučiti se musíš, jen jmeno dobré tě provázeti bude; proto dobré své jmeno přede vším na paměti měj. Žádné velké dílo nebylo jedním dnem vykonáno. Velebnost Boží nade vším panuje. Jedním činem nerozvážným pokazí se mnohdy více než desíti opatrnými lze napravit. Petr Velký zvláště dvěma činy památným se stal, zvýšením totiž válečné moci ruské a upravením domácího zřízení dle vzorů mocí západních. Oním rozmnožil citelné břemena poplatníků svých, tímto zasadil národnosti ruské ránu posud ne úplně zahojenou.

F. Přípony číslovek.

sedmi — sedmý, osmi — osmý, tisíci — tisící.

212.

Otče náš záleží z předmluvy a sedmi proseb. Šest dní budeš pracovati a sedmý den od práce odpočívati! Číslo sedm posvátné jest v každém téměř náboženství. Svět byl v sedmi dnech stvořen. U Israelitů nesměla role sedmý rok býti osívána. Rok po sedmkrát sedmi letech následující, tedy rok padesátý byl rokem milostivým, v němž pozemky, byly-li prodány, opět původnímu majiteli aneb dědicům jeho připadly. Ve stánku úmluvy nalezal se zlatý svícen se sedmi lampami. U Řeků děje se zmínka o sedmi mudrcích, o sedmi divech světa. V katechismu katolickém čteme o sedmi darech Ducha sv., o sedmi svátostech, o sedmi hlavních hříších a křesťanských ctnostech, o sedmi bolestech panny Marie a t. d. V zjevení sv. Jana děje se zmínka o knize sedmi pečeti zapečetěné, o beránku se sedmi rohy a t. d. Duha

stkví se sedmi barvami. V osmi letech je dvakrát rok přestupný. Těleso osmi plochami omezené sluje osmistěn. Pavouci vyznačení jsou osmi nohami a slují proto osminožci. Polský král August II. jezdil r. 1739 s osmi zapřaženými jeleny. Srpen jest osmý měsíc v roce. Lakomec vládne tisíci a chodí v roztrhaném střevíci. Tisící díl celku tisícina slove.

H. Přípony časoslov.

ti a iti v infinitivu.

213.

Lépe jest o samotě býti, nežli s zlými spolek míti. Pracuj pilně, jak bys věčně žítí měl. Vol raději hlady mřítí, než co komu odciziti. Zvířata smíme sice zabiti, pakli nám toho třeba, než trápití jich nemáme nikdy. Těžko pravdu mluvití a neuraziti. Netěžko hlavu srazit ale nasadit. Kdo se chce zalíbiti každému, nezalíbí se žádnému. Kdo chce pěkně mluvití, musí pěkně mysliti. Lépe jest bezpráví trpětí nežli činiti. Kdo chce šťastně žítí, musí ctnostným býti. Nedejte se zlému přemoci. Chceš-li žítí, musíš síti.

ji v 1. osobě jednotného čísla a jí v 3. osobě množného čísla přít. času.

214.

Cokoli dobrého učinil jsem, nelituji, ale raduji se tomu, věda že dobře činiti povinností jest a blažený život že v dobrých skutcích záleží. Vodu piji a pracuji, zdrav jsa při tom neběduji. Cizinu ctím, ale vlast svou miluji. Čtvero jest příbytků pravdy. U některých lidí přebývá pravda v paměti u jiných v roz-

umu, v srdci a živobytí. První se učí, druzí myslí, třetí milují, čtvrtí účinkují.

Dívky víjí věnce a ozdobují jimi hlavy své. Nepiji nápojů líhových, věda že zdraví záhubny jsou. Amerikáni pítí líhovin za hanbu pokládají. Když ptáka lapají, pěkně mu pískají. Lidé, kteří ctnosti buď neznají, buď nemilují, vždy se skloňují tam, kdež svůj zisk spatřují. Štěbetáلكové podobají se řešetu, jež ničeho udržeti nemůže. Svíčky dělají se dvojím způsobem, buď máčením knotů do rozpuštěného teplem loje, aneb se lijí do skleněných, mosazných neb cínových forem. Jen suroví lidé klejí. Dobří i po suché kůrce tyjí, a zlí ani masa nezažijí.

im, iš, i; íme, íte, í (ejí).

215.

Neslíbím, o čem nevím, že budu moci splnití. Slavný slib mladíků athenských k službě a obráňe vlasti byl tento:

„Nezhanobím zbraně posvátné, aniž opustím druhá, s nímž v řadě státi budu; brániti se budu za věc svatou i pospolitou, sám i s mnohými. Vlasti nezůstavím menší, ale větší a mocnější než jako jí přejmu. Po vůli budu těm, kdo moudře soudí a poslušen budu zákonů ustanovených a kterékoliv jiné lid jednomyslně ustanoví. Aby kdo zrušil zákony, aneb nebyl jich poslušen, nedopustím, ale brániti budu sám i se všemi. Svatyně vlastenecké v počtě míti budu; buďtež toho svědkové bohové.“

216.

Toho se drž, co dobře umíš. Nechopíš-li se sekery, chaloupky nezrobíš. Kradené-li koupíš, svou kapsu oloupíš. Má-li ti kdo věřiti, pravdu musíš mluvití. Zvítězíš-li nad sebou, splesá nebe nad tebou. Nejlépe křivdu splatíš, nedaje znáti, že se trápíš. Nikomu se nezalíbíš, nesplníš-li, co kdy slíbíš.

217.

Jako rez železo tak tráví zahálka síly těla i duše. Kdo svůj život v ctnosti tráví, ten si vine věnec slávy. Tam se mysl chýlí, kam tvé srdce cílí. Kámen se mechem neobalí, jenž se často s místa valí. Člověk jeví již v mladosti, jakým chce býti v starosti. Uhel jestli nepálí, špiní. Co není tvého, nech, praví poctivý Čech. Čest, zákon a oko žertu netrpí. Kdo mnoho mluví, buď lže aneb se chlubí.

Člověk loupí, jestli nerozdává;
Nemluví-li pravdu, zlořečí,
Zločincem se nečiněním stává.

218.

Nevím, pro kterou příčinu staré časy chválíme, aneb potomných lepších se nadějeme, ano žádný čas bez poskvrny nebyl, aniž bude. Není nám krátký život dán, než my jej krátkým činíme, protože jej nepotřebnými věcmi mrháme. Co máme, nevíme, až když to ztratíme.

Nepřipisuj svaté jméno vlasti
Kraji tomu, v kterém bydlíme,
Pravou vlast jen v srdci nosíme.
Tuto nelze bít ani krásti.

Dobře-li činíte, sebe obveselíte. Bojíte-li se chřestu, do lesa nechoďte. Kde se polepšíte, tu si polepšíte. Pozdě-li želíte, ničeho nevyželíte. Co dnes propustíte, zítra nedohoníte. Co dobrého kdy uslyšíte, to také jiným povězte. Jestliže neupřímně s lidmi jednáte, brzy se všem zošklivíte. Jako mrazy květy kazí, tak i chlípnost hubí slíčnost. Co tři vědí, toho tři sta se dovědí. Co se týká všech, o to ať všichni jednají, aspoň ať o tom vědí.

i a iž ve způsobě rozkazovacím.

219.

Mnohým lidem utíkává jazyk před rozumem ; proto prvé rozmysli, nežli mluvíš. Nemluv, prvé-lis nemy-slil, a mlčiž, jestliže starší a moudřejší mluviti chtějí. Boha se boj, rodiče cti, přátel šetři, právu buď poddán. Uposlechniž matky, dítě, co poručí, učíň hbitě. Hněte-li co tebe, pomni na to, co tebe kdy těšilo, utrpěl-lis ztrátu, pomysli: „Co tam, to tam, o to hlavy nelam.“ Dokud žijí rodiče, cti je a za mrtvé modli se. Záhy jdi spat, záhy vstaniž.

il v přičestí činném.

220.

Neslibuj kůže, dokuds medvěda nezabil. Tak chval, abys nepřechválil. Kdoby všem ústa zavázati chtěl, mnoho by plátna mítí musil. Není možno, aby se člověk zdokonalil a ušlechtil, jestliže sama sebe nebyl poznal. Polský král Boleslav za cenu vysokou vykoupil tělo sv. Vojtěcha a pohřbil je s velikou ctí ve Hnězdně, hlavním sídle svém.

i v množném čísle přičestí činného.

221.

Israelité neměli v celé zemi své jiného chrámu mimo jerusalémský. Za knížete Boleslava I. museli všickni Němci českou zemi opustiti. Naši předkové spravedlnost zachovávali netoliko k sobě, ale také k nepřátelům svým. Tak suď jiných, jak si přeješ, aby tě jiní soudili. Ve Spartě přikázáno bylo zákonem, aby mladíci před starcem vždy povstali. Když byli

Čechové r. 1158 Milána dobyli, přivezli odtud svícen, o němž za to měli, že pochází z chrámu Šalomounova, a schovali ho v chrámě sv. Víta v Praze, kdež jest až podnes. Válka třicetiletá a nebláží následkové její zničili a pochovali veliké množství vzácných spisů českých.

222.

Slavný chrám sv. Víta v Praze byl od Braniborců zneuctěn a oloupen. Otto Braniborský totiž, věda, že si lidé v chrámě tomto jakožto na místě bezpečném poklady a skvosty uschovali, poručil svým žoldněrům, aby se všeho toho zmocnili. Žoldněři Ottovi prohlédali nejprvé v sakristii šaty a ozdoby kněžské, přebírali se bez ostýchání v ostatcích svatých, rozbíjeli skříně a truhly sekerami a dláty, hledajíce v nich pokladů. Když kanovníci a jiní kněží kostela toho, užasnuvše nad tímto zlehčením svatyně, k Bohu modlitbami o pomoc volali, Němci rozpálili se hněvem, pohanili kněží slovy i skutky a ze sakristie je vyhnali; na to vzali sakristiánovi klíče mocí a zavřevše dvěře na zámek, postavili strážce k nim. Po dva dny byla tato svatyně v rukou lupičů, kteří nedovolili ani, aby si kněží knih, svíček a jiných k službám Božím potřebných věcí odtud vzali. Po dvou dnech konečně přišli znovu služebníci markrabovi do chrámu a pobrali všechny poklady a klenoty tam uložené, jichž se Otto Braniborský zmocnil.

y v množném čísle přičestí činného.

223.

Doly kutnohorské dávaly druhy veliké množství stříbra. Střevíce Přemyslovy u veliké poctivosti chovány byly. Velikými převraty kůry zemské octnuly se celé lesy v hloubi země, odkud se nyní v kamenné neb hnědé uhlí proměněné vykopávají. Chrámů pobanské

stávaly obyčejně v hájích. Za Ladislava I. a za králů Přemyslů vydávaly se místo peněz tenounké plíšky, jen dřevěným kolčem nahrubo ražené. Roku 1300 začaly se v Kutné Hoře raziti tak zvané pražské groše; rovnaly se velikostí a cenou bývalým rakouským dvacetníkům a počítaly se na kopy čili hřivny. Ráda by duše do nebe, jen kdyby hřichy daly.

224.

Za panování Karla IV. požívaly Čechy neporušeného pokoje. Nové křivdy nikoho ještě k smíření nepřivedly. Bez vláhy nemohly by se rostliny dařiti. Po smrti Libušině svedly prý ženy a dívky s Přemyslem boj o vládu. Svätý Vojtěch obětoval chvíle, které mu k zábavě zbývaly, k vyučování mladšího žakovstva. Karel IV. založil klášter Emauzský v Praze, aby se v něm vykonávaly služby Boží jazykem slovanským. Radosti pozemského štěstí nikdy nejsou tak čisté, aby se závistí lidskou neporušily a nezkalily. Některým rostlinám světla odnímáme, aby zjemněly. Může-li kdo choditi po řeřavém uhlí, aby se nohy nepopálily? Manna a kobylinky byly jedinou potravou Židů na poušti. Letopisci němečtí počítali zavraždění sv. Václava k největším nehodám, jež císaře Ottu I. potkaly.

Příčestí trpné na án, ána, áno, áni, ány, ána.

225.

Karel IV. vychován jest při dvoře strýce svého krále francouzského. Po vypuzení Jindřicha Korutanského byl Jan Lucemburský na trůn český povolán. Mnohý bývá oslavován pro smýšlení a jednání, za něž byl druhdy pokutován a pronásledován. Kateřina II., otrávilši manžela svého, Pavla, byla za samovládkyni provolána a s velikou slávou v Moskvě na cárovnu korunována.

Když pastýř ráno stádo přes most hnal, dán o jest znamení k útoku na nepřítele. Po bitvě na Moravském poli bylo tělo Přemysla Otakara II. prvé ve Znojmě v klášteře minoritském uloženo, potom do Prahy odveženo a zde v chrámě sv. Víta pochováno. Když r. 1794 slavný Kosciusko do zajetí ruského upadl, podlehl Poláci přesile vojska ruského; mnozí pak na hrdle jsou trestáni, mnozí do vyhnanství na Sibíř posláni. Maďari, byvše od Němců k společnému boji proti Slovanstvu vyzváni, stali se jim samým nebezpečnými. Za Jana Lucemburského byly téměř všechny korunní statky buď v zástavu dány aneb prodány. Na mnohých místech vykopány byly ostatky zvířat, jakáž nyní nežijí. Země koruny České hojně požehnány jsou všemi potřebnostmi lidskými, jen soli nemají. V zemích slovanských rozličná řemesla od pradávna provozována byla. Od Husitů byla veškerá vojska křížácká, jež do Čech poslána byla, zahnána i dále stíhána.

ice a íce v přestupném způsobě.

226.

Příroda, rozmanitých darů nám poskytující, dobrotelkou naší jest. Krajina rostlinami pokrytá nevysychá tak rychle, nepropouští paprsků slunečných přímo k půdě. Matka milující dítě své, v čas potřeby je i trestati musí. Kazi, nejstarší z Krokových dcer, znajíc léčivou moc bylin, uměla léčiti neduhy lidské. Drahomíra, obávajíc se, že by lid česky tchýni její Ludmilu na stolec knížecí mohl povýšiti, dala ji na Tetíně najatými vrahy zavražditi. Obmezená hlava, vynášejíc soud o věcech velikých, maličkost svou na ně přenáší. Dítě, pořádku zvykajíc, na jevo dává, že i v pozdějším věku pořádným bude. Dříví modřínové, nebortíc se ani nepukajíc, výborně hodí se k vodním stavbám.

Krtkové, živíce se pondravami, na polích a zahradách prospívají. Zpěvaví ptáci, hubíce škodlivý hmyz, jsou stromoví, zelinám a osení užiteční. Trnu se bojíce, růže neutrhnete. Mnozí mstíce malého bezpráví, upadají u větší. Chovajíce se co praví údové společnosti lidské, činíme vůli Boží, jednajíce dle obecného svědomí, zdokonalujeme sebe, plníce zákon obce své, zachováváme mravy obecné, kráčejíce nejpríměji k cíli, jednáme nejmoudřeji, s křesťanstvím se shodujíce, milujeme Boha, bližního a sebe. Učíce se záhy věcem pro život potřebným, pojišťujete si šťastnou budoucnost. Ptáci, hotovíce se ku spaní, obletují hnízda. V chrámě se modlíce aneb zpívajíce, Boha chválíme. Husité, ve všech bojích proti nepříteli sebe silnějšímu vítězíce, postrachem byli celé Evropě. Lesy působí velmi mocně na teplotu a vlhkost krajín, mírníce i zimu i horko a bráníce rychlému vysychání půdy.

iv, ivši, ivše, v přestupném způsobě minulého času.

Bořivoj, navrátil se po svém křtu z Moravy, založil na Levém Hradci první křesťanský chrám a svatému Klimentu jej zasvětil. Jan Lucemburský, zasnoubiv se s Eliškou Přemyslovnou, povolán byl na královský trůn Český. Karel IV., spůsobiv povýšení biskupství pražského na arcibiskupství, umínil si na památku tohoto významání vystavěti na hradě pražském chrám, jenž by se ve všem vyrovnal nejslavnějším chrámům křesťanským. Slované, zvítězivše nad Tatary u Olomouce, u Nového Města Kraňského a na Hrobnickém poli, navždy západní Evropu před surovostí tatarskou zachránili. Boleslav I., nastoupiv vládu v Čechách, přestal Němcům roční poplatky dávat, k nimž se byl bratr jeho Václav zavázal.

229.

Země česká, ztrativši úkladnou vraždou krále svého Václava III., vystavena byla mnohým zmatkům a bojům o trůn. Drahomíra, popudivši proti sobě německého císaře Jindřicha Ptáčníka, uvalila na sebe válku s Němci, jimž však odolati neuměla. Svatá Ludmila, vyučivši vnuka svého Václava již z mládí v ctnostech křesťanských, dala jej potom v písmě slovanském i latinském náležitě vycvičiti. Česká kněžna Dobrava, obrátivši manžela svého, knížete polského Mečislava, na víru křesťanskou a přičinivši se, že i ostatní národ polský ku Kristu obrácen byl, stala se křesťan matkou národa polského. Eliška Přemyslovna dověděvši se, že jí od krále Jindřicha veliké hrozí nebezpečí, ujela tajně do Nymburka nad Labem.

Ch. Skracování kmenové samohlásky při skloňování.

230.

Práce nehanobí. Prací jediné dosíci lze pravého štěstí. Kdo prací neužitečných vyhledává, mrhá sil svých a okrádá se o jmění i o spokojenost. Proto jen prospěšným pracem (pracím) se oddávejte, abyste spokojený a blažený život sobě pojistili. Rozum a zkušenost nejbezpečnějšími jsou průvodci našimi při všech pracích (pracích); proto již z mládí rozum brousití potřebí jest a všelikou práci na zkušenostech osvědčených zakládati. Kdo pracemi různými se zanáší, zřídka bývá v některé mistrem.

231.

Kapaliny proměňují se teplem v páry; páry pak odejmutím tepla opět v kapaliny se mění. Tak známe páry vodní, sirné, lihové a j. Parou vodní ženou se

rozičné stroje v továrnách, na parolodích a j. Sirných par užívá se k bílení slámy a j. látek. Od par rozeznávati sluší výpary; tyto jsou kapaliny velmi rozředěné, kdežto páry jsou skutečné plyny. Vzduch jest až po jistou výšku parami naplněn, a tento obor vzduchový, až pokud páry vodní vystupují, sluje oparou čili atmosférou.

232.

Brána jest vlastně vchod do hradu neb do města tak zřízený, aby bráněn býti mohl. Proto při branách stavívaly se věže, s kterých možno bylo jich brániti. Před branou býval zdvihací most nebo padací mříž. Když byla vynalezena zbraň střelná, kopány jsou před branami přískopy, stavěny ochranné zdi a t. d. V branách některých měst vybírá se nyní clo z potravin do města přivážených. K obraně nestaví se nyní bran, leda v pevnostech valy obehnaných.

233.

Sláma slouží dobytku buď za krmi aneb se jí užívá co steliva. Řezáním na řezanku se krmná hodnota slámy značně zvyšuje. Sláma co příkrm ztenčuje přílišnou šťavnatost některých potravin; proto se mnohá píce se slámou míchá. Sláma jarního obilí živnější jest nežli sláma z ozimi. Slámou z obilí, které před sklizením vícekrát zmoklo, nekrmívá se dobytek, nýbrž se mu jí jen podestýlá.

234.

Hrubé Skály nazývá se starý hrad v okrese turnovském ležící. Za dob Jiřího Poděbradského našel hrad tento panům z Hasenburka. Když pak pan Zajíc z Hasenburka proti králi Jiřímu povstal, zmocnil se Jiří zámek jeho, Andělské hory Skal a Trosk. Roku 1821 stal se koupí pánem na Skalách Antonín Lexa rytíř z Aehrenthalu, jehož rod

jest podnes v držení tohoto hradu. Před r. 1848 náleželo ku **Skalám** mimo město Turnov a městečko Rovensko sedmdesát osm vesnic. Malé Skály jest ves v okrese turnovském s novomodním zámkem. První držitelé Malých Skal byli páni z Valdšteina, kteří je v 16. století Janovi z Vartenberka prodali. Vartenberkové připojili k Malým Skalám ještě Friedstein a Rohozec. Roku 1802 stal se pánem na Malých Skalách Zachariáš šlechtic Römisch, jehož rod podnes jest v držení statku toho.

235.

Mraz kopřivu nespálí. Pozdní mrazy na osení škody činívají. Osení, jež mrazem utrpělo, neokřeje více teplem ani vláhou.

Zpodní část futra u dveří slove práh. Při zavírání dveří se tyto k prahu přirážejí. Příční hrázka u houslí slove též práh čili pražek. Taktéž v řečištích máme prahy, jež plavbu po řekách buď stěžují, buď nemožnou činí. Jsou to náhlá snížení řečiště, způsobující vodopády. Od prahu i jmeno Prahy odvozují.

236.

Chléb se nepřejí. Bůh řekl Adamovi: V potu tváři chleba sobě dobývati budeš.

Chléb dle mouky, z jaké je, sluje žitný, pšeničný, ječný, ovesný. V Švédsku peče se chléb také z kořene stulíka žlutého s jedlovou kůrou, v Laponsku z lodyhy trojlístníka míchané s chlebovou moukou. Arabové požívají i chleba z rozemletých kobylek. Národové severní jedí místo chleba sušené ryby. V nejstarší době dělal se chléb bez kvasu; nyní se přidává do chleba kvásek, totiž těsto zkysalé. Židé, Řekové i Římané znali již pečení chleba.

237.

Teplý, tichý déšť zúrodňuje pole. V krajinách, kde po delší čas deště nebývá, nemůže se půda osé-

vati. V krajinách horkých panují deště periodické, které v určitý čas nastávají a v určitý čas končí. U nás jsou deště nepravidelné a závisejí hlavně od větrů, z nichž jižní a západní nejhojněji dešťů přinášejí. V písčitých pouštích afrických, v horním Egyptě, v Arabii a j. dešťů nemají. V horkých krajinách více vody deštěm spadá nežli u nás. Čím větší totiž teplo, tím větší množství par vstupá do vzduchu a tudý také tím více deště povstává. Krajiny lesnaté, močálovité, jezernaté zplozují více výparů a proto dešťům více podrobeny jsou. Mnoho-li vody na určitém místě do roka deštěm spadlo, měří se dešťoměrem.

238.

Léto počíná u nás okolo 21. června a trvá $93\frac{1}{2}$ dne. Za našeho leta jest na jižní polokouli zima, a za naší zimy léto. Slova leta užíváme též místo roku, jako v přísloví:

Leta mladosti jsou leta radosti. Kde dvěře i za dne zamčeny bývají, tam buď strach neb lakomství přebývá. Katové jen u dveří v hostincích sedávají směli. K nebi prý těsná dvířka vedou. Kdo za dveřmi poslouchá, vlastní hanbu svou slýchá.

239.

Žíly jsou trojího způsobu: tepny, žíly vláskové a veny čili krevní žíly. V tepnách proudí krev, která se byla v plicích kyslíkem nasýtila. Žilami vlasovými rozvádí se živné látky v krvi obsažené do všech končin těla. Veny čili krevní žíly vyvinují se spojením žil vláskových. V žilách krevních proudí zpotřebovaná čili vyžítá krev z těla do srdce a do plic. Tepny se stahují a roztahují zároveň se srdcem a způsobují puls; krevní jsou tenčí a nestahují se. Oba způsoby těchto žil sbíhají se do srdce.

Za starší doby pouštívalo se nemocným při zánětech žilou, což novější lékaři zavrhnou.

240.

Lípa jest strom velmi košatý s listy střídavými, šikmo srdčitými, pilovanými. Květy lípové jsou žlutavé, velmi vonné a stojí po dvou až sedmi na dlouhé stopce. Kalich je pětilupený, padavý, koruna pětilistá, tyčinky četné, a jediný semeník s dlouhou čnělkou a hvězdovitou bliznou. Mladší lípy mají pod kůrou několik vrstev hustého a jemného lýka, jehož se k děláni rohoží a na Rusi také k zhotovování obuvi užívá. V Evropě rozeznáváme hlavně čtyři druhy lip: lípu malolistou čili zimní, vlasatou, velkolistou a chlupatou. Dříví všech těchto lip jest bílé, lehké a tuhé a nepodléhá tak snadno červotočům. Uhlí lípové bere se k děláni ručníčného prachu. Na květoucích lipách nacházejí včely výborné a hojné pastvy; také člověku poskytuje květ lípový oblíbeného léčivého thé. Pod košatou lipou pocestný milého nachází odpočinku za veďra letního. Pro líbeznu vůni květu bývají sady a stromořadí u nás od pradávna lipami vysazovány. Lípy dosahují velikého stáří a kmeny jejich velkého objemu. Od pradávna jsou lípy u Slovanů ve zvláštní úctě. Severní Amerika chová více druhů lip nežli Evropa. Uhry vyznačují se zvláštním druhem lip, lipou totiž bílou, kteráž okvětím i listy značně od našich lip se liší.

J. Odvozovací přípony podstatných jmen.

a) mužského rodu.

itel, ič, inec, ik, iček.

241.

Bůh jest každé ctnosti vroucím přítelem, ale nepravosti strašným mstitelem. Albrecht z Waldšteina, velitel vojsk císařských ve válce proti Švédům, upadl

v podezření, že věrnosti císaři nezachoval, velitelství zbaven byl. Příroda jest všech nás štědrá živitelkou. Kdož důvěrou svých voličů čili volitelů do zastupitelstva nějakého povolán jest, má v čestném takovém úřadě o obecné dobré ze vsí síly pečovat. Dělí-li se součin dvou činitelů násobitelem objeví se násobenec co podíl. Každý nový vynález má své velebitelé i odpůrce. Lenost jest hubitelka zdraví. Všecko stvoření volá, že Bůh stvořitel jest, neb nic se samo neučinilo. Tomáš ze Štítného náleží mezi nejvýtečnější zvelebitelé jazyka našeho. Dříve než se lidé rozličnými řemesly zanášeti jali, byli již stavitelé; neboť přirozeno jest, že člověk nejprve si hleděl bezpečných míst zaopatřiti, kde by pro sebe i pro své zásoby úkrytu našel proti horku, zimě, dešti, větru, dravé zvěři a t. d.

242.

Kreslič oko i ruku dobře pocvičeny míti má. Ve větších městech zřízeny jsou zvláštní sbory hasičů, kteří za povinnost mají při požárech stříkačky a voznice na vodu obstarávat, hasičské nářadí přinášeti, oheň hasiti a spáleniště strážiti. Žhář čili palíč přísně se trestá vězením několikaletým.

243.

Sirotčinec jest veřejný ústav, v němž sirotci nebo chudé od rodičů opuštěné děti na zdárné členy společnosti lidské se vychovávají. První sirotčinec založil císař Alexius v Cařihradě r. 1090. Blázinec nazývá se zvlášť zařízené stavení, do něhož se osoby choré na mysl i na duchu přijímají, by tam náležitěho ošetřování a lékařské pomoci došly. Hostinec jest dům, v němž se počestní za plat zaopatřují všemi potřebami. Husinec jest městečko v jižních Čechách, otcina mistra Jana Husa. V pruském Slezsku jest též Husinec; jest to veliká československá osada blíže

města Střelína, jež byla v polovici minulého století založena a dle Husa nazvána. U Husince v pruském Slezsku jest vrch Žížkov, pro krásnou vyhlídku znamenitý.

244.

Marnotratník jest blázen, který své jmění na to obětuje, aby do řádu žebráckého vřaděn byl. Opovržení hoden jest ničemník ve zlatohlavě jako ničemník v hadrách, ničemník učený jako sprostý, hříšník starý jako rozpustilec mladý. Pochlebník jako kočka s předu líže, po zadu škrábe. Kyslík se sirou smíšený činí kyselinu sirkovou čili olium. Dusík zdá se býti jen proto ve vzduchu, aby ostré účinkování kyslíku mírnil. Uhlík jest prvek uhlí, tuhy a diamantu. Plyny uhlikové, jež často v uhelných dolech se vyvinují, zapáleny byvše, záhubnými se stávají. Někteří slavíci zpívají rádi sami, jiní ve sboru. Potemník čili brouk moučný jest 7' dlouhý, černý, vespod červenohnědý; larva jeho žije v mouce a chová se schvalně co dobrá potrava zpěvavých ptáků, zvláště slavíků. Hodiny nazvané budíček zřízeny jsou tak, že v hodině, na kterou se nařídí, hřmotí a spícího probudí.

245.

Uhlíři v milířích dříví pálí na uhlí. Lidé v dolech čili báních pracující nazývají se havíři čili horníci. Císař Rudolf II. r. 1595 nařídil, aby malíři nikoliv za řemeslníky, ale za umělce považováni byli.

b) ženského rodu.

ina, ice, inka, ička, írna.

246.

Z knihy jako včela z byliny ssaje člověk med i jed. Úctu dej cizině, lásku vlasti. Laciným ku-

pováním možno zbohatnouti, ale také na mizinu přijíti. Z rohoviny dělají se hřebeny, tulejky sekáčům, ponocnice, píšťaly, kalamáře, tabatěrky a j. Bukovina má jmeno své od bukových lesů čili bukovin, jichž mnoho v zemi té se nalézá. Duby rostou nejlépe na hluboké hlínovité půdě, nejbujněji na úrodných mírně vlhkých rovinách. Země koruny české zaujímající vysočinu v samém srdci Evropy, ovládají roviny severního Německa a nížinu Dunaje.

247.

Na vysokých horách roste druh borovic nazvaný kosodřevina. Peň kosodřeviny po zemi se plazí, kdežto větve vzhůru se pnou. Arnošt z Pardubic byl netoliko prvním, ale i nejslavnějším arcibiskupem pražským. Lvíce jest lva menší a nemá hřívy, vyrovná se však lvu jak divokostí tak silou. Opice jsou podlé smyslů ze všech ssavců nejdokonalejší. Modřín má listy měkké, tenké, v chomáčkách z bradavic vyrůstající; šišky modřínu jsou malé, kulaté a chovají za každou šupinou dvě okřídlená semena. Přiznání polovice pokání.

248.

Králík hedvábný, jehož srst se spřádá a na rukavičky a jiné látky slouží, žije nejvíce v Malé Asii. Rostlinky, kterým se obdivujeme pro krásu, a obyčejně též pro vůni, nazýváme kvítí. Smrk má černohnědou kůru, špendličí kolem větviček, jehnědy červené, šišky visuté, dlouhé.

Den začíná vlaštovička,
Večer končí zpěv slavíčka.

249.

V Krkonoších jest mnoho továren; jsou tam zejména: přádelny, tkalcovny, barvírny, papírny aj.

Věž Daliborka v Praze byla ve středověku mučírnu rozličných provinilců. Čím více se v lidstvu vzdělanost rozmáhala a čím více se množily učírny, tím více bývalo mučiren. V ústavech školních dobře zařízených bývají kreslírny, síně pouze ku kreslení sloužící. Udírna jest místnost, kde se maso a vůbec pokrmy z masa udí. V sušárnách se ovoce, len a j. suší. Pro pohodlí cestujících jsou i v menších městech zřízeny holírny.

c) středního rodu.

ivo, idlo, isko, iště, ictví, ictvo, ičko, ičko, stvo,
ství, sko.

250.

Čistotnost ve stájích a na dobytku, dobré a zdravé krmivo, čistý nápoj a vzduch činí dobytek zdravým a přináší úžitek. Stavivo slovou veškeré látky, jichž k provedení rozličných staveb potřebujeme. Listí březové obsahuje žluté barvivo. Koks jest uhlí dobytím plynu vypražené; slouží též za palivo.

251.

Každá lidská společnost dle jistých pravidel se spravuje. Stavidla jsou vodní stavby, jimiž se voda na mlýn, a j. nadržuje čili nahání. Kadidlo slove zaschlá šťáva některých rostlin, kteréž užíváno ode dávna při obřadech náboženských.

252.

Modlitba naše jen tenkrát Bohu jest líbezná, vychází-li z ohně srdce křesťanskou láskou rozdílného. Muž pevné a rázné povahy nedá se se stanoviska práva a pravdy ničím svést. Nejvíce nehod na

moři vzešlo naražením korábů na nepatrná skaliska; a tak jest i malý tajný nepřítel nebezpečnější velikého zjevného.

253.

Z kmene smrku vytéká kadídlo obecné, a sbírá se z mraveniště pod ním se nalézajícího. Smetiště chrámové slove prostor v chrámě pod dlažbou se nalézající, do něhož se věci posvěcené a požehnané, k potřebám bohoslužebným více se nehodící dávají. Jeviště jest místnost v divadle, ve které se hra provozuje. Pole posečené sluje strniště. Strniště mají rozličná jmena podle toho co téhož roku na témž poli bylo pěstováno; rozeznáváme pšeničníště, žitniště, jeteliště, hrachoviště, bramboroviště, a j. Strouha, již řeka teče, sluje řečiště čili koryto.

254.

Rolnictví jest nejdůležitější živností lidskou; neboť opatřuje člověka nejen potravou, ale i mnohými věcmi k živobytí potřebnými. Proto také stav rolnický zvláště u nás Čechů jest stavem ze všech nejdůležitějším. Rolnictvo jest v Čechách nejčetnější a nejvíce daní státu odvádí. Rolnictví záleží v pěstování rostlin hospodářských, pécních i obchodních a v chování dobytka. Rolník musí proto nejprvé znáti půdu, z které těží, aby vzrůstu rostlin napomáhati mohl, a vlastnosti zvířat, jež odchovává, aby rostouce užítku mu přinášela. Příroda jest rolnictví nejvydatnější pomocnicí, ale i také hlavní závadou. Od účinků živlů závisí hlavně výsledek přičinění rolnictva. Kde půda jest úrodná, silná, daří se rolnictví bez veliké práce a přičinlivosti rolníkovy, jsou-li poměry povětrnosti zdaru rostlin příznivy. Kde však toho není, musí rolnictví opírati se o vědy rozličné, aby vyhovělo požadavkům odevšad naň doléhajícím a uhnulo se škodám a překážkám, jež v účincích živlů základ svůj

mají. Proto lidu rolnickému mnohých vědomostí potřebí jest, aby živnost svoji, rolnictví, k rozkvětu co možná největšímu přivedl. Z té příčiny zakládají se za doby novější četné školy rolnické pro vzdělání rolníků i hospodářských správců. V Čechách jsou hospodářské školy v Táboře, v Chrudimi, v Libverdě, v Hracholuskách a v Kadani.

255.

Hornictví již v starém věku kvetlo v zemích koruny svatováclavské, kteréžto země tehdá slynuły bohatstvím kovů všelikých i drahých kamenů. Hornictví záleží v dolování, dobývání a upravování nerostů pro obchod a průmysl. Hornictvo požívalo v Čechách zvláštních výsad a svobod, zachovává až posud zvláštní mluvu hornicko u a starobylý oblek hornický. Horník zápasí povždy se smrtí a stále doufá ve zdar práce své; proto jsou barvy smutku a naděje, t. j. černá a zelená, barvy hornické; proto pozdravení hornické jest „zdař Bůh.“ Znak hornický jest perlík a želízko. Pro vzdělávání horníků zakládají se ve všech zemích školy hornické. V Čechách nalezá se hornická škola v Příbrami. Mimo to má Rakousko hornické školy u Štávnic v Uhřích, ve Věličce v Haliči, v Nagyagu v Sedmihradech a v Celovci v Korufanech.

256.

Známost vedení kněh čili účetnictví každému živnostníkovi potřebna jest. Účetnictví poskytuje nejen ustavičný přehled všech pohledavků a dluhů, ale i stálý výkaz jmění, zdali totiž podniknutími rozličnými vzrostlo nebo kleslo. Proto měl by každý starati se, aby potřebných vědomostí účetnických nabyl, nežli živnost kterou provozovati počne.

Co do podstaty rozeznáváme účetnictví jednoduché, kterým se stav jmění jen občasné vyazuje, když se totiž popis čili inventura znovu byla provedla,

a účetnictví složité, z něhož kdykoliv každou změnu na jmění poznati lze. Čím více vzrůstá se v zemi průmysl a obchod, tím větší jeví se potřeba známostí účetnických.

257.

Rudohořané nenalezajíce v rolnictví dostatečné výživy, málo se jím obírají, ale tím více se zanášejí hornictvím, průmyslem a obchodem. Na celém českomoravském pohoří bylo druhdy valně plátenictví a soukenictví pěstováno. V zemích koruny svatováclavské dá se hedvábnictví velmi prospěšně pěstovati; moruše daří se tu velmi dobře a hedvábí posud docílené je druhu nejlepšího, ceníť se i výše italského.

258.

Slezsko není tak úrodné jako Morava; za to oplývá množstvím železa a kamenného uhlí. Rovně lakomec jako marnotratník měli by pod poručenství dáni býti, neb oba stejně tovaryšstvu lidskému na škodu jsou; onen že zabeďňuje a vysušuje studánku vezdejší blaženosti, tento že v nečas z ní povodeň činí. Čas vše mění i časy, k vítězství on vede pravdu. Borovice má dříví měkké a pro množství pryskyřice také stálé; užívá se ho co staviva k truhlářským pracím i co paliva. Od času rozkotání Jerusalema a rozprchnutí Židů do všech světa končin nemají Židé ani kněžstva ani obětí.

Dobrodružstvím nazýváme čin odvážný a nepředložený. Tyto jsou stupně lidského věku: dětství, pacholetství, jinošství, mužství, kmetství.

I. Odvozovací přípony přídavných jmen.

ivý, itý, ovitý, ický.

259.

Schránlivý nouze nemusí se báti. Přívětivý hospodář mívá příčinnivou čeládku. Bouřkou zbavuje se vzduch škodlivých výparů. Zdrželivý opanovati se dovede; prchlivý není rozumu ale vášním svým oddán. Činný a poctivý život nedá mysli chřádnouti. Nespravedlivý statek nejde k duhu. S hněvivým člověkem těžko bez sváru žíti. Hněvivý člověk podobá se divokému koni, který se sám unaví, když se mu vůle dá. Chceš-li ujíti zlosti, hled se moudře uhnouti bratru v hněvivosti. Bedliví, povzbuzujte nedbanlivých, neohrožení bázlivým a choulostivým dodávejte mysli, truchlivých potěšujte. Lidé svárliví a nesnášliví sobě i sousedům svým živobytí ztrpčují. Neclub se skutky spravedlivými; spravedlivě činiti každému povinností naší jest, a člověk nespravedlivý opovržení zasluhuje. Rozvážlivý člověk posuzuje jiného dle vnitřní povahy, nikoli dle zevnějšího lesku. Choulostivý štěstím se nadýmá, neštěstím opadá a srdce tratí. Nejsi-li spravedliv, spravedlivosti nejsi hoden. Velbloud trpělivě snáší všechny obtíže, s jakými spojeno jest daleké cestování pouštěmi palčivého písku. Co do těla krásného, pakli v něm přebývá duše ošklivá? Dobré srdce i nejošklivější tělo brzy ozdobí, ale hanebná mysl i nejkrásnější tělo zohyzdí.

260.

Svobodný stát, náboženská snášlivost, sličnost mravů činí v zemi příjemné přebývání. Střízlivost est zdrželivost od zbytečných potrav a nápojů.

Prchlivost člověka oslepuje. Trpělivost železná vrata probije. Umění jest ovoce trpělivosti a práce.

261.

Svědomitý služebník rychle a úplně povinnosti své vykoná. Pracovitý všude práci najde. Roztržitý v učení náležitého pokroku učiniti nemůže. Nouze hledí do světnice pracovitého jen oknem, dvěře před ní jsou zavřeny. Kočkovitým dravcům slouží za ústroj hmatu štětinovitě chlupy po obou stranách huby rozestavené; každý z nich končí ve žláze, která jest ve spojení s citlivým nervem. Žábry ryb složeny jsou z více řad červených blánovitých trubíček a nitek, jež upevněny jsou k obloukovité kosti.

Hadi mají tělo dlouhé, válcovité, rohovitými štítky anebo šupinami pokryté. Nemajíce okončin, roztahováním a svíjením těla s místa na místo se pohybují čili plazí se. Jejich kosti čelistní a patrové jsou tak pohyblivé, že při roztáhnutí od sebe se oddělí; proto i tlustší zvířata, nežli jsou sami, pohltiti s to jsou. Zuby hadí jsou ostré, šídlovité, na zad ohnuté, jež kořenů nemajíce v kůži vězí.

262.

Ú h o ř.

Na jaře lze nejen při ústí Labe ale též u ostatních řek severního moře, u řek anglických, francouzských a vlaských nesčíslné množství malounkých úhoříků hned pod hladinou vody pozorovati, kteří u velikých družinách nejvíce za času nočního do řek se hrnou a časně z rána velmi lehce i v značném množství hustými a na bidlech upevněnými síty polapiti se dají. Na to mezi mokrou travu rozloženi byvše, mohou po železnici, poště a j. i na vzdálenější místa rozesílání býti k oživení rybníků, potoků, řek a jezer s mo-

řem spojených. Tak se na tisíce užitečných rybiček zachrání, jež by z většího dílu kořistí vodních lupičů dříve se staly, než by na příhodná stanoviště se dostaly. V Čechách vyskytují se úhoři nejhojněji v Labi u Kolína a Týnce. Příčinou toho jsou nízké, travinami porostlé břehy, které úhořům dovolují za noční doby letní z řeky ven na luka a do blízkých hrachovišť na pastvu vycházeti; neb ačkoli potrava jejich hlavně z omladiny ryb a raků záleží, přece si za léta rádi na rostlinách pochutnávají. V Itálii a vůbec kde u větší hojnosti úhoři se nalézají, jest lov na ně nejvydatnější ku konci jara. V tu dobu svinují se úhoři v mělčinách do velikých chomáčů a jsou při tom tak málo ostražití, že je rybáři pomocí osmipaprskových a kotvičkami opatřených vidlic v celých klubkách napichovati mohou. — V moři zdržuje se úhoř blíže ústí řek, kde sladká voda se slanou se mísí, hlubin širého moře nevyhledává. Úhoř obecný má velmi pevnou, tlustou kůži, jež na rozličné výrobky, jako na řemeny, váčky a p. se hodí; do ní jest velké množství malých, podlouhlých šupinek zapaštěno, které až tenkrát se objeví, když se kůže byla usušila, poněvadž hojnost slizu ji hladkou činí a šupinky prostému oku zakrývá. Ploutví břišních nemá, ostatní jsou velmi měkké. Před ploutvemi prsními nalézá se malý otvor žaberní, jež úhoři libovolně zavřítí a tak citlivé žábry své před vyschnutím chrániti mohou; tato vlastnost jakož i příkrov žaberní koží potažený činí je spůsobilými za rostlinami na pole a lučiny vyjížděti. Dolejší čelist patrně před hořejší vyčnívá, jež obě mohutnými zuby opatřeny jsou. Maso úhoří, jež pramálo kostí obsahuje, jest velmi chutné, avšak pro velkou tučnost slabému jen stíží záživné. Před lety jídal prý se v některých krajinách českých smažený úhoř dne 6. července na památku upálení mistra Jana Husa.

ici v přídavných od přechodníku a ici od neurčitého způsobu odvozených.

263.

Bez mravných zásad, bez mravné povahy jest člověk třtinou větrem se klátící. Člověk topící se i stébla se chytá. Jedle má kůru bělavou, špendlíčků ve dvou řadách, vezpod s bílou rýhou a kolmo stojící šišky. Bloudícím pravou cestu ukázati povinností naší jest. Oddíl lidstva mluvící jedním jazykem činí národ; národové mluvící jazyky příbuznými tvoří kmen. Účinná útrpnost jest sladká posila trpícím u. Hodiny ukazující datum, ubývání neb přibývání měsíce a p. zhotovovaly se již v 15. století. Nejznámější toho druhu jsou zajisté hodiny na Staroměstské radnici v Praze, zhotovené mistrem Hanušem okolo r. 1490. Hodiny jsou dle účelu svého buď jen ukazovací aneb též bicí. Zahradník zalévaje květin užívá kropící konve. Kreslicí papír tužší jest psacího a tiskacího.

Krácení kmenové samohlásky v odvozování.

264.

Zahálka v Athenách zákonem zapovězena byla; kdo třikrát co zahaleč postižen byl, trestu propadl. Zahaleč více přízně lidské požívá, než pracovitý dělník; tento chléb svůj si vydělává, kdežto onen z milosti jiných žije. Sazeč knih musí ve čtení rozličného písma zběhlost míti. Potapěč široký slove brouk z čeledi plovacích 1 $\frac{1}{2}$ ' dlouhý, široký, se žlutou obrubou na zelenavě černých krovkách; hubí rybí jikry. Nadymač podoben jest mouše, jež sedíc na nápravě kola, prach koly způsobený za své dílo vynáší. Skryvač krádež skrýváje účastníkem jejím se stává. Slevač i čili kovolitec roztopují rozličné kovy a lijí je do ka-

dlubá, aby nabyli kovových předmětů určitého tvaru, jako jsou: nádoby, roury, zvony, děla, sochy, poprsí atd. Dlouhá řeč posluchače unavuje, řeč pak krátká a důrazná uchvacuje.

265.

Prvním knihkupcem a nakladatelem knih byl Theob. Feger z Českých Budějovic; r. 1486 vydal v Augsburgu spis „Uherská koruna.“ Hajitelé pravdy mívají mezi lidmi mnoho nepřátel; proto jsou v lidské společnosti tak vzácní. Bez míry pití krátí živobytí. Krupobití nedá se dosud ničím neškodným učiniti

Odvozovací přípony přídavných jmen *ný* a *ní*.

266.

Želvy živí se potravou rostlinnou i živočišnou. Habr má dříví nejtvrdí a k pálení nejprospěšnější; v kmenném lese dosahuje výšky značné, ale v pařezinách pro časté porážení podobu křoví mívá. Mírem Vratislavským sprostila se královna Marie Teresie nejnebezpečnějšího nepřitele svého Fridricha II., odstoupivši mu téměř celé Slezsko a hrabství kladské, drahocenné to perly koruny české. Spátí ve světnici, kde vonné květiny se nacházejí, nezdravé jest. Vonné dřevo jalovcové nazývá se v obchodu cedrovým dřívím. Vinná réva náleží k nejstarším ze všech hospodářských rostlin; již Noe ji pěstoval. Vinná réva dává člověku víno, vinný kámen, hrozinky, ocet, lín a koňák čili vinnou kořalku. — Ranní ptáče dál doskáče. Každým dnem teploměr částečně vstoupá a padá; příčina této denní teploty vězí ve slunci, kteréž jest pramenem všeho tepla na zemi.

=Knihy české, =

nákladem kněhkupectví: I. L. KOBER v Praze vydané,
jež dostati lze ve všech kněhkupectvích, jakož i u na-
ších jednatelů:

**Příručný slovník
jazyka českého i německého.**

Sestavil

Dr. J. P. JORDÁN.

Ve velké 12. Díl česko-německý. VIII a 544 str. Díl německo-
český. 564 str. Jeden díl seš. 1 zl. 80 kr., pevně váz. 2 zl. 20 kr.

**Počátkové německého jazyka
pro žáky českých škol národních.**

Sepsal Josef Jedlička, ředitel na hlavní škole v Dobříši.

S 2 litografovanýma tabulkama.

8°. VII a 135 str. Seš. 68 kr., váz. 83 kr.

Jana Lepaře

Všebecný dějepis

k potřebě žáků na vyšších gymnasiích českoslovanských.
Díl I. Starý věk. (2. vyd.) Cena 1 zl. 80 kr. Díl II. Středov-
věk. Cena 1 zl. 64. kr. Díl III. Nový věk. Cena 1 zl. 50 kr.

 Schválen pro vyšší gymnasia státním minist. ze dne
10. května 1868 č. 3530.

ALGEBRA

pro střední školy.

Sepsal

Josef Smolik,

profesor matematiky na vyšší reálce v Pardubicích.
v. 8. (288 str.) Cena 1 zl. 50 kr.

 Schválena státním minist. ze dne 22. srpna 1869, č. 6106.

Konversační knížka
řeči české a německé.

Sepsal prof. **K. A. Madiera.**

Druhé, opravené a rozmnožené vydání.
1868; 8. (XII a 260 str.) 90 kr., váz. 1 zl.

Mluvnice jazyka německého
pro nižší třídy středních škol.

Sepsal **K. A. Madiera**, c. k. gymnasiální profesor v Písku.
Cena 1 zl. 12 kr.

Cvičebná kniha k této mluvnici, sestav. od prof. Madiery
a Zahradníka, stojí I. díl 64 kr., II. díl 1 zl.

Učebná kniha zeměpisu
pro I. třídu středních škol.

Sepsal Dr. **Ant. Tille**, profesor na reálném gymnasiu v Táboře.
Cena 88 kr. r. m.

 Schválena st. ministerstvem ze dne 4. března 1869, č. 1600.

Zeměpisný atlas methodický
pro první třídu středních škol.

Nakreslil

Dr. Antonín Tille,

profesor na reálném gymnasiu v Táboře.

12 listův v barvách vydaných. — Cena 1 zl. 50 kr., váz. 2 zl.

Česká mluvnice
a nauka o větách,

hojnými úlohami mluvnickými i pravopisnými
rozmnožená,

pro vyšší třídy hlavních a národních škol.

Sepsal **Celestín Řiha,**

učitel na hlavní škole v Novém Bydžově.

Páté, rozmnožené a opravené vydání.

1869; m. 8. (143 str.) seš. 40 kr., váz. 50 kr.

Politický atlas

k všeobecným dějinám starého, středního a nového věku.

Spořádal ku prospěchu středních škol československých

prof. Jan Lepař.

Seznam mappek.

I. oddělení. (*Starý věk.*)

- I. Národopisná mappa starého věku.
- II. Čína a Indie, říše partská a baktérská v druhé polovici 3. století před Kr.
- III. Jihozápadní Asie s Aigyptem v 2. stol. před Kr.
- IV. Jihozápadní Asie uprostřed 6. století před Kr.
- V. Polouostrov italský i řecký v příčině rozdílu národních, pak vodo- a horopisu.
- VI. Polouostrov italský a řecký v druhé polovici 4. stol. př. Kr.
- VII. Středomořské země začátkem druhé války punské.
- VIII. Středomořské země při smrti Caesarově r 44. před Kr.
- IX. Říše římská koncem 3. století po Kr. (4 prefektury, 13 diécesí).
- X. 1. Řím za republiky, 2. Okolí římské, 3. Východní část středního Řecka, 4. Athény, 5. Okolí athénské, 6. Vyšehrad athénský.

II. oddělení. (*Středověk.*)

I.	} Evropa v 2. polovici } stol. po Kr.	V.
II.		VII.
III.		IX.
IV.		X.
V.		XIII.
VI.		XIV.

III. oddělení. (*Nový věk.*)

VII.	} Evropa } po r. 1809.	kolem polovice XVI.
VIII.		" " XVII.
IX.		" " XVIII.
X.		" " "
XI.		" " 1815.
XII.		" " 1866.

Cena I. oddělení s 10 bohatě malovanými listy 1 zl. 50 kr., váz. v kůži 1 zl. 70 kr., II. a III. oddělení s 12 malovanými listy 1 zl. 50 kr.; váz. v kůži 2 zl.

Schválen pro české střední školy rozhodnutím ministerstva vyučování ze dne 22. ledna 1870, č. 12.205.

Skladba

jazyka českého.

Od Václava Zikmunda.

8°. 714^a str., 4 zl. 50 kr. nebo v 8 sešitech: 1—7. po 60 kr., 8. za 30 kr.

Pravopis a mluvnice jazyka českého.

Dle potřeby praktické vykládá Frant. Otakar Mikeš.

Druhé opravené a rozmnožené vydání.

8. (IV a 233 str.) 1 zl. 20 kr., váz. 1 zl. 35 kr.

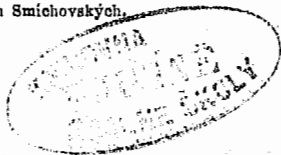
B. 1806c

Cvičení pravopisná

pro školu i dům.

Sepsali

Jan L. Mašek a Fr. Streit,
učitelé na obecných školách Smíchovských.

Schválila učitelská jednota „Budeč“ v Praze.

Sešit 3.

V PRAZE.

Nakladatel kněhkupectví: I. L. Kober.

1872.

D ě l i d l a.

A. Čárka (C).

263.

Ve větách stažených.

a) Mezi podměty.

Čest, zákon a oko netrpí žertu. Velké bohatství, těžká nemoc a raněné svědomí utajiti se nedají. Stromy, kře a mnohé jednoleté rostliny mají peň dřevnatý. Ssavci, ptáci, obojživelníci a ryby jsou obratlovci. Zlato, stříbro a platina jsou drahé kovy. Kyslík, vodík, dusík a solík jsou prvky plynné. Smrcína, jedle, borovice a modřín jsou jehličnaté stromy našich lesů; dub, buk, bříza, habr a jasan jsou stromy listnaté. Blahobyť, zdraví a spokojenost život blaženým činí. Nedostatek, nemoc a zlé svědomí nejhorší jsou společníci.

b) Mezi přísudky.

Láska vše sladí, všemu učí, ke všemu ponukne, vše přemáhá. Smrt nešetří plemene, na Němce i Čecha zpomene. Neběž jako divý, ostýchej se lidí. Dřevo habrové jest bělošedé, z mladších kmenů skoro bílé, ze starších leskle pruhované, tvrdé, husté a těžké. Vzduch jest plynný, průhledný, bez vůně a zápachu. Pane, buď rádcem, ochrancem a vůdcem mým na cestách.

života. Přemýšlí dobře, začni rychle, konej pilně! Záhy vstávej, příklad dávej! Přítomné věci opatruj, o budoucí pečuj, minulých nežel!

c) Mezi předměty.

Země česká plodí obilí, cukrovku, len, všeliké luštěniny, chmel i víno. Vlachové pěstují rýži, kukuřici, víno a olivu. V Rudohoří dobývá se stříbro, olovo, cín a železo. Truhlář užívá při své práci pilky, hoblíku, nebozezu. Pravdomluvnost sluší bohatým i chudým, vznešeným i sprostým, starým i mladým. Na umění, ctnostech a pobožnosti všecka naše dokonalost záleží. Bohatstvím, krásou těla, vznešeností rodu rozumný se nehonosí. Hospodář spravuj pole, stodolu, konírnu, hospodyně sklepy, kuchyň, spižírnu. Kůň sprostý má velikou hlavu, krátký, tlustý krk, zavalitý trup, sražený široký kříž, plece skoro kolmo rostlé, nohy těžké, chůzi pádnou, kopyta široká a kotníky dlouhými chlupy zarostlé.

d) Mezi přívlastky.

Smrk má kůru počernalou, lepkou, hebkou a jako řemen ohebnou. Lípa má dřevo skoro bílé, měkké, lehké a tuhé. Velkorusové jsou národ schopný k všelikým živnostem a pracím, příčinlivý, vlasti své milovný a pohostinný. Malorusové jsou lidé pokojní, zádumčiví, svobody a samostatnosti milovní a mravní. Poláci jsou těla silného a sličného, pohybů lehkých, povahy lehko-krevné. Lidem lichotným, v sladkých slovech se rozplývajícím, vše slibujícím, ke všemu svědčícím nejméně věř! Len nedaří se v půdě těžké, vazké, ani v lehké, písčité. Slušným, přímým a důsledným jednáním nejvíce přátel získáš. Otcova kletba vysušuje, matčina z kořen vyvracuje. Všickni lidé, učení i hloupi, bohatí i chudí, mladí i staří, zdraví i churaví, smrtelní jsou.

e) Mezi příslovková určení.

Olivový strom pěstuje se ve všech zemích kol středozemního moře, zvláště pak v Itálii, Francouzsku, Španěl-

sku, Řecku, Turecku, v Malé Asii a v severní Africe. Růže červeně, bíle i žlutě kvetou. Větrové od severozápadu, západu a jihozápadu vanoucí hojně deště přinášívají. Pracovitostí, šetrností a opatrností nikdo ještě neschudl. Křikem, bédováním a láním ani břicha ani kapsy nenaplníš. Dříví jedlového užívá se na krovy, stěžně, rámy, dvěře a na rozličné náradí. Strom citronový třikráte do roka ovoce dává; nejlepší na podzim, špatnější na jaře a nejšpatnější v měsících letních. Leností, nešetrností a neumělostí lidé nejčastěji na mizinu přicházejí. Dříví dubové na stavbu lodí dopravuje se z doubrav ruských po řekách, v zimě po ledě, po silnicích aneb po drahách do měst přístavních. Drobný druh koní nalezáme ve Skotsku, Polsku, v Uhrách, Slavonii, v zemích okolo moře Siného a na Korsice.

264.

Před a po vokativě (pátém pádu).

Hleď, páve, na své nohy! Uděl, Bože, požehnání lidu svému! Vzhlédni, Bože, s výsosti své na lid, za pomoc tě prosící! Příteli, nechtěj za srdce kapsy vyměnit. Synu, buď podporou rodičů svých, když sestárnou! Nezapomínejte nikdy, dítky, že právě štěstí jen v snažení šlechetném spočívá. Vojínové, buďte strážci majetku i svobody! Strachuj se, bídniče, ne smrti, ale muk zlého svědomí! Lenocho, od včely práci se uč! Hospodáři, snaž se dobrým příkladem čeledi své býti. Čeledíne, raději opusť pána svého, než abys nevěrně mu sloužil. Vladařové, vám přede všemi náleží zachovávat zákonů vámi ztvrzených. Šetřte řádu, občané, a dbejte spolu, aby strážcové jeho sami od něho se neodchylovali. Bratři, jedné myslí buďme ve věcech obecných, aby jiný rozum svůj vtírali nám nemohl. Dcero, nachyl ucha k slyšení, abys pravdu v slovech i skutečích poznala. Hleďte vždycky, dítky, na paměti mítí, že jest věc nemožná, před Bohem se skrýti.

265.

Ve větách souřadně beze spojky složených.

Mladý nabývej, starý užívej. Kůň jest jednou hřibětem, člověk dvakrát dítětem. Lid v různici žije, právní přítel tyje. Dobrota srdce jímá, násilím se nic neujímá. Sejček na střeše kvílí, umřítí komu po chvíli. Přivykej hospodárnosti z mladu, nepoznáš na starost hladu. Práce původem jest blahobytu, blahobyt jest podporou vzdělanosti, vzdělanost znakem moci a síly národů. Svornost velkých věcí matkou bývá, nesvornost dílo dlouhých věků bořivá. Potoky ku řekám spějí, řeky do moře se lejí. Nouze učí práci, z práce umění vykvétá. Dílo chválí mistra svého, odbyt chválí dílo jeho. Mladý umřítí může, starý musí. V štěstí doufej, v neštěstí nezoufej! Vlastní chvála v oči práší, jiných chvála čest přináší.

266.

Před spojkou a ve větách souřadně složených.

Dej Bůh otci zdraví, a dítky nebudou bez živobytí. Rus rád čítá, Malorus rád zpívá, a Polák povídá. Čiňme od Boha počátek, a bude dobrý pořádek. Povolnost přátely rodí, a pravda nenávisť plodí. Nikdo si neváží klevetníka, a rád každý miji úkladníka. Chudý nemoci hledá, a k bohatému samy se hrnou. Dobrý se právem spokojí, a zlý ani ran se nebojí. Nešťastný taký dům bývá, kde kohout mlčí, a slepice zpívá. Chlap poddán jest pánu svému, a pán svým žádostem. Orel orla rodí, a sova sovu plodí. Noha nohu podpírá, a stojí obě dobře. Přední kola kůň táhne, a zadní sama běží. Pravá zásluha spojena bývá se skromností, a tato ctnost zvyšuje její cenu. Dobrý i po suché kárce tyje, a zlý ani masa nezažije.

267.

Před a ve větách rozkazovacích se společným podmětem.

Drž se rozumu, a projdeš celý svět. S každým se rad, a jednoho slyš. Žij bez hluku, a přilož ku spaní ruku. S mocnějším se nevaď, a s nepřitelem se neraď! Čti zvolna, a o přečteném dlouho a pilně přemítej! V zárodku vášně své přemáhej, a budeš brzy nad sebou vítězem. Sousedům rad, a přátelům pomáhej! Těla nepřesyt, a ducha neumoř! Skromnost zachovati hled, a ne s vysoka sobě veď! S nešťastným outrpnost měj, a dle sil svých pomoci přispěj. Náhodě věcí důležitých nezůstavuj, a nepatrných věcí na velkou váhu neklad.

268.

Před ale ve větách stažených.

Ne dům pánu čest dává, ale pán domu. Jazyk bez kostí jest, ale kosti láme. Žertem mnohý přítele pozbyl, ale nikdo nenabyl. Dlužník vesele bere, ale smutně vrací. Buď všímavý, ale ne zvědavý. Dobrý pastýř ovce stříže, ale kůže neodírá. Jazykem lidí odbudeš, ale svědomí nepozbudeš. Pokuta nebuď pomstou, ale zlým uzdou. Rády by oči jedly, ale ústa nemohou. Ne tomu sluší sláva, kdo počne, ale kdo dokonává. Člověk hledí na to, což jest před očima, ale hospodin hledí k srdci. Muž šlechtný nic nešlechtného neřkuli činiti, ale ani mysliti nebude. Nehled na řeč, ale na věc. Voda a oheň jsou dobří sluhové, ale také zlí pánové. Půda stepí ruských jest úrodná, ale pro nedostatek deště vzdělávati a osívati se nemůže. V severních krajinách jest léto krátké, ale velmi teplé. Dříví březové jest vazké a dosti tvrdé, ale proměnu vlhka a sucha špatně snáší. Suď se suď, ale k smíření vrátek nezavírej!

269.

Před ani, aniž.

Kdo zlaté doly příslibuje, ani olověných nedá. Ani sám se chval, ani sám se haň. Poslouchej otce svého, kterýž o tebe pečuje, aniž pohrdej matkou svou, když se sestará. Plevel roste, aniž třeba jej sítí. Úslužný jiným služeb prokazuje, aniž by očekával za ně odsloužení. Nerozvážnou řečí často jiným ubližujeme, aniž bychom toho obmysleli. Ptáci nesejí, aniž oří, a přece syti žijí. Smrt nemá zření k darům, aniž slyší čí prosby.

270.

Ve větách slučovacích před spojkami: nejprvé, pak, potom, teprv, naposledy, konečně.

Olivy se nejprvé oberou, pak se přebírají, potom se pecek zbavují a konečně na lis dávají. Krejčí nejprvé míru bere, pak látku dle ní rozměruje a kreslí, potom teprv stříhá a naposledy části v celek sešívá. Zrno v zemi vložené nejprvé nabobtná, pak pukne, a potom pérko a kel vyhání. Starý pták když mladého létati učí, nežene ho pojednou z hnízda, ale cvičí pomalu nejprv nad hnízdem křídélka roztahovati, potom nad týmž hnízdem se pozdvihovati, pak okolo hnízda se pouštětí, to s ratolesti na ratolesti létati, se stromu na strom, potom teprv s hory na horu, naposledy kdekoliv pod nebem volně a bezpečně se proletovati. Napřed se nebe ptej, potom se v cestu dej!

271.

Před však, avšak ve větách odporovacích.

Šaškáře lidé rádi poslouchají, však k za přítele neradi ho mají. V nebezpečenství mnohý polepšení slibuje, avšak málokterý slibu toho pamětliv zůstává. Přičiniti se každý můž, avšak štěstí nekaždému stejně přeje. Tresci syna svého, však tak, aby na zdraví

škody nevzal. Mnohý k velikým skutkům se strojí, avšak málo kdo je vykoná. Lháře mnohý poslouchá, však slovům jeho nikdo víry nepřidá, leda blázen nebo nezkušený. Dobře jest spořivým a opatrným býti, avšak chrániti se dlužno, aby láska k mamonu srdce neopanovala. O každém dobře smýšletí máme, důvěrovati však jen těm, kteří přátelstvím pravým se byli osvědčili. Na chytrého mrkni, hloupého však trkni.

272.

Před než, nežli.

Jinak smýšlejí lidé o nás, než my o sobě. Raději chci sto mil jíti, než bezděk u dvora býti. Lepší ruky podání, než za vlasy táhání. Víc může hrst moci, nežli plný pytel práva. Lépe jest věřiti svým očím, nežli cizím řečem. Lepší blízký soused, než daleký přítel. Lépe málo a často získati, než na veliký zisk čekati. Lepší vlastní chudoba, nežli cizí bohatství. Běd se každý chraň, nežli přijdou. Lépe jest se s cesty vrátiti, nežli špatnou cestou dokonce jíti. Lepší jest ovoce moudrosti, než ryzí zlato. Není nám krátký život dán, než my jej krátkým činíme. Nikdy nemáme více slibovati, než splniti můžeme. Bloudíme všickni, než každý jinak. Nevaž více, než povříšlo stačí. Prospernější jest před činem se raditi, než po skutku bycha honiti. Přičiňme ruce k boji prvé, než všecko mdlobou a nestatečností klesne.

273.

Před nebo ve větách přičinných.

S bláznů rady nadrž, nebo nebudou moci zatajiti slov. Myslenkám dobrým nedej uniknouti v zapomenutí, nebo neobjeví se ti více v tomtéž rouše. Mládeže často před zlým vystříhati sluší, nebo sama mu neodolá. Živnosti si každý hled, nebo přestane živiti tebe. Lesy nemají mýti se napořád, nebo bude paliva nedostatek. Při práci vytrvalý buď, nebo nedo-

děláš se v ní zručnosti. Peněz nečasto měň, nebo nebude se ti jich brzy dostávat. Na šatstvu a skvostech sobě nezakládej, nebo vážnosti zajisté nepřidají. Stromy nesmí vláhy míti nazbyt, nebo přílišná mokrost kořen hnojí a na zkázu přivodí.

274.

Před at po imperativěch (po slovesech rozkazovacího způsobu).

Pospěš, ať nezmeškáš. Rci, ať učiní podle vůle jeho. Bože dej, ať jsem živ vždy ve spravedlnosti. Rci, ať kamení toto chlebové jsou. Opatři se teplým oděvem, ať se nenastudíš. Poruč, ať se stane, čeho k bezpečnosti naší potřebí jest. Rozkaž, ať rozstoupne se skála a voda vyprýští. Pane, pomoz, ať nezhyne! Starej se, ať nedostatek nevinných nestihne. Ať se blýská, ať hrom bije, spravedlivý tiše žije.

275.

Před aby.

a) Ve větách podstatných.

Potřebné jest pánům to vnukati, a by milovali spravedlnost. Kdož může zapověditi oblakům, a by deště nevydávaly. Bůh chce, aby se hříšník polepšil a pokání činil. Čest každého žádá, aby všude pravdy hájil. Usiluj o to, a by všemu potřebnému se vyučil. Rodiče si přejí, a by děti jejich šťastny byly. Strážte se, a by ste bludem nešlechetných lidí nebyli pojati. Bože, chraň mne, a bych v ruce zlých neupadl. Dle sil svých všemožně se přičiním, a bych ti, otče, radost způsobil. Lépe jest, aby děti plakaly, než otcové.

b) Ve větách účelu, úmyslu a přičiny.

Proto má kovář kleště, a by se nezžehl. Drž groš, a by ti zlatý neutekl. Proto Panbůh dobrých tresce, a by se zlí káli. Proto jesti štika v řece, a by karasi

nedřímali. Nežlob se, a by játrám neublížil. Pouštěj hrůzu na své, aby se cizí třásl. Dříví na nábytek musí náležitě vyschnouti, a by se nebortilo. Tělo musí dosti síly míti, aby duše poslušno bylo. Neznámým nelahod, a by, že vábíš a úklady strojíš, nemyslili.

c) **Ve větách účinkových.**

Žádný tak dobrý a spravedlivý není, a by samého sebe nemiloval. Žádná píseň tak dlouhá není, a by jí nebylo konce. Nikdo tak dokonalý není, a by někdy nechybil. Nic tak pevného není, a by častým užíváním porušení nebralo. Nic není tak tajného, a by na světlo nevyšlo. Nikdo není tak zpozdilý, a by střepin nad zlato si vážil. Nikdo není tak bohat, a by opět schudnouti nemohl. Nikdo není tak silen, a by přemožen býti nemohl. Nic není tak vzácné, a by někdy nezvšednělo.

276.

Před jak — tak, jaký — taký, kolik — tolik.

a) **Ve větách srovnávacích.**

Jak ctíš rodiče své, tak tě uctí dítky tvé. Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. Když vůz namažeš, jak bys třetího koně připráhl. Jakož si přeješ býti vážen u jiných, tak i ty jich vážití si musíš. Jak o moudrost řídká jest, tak řídké jest pravé přátelství. Jak málo sobě vážíme svých přípovědí, tak málo víry mezi lidmi nalazáme. Jako vtíp zostří se častým broušením, tak šíří se paměť častým jí naplňováním. Pochlebník mluví tak, jak si toho kdo přeje; upřímný mluví, jak myslí. Jako chuť vody jakost půdy jeví, tak jazyk srdce vyzrazuje. Požívání statků vezdejších netrvá tak dlouho, jako pachtění po nich. Člověk jen tolik platí, kolik dělá.

b) **Ve větách podstatných.**

Nedostatky ukazují, jak málo lidé potřebují. Po ztrátě poznáváme, jak koho rádi máme. Večer ukáže,

jaký den byl. Člověk jeví již v mladosti, jaký chce býti v starosti. Kdo vojny nezakusil, neví, jak milý jest pokoj. Ne okem nýbrž zkoušením přesvědčení nabýváme, jak která věc snadná jest. Nic tak dobře dobrému nesluší, jako žádnému neškoditi a komukoli může, dobře činiti. K navedení ctného života nic není platnějšího, jako poznati sebe samého. Láska člověku ukáže, jak se k bližnímu chovati má.

277.

Před jakby, jakoby.

Každý především o to péči míti má, jak by před škodou se uchránil. Neprátele zajisté ukládají o nás, jak by nás zabili. Hříšníkovi kajícímu o to jde, jak by svědomí své upokojil. Kdo špatného sluhu pozbyl, jakoby nejlepšího najal. Marnivý zakládá si na své kráse, jakoby stálosti měla. Lenoch dělá se, jakoby pracovati nemohl. Lakomec po pokladech světských touží, jakoby člověka šťastným učiniti mohly. Zločinec je živ, jakoby věčné spravedlnosti nebylo. Choulostivý při malé bolesti nariká, jako by již se světa měl sejíti. Přetvářivý se staví, jakoby každému upřímným byl přítelem. Člověk zlý stále vyhledává, jak by jiným škoditi mohl. Člověk dobrý vždy na to pomýšlí, jak by jiným prospěšným býti mohl. Člověk hrdý chová se k jiným, jakoby lepším a dokonalejším byl. Od nikoho se nedluží, ale buď ochoten a přivětiv, jakoby všickni byli tvými věřiteli.

278.

Před jelikož.

Reči daremných vždycky vystříhati se můžeme, jelikož to v moci naší leží. Moudrý zahálce se neodává, jelikož o škodlivosti její přesvědčen jest. Dříví za mízy se neporáží, jelikož by z vlastní své vlhkosti zkázu vzalo. Viny jiných neodkrývej, jelikož sám nejsi viny prost. V severních končinách ruských nelze

obilí sfti, jelikož by neuzrálo. Zimního času se z mořské vody soli nedobývá, jelikož by se to nevyplácelo. Jelikož stromy citronové kvěsti nepřestávají, třikráte do roka ovoce dávají.

279.

Před poněvadž.

Mnozí činí dobře, poněvadž jinak činiti nemohou. Poněvadž život lidský krátký, nemáme mařit jej věcmi neužitečnými. Stromy citronové se na zimu střechou pokrývají, poněvadž by pod nebem úrody nevydávaly. Bujné révy musí se podlamovati, poněvadž by brozny pro nedostatek slunce uzráti nemohly. Pole se musí ob čas mrviti, poněvadž je obilí vyžije. Poněvadž jest dříví mahagonové velmi drahé, užívá se ho z větší části jen na furnýry.

280.

Před protože.

Mnohé dříví k stavbám se nehodí, protože účinkům vlhka a sucha snadno a brzo podléhá. Olej olivový nedá se dlouho chovati, protože brzo zžlukne. Čistého zlata na šperky užiti nelze, protože příliš měkké jest. Dospělé stromy káceti se musejí, protože přestálé kmeny od dřené hnutí počínají. Zinek nedá se za horka kouti, protože je křehký. Citrony na podzim sebrané nejlepší jsou, protože mají nejtenci slupku a nejvíce šťávy. S dynamitem velmi opatrně zacházeti se musí, protože při silnějším otřesení již vybuchne.

281.

Před ješto.

Synové vděčni mají býti rodičům svým, ješto od nich mnohá dobrodiní přijímají. Člověk máže dobré od zlého rozeznati, ješto rozumem nadán jest. Israelité byli lid zaslepený, ješto klaněli se zlatému teleti.

S všelikým cvičením záhy počítí třeba, ješto mladé údy ke všemu nejpodajnější jsou. Ješto starým zvykům těžko jest odvykati, nutno z mládí již zabraňovati zvykům odporným.

282.

Před že.

Přijde čas, že se zeptá zima, cos dělal v letě. Při čem kdo mní, že dobře stojí, toho nechat se nejvíc bojí. Mlád jsa pamatuj, že stár budeš. Ne proto vlka bijí, že je šerý, ale proto, že ovcí snědl. Hvězdy zdají se nám proto tak maloučné býti, že jsou od nás nesmírně daleky. Déšť v stepích ruských bývá řídký, ale tak prudký, že zemi nezvlaživ povodně způsobuje. Tak miloval Bůh lidi, že syna svého na svět poslal. Pochybují, že by kdo v poctivosti bez pilnosti zbohatnouti mohl. Nevěřím, že by zločinec šťastným býti mohl. Nezávidí nikomu, že jest bohat. Každého dne můžeme přesvědčení nabyti o tom, že všechny věci ve zdejší pomíjející jsou. Tajemství každé moci záleží ve vědomí, že jiní slabší jsou, nežli my. Nermuť se, že jsi chudý, nýbrž proto, že dobře konati nemůžeš. Donedávna mysliło se, že tuky s žíravinami v mýdlo se svařují. Teprv v době novější shledalo se, že tuky rozkládají se tu na kyselinu a glycerin. Kdo slibuje, že všem vyhoví, vyznává, že žádnému vyhověti nemíní zúplna. Není nová ve světě věc, že se sově soumrak svítáním a tma noční polednem býti zdá. Mnohého to k stáří bolí, že zanedbal z mládí školy. Provoď tě cestou života vždy přeblahé to vědomí, že všeho štěstí největší jest jenom dobré svědomí.

283.

Před když.

a) Ve větách příslovkových času.

Pozdě závory dělati, když koně vyvedli. Hrušky česati se mají tehdáž, když dozrály. Nedbám na hvězdy,

když mi slunce svítí. Kočka, i když lichoťí, škrábe. Mnohá zvířata probouzejí se ze svého spánku, když v zimě teplo nastane, a opět v spánek upadají, když opět zima uhoďí. Cukrová třtina se řeže, když byla odkvetla. Víno bílé, když se zkvasilo, vypadá jak syrovátka. Olivky, když jsou otrhány, nechávají se ležeti na hromadách, aby se zapařily.

b) Ve větách přičlenných.

Nepouštěj se v dílo, když mu nerozumíš. Pomoci nikomu neslibuj, když poskytnouti jí nemůžeš. V práci těžkou se neodvažuj, když síly tvé chorobou ocháblý. Těžko dosáhnouti cíle, když všechny cesty mimo směřují. Nechoď do hlubin, když plovati neumíš. Horlivost přílišná přechoasto škodí, když jí rozum za ruku nevodí.

c) Před tehďa(ž), tehdy, tu, tedy.

Když se hlava klepe, tehďaž jdi spat, jest nejlépe. Když se možní množí, tehďaž chudých přibývá. Když nedostatek do oken nahlédá, tu krejcaru v hrsti držeti třeba. Když nemůžeš pomoci, tedy aspoň neškod. Když nemůžeš mrviti, tedy neplýtvej semenem.

284.

Před dokud, dokudž, dokavad, dokavadž, pokud, pokavad, dotud, potud.

Užívej světa, dokud hoví léta. Každý o růže stojí, dokud příjemně voní. Každé dílo zdá se býti těžké, dokud se o ně nepokusíš. Suď o jiných potud dobře, pokud, že špatní jsou, přesvědčen nejsi. Stavby nepodnikej, pokud jsi kapsy nezměřil. Dokud dílu nerozumíš dokonale, dotud se v ně o své ujmě neuvazuj. Dokud Čechové svorní byli, dotud vítězně odráželi útoky nepřátel. Dokavad nepřijali Slované víry křesťanské, dotud ctíli více bohů a bohyň, jimž oběti přinášeli. Není rádno vína píti, pokud se nezkvasilo. Dokavad nezříká se národ řeči své a práv po před-

cích zděděných, dotud nepřestává národem býti. Lidé nemohli sobě mnohých úkazů přírodních vysvětliti, dokavad sil přírody neznali. Na stránkách poznati lze, až pokud voda šla, když země Česká mořem byla. Živnost potud zkvétá, pokud si jí mistr hledí. Věrní dokud na světě jsou, dotud bojují.

Před dříve než, prvé než.

Dříve než byl Koperník dokázal, že slunce stojí a země kolem něho obchází, křivé bylo o soustavě světa mezi učenými ponětí. Obloha se zardí, prvé než slunce vyjde. Toliko starý svět znám byl národům, prvé než Kolumbus Ameriky objevil. Prvé než svět učiněn jest, já jsem byl. Pracovati pilně musíš, prvé než ovoce okusíš. Josue zemi Kanaan mezi dva náctero pokolení rozdělil, prvé než dobyta byla.

285.

Před slova složená s částíci -li, -liž, zdali.

Ke všem musíš rovnost míti, chceš-li pravým soudcem býti. Nepočínej nic bez rady, chceš-li býti bez vady. Spravedlivý jest ten, kdo vždy činí, co mu zákon a svědomí káže, neohlížeje se na to, zdali mu to zisk neb škodu přináší. Neraduj se, najdeš-li, a neplač, ztratíš-li.

Před hlavní větou, když před ní jde věta vedlejší.

Chceš-li s pole bráti, musíš na ně dáti. Chceš-li cti nabyti, nesmíš na jednom místě žíti. Jestli příliš kvapíš, snadno ježka lapíš. Chceš-li peněz pozbyti, půjč je lehkomyšlnému. Nemáš-li tabule, zacpej věchtem. Prostě-li žiješ, sta let dožiješ. Chce-li duch, musí tělo. Má-li se člověk hoditi sobě, bližnímu, Bohu, musí pro Boha míti pobožnost, pro bližního mravy, pro sebe samého umění.

286.

Před zájmeny kdo a co.

Tomu zisk jde neomylně, kdo vzdělává roli pilně. Dvakrát hřeší, kdo se hříchem svým honosí. Tomu sláva a čest, kdo statné myslí jest. Často pod večer pláče, kdo se smál z rána. Těžko toho voditi, kdo sám nechce choditi. Pošetilec jest, kdo se stará o věci vedlejší a hlavních zanedbává. Veliké myslí jest, kdo libé i odporné věci jednostejně snášeti může. Nerado se hojí, co kůň a vlk okousají. Vždy se vydá tváří, co se v srdci vaří. Pro zimu se hodí, co se v letě robí. Pomlouvati nepřítomného, to jest, co bítí mrtvého.

d ten a to v závětech, kterážto zájmena často se zamlčují.

Kdo děti kárá, ten je miluje. Kdo vína lituje, ten hostí nečastuje. Kdo své vůle nepřemůže, ten šťasten býti nemůže. Kdo na jiném pořád chyby vidí, ten ať se nejprv za své vlastní stydí. Po křivých kdo cestách chodí, nejvíce sám sobě škodí. Kdo v dešti seje, za sucha sklízí. Kdo zle strojí, (ten) nech se zlého bojí. Kdo pravdu zastává, (ten) vítězem ostává. Kdo mluví, co ví, (ten) svých vad se doví. Kdo druhého ctí, (ten) sám z toho chválu mívá. Kdo každého poslouchá, zle činí, a kdo nikoho, ještě hůře. Kdo hrozí, vystřihá. Kdo máje čas, času čeká, trátí čas. Kdo se chce kulhavému smáti, musí sám rovné státi. Kdo u cesty staví, mnoho správcův mívá. Kdo dobré strojí, smrti se nebojí. Kdo nikdy nebyl poddaným, řídko bývá dobrým pánera. Kdo haní, rád by měl, kdo chválí, rád by odbyl. Kdo zákony vydává, nech je první zachovává. Kdo chce bítí chudinu, snadno najde příčinu. Kdo mlčí, přiznává se. Kdo chce pokoji, hotov se k boji. Kdo sobě svědom, zasměje se klevetám. Kdo práva zle, neb neužívá, snadno o ně přichází. Co jest pravda, není hřích. Co v srdci vše, v ústech kypí. Co má býti kopřivou, záhy pálí. Co přichází bez těžkostí, to už nemůž býti etností.

Před koho, čeho — toho.

Po tom nikdo nebaží, koho sobě neváží. Koho děti rády mají, toho rády po-loučhají. I zvíře, koho se bojí, toho se vystřihá. Nikdy nevol za přítele, koho neznáš srdce celé. Co se ti na jiných nelíbí, toho na sobě netrp. Čeho sám dosti máš, toho u jiného hledáš. Co dnes propustíš, to ho zejtra nedohoníš. Čeho jsme snadno nabyli, můžeme opět snadno pozbyti. Nic není v světě, čeho by se mysl bezpečně chytiti mohla. Styď se o to po žebrácku prositi, čeho můžeš vlastní silou dobytí.

Před koho, co — toho, to.

Svět, koho těší, klame. Kdo křivé přísáhne, toho Bůh před rokem na soud táhne. Koho Bůh miluje, toho křížkem navštěvuje. Za to věc stojí, za č (za co) se prodati může. Čiň, co jest pravého, neboj se žádného. Mluv každý, co by jej ctilo. Co ne-sluší činiti, (to) ne-sluší též mluvití. Co chceš míti tajného, méj u sebe samého. Co v své moci máme, o to malo dbáme. V nouzi poznáváme, co zbytečných potřeb máme.

Před komu, čemu — tomu.

Blaze tomu při dvoře, komu doma pluh oře. Kdo nad sebou seká, tomu třísky do očí letí. Kdo dřívě do mlýna nese, tomu dřívě mečí. Čemu z mláčí přivykneš, tomu těžko budeš k stáru odvykati. Kdo záhy vstává, tomu pán Bůh dává.

Před (po, o) kom, čem — tom.

O tom často povídají, po kom někdy dědit mají. O kom nic nevíš, o tom nic zlého nesmyslejí. Čeho si kdo neváží, po tom srdce nebaží. V čem nemá kdo stálosti, v tom nemá i zběhlosti. Co komu jest milo, na tom mu i záleží.

Kým, čím — tím.

S kým kdo se přátelí, s tím se o jmeno dělí. Čím hrnec za nova nadchne, tím potom i střepina páchne. Čím plnější klas, tím hlouběji se kloní. Čím výše vystoupíš, tím širšího rozhledu nabudeš. Čím je kdo hloupější, tím bývá nadutější. Čím lépe se kdo má, tím více si žádá. Čím kámen déle na místě leží, tím více mechem obroste. Čím více bohatství se váží, tím opovrženější jest chudoba. Čím více myšlenky se tají, tím pružnější jsou, tím více zvědavost dráždí. Čím slabší jest tělo, tím více poroučí, čím silnější je, tím lépe poslouchá. Čím paměti více a častěji svěřovati budeš, tím věrněji toho ostríhati bude.

287.

Mezi příslovkové věly místa spojené příslovkami **kde, kam — tam.**

Kam strom ohýbáš, tam roste. Mladý strůmek, kam chceš, ohueš. Každý dobře zvedený zná se, kde byl učený. Kdes rád viděn, zídka bývej, kde nerad, nikdy. Kde roste stoklasa, uživi se sedlák i chasa; kde roste mellice, neuživí se ani slepice. Kam se dřevo kloní, tam i padá. Tam vůz musí, kam se koně naprou. Kde se tisíce vydělají, mohou se sta obětovati. Kde hlavy není, rádu nenajdeš. Kde jich mnoho velí, tam se myslí dělí. Kde síla vévodí, ku právu se nechodí. Znáte české kraje zlaté, kde je každé místo svaté, kde rek ve vle reka spi, a kde ty hrdinské syny potomstvo pověčné ctí? Kde se mnoho poklon dělá, tam upřímnost uletěla. Kam voda spád má, tam teče. Kam se zboží na trh vozí, tam i kupci přicházejí. Kam kupci chodí, tam se zboží vozí.

288.

Odkud — odtud, kudy — tudy.

Odkud vítr věje, odtud déšť přichází. Kudy vojsko chodí, tráva se nerodí. Rci pravdu a viz, kudy utečeš.

Odkud spása komu kyne, tam obrácen bývá. Po stopě lze poznati, kudy tchoř se bral. Nečekej pomoci s té strany, odkud nepřítel přišel. Odtud obilí se přiváží, kde se urodilo. Kudy lichváři chodí, mráz osení spálil. Na všech místech, kudy se Karel I. ubíral, vítán jest s slávou velikou. Přední Indie jest ona země, odkud se nyní hojně káva do Evropy přiváží.

289.

Mezi větami vyměňovacími, jež pojí se k sobě sloveč:
kdyby, bytby — by.

Kdyby nebylo oráče, nebylo by boháče. Kdo jiné spravuje, musí často neviděti, neslyšeti, nerozuměti, bytby i viděl, slyšel a rozuměl. Národ osvícený jest svobodný, kdyby i miliony bodaků obklíčen byl. Kdybychom cizí neštěstí pozorovali, naše daleko menším by se nám zdálo. Spravedlivý neleká se osudu, bytby nad ním nebesa se řítily. Kdyby jinoch věděl, stařec mohl, lenoch chtěl, ničeho by se v světě nedostávalo.

290.

Před přece, ač, ačkoliv.

Vozka v zlé příhodě odřiká se stavu svého, a přijeda na nocleh, přece zas vůz maže. Ač jsme my bratří, nejsou přece naše kapsy sestry. Na smrt, ač každý čeká, přece se jí každý leká. Ačkoliv bohatství život příjemným učiniti může, není ho přece k pravému štěstí potřebí. S námi štěstí nech zahrálo na pány neb na sluby, k činům přec každému přálo dosti volné okruhy.

291.

Před vztažná zájmena který, -á, -é; kteří, -é, -á a jenž, jež a již, jimiž věty přídavné s hlavními se spojují.

Kuchař, který z hladu umře, nehoden jest hřbitova. Pes, který velmi štěká, nerad kouše. Běda

tomu hospodáři, jež sluha učí. Zle tomu hospodáři, u něhož se myši a kočky sprátelují. Pro pokoj zbraň tuto nosím, o nějž pána Boha prosím. Odpočinutí není milé tomu, jehož jest jediným zaměstnáním. Nezralé myšlenky jsou strašným jedem, jímž společnost lidská se otravuje. Národ, jenž se přirozeného jazyka svého odříká, páchá nad sebou samovraždu. Poklad, o němž lidé nevědí, nemá v světě ceny. Není léku, jímž by všechny neduhy vyléčiti se daly. Vždy ti více jedí, kteří blíže mísy sedí. Lidé, kteří pro všeobecné dobré nejpotřebnější a nejtěžší práce vykonávají, nejméně odměněni bývají. V hrozné nebezpečí vcházejí ti, kteří pro dosažení věcí časných s bezbožníky se pojí. Prostředkové, jichž k blaženosti světské potřebí jest, ne každému povědomi jsou. Lidé, jimž zkušenosti jiných neprospívají, těžko zmoudří. Soudce budiž jako váha, která zlato a železo stejně váží. Žádná věc hříchu nenese, která bez vůle člověka bývá. Veřejné mínění jest národní obrana, jíž stálá vojska dříve nebo později podlehnouti musí. Zbraň, kterouž národ nosí, jíž bojuje, není namířena proti moci vládní, nýbrž proti zneužívání jejímu v rukou nezralých státníků. Chléb jest potrava, bez níž člověk býti nemůže. Neodhodlanost jest choroba duše, jíž malátnost provází. Blaze králi, v jehož zemi láska k vlasti panuje. Málo jest těch hlav, na něž by utrhačova kukla se nehodila. Mnohé věci, jichž sobě člověk nejvíce váží, nic nejsou. I rychleji i dokonaleji chápáme a nabýváme těch věcí, kterým se z mládí učíme.

292.

Před větami zkrácenými.

a) Před přístavkou.

Cti rodiče své, největší to dobrodince své, na zemi. Chraň se hříchu, pramene všeho zlého. Václav III., poslední král český z rodu Přemyslova, zavražděn byl úkladně dne 4. srpna 1306. v Olomouci. Diamant, nej-

tvrdší a nejdražší to kámen, jest čistý uhlík. Rulík zlomocný, nejedovatější to rostlina našich krajín, miluje místa stinná, vlhká. Oliva, nejhlavnější to olejodárce z říše rostlin, pěstuje se ve všech zemích kolem moře středozemního.

b) Před větami přechodníkem zkrácenými.

Vratislav kníže, jsa milovník sv. víry křesťanské, snažil se všemožně, aby ji rozmnožil. Král kázal sobě hrob učiniti, chtě vždy smrt na paměti míti. Pravdu mluvě, mrzutost si způsobíš. Mauricius dí o Slovanech, že ku přesporním jsou dobrotivi, pilnou péčí o jejich zachování vedouce, a s místa na místo, kamž za svou potřebou jdou, je sprovázejíce. Prokop Rabštejn, cítiv se živé dojata sirobou uslechtilé královny, slíbil obětovati se cele službě její a syna jejího. Nachýlíte se k přirozenému právu, pravdu od krivdy a zlé od dobrého snadno rozeznáte.

B. Středník (;).

293.

Boj se neb neboj; den smrti tě nemine. Hněv a jazyk na uzdě méj; málo mluv a mnoho rozuměj. Zpozdilé jest drážditi mocného; snadno nalezne prostředků k zkáze tvé. Na jižních hranicích Moravy proti Rakousům stával hrad Děvín; zříceniny jeho spatřují se podnes na kopcích polavských blíže města Mikulova. Knížecí Libušín dvůr stkvěl se na Vyšehradě; tam sedávala k soudům, tam vydávala rozkazy. Co se leskne, jen pro okamžik určeno bývá; věci pravé i u potomstva ceny mívají. Lehkovážnost vede k mnohým chybám; chyby vedou k neštěstí; neštěstí vede k poznání a lítosti; pravá lítost vede k polepšení. Všecky dary dokonalé, v nichž se pravda, dobrota a krása spojují, přicházejí s hora; a člověk, jenž, aby jimi vládl, usta-

noven jest, může se jimi nejinak, než co hospodář honositi. Znalost sebe samého jest zrcadlo, v němž duše naše sebe samu vidí; jest to světlo ducha našeho ve tmách života. Lidský duch nikdy nestane, ale vždy kráčí v před neb nazpět; buďto se sílí nebo slabne. Čím blíže k ústí, tím větší a mohutnější jest veletok; čím starší víno, tím silnější a jemnější bývá; lidé dobří rok od roku lepšími a dokonalejšími se stávají. Když prší, seč; když je hezky, suš. Roj, který v květnu se zrojí, za plný vůz stojí; v červnu zrozený nestojí za zvonění. Kdo sází, prosází; kdo nesází, vyhraje. Lidské myslí jdou právě tak, jako naše hodiny; dvoje nikdy stejné jíti nemohou, a jdou-li někdy, tedy zajisté ne na dlouho, ač pak přece každý myslí, že jeho jdou nejlépe. Mnozí myslí, že stává světa jen pro ně; nadužívají tedy lidí a živočichů podle své libosti. Vida, že Bůh dobrý jest, pracuj, abys také byl; vida, jak rád ze své dobrotivosti sděluje, sděluj také; vida, jak zve ku společenství svých statků, zvi také; vida, jak činí všecko, aby odvrátil zkázu ode svých tvorů, čiň taktéž pro sebe i bližního svého.

Otec pocituje rozkoše, dobročinně synu; přítel, přinášeje oběti příteli; mudřec, rozjímaje o člověku i přírodě; malíř, ohledáváje malby proslavených umělců; ctnostný člověk, když pohřizuje se v hloubi vlastního srdce.

Veliká jest to ctnost, neubližuješ-li tomu, kdo tobě křivdu učinil; veliká to sláva, odpouštíš-li, kdes mohl stejným splatiti; vznešenýť to způsob pomsty, prominouti přemoženému.

Dokud štěstí tobě kvete, tu máš dosti přátel v světě; jak se psota na tě deře, hned se druh od tebe beře.

Nestarej se nesmírně; zármutku k srdci nepřipouštěj; všechnu svou lásku na předmět pomíjející nezavěšuj.

Co obmeškáno, hleď nahraditi; co zaškoudlo v tobě, hleď zvelebiti; na čem ti scházelo, hleď dosaditi.

Jazykem mateřským se duch i srdce, myšlénka i cit zjevuje; jazykem mateřským se celý člověk vyvinuje.

Děti povídají, co činí; staří, co jsou činili; blázni, co by činiti měli; stateční, co by rádi činili; rozumní, co činiti sluší.

294.

Učiniv dobré, nelituj; učiniv zlé, vždy se strachuj. Skoupý boháč jako jeho skříně; ač v ní zlato, přece v koutě stává. Nech vše jíti svým chodem: nenábli se slovem. Panskému smíchu a jasnému nebi nikdy nevěř; chvílkou se změni. Nenábli se, ale táhni; nenásilné, ale pilně. Těžkoť i ve zlaté kleci slavíku; zdravěji mu po zeleném lesíku. Nech piva, pij vodu; nečiň kapse škodu. Nelíchoť nemoci; lépe pochodíš, když vše vypovíš. Kdybys byl měl hřebík, byl bys neztratil podkovy; kdybys byl neztratil podkovy, byl by ti neochromnul kůň. Kdo na zkušeni mnoho nakládá, ten na zlatou udici ryby chytá; hledá jehly, pálí svíčku.

295

Čechové od počátku 8. století měli již svého vládce; vladařství ruské vzniklo teprv v druhé polovici 9. století; v 10. věku pak založeno jest vladařství polské. Největší ostrov evropský jest Velká Británie; měří přes 4000 čtver. mil; po něm největší jest Island, pak Irsko.

Nížiny evropské jsou z větší části úrodné; nejúrodnější jsou nížiny španělské, zvláště andaluská; nejdůležitější jest však nížina pádská, již zahradou Evropy nazývají.

V starém věku všickni lidé myslili, že slunce a všechny hvězdy okolo země obíhají; teprve před třemi sty a několika lety hvězdář Mikuláš Koperník prohlásil učení to za chybné, dokázav, že země kolem slunce jde.

Za Boleslava III. klesla říše česká a dostala se na čas v moc Polákům; za Oldřicha však a syna jeho Břetislava povznesla se opět.

Zavedením křesťanství v zemích českoslovanských změněn jest význam mnohých slov; na př. slovo kněz,

ježto prvé znamenalo kníže, přenešeno jest na duchovního; slovem kázati, prvé poroučeti, znamenáno hlásání slova božího a j.

Pokud Praha bývala sídlem panovníků, stkvěla se vlast naše slavnými učenci i umělci, jakož i bohatstvím; umění nalezalo hojně podpory.

296.

Páni tak mají panovati, jakož je práva vedou, a nikoliv jak chtějí; neboť ne oni jsou nad právem ustanoveni, ale nad nimi jest právo. Lakomec na světě ničeho neužije; neboť všecko se mu zdá býti příliš drahým aneb zbytečným. Každému člověku po práci odpočinutí potřebné jest; neboť síly každého delším napínáním umdlévají. Mucho žádá si člověk, a přece jen málo mu potřebí jest; neboť kratší jsou dnové a obmezený jest osud náš. Máš-li dobrého čeledína, drž nad ním ruku, jako sám nad sebou; nebo kdo mu ubližuje, tobě a životu tvému ubližuje. Žiješ-li ve světě nešťasten a nespokojen, nikomu viny nedávej než sobě; nebo základové pravého štěstí a spokojenosti každému stejně do srdce jsou dáni, a na nich stavěti dále jediné v tvé moci jest. Počni kde stojíš, pakli jsi nepočal, a ničím, což tobě konati povinno, neodkládej na den zejtřejší; nebo ani jedna hodina není v moci tvé. Slepýše netřeba se báti; neboť není jedovatý. Štěstí slepé jest; neboť zřídka kdy pravé zásluhy odplácí.

297.

Ptáci obveselují přírodu; mimo to prospívají člověku tím, že hubí všeliký škodný hmyz. Slunce osvětluje zemi; také jiné planety dostávají své světlo od něho. Ovce nám dává vlnu; kromě toho jest nám svým masem užitečná. Krtek na polích, lukách i v zahradách rozrývá a na povrch vyhazuje zemi, hubě škodlivé p. ndravy; přece však bývá od nerozumných ho-

spodárův pronásledován. Mladý kozípysk podobá se velice petrželi; avšak dle nepříjemného zápachu lze ho od petržele snadno rozeznati. Sirkami mnohé neštěstí již bylo způsobeno; proto s nimi opatrně zacházeti potřebí jest. Neříkej vše, co víš; ale věř vždy, co pravíš. Má-li pěkná povětrnost nastoupiti, vylézá pavouk ze své skrýše a přede; pakli ale nastati má nepohoda, zalezá do kouta. Jako okřívající neduživce, když povstana ponejprv vyjde, radostí zaplesá; podobně člověk poctivý a pořádku milovný těšivá se, může-li věřitelům svým práv býti. Kostík nalezá se v kostech a jiných částkách těla zvířecího; také v rostlinství, nerostech a v ornici hojně jest obsažen. Kostík se na vzduchu v obyčejné teplotě rychle okysličuje; proto chová a krájí se pod vodou.

Strídmost ve štěstí jest veliká ctnost, tak jako pevná mysl v neštěstí; avšak tato mnohem jest záslužnější.

Nepřišelš na svět, kdys chtěl; nepůjdeš tak é s něho, kdy chtiti budeš.

Komu Bůh přeje, tomu ve snách padne; komu Bůh nepřeje, tomu s lžice spadne.

Mnohá zvířata jsou jen na jisté podnebí odkázána; podobně i přemnoho rostlin toliko v jistých krajích se daří.

Na slunci pro ohromnou přitažlivost jeho váží každá věc 28kráté více, nežli by vážila na naši zemi; co u nás váží 100 liber, váží na slunci skoro tři tisíce centů; všecky naše hory, přenešeny na slunce, sesypaly by se, poněvadž tíže by přemohla souvislost jejich částic; větve našich stromů zlámaly by se, i my sami bychom klesli k zemi s polámanými údy.

Ze všech kvítků nejmilejší
Jest mi něžná fiala;
Vůni dává nejlibější,
Jak by skromnost dýchala.

Tater, Krkonošů výš se orel vznáší;
Pravda zasvěcence do nebe unáší.

Mládec okem jasným hledí v budoucnost,
v temnou zalétá duch kmetův minulost;
než není toho, jehož blažila by příkrá přítomnost.

Kdo jen v rozkoších soukromých žije,
Ten jsa v tváři červený již hnije;
Kdo však v národ snahu svou vetkává,
S národem se věčně zelenává.

Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou;
Ten kdo do pout jímá otroky, sám je otrok.
Čas vše mění i časy, k vítězství on vede pravdu;
Co sto věků bludných hodlalo, zvrtné doba.

Po svrchu nic se neuč, aby jen měl ze všeho kousky;
V celku jenom vše vidět snaž se, budeš učeným.

I ve zlý čas nech každý den
Tě k nové činnosti pobádá;
Už ztracen jest a vepsí ten,
Kdo dílo k lepším dnům odkládá.
Z řeči poznáš mravy společníků;
Nejlíp sedá duše na jazyku.

Není beze světla stínu,
V nepravosti není štěstí;
Chceš-li žíti v blaha klínu,
Dej se světlem pravdy vésti.

Moudrý o moudrosti mnoho nemluvívá;
Co však mluví, vždycky moudré bývá.
Nemluv, přítelinku, tolik o moudrosti;
Mluv jen povždy dobře, moudrým na tom dosti! —

Les.

299.

V lese se mi nad míru líbí; velmi rád tam dlívám.
Stromy poskytují příjemného stínu; toho užít v parnu
dne do lesa se ubírám. Veverky, zajáci a srnci vesele

tam se prohánějí; mám tam zajisté vždy společnost. Ptáci od stromu ke stromu poletujíce, o závod libě pění; pocítuji tam vždy hudby milosti. Zde jahody a brusnice se červenají, tam borůvky a ostružiny se černají; v lese tedy také občerstvujících lahůdek s dostatek nalézám. Žízeň též nemusíš v lese trpět; příroda ho štědře obdařila živými prameny a studánkami. Pod stromy mech a tráva se zelenají; lesy tedy i měkké lůžko k odpočinku poskytnou.

Léto.

300.

Louka kosou sečená voňavé tady zápachy dýše; žito bělá se; lepou lakomá rosa růži napájí. Úpaly záhubivými nový tamo sádek umírá, nápoje žádoucí. Košatou sedají pode lípu vazačové a hoví si, aby síly nabývaly oudy. Žito žaté ze polí již oráči vozí. Nenadále bouře divá rachotí; i valí se palouky hubící líjavec údolínou. Luh i háj zotaví se po bouři.

C. Dvoutečka (:).

301.

(Za dvoutečkou první písmeno malé.)

Trojí věci nad člověkem vítězí: zlato, železo a řeč. Dvojí čas oboř sobě k mluvení: jeden, když jsi něčeho v jisté pravdě povědom; druhý když o něčem veliká potřeba mluvití káže. Jón v těchto příčinách lepší bývá mluvení nežli mlčení; v jiných vždycky lépe mlčeti nežli mluvití. Za Boleslava Druhého byly mimo biskupství v Praze první kláštery založeny: panenský u sv. Jiří v Praze od Mlady, sestry jeho a první abatyše, pak i v Břevnově a na Ostrově, oba Benediktinův. Každému lékaři trojí tvářnost: když přijde, milý jako anděl; když uléčí, dobrý jako Bůh, a když plat žádá,

zlý jako ďábel. Dva hlupci na světě: pán jenž chová bezděčného sluhu a sluha, jenž bezděčnému pánu slouží. Staročeská byla ctnost: rád byl viděn v domě host. Lépe jest slyšeti: příteli, posedni výše, nežli: příteli, dej tomuto místo. Čtyři věci vždy jsou hojnější nežli myslíme: naše léta, naše dluhy, naši nepřátelé a naše chyby. Přítulné a dílem dotíravě mají se k člověku tři občané říše povětrné a sice: čáp, vlaštovka a vrabec.

302.

Pršky jsou dvojí, totiž:

1. pršky neproměnlivé má krajina, ve které jsou po celý rok jen pršky dešťové aneb jen pršky sněhové;
2. pršky proměnlivé má krajina, ve které jsou pršky i dešťové i sněhové.

Povrch hory dělíme od hora dolů ve třetiny:

1. nejhořejší třetina sluje téměř hory,
2. střední třetina jmenuje se úbočí,
3. třetina nejdolejší se nazývá pata čili úpatí hory.

Evropané náležejí dvěma plemenům: bílému a žlutému. V jazyku slovauském jest mluva dvoje: jihovýchodní a západní. Mluva jihovýchodní dělí se na trojí řeč: ruskou, bulharskou a illyrskou; mluva západní na čtverou, totiž: leskou, českou, lužicko-srbskou a vymřelou polabskou. V řeči ruské rozeznáváme nářečí troje: velkoruské, maloruské a běloruské; v bulbarské dvoje, a sice: církevní čili cyrillské a novobulharské; v leské jedno: polské; v české dvoje: české a uhersko-slovenské; v srbskolužické tolikéž dvoje: hornolužické a dolnolužické; v polabské jen jedno: drevanské, téměř vyhaslé.

303.

Ve staré Spartě bylo zákonem přikázáno, aby mladíci, když stařeček přicházel, povstali: u nás nejsou zákonem přinuceni k tomu, ale ze slušnosti to činí. Věz, že štěstí k vymknutí jest kluzké, a nezoufej v nouzi;

ona obložena jest duhou naděje: jedno i druhé se končí jistou smrtí, ač chvíle její nejista jest. Smutek obyčejně s nadějí spojen bývá: co onen zhořčí, tato osladí. Světská radost může přijíti: ale snad dříve než ona přijde, ty odejdeš. Přej, bude ti přáno: dej, bude ti dáno. I šlechtný člověk někdy pocítí tesknou a stýskání: ale duše jeho tak jest bobata na krásu, že jí na samé sobě dosti jest. Co je řeč pro lidskost, to je knihotisk pro vzdělanost: teprv skrze knihtiskařství vyšlo člověčeustvo z nezletilosti a stalo se dospělým.

304.

Člověk vadne jako bylina: ráno se zelená a kvete, u večer odpadne, stuhne a uschne. Kdo utiskuje nuzného, utrhá Stvořiteli jeho: ale ten jej ctí, kdo se slitovává nad chudobným. Kdo dává chudému, nebude mít nouzi: ale kdo pohrdá prosícím, trpěti bude neo-tatek. Syn moudrý obveseluje otce: ale syn bláznivý jest zármutkem matce své. Čta rozuměj; rozuměje rozvazuj; rozvažuje rozsuzuj; rozsuzuje nehaněj a nepotupuj; ale umíš-li, lépe udělej: a my budeme tebe chváliti. Neňf lepší zvěřiny jako naše husička: dobré pění, dobrý prach, nehaň mi též masička. Kdyby jinoch věděl, stařec mohl, lenoch chtěl: ničeho by se v světě nenedostávalo.

Tvůj jsem a budu,
Dokudž od tebe bráti budu:
A když mi dávati nebudeš,
Brzce mne odbudeš.

305.

Jakož se nenajde ovoce na stromě, na kterém se prvé neobjevil květ: rovněž tak nelze, aby kdo v stáří náležitě ctí došel, kdo se v mládí nějakou kázní a cvičením nenamáhal.

Dokud se člověk pevně na něčem neustanovil, dokud nemá stalé povahy, nýbrž vrtkavý jest, a jednak toho jednak onoho se chytá: dotud nepožívá pravého pokoje v mysli své, ale ustavičně v trapném jest kolotání.

Kdo alespoň jednou v živobytí nedýchal povětřím horským, kdo ho neokusil za občerstvujícího rána: ten nikdy nepojme té tajemné blaženosti.

Hrozíš-li se v letě práce, potu: budeš mít v zimě bídu, psotu.

Mníš-li více ztrávit, nežli vyzískáno: běda tobě, hospodářství pochováno.

306.

Jako kdyby kdo lapil rukou hada, a chtěl jej na někoho vhoditi, aneb uhlím řeřavým na jiného házetí, prvé než to vyhodí od hada v rukou uštknut a od uhlí spálen bývá: podobně cti utrhač.

Jako se housenka, která dosti ošklivá jest, v krásného motýla promění: tak i naše těla, třeba byla zpráchnivěla, slavného vzkříšení se dočekají.

Čím kdo bystřeji své hříchy a nepravosti před lidmi rouškou pobožnosti zakrývá: tím více obelhává a mámí; tím více v nemilost u Boha padá, jenž jeho pokrytstvím mýlití se nedá.

Jako snáze jest oheň hasiti v jiskře, než se rozhoří; a jako snáze vyčistiti od koukole obilí, když růsti počíná: tak i snáze jest pobožnost vstípati v srdce lidské, dříve než se ono marnostmi nějakými zanese a zaplaví.

Jako Kristus nebyl na zemi proto, aby stále byl, než jen aby pobyl. pobuda pak a proč poslán byl vyřídě, tam se, kde jemu sláva neskonalá připravena, odebral: tak rovně my, účastníci jeho, ne proto jsme tu, abychom byli, než aby pobudouce a vyřídíce, proč posláni jsme, ubírali se tam, kde nám příbytkové věčnosti jsou připraveni.

Kdo věci, o nichž ví, že odcizeny jsou, kupuje, aneb v zástavu bere; kdo ukradené věci přechovává aneb skrývá. aneb k jich prodeji se propůjčuje; kdo návrhy k provedení krádeže činí nebo podporuje; kdo v čas krádeže na stráži jest, aby zloději vyrušení nebyli: tenť jest účastníkem krádeže a zasluhuje jako zloděj potrestání.

D. Znaménko uvozovací („“).

307.

Jmeno „hromnice“ pochází od slova „hrom“ a znamená tolik co svátek hromový, t. j. svátek, kterým se počíná hromová neb letní polovice roku.

Pozbyl zdraví od častého „za zdraví“.

Lepší „chvála Bohu“ nežli „Pán Bůh dá.“

„Má šotka“ jest pořekadlo, jehož podnes lid český užívá, chtěje naznačiti, že se někomu nad obyčej dobře daří.

Píseň „Svatý Václave, vojvodo České země“ jest původu velmi starého a dosahuje snad věku sv. Vojtěcha; dostalo se nám jí však jen v opise z r. 1368, učiněném skrze Beneše z Weitmile.

Výtečný přírodozpytec Oken nazývá motýly vhodně „urozenými pány v říši hmyzův, kteří hedbávím se odívají, nachem a pestrými barvami se ozdobují a pouze zábav vyhledávají.“

„Kdo se Boha nebojí, ten se lidí nestydí,“ čteme v písmě svatém.

„Jeden jest Bůh,“ tak volá k nám příroda.

E. Znaménko uvozovací a dvoutečka.

(Po : písmeno velké.)

308.

Přísloví zní velechytře:

„Nehas, co tě nepálí“

co však chytré, ne však moudré,
zpozdilce jen ošálí.

Právo ustanovuje: „každému svoje.“

Koho mrzí líbati, říká: „Bolí mne ústa.“

Slovný spisovatel český Fr. J. Sláma o důležitosti dějepisu mezi jiným takto napsal: „Národ bez historie, vzdělané soudným a věrným nestranným pérem, jest podoben člověku bez dobré paměti. Takový člověk nezná ani své hojnosti ani svých potřeb; nemůže se ohlídnouti, kudy šel, aby podle vykonané cesty své kroky dále k chrámu dokonalosti zařídil; maně a bez rozvahy tím se zásobuje, co mu zbývá; nejsa pečliv nedostatků, nezpomíná, co mu škodilo a co kdy prospělo, vbíhaje do těsna, z kterého nedávno vyváznu, a pomíjeje prospěchu často již oželeného.“

Aeneas Sylvius o pokroku ve stavitelství českém toto svědectví dává: Mám zato, že za mého času v celé Evropě není žádného království, které by více a skvostnějších chrámů mělo, jako česká země. Převysoké kostely, dlouhými a širokými klenutími nadezděné, oltáře vysoké od zlata a stříbra se blyští, jímž ostatkové svatých obaleni jsou; oděvy kužské perlami krumpovány, nářadí kostelní nad míru skvostné; okna, skrze něž světlo do vnitřku padá jsou prostranná, vysoká, ze světlého skla uměle složená. Tato podivná skvostnost jest netoliko v městech ale i ve všech.“

Svatý Augustin měl v pokoji, ve kterém stolovával, tento nápis vyvěšený: „Kdož by nepřítomným chtěl na cti utrhati, nesmí u stolu mého obědvati.“

Diogenes, byv od kohosi tázán, jak by se měl mstít na člověku utrhačném, odpověděl: „Nečiň nic zlého a tak hance lbárem učiníš.“

Aristoteles pravil: „Přítel jest jedna duše ve dvou tělech.“

Šalomoun praví: „Lačni-li nepřítel, dej mu jísti.“

Slyš moudrých lidí rady: „Můžeš-li, nedávej se do svády.“

Demonax vida, že jistý mladík svým šatem se vynáší, vzal jej za šat a pravil: „Toť prvé ovce nosila a přec jen ovčí byla.“

K otázce, kterého člověka bohatým nazvati sluší, odpověděl mudrc Epiktet: „Toho, jenž v žádostech chudý jest.“

Říkávali: „Kdo má k čemu příhodný čas, nechť na jiný nečeká zas.“

Příslovní praví: „Ne vždycky rak, také někdy zába.“

F. Znamení otázky (?).

309.

Snadno člověka zahubiti, ale jak bude duši? Dnes jsme zde, a zítra kde? Může se někdo honositi, žeby byl někdy nechybil? Který hospodář nemyslí večer: co zejtra? ten už dohospodařil. Tluc hlavu o zed, co si vytlučeš? Ten, Jenž stvořil oko, kterak by neviděl? Jenž stvořil ucho kterak by neslyšel?

Komuž není potkávati se s mnohými odpory a krotostmi? Bylo by dobře věděti, kdy umřeme? Kdo chce komu něco dáti, nemá se ho: chce-li? ptáti. Může býti národu něco milejšího nad jazyk otců jeho? Já pán, ty pán; kdo bude pásti? Které osoby z biblické dějpravy dávají dětem krásný příklad lásky k rodičům? Kterí panovníci čeští snažili se nejvíce o dobro země? Kde počala třicetiletá válka? Kdy se skončila? K čemu má zlý člověk bohatství, když sobě za ně ani moudrosti ani ctnosti koupiti nemůže?

Máš-li srdce ctnosti prázdné,

co ti sláva pomůže?

Celý by se svět ti klaněl:

blaho ti dát nemůže.

Sokrates byv tázán, zdá-li se mu perský král býti šťastným? „Nevím,“ odpovéděl, „kolik má do sebe ctnosti; neb ta jediné člověka opravdově blaží.“

Když pohan Rutilius, nechtěje vyhověti neslušné žádosti přítele svého, od něho pokárán byl slovy: „Co mi prospěje přátelství tvé, když čeho žádám, nesplníš?“ takto se omluvil: „A co mi zase jest tvé přátelství platné, když k libosti tvé neslušnou věc činiti mám?“

Naděje pomoci spočívá v jasném poznání příčin, proč zůstaly marny všechny posavadní prostředky k napravení lidských poklesků. Proč bychom netroufali sobě naléztí léků neduhům našim, když, poučení jsouce bludy celé minulosti, k poznání jsme přišli, jak neblouditi? Čeho posud bez prospěchu užíváno bylo a co tedy obrátiti zapotřebí jest?

Co může nám Slovanům sloužiti více ku slávě, nežli místa, na kterých se věci slavné udály, než osoby, ježto jsou slavné činy pro národ podnikly? Zdali není povinností každého vlastence starati se o zachování památek slavné minulosti národa?

G. Znamení podivení (!).

310.

Z tisíců jeden buď přítel tvůj,
osvědčil-li se ti, věrně k němu stůj!

Kéžby mladý věděl, a lenivý chtěl!
Kéžby starý mohl a šlechtný směl!
Věru, každý dosti by měl.

Marné naše počínání
Bez Božího požehnání!

Oti otce svého i matku svou, aby se tobě dobře vedlo na zemi!

Běda člověku, skrze něhož pohoršení přichází!
Ejhle člověk!

Dvě ctnosti jsou: vznešenost a dobrotivost. Ó, kéžby byly vždy sjednoceny! Kéžby byla vždy dobrotivost vznešena a vznešenost dobrotiva!

Neublížeti lidem ani slovem, jak vznešená, neúchylná povinnost! Jaká rozkoš, jaková slast, moci k sobě promluvíti: já nezarmoutil žádného!

Nešťastný, kdo nemá příčiny k milování sebe!

Poznav šlechtného člověka, nemluviž v srdci svém: mnoho takových!

Většina lidí, ba celý národové nevědí ani o lidské své důstojnosti!

Jak blaze bylo by na světě, kdyby ho zlost lidská neproměňovala v slzavé údolí!

Jak snadný, jak rychlý jest krok od ctnosti k nepravosti; ale jak dlouhá a obtížná jest cesta k polepšení!

Jak veliká, jak nesmírná jest říše tvorů! kdož může ji postihnouti?

Kdož může sečísti ptactvo v povětří, ryby ve vodě, krotké i divoké živočichy na zemi, tolik hmyzů a červů!

„Ó nyní umru rád, an té živého vidím!“ zvolal Jakub, když se sešel opět se synem svým Josefem.

Jak krásně a šlechetně jednal Josef, že svému starému otci poslední dny života jeho zpříjemniti hleděl!

Zachovej nás, pane! hyneme.

Bože! jak veliká jest moc tvá, síla tvá jak jest nesmírná!

Štěstí! ty měsíci podobno jsi, jenžto lidem hned tvář pěknou a celou, hned zas ukáže rohy.

Moje a tvoje! celý svět mate to dvoje.

H. Příčnice (—).

311.

Skupec — hlupec. Staroba — choroba. Mladost — radost. Šetrnost — jistý výdělek.

Podvodníci pochlebují, chválí, — pozor! ať tě někdy neošálí.

Slíbil pán, „kožich dám“ — to slovo hřeje! Rusové praví o věrolomném.

My Čechové říkáme: „Panské sliby — časté chyby.“

Přijdou hromnice — konec sanice.

Rozum, umění, sláva, moc, bohatství — vše ti jest přáno, člověče; hleď jen toho k vlastnímu i jiných prospěchu užívati.

Mnoho slyšeti — věc bezpečná, mnoho mluvíti — věc všetečná.

Přijdou, přijdou lepší časové — ale kdo se jich dočká!

Bylo nám dobře — jen že tomu dávno; a bude zase — dočkáme-li se.

Nejlepší lék voda — kdo mu rozumí.

Zkalil beránek vlku vodu — pod ním stojí.

Znáti čas — první hospodářské pravidlo.

Ze školy hospodář, a vůdce z knih, — nemnoho po nich.

Sláma — polí máma; neřád — hrabej pořád; mech — ten nech!

Slovo vyřčené, dědictví ztracené, čas, jenž pomine, s vodou co uplyne, — nikdy se nenavráť.

312.

Znáš tu duhu klenutou na krátkou dobu —
Od malé kolébky k malounkému hrobu?

Udělíš-li dobrodiní,

Vpiš to v listy květinové;

Tobě-li kdo dobře činí —

Vryj to v desky mramorové!

Nepravosti cesta sice

Zpočátku jest vábivá;

Dále smutná víc a více,

Posledně je — strašlivá.

Kdo chová se k nižším zpupně,

O jiných mluví potupně,

Kdo jiné do očí chválí —

Vari! na dvě míle zdálí.

Svorný duch! — buď naše heslo,

Tak to káže vlast a Bůh;

Co je plavci pevné veslo,

By ho moře k břehu neslo,

To jest Čechům svorný duch.

Měsíc točí se kol země,

Se zemí pak kolem slunce —

Srdce tvé se toč kol vlasti,

A tak s vlastí kolem Tvůrce.

Žije, umře a stlí v zapomnění
 Mnohý, — až po dlouhém běhu let
 Teprv jeho přijdou na pamět
 Zásluhy jinému pokolení.

Ch. Závorky: ().

313.

Lenivost tak pozvolna postupuje, že ji chudoba
 brzy dohoní. *(Benj. Franklin.)*

Pro obranu pravdy nikde a nikdy neboj se hněvu
 ani nepřízně žádného člověka. *(Bohusl. z Lobkovic.)*

Hlavním článkem islamu (víry mahomedánské) jest:
 „Jeden jest bůh a Mahomed jeho prorok.“

Petr připovídal, že mistra svého neopustí; ale brzy
 na to (ó strašný příklad lidské křehkosti) třikrát ho
 zapřel.

Ve Fonténbló (piš: Fontainebleau), městě francouz-
 ském, obývali co zajatí: Kristina, královna švédská a papež
 Pius VIII.; tamtéž Napoleon I. dne 4. dubna 1811 a opět
 dne 22. června 1815 (přinucen byv) podpisem potvrdil,
 že trůnu francouzského se odříká.

Praha (Řím) nebyla za jeden rok vystavěna.

Tichá voda bývá hluboká (břehy ryje).

Komu pán Bůh, tomu všickni svatí (přejí).

Tři věci jsou potřebné (praví jistý mudrc), abychom
 se dobrými osvědčili lidmi: dobro činiti, pravdu mluvit
 a své sliby plnit.

Pohanští Čechové měli brom za „posla božího“ t. j.
 za průjev, kterým nejvyšší bůh smrtelníkům moc svou
 osvědčoval, ano někdy bezbožníky náhlým udeřením
 („z čista jasna“) trestával.

U spořádání světnic sedlských (ratejen, čeledníků)
 veliká shoda u rozličných národů slovanských panuje.

Jsmo přátelé! na jednom slunci sušily se naše ko-
 šile. (Přísloví ruské o dalekém přibuzenství.)

V čas novoluní vidíme jen temnou stranu luny č. měsíce, tedy vlastně nic nevidíme; když pak luna v dráze své od západu k východu se posouvá, začínáme viděti část osvětlenou z počátku v podobě srpů, pak v podobě polokruhu (první čtvrt), konečně cele osvětlenou (úplněk), načež opět začíná obracet stranu temnou; ubývá lunny, až po osvětlení polovičním (poslední čtvrt) opět k novému měsíci se vrací.

Sokrates.

Jednou procházel se Sokrates, nejslavnější mudrc řecký, s několika svými žáky na pobřeží mořském. V tu chvíli potkal ho bývalý jeho přítel, který před krátkým časem v úřadě povýšen byl. Sokrates ho pozdravil; ale jeho starý známý pozdravení neopětoval. „Proč pozdravuješ, mistře, člověka nezdvornilého?“ otázali se žáci učitele svého, „nezasluhujet ani, abys si ho všimnul!“ „Aj! aj!“ odpověděl Sokrates, „snad nemyslíte si, abych byl tak hrubým, jako on?“

Bohatství.

Když druhdy hrdý Alkibiades svým bohatstvím a svými statky se vychloubal, vedl jej Sokrates k mapě, tázaje se ho, kde Attika leží? Alkibiades ukázal místočko, jež sotva pozorovati bylo; a když jej Sokrates prosil, aby mu také své okázal statky, odpověděl on; „Ty jsou takové, že jich nelze na tomto malém prostoru významenati.“ „A ty smíš,“ zvolal Sokrates, „takovou maličkostí se vychloubati? Mám-liž ti to vysvětlovati, co jest Attika proti celému Řecku, co Řecko proti Evropě, co Evropa proti celé zemi, a co sama země proti nesmírnému prostoru, kterýmž jest obklopena? Jakou nicotou jest nejmocnější kníže pozemské u porovnání nesčíslných světů? Nečiň tebe hrdým bohatství, ježto ti náhoda poskytla a náhoda opět odejmouti může.“

Osel nemocný a vlk.

Vlk navštívil osla v nemoci, a dotýká se těla jeho, tázal se, kde by ho bolelo? Odpověděl mu osel: „Kdežkoli se mne dotkneš, tu mne nejvíce bolí.“

Štít.

Zrezavělý štít, žádaje si lesklému sousedu svému se vyrovnati, úpěl k slunci: „Ozáříž i mě světlem svým, lesknoucí se bohyně dne! abych, jsa odleskem tvým, tak šťastným byl jako soused můj.“ K slovům těmto takto slunce odpovědělo: „Očistíš-li se, jako bratr tvůj, pak i tebe budu moci osvětliti a jako jeho odleskem svým zvelebiti. Pokud takovým jakým jsi, zůstaneš, nemohu ti lesku uděliti.“

Kráva a zajíc.

Kráva se kdys po běžícím zajíci pustivši, všemožnou práci na to vynakládala, aby ho dohonila. Ale tento s smíchem se k ní obrátiv, řekl: „Kdybys ty ještě mnohem větší byla, předce mne nedohoníš; neb velikost těla zde nic neplatí, nébrž spůsobnost a hbitost noh, jíž já tě náramně předčím.“

Takť hloupý člověk, bytby třeba jakkoli mohovitý byl, chytrému se v jednání svém rovnati nemůže.

Hroznýš a srnka.

Hroznýš ovinuv se okolo stromu, číhal na kořist. Vida srnku nedaleko se proskakující zavolal na ni: „Hleďíš potravy? — U mne dostaneš do sytosti lahůdky, jaké jsi ještě nikdy ani neokusila; pojď jen sem, poskoč!“ Po těchto slovech utrl několik nejpěknějších ratolestí a podával je srnce, která se za tím k hadu poněkud byla přiblížila. „To jest příliš veliká laskavost!“ pomyslíla si srnka, lsti dobře neznajíc; „had jest ovšem falešný; ale když takto se mnou jedná, snad mně nechce uškodit?“ Srnka přikročila důvěrně — ó té zpo-

zdilosti! — k hadu, sáhla po ratolestech a byla ovinuta a pohlčena. Zlosyn není nikdy nebezpečnějším, jako když se dobrým a laskavým staví.

Opatrná myš.

Myška vyšedši z díry, spatřila nalíčenou past. „Aha, past!“ praví. „Známt já už dobře všecky ty léčky na nás! Tři dřívka nalíčená, na jednom kousek slaniny, na druhém těžká cihla! O! mne nedostanete! — Ale trošku si k slanině přivoněti mohu. Však já dám pozor!“ I plíží se myška z tichounka, čichá, opět čichá, dotkne se nosečkem slaniny a bác! past spustí a myška bídně zahyne. Tak už mnohému uškodila neskrocená chtivost.

Pýcha předchází pád.

Štika nad obyčej veliká, avšak pro svou pýchu v řece nemnoho vážená, chlubic se jednou s cestováním svým, se svými pútkami a vítězstvími, takto řeč svou skončila: „Vše co v řece žije, jest u porovnání se mnou jako komár malé a jako ústřice hloupé.“ „A předce,“ odvětil malý okoun, „setrváš-li ve své neskromnosti, budou tebou všickni spolubydlitelé z celého srdce opovrhovati.“ „Tak opovažuješ se mluvit se mnou?“ rozdurdila se štika a hnala se za okounem.

Okounek zajel do sítě rybářské a provinul se její mřížovím; ale štika ženouc se za ním, aby pomstila pokoření, jehož zasloužila, — v síti uvázla.

Liška.

Známá tato šelma z čeledi dravců psovitých žije ve všech téměř krajinách mírného zeměpásu jak starého tak i nového světa, živíc se tu polní zvěří, domácí drůbeží, myšmi, a zdržujíc se v podzemních děrách až na sáh hlubokých, z nichž obyčejně několikero jest východů. Dle barvy srsti a dle velikosti rozeznává se několik druhů lišek. Nejznámější a nejčetnější jest liška se srstí světle rezavou, pod krkem a břichem bílou, na konci

ocasu a uší černou a s ocasem dlouhým, chvostnatým která je i u nás domovem a chytrostí svou a lstivostí k rozmanitým bajkám látky poskytla. Jediná z psovitých šelem udržela se i v zemích hustě zalidněných, kde medvěd, vlk a jiná dravá zvěř dávno jsou již vyhubeni. Kožešina liščí váží se v obchodu, a to tím více, čím ze severnějších krajin pochází. Liščina z americké Kanady, ze Sibíře a ze Švédska prodává se až i po osmi rublech, kdežto vlašskou neb španělskou i za půl rublu dostati lze. Největší spotřeba kožešin liščích jest v Rusku, Polsku, Turecku a Řecku; proto obchod s tímto zbožím nejvíce do těchto zemí jde. Poněvadž srst liščí není na všech místech stejně hustá, dlouhá a zbarvená, alebrž tu tmavší, tu světlejší, tu delší, tu kratší, tu hustší, tu řidší, rozstřihávají se kožešiny liščí a kousky stejné srsti v jedno se sešívají, čímž se jim mnohem větší ceny dodává. Srst lišek z krajin severnějších bývá na hřbetě a plecích tmavohnědá, což na kožešinách činí podobu kříže; proto se lišky takovouto kožešinu poskytující křížové nazývají, kteréž se mimo to i tou zvláštěností vyznačují, že jsou pod břichem černé. Kožešiny tyto jsou dva- až i čtyřikrát tak drahé jako liščina rezavá, a za nejlepší pokládá se z lišek kanadských. Zboží toto jde všecko téměř do Ruska, kdež v oděvu kožešinou liščí podšitým veliká panuje nádhera. Kusy ze zád berou se na kožichy mužské a z podbříší na ženské.

Mnohem váženější jest kožešina z lišky černé a stříbrné, kteréžto odrůdy vyskytají se v nejsevernějších končinách Sibiřských a Amerických. Srst jejich jest jemná, hustá a 21" dlouhá, buď krásně černolesklá, aneb jsou konečky její bílé, že pak jako ojíněna vypadá. Liškám s takovouto jakoby ojíněnou srstí říká se lišky stříbrné. Kožešiny z černé lišky jsou ze všech liščin nejdražší; neboť se po 200 až 250 rublech platívají, kdežto stříbrných liščin po 50—150 rublech dostati lze. I také tyto kožešiny se rozstřihávají, a části se srstí téže barvy a jakosti k sobě sešívají. Nejdražší kožichy jsou z částí na šíji a pod krkem; za takové platívá se až i 8000 rublů. Příčinou drahoty těchto kožešin jest kromě jemnosti a krásy i vzácnost, jelikož lišek černých rok od roku

valně ubývá. V Americe, v Evropě i v Asii vyskytuje se také liška šedá, jejíž kožešina špatnější jest a hojně na trhy evropské se přivádí. V nejsevernějších končinách Evropy, Asie i Ameriky žije liška lední čili polární, která prý má srst v zimě bílou, v letě namodrale šedou neb špinavě hnědou. Dle zpráv z Grönlandu nemění prý liška polární barvy své srsti, ale že liška modrá a bílá rozdílné jsou odrůdy vedle sebe žijící. Všecka zvířata dávají času zimního lepší kožešinu nežli v letě, protože srst v zimě delší, hustší a stálejší jest nežli v letě. Nejlepší a nejdražší kožešiny přicházejí do obchodu z krajin kolem Bílého moře, zvláště z gubernie archangelské.

Smrtihlav.

V září a říjnu, řídkěji též v červnu, poletuje u nás a někdy i do našich světnic za světlem přilétá motýl, kterýž stiskneme-li jej mezi prsty, žalostným pištěním pozornost přítomných na sebe obrací. Pro tento truchlivý zvuk, neméně i proto, že má na hřbetě nákres v podobě umrlčí hlavy, považují ho lidé pověřiví za zvěstovatele smrti, majíce za to, že v domě, do kterého motýl tento, jemuž smrtihlav říkají, zaletí, někdo v čase nejkratším zemře. Smrtihlav jest největší náš motýl; býváť 2 $\frac{1}{2}$ " dlouhý a 4 $\frac{1}{2}$ —5" široký. Hlava a oči jeho jsou velmi veliké; tykadla krátká, po celé délce stejně tlustá, na konci háčkovitě zahnutá a chlupatá; sesáček jest též krátký; tělo tupě zakončené; na chodidlách nalézají se silné drápy. Přední křídla smrtihlava jsou aksamitově černá, modrobíle poprášená, žlutými pruhy a skvrnami a černými klikatými čárkami ozdobená; na zadních křídlech, jež jsou barvy hlinožluté, černají se dvě pásy nestejně šířky. Housenky smrtihlava mají červenožlutý růžek; jsou veliké, hladké, barvy olivově zelené neb hnědé s bělavými očkovanými tupkami; častěji však vyskytují se housenky žluté, poněkud nazelenalé, dole téměř šedé, se šikmými, na hřbetě sbíhavými modrými páskami a černomodrými tupkami. Housenky tohoto motýla žijí ku konci července na zemědělné,

brslenu, na kustovnici, někdy též na durmanu, na mořeně barvířské a na jasmínu. Pupy jsou temnohnědé. Leží v zemi bez zápředku; často je nalézají lidé při okopávání bramborů.

Pijavka

jest červ z čeledi kroužkovitých těla sploštěného zdělí 3 až 6 palců. Rozeznáváme tři druhy pijavek: lékařskou, uherskou a koňskou. Lékařská pijavka jest na zádech olivově zelená se šesti podélnými, jasně rezavými, černě skvrnitými pruhy, pod břichem žlutozelená, černě skvrnitá s černým pruhem po stranách. Uherská liší se od lékařské tím, že není pod břichem skvrnitá, a že má kůži na omak hladkou, kdežto lékařská drsná jest. Koňská pijavka má záda skoro černá bez pruhů se žlutým okrajem a pod břichem jest špinavě hnědá. Pijavka může se sice oběma konci těla svého připnouti, avšak toliko na jednom konci jest huba s tvrdými dásněmi, jimiž kousá a pak krev ssaje. Na hlavě kol kraje nachází se 10 sotva viditelných černých očí. Pijavky plovou hadovitě a lezou hubou se přidržující a zadní část těla za sebou vlekouce. Žijí ve vodách stojatých, jako v rybnících, struhách, a p., a živí se krví jiných zvířat zvláště žab, mloků, ryb a p. Teplá krev ssavců jest jim lahůdkou. Pijavky jsou rok od roku vzácnější, ačkoliv se jich v novější době řídkěji užívá při zánětech nežli dříve, což pochází odtud, že stojatých vod ve všech zemích ubývá. Proto se v Německu, ve Francii a v Anglicku zavádí umělé pěstování pijavek, kteréž se s dobrým výsledkem potkává. Nejvíce pijavek poskytuje Rusko, Uhersko a Rumunsko, z kterýchžto zemí se také hojně vyvázejí. Času zimního leží pijavky v bahně nebo v písku, na jaře vylézají a kladou na rostliny vodní vajíčka, z nichž po 7—8 nedělích mladé se líhnou. Myslí se, že pijavky dosahují věku dvaceti let. Na jaře a na podzim loví se pijavice do hustých sítí aneb do slaměných víchů. Nepřátelé jejich jsou rejskové a mnozí vodní ptáci. Pijavky vydrží dlouhou dobu beze vší potravy, třeba jen čerstvou říčnou vodu jim dáti. Roze-

sflají se v navlhčených, kolkoem vlhkým mechem v koši obložených pytlíkách a přechovávají se v láhvích řídkým plátnem ovázaných.

Dřevo.

Dřevo, nejdůležitější látka rostlinná, pochází hlavně z kmene stromů a keřů. Dřevo není v celém kmenu stejně husté; vrchní vrstvy jsou řídkší, a čím dále k středu, tím hustší. Střední část kmene slove dřeň; temnější vrstva dřeva dřeň obklopující sluje jádro a svrchní bělejší vrstva nazývá se blána čili běl. Dříví užívá se co paliva, k stavbám, na rozličné nářadí a nástroje. Dle toho dělíme dříví na palivo, dříví stavební a dříví dělné čili řemeslné. Čím dřevo lépe snáší proměnu vlhka a sucha, čím pevnější a trvanlivější jest, čím lehčeji dá se zdelávati, čím snáze a pěkněji leštiti, čím méně podrobena jest hnití a červům: tím lepší jest, tím draže se platí. Některá dřeva tvrdá, která jsou na podélném průřezu pěkně zbarvená a dobře leštiti se dají, rozřezávají se na tenké listy, jimž furnýry říkají. Těchto užívá se k obkládání nábytku zhotoveného z dřeva měkkého, aby vypadal, jakoby celý z tvrdého dřeva byl.

Některá dřeva prosáknutá jsou pryskyřicí, prchavými oleji aneb látkami barvicími, a jsou pro tyto látky důležitým předmětem obchodním. Z dřeva pracují tesaři, truhláři, koláři, bednáři, hotovitelé hudebních nástrojů, hraček a j. Zpracováním dříví k rozmanitým účelům živí se veliké množství lidí.

Anchovis.

Toto jméno dává se rybičkám, kteréž podobny jsou sardelím a ve všech mořích kol Evropy u velikém počtu žijí. Liší se od nich toliko tím, že šupin nemají. Jsou asi na půl dlouhé, na zádech modrohnědé, po stranách bílé. V čas tření přicházejí k břehům, kdež se jako sardele loví, obyčejně v noci při záři ohně. Světlem vylákány vyplovou rybičky tyto na povrch hladiny, po níž rozprostřena jest síť, v které za zábrý uvážnou.

Hlavy, vnitřností zbavené a dobře vyprané, nakládají se do soli; také zavařují se v oleji nebo másle a v plechových skřínkách prodávají. Větší druhy se udí. Vlaské anchovis přicházejí do obchodu s hlavami a jsou větší nežli španělské a portugalské. Malé anchovis, kteréž se z ostrova Gorgona rozesílají, jsou nejlepší a nejdražší. Holandské anchovis jsou velké a mají bílé, hrubé maso. Ze severního moře pocházející nejlepší se platí norské.

Citrony.

Citrony, po vlasku limoni, jsou ovoce stromu, který pěstuje se v celé jižní Evropě: v Portugalsku, Španělsku, v Itálii, na ostrovech řeckých, pak v severní Africe, v Západní Indii a j. K nám přichází nejvíce citronů z Nizy, Janova, Mentony, Messiny a od jezera Gardského. Obchodní společnosti těchto měst, skupují ovoce toto hned na stromech, jako sadaři ovoce našich stromů, a rozesílají je v bednách po 400—700 kusech o sobě v papír zabalených do všech zemí evropských. Sady citronové obehnané jsou vysokými zděmi. V krajinách severnějších jsou mimo to mezi stromy buď zděné neb dřevěné pilíře, aby na zimu každý strom střechou opatřen býti mohl.

Stromy citronové kvetou a ovoce vydávají po celý téměř rok; proto také sbírání ovoce několikrát do roka se děje. Nejhlavnější sbírání jest na podzim, kteréž trvá od října až do konce prosince; druhé trvá od března až do konce května a třetí od června až do konce září. Ovoce na podzim sebrané nejlepší jest, v letě nejspatnější. Citrony otrhávají se před uzráním, a to tím dříve, čím dále poslati se má. Čím tenčí má citron kůru, tím větší má cenu. Mimo ovoce přichází do obchodu také hojně šťáva citronová, kyselina citronová a kůra citronová, z níž dobývá se olej, který do obchodu pode jménem cedrový olej přichází, a ve voňavkářství se potřebuje.

Hubka.

Hubka připravuje se z houby, choroš zvané, kteráž na některých listnatých stromech lesních, zvláště ale

na buku roste. Houby tyto sbírají se na podzim, když listí se stromů spadává počíná. Vrchní vrstva choroše jest tvrdá, vnitřek ale měkký, dužný a drobno děrkovatý. Surový choroš není k potřebě; proto se vydělává, to jest dužná vnitřní část se na tenké listy rozkrajuje, v louhu vyvaňuje, pere, dřevěnými paličkami rozklepává, mne atd., aby změkla a větší pružnosti nabyla. Původní barva hubky jest rezavá; rozličnými mořidly však nabývá barvy žluté, hnědé, černé a j. Takto připravené hubky užívá se na čepice, jež Němci Šumavští zhusta nosí, pak v lékárnách k stavění krve a j. Napojíme-li hubku takto připravenou roztokem ledku, nabývá, když byla uschla, vlastnosti troudu; chytí totiž, křesáme-li do ní, jiskru a doutná. Dokud nebylo sirek, užívalo se jí obecně při rozdělávání ohně.

Kozorožec a kamzík.

Obě tato zvířata náležejí k čeledi dutorožců, jsou si postavou těla i způsobem života velmi podobna a obývají vysoké krajiny alpské. Jak kamzík tak i kozorožec mívají ročně jen jedno mládě, kteréž, jak na svět přijde, matku svou následuje a od ní rozličným skokům se učí.

Potrava obou těchto dutorožců záleží v rozličných bylinách alpských, pro něž na nižší stráně sestupují. Časů zimního spokojují se suchou travou, mechem a lišejníky. Kozorožec i kamzík milují společnost a nevycházejí proto nikdy o samotě na pastvu, nýbrž vždy v tlupách po 5—20 kusech. Jsou velmi ostražití a mívají na pastvách vždy rozestavené strážce, kteréž pasoucí soudruhy své pronikavým písknutím varují, hrozí-li jim odněkud nebezpečí.

Obratnost a rychlost v skákání jest u obou těchto zvířat podivuhodná. Dělají skoky 16 až i 20 stop dlouhé a zachycují se na sebe užších hranách skalních.

Obě tato zvířata pronásleduje člověk pro chutné maso a výbornou kůži, která se obyčejně na zámiš vydělává.

Kamzík jest ale menší a těla štíhlejšího nežli kozo-

rožec. Kozorožec má rohy na zad zahnuté, smáčkuté a mělce rýhované; rohy kamzíka naproti tomu jsou krátké, rovné a na koncích hákovitě na zad zahnuté. Kamzík brání se jimi proti svým nepřátelům; kozorožec nemůže jich k obraně své užívatí, poněvadž jsou příliš na zad nachýlené.

Srst kozorožce jest krátká, barvy šedohnědé, pod břichem bílé, k tělu přiléhající; srst kamzičí naproti tomu jest dlouhá, od těla odstávající, barvy tmavohnědé, v letě jasnější nežli v zimě, na hlavě a pod krkem bělavé s hnědými pruhy přes oči. Kamzík nepouští se tak vysoko jako kozorožec, a objevuje se v mnohem větším počtu a to netoliko v Alpách, nýbrž i v Pyrenejích a j.

Výroční svátky pohanských Slovanů.

Slované, dokavád pohany byli, dělili rok na tři části a počátek každé zvláštním způsobem slavívali. První část roku bylo jaro a slavnost na uvítání jeho slula svátek Vesny. Záležela v konání bohoslužeb ke cti boha Lada a bohyně Živy, v prozpěvování písní ke cti slunce, měsíce, hvězd, vody a v modlení za úrodu.

Počátek léta oslavován byl slavností Tuřice č. Letnice zvanou ke cti světlonosné bytosti Rujevita v čas její nejvydatnější činnosti. Záležela pak slavnost tato v zarážení májů na výšinách, kmenův to obyčejně březových, stužkami okrášlených, a v průvodech do polí. Závěrkem těchto svátků byla veliká slavnost Sobotky čili Kupadla, jejíž památka až podnes zachovává se pálením ohňů u večer před sv. Janem Křtitelem.

Počátek zimy oslavovali pohauští naši předkové zpěvy, hrami, hádáním a přinášením obětí č. žertev ke cti nově rodícího se slunce, a slavnosti ty nazývaly se Koledy.

Jaký pojem měli Volyňané o bohu ve 12. století.

O tom nám podává zprávu mnich Ebbon, životopisec sv. Otty, biskupa bamberského. Když prý biskup

Bernard, rodilý Španěl, před l. 1124 přišel do Volyně, tázali se ho Volyňané, kdo by byl a od koho poslán. I odpověděl jim Bernard, že jest sluha pravého boha, stvořitele nebes i země, a že od něho poslán jest, aby je z bludu modlářstva přivedl na cestu pravdy. „Jakž bychom,“ odvětili Volyňští, „věřiti mohli, že jsi posel boha nejvyššího, kdežto on slavný jest a všeho bohatství plný; ty pak jsi mizera a tak chudý, že ani obuvi nemáš! Bůh nejvyšší nikdy by nám neposlal posla tak podlého, nýbrž, chtěl-li by v skutku našemu obrácení, navštívil by nás služebníkem hodným a moci své důstojným.“

Zlatá Koruna.

Koruna zlatá, jinak trnová, slul klášter cisterciákův blíže Krumlova. Týž založil r. 1263 a hojně nadal Přemysl Otakar II. z vděčnosti za slavné své vítězství, jakého nad uherským králem Belou (1260) blíže Kressenbrunnu vydobyl. Jmeno své dostal klášter tento od trnu z koruny Kristovy, jež král Otakar, tehdáž od Ludvíka sv., krále francouzského obdržev, kostelu tohoto kláštera věnoval. Sotva dostavěna jsouc, byla Koruna i se svým kostelem na nebezpečí Panny Marie r. 1278 od vojska císaře Rudolfa cele pobořena a teprv r. 1315 od českého pána Bavora z Bavorova nově postavena. Roku 1420 byl památný onen klášter od Táborů opět rozbořen. Nepovstav po té více ve svůj bývalý blahobyť, byl dne 10. list 1785 zrušen.

Z mládí a jinošství Jana Purkyně.

Jan Purkyně narodil se dne 17. prosince 1788 na zámku Libochovickém, kdež jeho otec byl hospodářským úředníkem. Když otec jeho umřel, byl Jan ještě pacholátko rozumu i citu nevyvinutého. Počátečného vzdělání nabyt ve škole Libochovické, kdež se i hudbě vyučil, načež poslán jest do Mikulova na Moravu co chorista. Zde odbyl s dobrým prospěchem studia gymnasiální, vstoupil do řádu piaristického, maje úmysl oddati se učitelství. Odyv za rok noviciat ve Staré Vodě na

Moravě, poslán jest do Strážnice na uherské hranice, aby tu v druhé třídě gymnasiální vyučoval. Příštího roku vyučoval v Litomyšli, avšak ještě toho roku, zataouživ po vyšší činnosti vědecké, vystoupil z kláštera a odebral se do Prahy, kdež na vysokých školách pražských v studii pokračoval, živě se vyučováním a vychovatelstvím. Zamilovav si vědy přírodní, oddal se později vědě lékařské, zvláště pak pytvě čili fyziologii, v kteréž i dosáhl slávy světové.

Břetislav I., slavný kníže český.

Po smrti knížete Oldřicha (9. listopadu 1037) byl by měl býti bratr jeho Jaromír knížetem českým; že však týž slepý jsa, vladařství neschopen byl, přenešeno toto na bratrovce jeho Břetislava, syna Oldřichova. Nastolení nového knížete stalo se nazejtří po pohřbu předchůdcově a to dle starodávného obyčeje způsobem okázalým, slavným.

Již co kněžic získal si Břetislav srdnatostí svou příjmi českého Achilla i ozdobil se nehynoucí slávou, vytrhnuv Moravu z poroby maďarské. Když pak se byl ujal vlády knížecí v Čechách, svěžestí ducha svého, již bystře poznával prospěchy říše své, moudrou rozvahou, které úmysly své podřizoval, řídkou odhodlaností a pevnou, nezvratnou vytrvalostí, kterými záměrů svých se snažil dosíci, zasloužil si jména obnovitele moci a slávy české.

Hned z jara r. 1038 chystal se Břetislav k podniknutí velikému, zamýšleje říši české netoliko všech zemí opět dobytí, jež jí po smrti děda jeho, Boleslava II. polským králem, Boleslavem Chrabrým, odcizeny byly, ale i celé Polsko s Čechami spojití a tak opět veliké panství slovanské zříditi. Doba byla nad jiné příhodná. V Polsku panoval tehdáž největší nelad; bylot tam úplně bezvládní, když po smrti Mečislava Lenivého manželka jeho Rejčka, rodem Němkyně, u lidu jsouc nenáviděna, utekla ze země s nedospělým synem svým Kazimírem, jenž měl vladařství polského býti dědicem. Sebrav tedy všecek lid branný, táhl s ním Břetislav, provázen jsa

biskupem Šebřem ku Krakovu, jehož se zmocnil bez bitvy. Čechové odnesli odtud mnoho pokladů, jež tam byl nahromadil Boleslav Chrabrý. Roku 1039 protáhl kníže český se statečným vojskem svým Slezskem a přirazil do Velkopolska, nynějšího Poznaňska, jež bylo jádrem tehdejší říše polské. Když se naši blížili k městu Gdēci, vyšli obyvatelé jeho se staršími svými v čele, předvídjíce, že by pokoření byli, kdyby i sebe tužší kladli odpor, Břetislavovi vstříc, zlatý prut na znamení, že se vzdávají, přinášejíce i prosíce, aby se vším dobytčím a majetkem svým přestěhovati se směli do Čech, kamž by jim vykázal. Kníže vyhovév žádosti jejich, obrátil se odtud k sídlu panovníkův polských, k městu Hnězdnu, jehož odpor bez velkých obtíží zlomen byl. Nesmírné množství pokladů a skvostů zvláště v chrámech padlo tu vojsku Břetislavovu do rukou; též ostatky sv. Vojtěcha odtud do Prahy odvezeny byly. Leč nebylo dopráno rekovnému knížeti těšiti se z ovoce svých nevšedních panovníčích činů. Dva mocní nepřátelé závistivým okem hleděli na rozšíření moci jeho: papež Benedikt a německý císař Jindřich III., podněcováni jsouce Rejkou proti slavnému vítězi. Onoho ovšem snadno si naklonil dílem dary mnohými, dílem tím, že vystavěl jako z pokání za odvezení pokladů z chrámů polských kollegiální chrám v Staré Boleslavi a dokončiv stavbu i úpravu kláštera Sázavského, jej hojně nadal; avšak Jindřicha, žádjícího, aby upustil ode všeho, co v Polsku byl vybojoval, smířiti nemohl. Přišlo k válce. R. 1040 přitáhla vojska německá přes Šumavu a Krušné Hory do Čech, musela však, nadobro byvše voji českými přemožena, s nepřítelem ze země české odtáhnouti. S tíží by se bylo vojskům německým v obnovené výpravě r. 1041 lépe bylo vedle, kdyby jim nebyla zrada ku pomoci přispěla. Dva nešlechtní obyvatelé české země zmařili jisté vítězství zbrani českých. Německý poustevník Vintř přivedl Němce přes Šumavu tajnými cestami, kudy jich naši neočekávali; druhé oddělení nepřátel propustil Bilinský župan Prkoš, byv od nich uplacen mnohými penězi. Břetislav, vida se hanebně zrazena, chvátal hájit Prahy, na niž měli Němci naměřeno; do-

věděl se však, že ho zradil i Šebíř, kterému vždy důvěřoval, sjednal smír s Jindřichem, upustiv od Polska a příslibiv Němcům bývalý poplatek.

Po těchto válkách požívaly Čechy a Morava, dokud Břetislav živ byl, úplného pokoje, těšíce se nejlepšimu vnitřnímu pořádku.

Jiří Poděbradský, jeden z nejvýtečnějších panovníků všech věků.

Jiří Poděbradský narodil se 23. dubna 1420 v Poděbradech. Otec jeho byl pan Viktorin Boček z Kunštátu a na Poděbradech, matka Anna rozená z Vartemberka. Za mládí nazývali jej obyčejně Bočkem nebo Heraltem dle jmen křestních v rodině Kunštátů oblíbených.

Již co čtrnáctiletý jinoch nalézá a jmenuje se Jiří v bitvě u Lipan mezi pány proti Táborům sjednocenými. Musily již tehdy vynikati jeho neobyčejné schopnosti tou měrou, že ho král Sigmund na počátku r. 1437 tedy co jinocha sedmnáctiletého jmenoval jedním z kmetů soudu zemského.

Byv povolán 1458 na trůn český, proslavil se vzácnými dary ducha svého rovnou velikostí i co kníže pokoje i co vojevůdce v poli. Nic méně válku nenavídl a jen z donucení k zbrani sáhal. Mravy jeho byly líbezné, obcování s ním milé. Strávil mládí své v dobách největších bouří v Čechách, neměl příležitosti vědám na učilištích se oddati. Proto poznamenal o něm pan Ctibor z Cimburka, že byl „mudřec přirozený, bez písemného ostření smysla“ t. j. bez učenosti, jaké ve školách neb z kněh se nabývá. V latině se neznal, v němčině prý jen málo, ale přes to všecko dle téhož pana Ctibora šla o něm pověst až do končin světa, kterak vysoce všechny sousedy přesáhal moudrostí a spravedlností, tak že opatrností jeho rozum lidský stihnouti nemohl. Sám úhlavní jeho protivník, Eneáš Sylvius, pravil o něm, že byl „muž spravedlivý a šlechtitný,“ a vynášeje dále chválu o něm, dí, že „vynikal mnohotvárnou zkušeností běhův jak státních, tak i válečných, zrakem

v potřebách nahodilých nejbystřejším, příčinlivostí neslýchanou, podnikavostí a bedlivostí neunavitelnou.“ Což divu, že zármutek nad smrtí (1471 dne 23. března) tak výtečného panovníka byl v národu Českém všeobecný, a že ne sami toliko pod obojí, ale i katolíci oplakávali krále, o kterémž obecný šel hlas, že jemu podobného v Čechách nebylo a nebude.

Dodatek.

Slova stejnozvukná rozličného významu.

1.

Biče — býče, bydlo — bidlo, byl, -a, -o; -i, -y, -a — bíl, -a, -o; -i, -y, -a; bit, byt, bílí, bílý, býlí — oblíí.

Ztýraný kůň ani biče nedbá. Býče rychleji roste a se vykrmuje nežli jalovice. Dobré bydlo pálí jen toho, kdo zlého nezakusil. Prádlo na bidlo neb na provaz se věší. Bednář pobíl sudy. Nelituješ, že jsi v cizině tak dlouho pobyl. Mouchy jsme dílem otrávil, dílem pobíli. Proto jsme v cizině pobýli, abychom zkušenosti nabyli. Každý nerad libá ruku, která ho bila. Země Česká nejednou byla jevištěm války bratrovražedné. Když jedenáctá hodina od bila, zavřely se brány města. Obchodník těší se, že zboží dobře odbyl. Jan Lucemburský hrdě odbyl stavů českých za navrácení zemských statků žádajících. Pes dobře si pamatuje, kde byl bit. Byt zřízený svědčí nejen o majetnosti, ale i o pořádnosti toho, kdo v něm obývá. Velkým bitvám malé bitky předchází. Panské zbytky hojnější bývají než selské hostiny.

Plátno na bělidlech se bílí. Také vosk, jehož přirozená barva žlutá jest, se buď na slunci neb chlorem bílí, aby byl bílý. Kararský mramor jest bílý. Hranostajové jsou v zimě co sníh bílí a v letě nahnědí.

Býlí netřeba síti, samo se zmáhá. Kdo býlí nepleje, málo sklídí. V úrodné půdě býlí nejbujněji roste.

Obilí v hubené půdě úrody nevydává. Až zdi vyschnou, ohodí se a obilí.

2.

Huby — hubí, chyby — chybí, sliby — slíbí, sobí — soby
— sobí, zloby — zlobí.

Mlsné huby vysoko žlab mívají. Ještěrky hubí žízaly a všeliký škodlivý hmyz. O to málo dbáme, co u huby máme. Neujde záhuby, kdo svévolně v neštěstí se vrhá. Své štěstí zahubí, kdo je jinému závidí. Chyby snáze poznáme nežli napravíme. Chyby své každý naposledy vidí. Mnohý střelec dobře míří a přece se chybí. Sliby se jen blázen dá ukojiti. Kdo co slíbí, má splniti; nemůže-li splniti, raději ať neslibuje. Sliby jsou nejlacinější závdavek.

Sobí jsou obyvatelům severu nejužitečnějšími zvířaty. Laponci zapřahají soby do saní. Sobí maso, mléko i máslo slouží jim za pokrm. Norvegové zhotovují ze sobích kožešin teplé pláště.

Kdo se často zlobí, na zdraví si škodí. Zloby nepřítel zjevného snáze jest se uvarovati nežli tajného. Svornost ničí nepřátel zloby.

3.

Lýci — líci, lisa — lysá, líska — lyska.

Z lýcí lipového pletou na Rusi rozličné věci, jako střevíce, kabely, mošny a j. Čihař na ptáky líčí. Past líčí se na myši. V povídkách Boženy Němcové líčí se věrně mravy a obyčeje venkovské.

Ovčiny bývají času letního jen lísami zavřeny, aby vzduch měl volný přístup. Vrchole severního odnoží Bílých Karpat jsou lysé. Lyska jest pták z čeledi chřástalů, vyznačený širokou bílou lysinou na čele. Líska jest keř někdy i strom z řádu dubovitých. Kůra lísková jest hladká a dříví krásné a pevné.

Když se blýská beze hřmění, říká se, že se blýská na časy. Z blízka mnohé věci jinou tvářnost mají, nežli z daleka jeví.

4.

Pili — pily, pili — pili; žili — žily — žily — žilý; modly
— modli se — modli se.

Staří Slované pili místo piva medovinu. Opilí lidé zvířatům se podobají. Pily ženou se buď vodou neb parou. Kdo v čem má pili a vytrvalost, v tom zručnosti dosahuje. Za pili umělost jde. Čeho člověk vlastní pili získal, nejstálejší bývá.

Předkové naši žili šťastně a spokojeně, dokud sousedé jejich na pokoji je nechávali. Dcery Krokovy žily v svornosti. Žily jsou cévy, v nichž se krev do celého těla rozvádí. Mužové o vlast a národ zasloužili zřídka kdy uznání u spoluobčanů svých docházejí. Národové pohanští měli rozličné modly, jimž božskou počtu přinášeli. „Modli se a pracuj!“ praví české přísloví. Ne ten pobožný, kdo se často modlí, ale ten kdo vroucně.

5.

Stálý — stáli — stali, -y se; milý — mili — mili — myli se — mýlí se; smí-li — smyli; čili — čilý — čili.

Nestálý v práci jde rád po láci. V tom stálí býváme, co z lásky konáme. Čechové vždy věrně stáli k panovníku svému. Čechy, říše druhdy slavná, staly se částí císařství rakouského.

Věrný přítel buď ti nade všechno milý. Bratři milí, pomáhajte sobě vespolek, abyste v čas nedostatku v odvislost neupadli. Když ujedeš mili, postůj s koněm chvíli. Neumyli jsme se pro novou špinu. Mýlí se, kdo myslí, že rozumem vše můž obsáhnouti.

Smí-li kdo jinému bez trestu ubližovati? Cvičte se v trpělivosti a konejte skutky milosrdenství, abyste smyli viny nepravosti.

Jehlice čilí potměchuť jest kerik trnitý, nersonci koruny pěkně růžové a lusk háčkem ukončený. Mladou rostlinku, dokud jsou trny ještě měkké, žere rád dobytek. Život čilý zapuzuje dlouhou chvíli. Čilí lidé nebývají tuční.

6.

Jedlý — jedlí — jedli; voli — voly — volí; síly — síli se — síly; holi — holi — holý.

Hřib jedlý pozná se snadno po husté bílé vrstvě spodní; jedovatý hřib čili kravský má spodní vrstvu namodralou. U nás roste několik druhů jedlých hřibů. Jedli poznáme po jehličí tmavozeleném, na větvích ve dvou řadách postaveném a po hladké bělošedé kůře. Od jedlí pochází terpentín, tak zvaný štrashburský. Nežijeme jen, abychom jedli, ale jíme, abychom živi byli.

Voli jsou silní tahouni, ale loudaví v chodu. Hospodáři chovají voly k tahu a pro maso. Kdo kterou živnost si zvolí, má při ní zůstat. Spravedlivý volí raději umřít, nežli křivdu činit. Svěvolí nejčastěji sami sobě škodíme. Síly své k dobrému vynakládaj. Nejenom pokrmů ale i práci tělo se sílí. Svornost síly dodává. Kdo za deště síli, za sucha budou kliditi. Kdo chce psa bít, po holi se ohlíží. Holi se těžké rány nevyhléčí. Angličané vousy si holí. Sněžka má vrchol holý, jen misty mechem porostlý.

7.

Lomy — lomí; strmý — strmí; vědomí — vědomí; pokrmů — pokrmí; příjmy — příjmi.

Lomy vápenné v okolí pražském jsou vyhlášené. Nešťastný rukama lomí. Strmý svah nebývá lesem porostlý. Vyšehrad strmí nad Vltavou. Čisté svědomí je nade všechny poklady. Národ vědomý svých práv a povinností dovede samostatnosti své uhájiti. Lidé nevědomí nejvíce k pověrám náchylni jsou. Pokrmů rozmanité se připravují. Až vozka pokrmí, pojedeme dále. Bože, příjmi mne hříšníka na milost! Příjmy mají pány býti vydaj.

8.

Supi — supy — supí; kopy — kopí; písku — pysku;
 stepýš — slepiš; skoupý — skoupí.

Denní dravé ptáky dělíme na supy a na sokoly. Supi mají zobák rovný, teprva u konce zahnutý. Někteří z nich jsou odvážliví lovci. Supí hnízda nalézáme na vysokých skalách v Alpách a Pyrenejích.

Předkové naši počítali i groše na kopy. V jedné kopě obsažena byla hřívna stříbra. Kopí jest zbraň, již jízdecko některé ozbrojeno jest. Po obou stranách silnice bývají příkopy. Písku na maltu potřebí jest. Petržel podobá se kozí pysku. Slepýš živé mladé rodí. Dřevo slepiš sice, ale nesvaříš. Kdo ani sobě nepřeje, skoupý jest. Hloupí lidé všecko skoupí.

9.

Síra — sýra; sípati — sypati; sypky — sypký — sýpky.

Síra hoříc mění se v plynnou a jedovatou kyselinu siřičitou. Sloučí-li se síra s vodíkem, povstává velmi smradlavý sirovodík. Kyselina sirková, důležitá to sloučenina v průmyslu, skládá se taktéž jen ze síry a kyslíku. Výroba sýra jest ve všech krajínách na pastvy bohatých důležitým odvětvím průmyslu hospodářského. Zvláště mnoho sýra přivádí do obchodu Švýcarsko.

Kdo pilnosti, střídmosti a šetrnosti z mládí přivyká, růže na cestu života si sype. Kdo zahrát jsa, studené vody se napije, sípá. Křepelka před voláním sípavý hlas vydává. Sypky šijí se z husté tkaniny, aby peří neprolézalo. Sypký písek deště propouští a brzy vysychá. Sýpky hospodářské byly rolnictvu před několika lety vráceny.

10.

Lesy — podlesí; kosi — kosity — kosi; časy — počasí.

Lesy jehličnaté zdálí modré ano i černé býti se zdají. Podlesí má obyčejně vlhčí počasí nežli krajiny

lesuprázdné. Kosi mají černé peří a žluté nohy. Sekáči prvé kosa sklepaťi musejí, nežli kositi mohou. Rákosi při rybnících roste. Lehko píšťalky dělati, kdo v rákosí sedí. Horní Rakousy mají mnoho soli; odtud po dráze Linecké přiváží se do Budějovic. Lidé rádi staré časy chválívají, protože každému člověku obtíže těžšími býti se zdají, dokud trvají, nežli, když byly minuly. Počasí v krajinách našich jest velmi měnivé. Krajiny severní i při rovníku stářejší a pravidelnější počasí mají.

11.

Sítí — sytí — síti; jísti — jísti — jisti.

Kdo chce žítí, musí sítí. Sytí bývají výběraví. Sítí užívá se k pletení a dřevě ke knotům do lampy. Křesťané majíce jísti, k Bohu mysl obracejí. Tím můžeme jísti býti, že nikdo zákonů přírodních nemůže změnití. Nejístí dlužníci nejdráže úvěr svůj platívají.

12.

Výr — vír; výra — víra; visí — vizi — viz i.

Výr jest největší sova. Vír mořský jest lodem nebezpečný. Víra bez skutků mrtva jest. Ptactvo menší za dne výra se nebojí. Ovoce na tenké stopce visí, a přece, pokud neuzraje, se stromu nespadá. Vyzí klí nepochází výhradně od vyzy, nýbrž i od jiných ryb jesetrovitých. Viz, i ptactvo Boha chválí.

13.

Zdravý — zdraví — zdravý — zdraví; živý — živi — živý — živi; správy — zprávy — správi — zprávi; právy — právi — pravý — právi.

Zdravý rozum a šlechetné srdce jsou nejlepšími šperky. Zdraví jest statek, jež zřídka kdy oceniti dovede, kdo ho má. Jsou-li údy těla zdravý, mohou býti v díle právy. Pamatujte na nemoc, dokud jste zdraví.

Živý kuň hubený lepší jest tučného na káře pohodného. Malí ptáčekové často v hnízdě svém kukačku živí. Živí se všeho dočekají a mrtví doleží. Lidé, kteří nepočestně živi jsou, nepočestně umírají. Těžko jest, aby vlk syt byla kozy živý. Za moudré správy zemské Jiřího z Poděbrad zkvétl v Čechách blahobyt. Důležité zprávy po telegrafu do světa se posílají. Lenoch spíše deset kabátů roztrhá, než jeden správi. Kdo zpraví rodiče o mé nemoci? Buďte ve všem právi a řiďte se vždy jen právy. Pravý přítel nelichotí. Přísloví praví, že pravda vítězí. Praví přátelé řídcí jsou.

14.

Davy — dáví; lovy — loví; stavy — staví; divy — diví;
plavý — plaví; barvy — barví.

Davy lidu vyšly králevici Karlu před brány městské vstříc, když z ciziny se vracel, aby ve správu zubožené země se uvázal. Šelmy kunovité více dáví, nežli k nasycení potřebí mají. Lovy na lososy byly na Labi a Vltavě před lety velmi výnosné. V řekách, při nichž jest mnoho továren, málo ryb se loví. Stavy české krále si volívaly. Kdo na písku staví, přival stavbu splaví. Hubka krev staví. Pevná vůle divy činí. Kdo se všemu diví, nevědomostí se chlubí. Plavý dobytek hovězí v Čechách jest oblíben. Ovčák, než vlnu stříže, ovce plaví. Chlór ruší všechny barvy rostlinné; proto se ho s vápnem k bílení plátna užívá. Rytem barví se hedvábí krásně na žluto.

15.

Vozy — vozí; slzy — slzí; mrazy — mrazí; plazy — plazí; kazy — kazí.

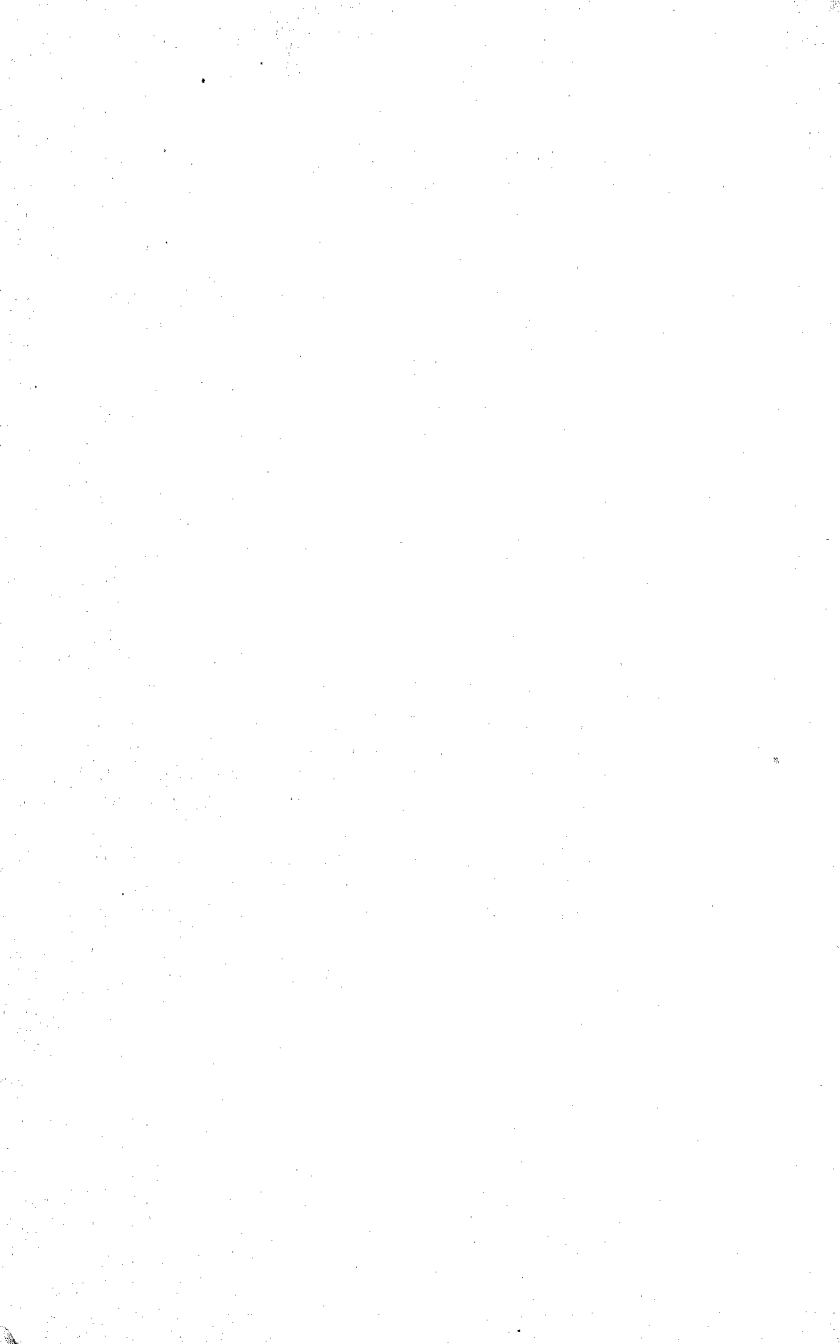
Vozy nákladní široká kola mají. Na silnice vozí se šterk. Slzy křivdou vyroněné jako oheň pálí. Větší lítost cítí, kdo slzí ve skrytosti, než kdo zjevně pláče. Ne slzí ale skutkem učiněnou křivdu smyješ. Plazí

nemají nohou, proto se plazí. Látka, která má kazy, nebývá pevná. Nápoje lihové v teple se kazí.

16.

Slavíci — slavíci; rozumněji — rozumějí; plniš — plniž; sušší — suší; výši — vyšší; tuší — tužší; stroji — strojí; vinice — viníce.

Slavíci brzo v letě od nás do teplejších krajin odletují. Lid slavíci památku Husovu byl od Jezuitů pronásledován. Jednej rozumněji, chceš-li uvarovati se nedorozumění. Ti nejméně věcem rozumějí, kdo nejvíce o nich povídají. Plniž každý svědomitě, co mu uloženo. Neplniš-li slibu svého, nezachováš jmena ctného. Až v druhé polovici měsíce června suší se u nás seno. Čím sušší jest obilí, tím více se trolí, zvláště jestliže bylo zmoklo. Před tisíci lety byl národ náš na výši vzdělanosti, jakéž někteří národové ani za naší doby nedosáhli. Čím vyšší hory jsou, tím menší je na nich tlak vzduchu; proto dle tlaku vzduchu výši hor vyměřiti lze. Mnohý ani netuší, jakými vlohami od Boha nadán jest. Čím tužší jest zápas, tím sladší bývá vítězství. Za naší doby vykonávají se všechny skoro těžké práce stroji. Kdo jinému záhubu strojí, nejčastěji sám proti sobě zbrojí. Karel IV. založiti dal v okolí pražském četné vinice. Viníce jiných z činu zlého, dbejme, abychom ho sami prosti byli.

Věstník bibliografický.

Časopis měsíční

pro literaturu, hudbu a umění.

Odpovědný redaktor: Fr. A. Urbánek.

Číslem 1. (lednovým), jež vydáno bylo 12. února 1871, počali jsme III. ročník „Věstníka bibliografického,“ jež v dosavadním způsobu dále budeme vydávati. K stálým odstavcům posud užívaným přidán jest odstavec nový, totiž seznam ukončených děl v rukopisech, což důžno vztahovati pouze na díla literatury novověké.

Úvahám jest v III. ročníku více místa věnováno, než se to posud stávati mohlo pro ohromný materiál, jaký nám pod rukama vzrůstal.

Budiž s námi i dále přízeň a podpora spanilomyslných přátel literatury!

Redakce

(v kněhkupectví: I. L. Kober v Praze).

Předplaceni činí půlletně 90 kr., poštou 1 zl., celoročně 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl., a vychází o půl- až i celém archu formátu „Slovníka naučného“ vždy asi 12. každého měsíce. Jednotlivá čísla se prodávají po 15 kr.

Věcné učení na školách obecných.

Sepsal Josef Sokol.

První stupeň: **Domácnost.** 8°. str. 86 a IX. Cena 48 kr.

Druhý stupeň: **Domov.** 8°. str. 166. Cena 90 kr.

Třetí stupeň: **Vlast.** 8°. str. 100. Cena 44 kr.

Čtvrtý stupeň: **Svět.** 8°. str. 280. Cena 1 zl. 50 kr.

Výklad nové čítanky

pro první a druhou třídu katolických škol
v císařství Rakouském.

Sepsal

Josef Jedlička,

řídící a první učitel farní hlavní školy na Dobříšl.

Cena „Výkladu“ pro I. třídu (2. vydání) 60 kr., pro

II. třídu 56 kr.

Výklad nové čítanky pro III. třídu jest v tisku.

Světozor pro dům a školu.

Obrazy k názornému vyučování s textem

od Pavla Jehličky.

Sešit o 2—3 dvojitéch tabulkách velkého čtverce a $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ archu textu 50 kr.

Díl I. *Obrazy krajin v ohledu zeměpisném, přírodopisném a národopisném* (24 tabulek s 48 vyobraz. a 55 stran textu), váz. 5 zl. 40 kr.

Díl II. *Obrazy k názornému vyučování* (300 tabulek se 300 vyobraz. a 15 stran textu), váz. 5 zl.

Díl III. *Názorný přírodopis ptactva*. Vyobrazení 195 věrně dle přírody kreslených a malovaných druhů ptáků domácích i cizozemských na 30 tabulkách (26 stran textu), váz. 6 zl. 40 kr.

Díl IV. *Živočiškové studenokrevní*. (60 tabulek s 324 vyobrazeními a 34 stran textu.)

K tisku se připravují tyto díly:

Díl V. *Obrazy rostlin jedovatých i pěstovaných*. (277 velkých barevných vyobr. na 60 tabulkách.)

VI. *Nerostopis v obrazech*. Bude obsahovati všechny techniky a vědecky důležité nerosty ve skvělých vyobrazeních a kromě toho hojně výkresy hlátí na 44 tabulkách.

VII. *Rostlinstvo v obrazech* (52 dvojitéch malovaných tabulek s 578 vyobrazeními).

VIII. *Ssavci v obrazech*.

Obraz činnosti v literatuře národu českého a slovenského v roce 1869.

Sestavil

FR. A. URBÁNEK,

redaktor „Věstníku bibliogr.“

Ročník I.

Obsah:

Předmluva. — Přehled celého spisku dle věd. — Literatura česká. — Literatura slovenská. — Literatura mimočesko-slovenská, vztahující se na Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko. — Hudba. Umění. — Oznamovatel.

8. XVI a 100 str. Cena 50 kr.

VI.
Ib.
37.

Strážce jazyka českého.

Sestavil

Fr. O. Mikeš,

býv. redaktor časopisů „Osvěta“ a „Beseda“.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem knihtiskárny: J. Otto.

1872.

Skráceniny v této knize.

= znamená ,tolik co', nebo ,rovná se'.

akk. = akkusativ, t. j. 4. pád, na otázku: koho? co?

č. = čili; jdn. č. = jednotné číslo; mn. č. = množné číslo.

dat. = dativ, t. j. 3. pád, na otázku: komu? čemu?

gen. = genitiv, t. j. 2. pád, na otázku: čí? čeho?

lat. = latinsky.

m. = místo; m. r. = mužského rodu.

n. = nebo.

nom. = nominativ, t. j. 1. pád, na otázku: kdo? co?

polšt. = polština.

r. = rod; rusky.

rozk. = rozkazovací.

rušt. = ruština.

sr. = srovnaj.

st. = staré; stb. = starobulharsky; stč. = staročesky.

stř. = střední.

v. = viz.

zp. = způsob.

žnsk. r. = ženského rodu.

Pro stručnost vynechávány jsou překlady, a laskavý čtenář si je doplň v hlavě sám. Čte-li na př. *liber a* u toho příklad *Raduju se vašemu příchodu*, tedy mu vyznačené zde jiným písmem přípony ukazují, že je po německu má přeložití pomocí *liber: ich freue mich über eure Ankunft*. Příklad u *Befriegen* bude zníti: *Die Meißner wurden von den Böhmen mit Krieg überzogen*.

Knížka tato má býti rádcí v pochybnostech a pomáhati k zásobě obrátů slovných i slohových.

Gramatika německá, čím dále do minulosti, je s gramatikou slovanskou tím shodnější. Později spisovatelé němečtí pořád nchylují se od shody této, a zvláště podivno, která rychle přešla střední vysoká němčina ve vysokou němčinu novou. České „háším kopím“ shledáváme v gothštině právě také jen dvěma slovy pověděno, čím pak dále k našim dobám, tím více přípony se otíraly a Němcům pozdějším nezbylo než aby je nahrazovali, a oni nahrazovali, až z prostého „werfa spern“ stalo se muhoslovné *ich werfe mit dem Speere*. — Genitivů rozlučných užívali Němci tak rozsáhle, že ještě Schiller napsal: *der Böhmische Schenck des perlenden Weins*, a i *haben* vázáno s gen.: *habe geistes*. Ohlasem genitivu záporného co druhu genit. rozlučného jest dosavadní nikdy, jehož nominativ zní *ihl' = Ding*, 'věc', částice záporná *n* (*en-*, *ne-*) k tomu: *n-ihl*, a zápornost genitivem pronesena: — *n-ihl-s = ni-če-ho*. Tak i: *entrinke deheines wines = nepiju (žádného) vína*.

Nynější tedy němč. velmi patrně odchýlila se od starší, a dle angl. i frančiny dovede to brzy tam, že pozbuje i chatrných dosud zbytků pádových atd. docela.

Ne tak slovančina. Mezi touto čeština ustoupila nejvíce od prvotnosti, ale přece jí zbylo tolik starých vlastností, že proti němčině jest o mnoho kratší. Vlivem německým podrobuje se však i ona v pronášení myšlenek jazykovému proudu evropskému: a nám nezbyvá než abysme všickni usilovně nechovávali, čeho ještě uchrániti možno. Potřebu nových *vazeb* dokazuje na př. slovo 'děkovati'; za starodávna bylo 'děkovati z něčeho', a nyní jsme nuceni činiti rozdíl mezi 'děkovati za něco' a 'děkovati n. děkovati se z něčeho'. — Tak i slova jednotlivá. 'obnos', 'výsledek', 'dotyčný' a mnohá jiná udrží se proti jakémukoli vzpírání, protože jsou nenahraditelná. Každý kupec ví, že *Betrag* není 'částka' (*Posten*, *einzelner Betrag*) a také ne 'suma', 'součet', neboť *Betrag* povstává také rozdílem, diferencí; 'výnos' však znamená *Ertrag*, a tak mu nezbyvá nežli pro *Betrag* voliti 'obnos'. — Slovo 'výsledek' nenahradíme také nikterak slovy 'následek', 'konec', 'úspěch', 'účinek', 'zdar', 'prospěch', neboť nyní každý již cítí, že ani jediné to slovo nesrovnává se přesně s pojmem *Erfolg*, a že tedy nezbyvá než přijmouti 'výsledek'. — Podobně vyloží si každý nevyhnutelnou potřebu slova "dotyčný". — Kam vede přílišná úzkostlivost u volení slov, ukáže se očividně slovem 'cena' a 'hodnota'. Nechtělí někteří z úzkostlivosti jazykové dopustiti (dobrého i gramaticky) slova 'hodnota', žádajíce míti vždycky 'cena'.

A přece každý ví z denního života, že na př. dukát má *hodnoty* ± zl. 83 kr., ale *cenu* jeho že se mění každým dnem.

O slově ,zástoj' nezmínil sem se v abecedním pořádku. A po-
něvadž dosud nevytizelo, zmiňuju se o něm zde. Nevím sice, po-
vstalo-li opravdu převodem něm. Gegenstand, ale majíce místo něho
polské „przedmět“, jež i Rusové přijali, vyhněme se mu pokaždé.
Rusům znamená zastrofi tolik co ,zastavení = vážnutí“.

Jako u volení slov bývají obtiže, tak i v pravopise. A čím
více budeme hověti pravopisu dle zvuku, tím větší nastane tady
zmatek. Slovo ,chvilka' mělo by dle svého odvození od chvěti chvěju
zníti ,chvělka' anebo ,chvilka'. Ale kolika Ůechům je to možno vě-
děti, a kolika naproti tomu snadněji se pamatuje, že zdrobnělá slova
krátí dlouhou kmenovou ,žába žabka', ,houba hubka', a budou tedy
raději psáti ,chvilka'? Etymologie (odvození) zachovává prvotnější
růz a tedy i názorněji význam slova, zvukoslóví kazí oboje a vede
v posledních koncích k tomu, že za několik set let jazyk je k ne-
poznání. Vždyt podle zvukoslóví píše mnohý ,čiščí'! Zaveďte to do
kněh, přišti gramatik některý udělá z toho pravidlo, a naši potomci
budou míti takovou práci, aby se domakali, že první stupeň je
,čistý', jako měli jazykozpytci naši, aby se domohli toho, že ,rudně-
nec' je psáno zvukoslóvně m. rudněnec od rudý = červený.

Krátce ještě toto: ,Obmyšlený' je ten, kterého sme něčím ob-
myslili; ,obunýšlený' ten, kterého obunýšlime. Obmyslil jednou, ob-
myšlel vícekrát anebo delší čas. — ,Hotovitel' je ten, který hotoví,
,zhotovitel' ten, kdo zhotovil, a kdo zhotovuje, zhotovovává, jest
zhotovovatel. Řemeslníci jsou tedy ,hotovitelé' anebo ,zhotovovatelé',
ale nikoli ,zhotovitelé'! Stroj zaklinováváme, ale zejtra jej zaklinu-
jeme; kůihu papírem prokládáme, a zejtra ji proložíme.

,Srovnávací' omylem psáváno s a; prof. Hattala má dobře
,srovnávací'. K mylnému ,srovnávací' svedlo ,za-živ-ati zaživací',
,vy-šív-ati vyšívací'. Pomatena tedy v období spona infinitivní s hlá-
skou kmenovou.

Rozeznávejme ,občan' a ,měšťan'; ,zvíře' a ,živočich' (látky
živočišné). Ale marné jest horliti proti tomu, že ,jenž' v novější
době opět správně skloňujeme a co starší zájmeno pěkně rhytmicky
střídáme s novějším ,který'.

Nepiš: ,což mu usnadní rozumění čtené angličiny', ale piš:
,což mu usnadní rozuměti čtené angličině'; nepiš: jemu také zů-
staveno dávání žákům cvičebních úloh', ale piš: jemu také zůsta-
veno dávatí žákům cvičební úlohy'.

Nemluv a nepiš: Budeme viděti, ale mluv a piš: Uvidíme.
Du wirst staunen, wenn du hören wirst Podivíš se, až uslyšíš.

V Praze, dne 8. prosince 1871.

Fr. O. Mikeš.

A.

-a m. -y k naznačení hromadnosti: luka, oblaka, hona, borka (u lidu také i: schoda, lesa, tu jsou samá hora, vrcha). U Rusů i v písmě velmi často.

-a. *Mušská* jména na -a, domácí i cizí (sluha, Žižka, Seneka), jakož i cizí s koncovkou -as, když před ní předchází souhláska (Cosmas), skloňují se podle „žena“, přestupují však *obyčejně* s 3. a 6. pádem pod vzor „had“; množné číslo takových jmen vlastních jde zcela podle „had“ s nom. a vok. na -ové. Vzory: družba, družby, družbovi, družbu, družbo, družbovi, družbou; Jiskra, Jiskry, Jiskrovi, Jiskru, Jiskro, Jiskrovi, Jiskrou; Jiskrové, Jiskrův, Jiskrům, Jiskry, Jiskrové, Jiskrech, Jiskry; sluhové, sluhů, sluhám n. sluhům, sluhy, sluhové n. sluhy, sluhách, sluhami. Dativ a lokál Žižce, Hance není už v češtině dost obyčejný. — Jména s koncovkou -ta a -sta dopouštějí trojí koncovku v nom. a vok. mn.: Husita — Husité, Husiti a Husitové. — Předchází-li před -a měkká souhláska (Váňa, Hodža, báťa), měla by se taková jména skloňovati přehlaseně podle „země“, jdou však také dílem podle žena, dílem přijímají v dat. a v lok. osobní přípony od vzoru „had“: Hodža Váňa, (gen. Hodže, Váně, užívá se však:) Hodži, Váni, Hodžovi Váňovi, Hodžu Váňu, Hodžo Váňo, Hodžovi Váňovi, Hodžou Váňou.

-a. Řecká jména střední na -a m. -at (drama, dogma) sklánějí se (podle slovo) takto: drama, dramatu i dramata, dramatu, drama, drama, v dramatě, dramatem; dramata, dramata, dramata, dramata, dramata, dramatech, dramaty. V ruštině i taková jména jdou podle „slíva“.

Über. Hledím a nic nevidím. Nehled na řeč, ale na věc. Nebývejte k jiným lidem příliš tvrdí, než ve všech věcech zachovávejte míru. K ctnostem po nauce jest cesta daleká, než po příkladech blízká a platná. Těžko se mnohým zalíbí, všechném pak zhola nemožno. Litovali předkův svých, sebe pak blahoslavili. Někteří s sebou mírněji zacházeli, však hádky a nedorozumění prázdni nebyli. Kostel neveliký, však veselý a zdobný.

Abbringen. Die größere Anzahl der Schwärzer hat man durch Zureden und Drohungen von dieser Fahrt abgebracht. Věcí díl podloudníkův od té jízdy odmluvili a odhrozili. — Durch Zureden von etwas abbringen přemluvití. — Jemand von seiner Meinung und Ansicht abbringen z domnění a zdání jej zvésti, svésti.

Abfallen. Listí (das Laub), květ se stromu padá, prší, sprchá. — *Obrazně:* Von jemand abfallen od někoho odstoupiti, ustoupiti, odvrátiti se, někoho se strhnouti, spronevěřiti se, protiviti se komu. Město od krále odstoupilo. Strhl se boha. Odvrátil se od boha. Od náboženství svého odstoupili a k římskému přistoupili. Na Židy oko nesli a v poddanosti je udržovali, aby, odtrhnuvše se od Peršanův, k někomu jinému nepřistoupili. Pl. — Am Körper abfallen tratiti tělo, (v těle) se přepadatí, hubeněti.

Abhängen. Das hängt von dem guten Willen deines Bruders ab. To jest na dobré vůli tvého bratra. Pass. Milá paní, to jest při vás, můžete udělati nebo neudělati. Svěd. V boji všecko na štěstí jest. Hr. z J. Srovnej anheimgestellt werden, ankommen.

Ablegen. Furcht ablegen Odložiti od sebe strach. Jngm.

Ableiten. Vodu ze zahrady zvésti.

Ab schleifen. In gewissem Maße schleifen sich die Nachbarsprachen immer aneinander ab V jisté míře každý jazyk sousedním svým jazykem se brousí. M.

Aby v. by.

Achten. Auf etwas achten všimati si čeho. . . achten mir den Pfifferling Dým jest nám velení jeho. Das achte ich für das Geringsste To mně jest za věc nejmenší.

Aller, alle, alles. Das ist uns alles eins To jest nám jednostejné. Um Alles in der Welt Pro svět světoucí.

Ummálig znenáhla, ponenáhlu, zpovolna, povlovně. **Poznenáhlu** jest také dobře co 6. pád řízený předložkou *po*; **zponenáhla** též co 2. pád řízený předložkou *z*. První pád by byl *nenáhlo*, 2. pád s jednou předložkou složený: *z-nenáhla*, 6. s jednou předložkou složený: *ponenáhlu(e)*. Skládáme-li s dvěma předložkami najednou, vyhoví se pádem předložce přední, druhá pozbývá moci: *z pod stola*, *zpovolna*. Ve slovech však vytykajících toliko jeden poměr jest jedna ta předložka zbytečna. „Povlovně“ viz v abecedním pořádku.

Uš. 1. Po srovnavateli: Lepší blízký soused **než** daleký přítel. Nemá věcíh šlepeji *než jako* my. Ve větech jako je „Není nic lepšího jako bázeň Páně“ myslil spisovatel na srovnání prvním stupněm: „Nic není *tak* dobrého *jako* bázeň Páně.“ „Pokračoval v tomto léčení více jak 20 dní“ chybně místo: „Léčil takto dále více *než* 20 dní.“ — (Zřídka *od*;) To vše jiné jest *od* předešlých mínění. Bratr můj o málo starší *od* tebe jest. — Co sladšího **nad** spaní a co silnějšího **nad** vítr? *Nižádný nad něj udatenstvím nesáhal* Keiner war tapferer als er, feiner übertraf ihn an Tapferkeit. *Miloval zlost nad dobrotivost* (nad = mehr als). — Pouhým *genitivem* (srovnávacím): Poslední věk bývá horší prvního. Ty jsi lepší mne a já tebe. Každý se chce vrovhati vyššímu sebe. Bylina ta listí má delší kosatce zahradního, nese také podobný jemu květ. — **Mimo** tebe není mocnějšího. — Bylo nás něco výše *přes* dvě stě osob. — Und was ist unjere Erde im Verhältnisse zu dem ganzen Sternkreise? A co jest země naše proti celému hvězdnatému oboru? Nichts anderes als ein Sonnenstäubchen Jiného nic **leda** prášek sluneční. — — 2. Když srovnáváme toliko prvním stupněm: Tolik pánův bude míti, *jelikž* hříchův vévodí v něm. *Jelikož* vzdálen jest tento dům od oné zahrady, tolikož stáli oba od nás. Dal mu tolik ran, *jelikož* zasloužil. — I vedli jej nějakou štolou tak daleko, *jako* n. co by mohlo býti za dvoje hony. Sedl naproti tak daleko, *jako* n. co by mohl z lučiště dostřeliti. — Kristus *jelikož* člověk umřel, *jelikož* bůh nesmrtelný jest. — **Uš** *selcher* viz níže v abecedním pořádku.

Uš *daß*. Dieser Mensch ist zu schwach, als daß er einer solchen Anstrengung gewachsen wäre Člověk ten jest příliš

slabý, aby stačil takovému namáhání, Člověk ten jest slabší, než aby stačil takovému namáhání.

Uiso. Co tedy mám proň učiniti? Učiň to tedy, synu můj. Tedy jsi ty syn boží? Nač tedy mládež tím obtěžovati, čeho ještě nechápají? Kom. Uiso = folgendermaßen: tak, takto.

Als ob. Er thut, als ob er nicht hören würde Činí se n. dělá se n. staví se jako by neslyšel, Činí se neslyše. Nečiním se toho nevědomým n. akk. nevědoma, méně správně nom. nevědom.

Als solcher. Jeder Körper als solcher nimmt einen Raum ein Každé tělo, jelikož tělo, místem obsáhlé jest. Der Dichter ist schon als solcher an sittliche Gesetze gebunden Básník i jakožto básník vázán jest zákony mravnosti. Člověk jelikož člověk nic více o sobě mysliti nemá, než že každému vedle přirození roven jest. Pročež i: . . . und als solcher heißt er auch Perun der Donnergott . . . pročež i sluje Perun hromovládce.

An sich, an und für sich. To samo o sobě hřích zavírá. Šlechtnost sama v sobě chvalitebná jest. Či není člověk sám ze sebe dosti k zlému klopotný? Sám, sama, samo sebou.

An, ana, ano; ani, any, ana jest staženo z ,a on', ,a ona', ,a ono'; ,a oni', ,a ony', ,a ona'. Tak stahovalo se k odstranění průzevu též a 'nde m. a onde, n'udatný m. neudatný. Hodí se tedy an, ana, ano atd. jen tam, kde může býti nestažené a on, a ona, a ono atd.: Uzřeli jej, an chodí po moři. Nalezneš ji, anať bydlí v malém domku. Přišli k hrobu, ano již slunce vzešlo. Nalezl je, ani spali. Uzřel lodí, any stojí u jezera. — Viz o spojkách.

Unbelangen. 1. = angehen býti: was uns anbelangt co na nás jest. 2. = in Bezug, bezüglich, in Betreff, was . . . betrifft: Na důchody to hrabství dobrému knížetství přirovnati se může. Háj. Na chuť nemá ta bylina žádné hořkosti. Byl. O peníze nevím jak jsou se umluvili. Svěa. O ručnici přiznal se, že jest mu jí půjčila. Svěa. Vím, že jsi po letech mladý. Alex. (Pro mne si dělej co chceš. Jngm. Pro mne si buď živ jak ti libo. Svěa.) Byl v hnáty velmi silný. Leg. Jest v nohy velmi rychlý. Jngm. **Instrumentál:** Jezdectvem jsme dosti silni.

Anděl z řeckého *angelos*. 1. Pravopis: Hrdelnici *g* zaměnili čeština i ve slovech původních i v dávno vypůjčených s hrdelnicí *h*, někdy také s *k* anebo s podnebnou *j*: gora hora, lat. *paganus* (vesničan) pohan, lat.-řecké *organum varhany*, řecké *grammata* (písma, psané věci) hramotina, t. j. list, písmo (rusky je „gramotnyj“, kdo umí čísti a psátí); s *h* a *j*: mozek stč. mozeg, Jiří lat. *Georgius*, *anjel* z *angelos*. Podnebné *j* přeskakuje však v zubné *d*: jetel dětel, Jetřich Dětrich (*Dietrich*), tedy také anjel *anděl*. Nejméně správné dle nynějšího ústrojí českého jest tedy *angel*. — 2. Mluvnice. „Anděl“ co jméno tvrdého zakončení jde podle vzoru „had“; jest tedy 3. a 6. pád: andělu, andělovi, 5. pád: anděle (v modlitbě tedy dobře: Anděle boží, strážce můj). Tak i manžel, účel, vrchol.

Anderec co místojmeno č. zájmeno pronášíme opakováním příslušného jména podstatného: Eine Hand wäscht die andere Ruka ruku myje. Eine Krähje haßt der andern die Augen nicht aus Vrána vráně očí nevyklube. Es folgt ein Freud auf das andere Bída bídu stíhá.

Aneignen, *sich*. Das Böhmische begann um so häufiger deutsche, ihm früher unbekannte Fragen und Wendungen sich aneignen, je mehr es unter den gebildeteren Ständen Bekannter fand. Jazyk český tím více počal přijímati frází a obrátů německých, jemu prv neznámých, čím více se k němu přihlašovalo lidí vzdělanějších. Malý.

Anežka z „*Agnes*“, tedy také Aneška. Sykavku s ve slovech cizích zaměňujeme totiž obyčejně s měkkýma sykavkama *š* a *ž*: Säbel šavle, census činže, signare segnen žehnati. Gen. pak mn. č. radí ve slově Anežka psátí tuto druhou změnu; říkámeť Anežek. — Také *ž*, ale jiného původu, mají slova: drožka, tužka, rohožka. V. tam.

Anfangen. Strihl a dal se do šití. = anheben: Er hub an so zu schreien Dal se do takového křiku, strhl takový křik, jal se křičeti tolik... Srovn. Ausbrechen.

Anfangs nejprve.

Anforderungen stellen. Um allen den Anforderungen zu genügen, die man heutzutage an eine gebildete Sprache stellt, muß man die Sprache des goldenen Zeitalters reichlich vermehren. Aby dostál všemu tomu, co se vyhledává za

našeho věku na vzdělaném jazyku, potřebí jazyk ze zlatého věku *valně rozšířiti*. M.

Ungeblith domnělý. dle udání. prý. jakž se praví, jakž praveno jest. jak se povídá. jakž ohlášeno, jak oznámeno, jak se v známost uvodí. povídají, jistí; praví (se), praveno jest, povídá se že. Vojska na pět-krát stotísíc býti pravili; Vojska, jakž pravili, na pět-krát stotísíc bylo; Vojska, jakž praveno, na 500.000 bylo; Vojska, jakž se povídalo, na 500.000 bylo; Vojska že na 500.000 bylo povídali, pravili = *belieb sich ungeblith auf 500.000 Mann*. Zkmá.

Ungehörig. Po heslu na vojnu **svoji** se poznají.

Ungeheure Kraft moc a usilování. Zkmá. (Takovým obdvojením je též: *schnadvolles Unglück* neštěstí a hanba, *Kraft der Schnelligkeit* síla a rychlost, atd.)

Angreifen dorážeti, dotírati. *Daß das Deutsche unsere Sprache am Kerne selbst angreift, wird niemand wundern* Že němčina *na samé jádro* jazyka našeho dotírá, komuž bude divno? M.

Anheimstellen zůstaviti; anheimgestellt werden býti na: *To jest na dobré vůli bratra tvého*. V. *Abhängen*, ankommen.

Ankommen. Was auf mich ankommt, ich werde schon trachten Učiním což *na mně jest*. Lp. Troj. Darauf kommt es an, mit was für Leuten du umgehst *Na tomž jest*, s kterými lidmi obcuješ. Mudr. V boji všecko na štěstí jest. Hr. z J. Chudým a muzným, *byť pak bylo i do té sukně* a ostatního kousku pokrmu (und wenn es selbst bis auf den Unterred und das letzte Stückchen Speise ankommen sollte), podle možnosti udělujte. Br.

Anrichten. Mužům velikou škodu činily. Haj

Anschicken, *sich*, časosloven pokračovacím; viz Begriff.

Anschüren, Feuer. Oheň podnítiti. Měchami oheň roznítiti. Vlsl.

Ansicht. Nach meiner Ansicht dle mého zdání; jak zato mám.

Aufstand nehmen ostýchati se; beze všeho. . . . Diese Leute nehmen keinen Aufstand, überall, wo im Deutschen dies oder jenes Wort steht, auch im Böhmischen dessen wörtliche Übersetzung gelten zu lassen Takoví *beze všeho*,

kde v němčině to neb ono slovo stojí, všude i v češtině *holý* překlad jeho *kladou*. M.

Aufstoß nehmen an etwas: pohoršení bráti z čeho. To ti *bude* k pohoršení.

Antrieb. Aus eigenem Antrieb sám od sebe, sám ze sebe, sám sebou. Samochtě. Z vlastní vůle.

Art(en), Gattungen číslovkami druhovými: jeden n. jednáký, dvojí a dvojaký, trojí a trojaký, čtver(ý), pater(ý), šester(ý), ster(ý), tisíc(ý). Trojí písmo drei verschieden Echriftarten.

Art u. Weise. Auf diese Art tím způsobem. Žádost chvály zdejší může býti trojím činem hřích smrtelný. Št. Divným činem a způsobením vůz přes dva rozvodnilé potoky přešel. -as viz -a mužských jmen.

Auf: Zdali k rozkazu tvému vzhůru vznáší se orlice? Br. Krok z rady Lecha volen jest za kníže (dle rady, na radu, radou).

Aufgelegt. Ich bin nicht gut aufgelegt nejsem v dobré míře, nemám dobré chvíle, dobré hodiny. Mám zlou chvíli, zlou hodinu, zlý den. Ich bin nicht zum Scherzen aufgelegt není mi do žertu. Není mi do smíchu. Není mi do tance.

Aufhalten, sich über etwas zastavovati se na čem, nad čím.

Aufleben, sich: zpíčiti se, zpěčovati se; vzepřítí se, vzpírati se čemu n. komu, protiviti se. Ty hrozný jsi, a kdo sa zpíčí tobě? Capito 1586. V tom se nám zepřeli a nás do města pustiti nechtěli. Jngm.

Aufmerksam machen upozorniti. (Kdo způsobem německým říká „pozorna učiniti“, má šetřiti rodu a čísla a dle hlavních vzorův „had“, „žena“, „slovo“ mluvití takto: činím jej *pozorna*, ji *pozornu*, je *pozorno*; mn. č.: činím je (mužské) *pozorny*, je (ženské) *pozorny*, je (střední rod) *pozorna*. Majít zajisté vzory „had“, „žena“, „slovo“ ve 4. pádě jdn. č.: *hada*, *ženu*, *slovo*; ve 4. pádě mn. č.: *hady*, *ženy*, *slova*. — Ostatně by lépe bylo říci instrumentálem: činím *pozorným*, *pozornou*, *pozornými*, bylo-li by totiž vůbec potřeba uchýlití se od prostého „upozorniti“.)

Auftreiben, erschwíngen. Což s český groš nemůžete býti? Sehnati něco.

Auftreten viz býti jaký (vésti si jak).

Aufwand. Er macht großen Aufwand. nákladně si vede. Srovn. „býti jaký“.

Augenblick. Jeden Augenblick přes tu chvíli. Er gieng den Augenblick vor dem Mittagessen Odešel *před* *sa-*
mým obědem.

Ausbrechen. In ein Gelächter ausbrechen Strhnouti smích. Dal se v lání. svěd. Jal se nadávati. Rozplakala se.

Ausnahme. Mit Ausnahme: Byliny hbitě rostou a umírají, **kromě** netřesku a barvínku. Džne Ausnahme vesměs; všickni; všickni vesměs.

Ausführen způsobiti, = erledigen vyříditi.

Ausnehmen, sít. Vypadati. Das (Kleid) nimmt sich schön aus To se krásně nese. Die Musik nimmt sich von diesem Orte gut aus Odtud se hudba příjemně poslouchá; sem hudba příjemně zaznívá. Die Gegend nimmt sich schön aus To je krásný pohled na tu krajinu; krajina jest krásná ku pohledu; milé podívání na krajinu.

Ausrichten. Was wird er gegen ihn ausrichten Co proti němu zvede?

Ausweg. Tu není *vyhlutí*. Obleženi byli a vidouce *nezbytí* za milost prosili. — Tu *na jiném* *nebylo* nežli do lodí se vypraviti. Har. Srovn. Šiše.

Außer daß. leč, leč že, jediné leč, kromě že, toliko že, nežli že, mimo to že, jen aby, jen toliko-li.

Außerhalb. Krom vlasti jsou zemřeli. Hr. z J. *Vně* vlasti. *Vně* církve přebývá.

B.

Bald... bald. Hned tak, hned jinak. Brzo mě chválí, brzo haní. *Jednak* *my*, *jednak* nepřátelé zdáli se vítěziti. *V tom* se do smíchu dal *a v tom* do pláče.

Bedenken. Er nimmt keinen Anstand, überall die wörtliche Übersetzung gelten zu lassen, und bedenkt nicht, daß ein jedes Wort, wenn es nur nicht eine sinnlich allzu bestimmte Bedeutung hat, in jeder Sprache einen andern Begriffsumfang hat On beze všeho klade všude holý překlad, nepováže, kterak každé slovo, není-li význam jeho smyslně příliš určitý, v každé řeči jiný rozsah má. M.

Bedeutend valný. Jazyk ze zlatého věku potřebí valně rozšířiti, aby stačil našim potřebám. *m.*

Bedienen. Wenn ich mich des Wortes bedienen kann Smím-li se tak vyjádřiti.

Bedingen pocházeti z čeho, držeti se v čem. Tugend und Weisheit bedingen sich gegenseitig Ctnost a moudrost jedna z druhé pochází. Dieses bedingt den Lauf des geistigen Lebens wie das Gewicht den Lauf der Uhr Tím drží se v běhu život duchovní, jako závažím hodiny v běhu (v chodu) se udržují. *Zkmd.*

Befinden. Umstände, in denen wir uns befinden Okolnosti naše.

Begnügen, sich mit etwas. Přestaň na mále. Přestává na jedné krmi.

Begriff. Im Begriffe sein, wollen, im ... sein, nahe daran sein. *Časoslovem pokračovacím:* Als meine Schwester im Begriffe war die Heimat zu verlassen, meinte sie Sestra z domova odcházejíc plakala. Měl dceru jedinou, a ta umírala (lag im Sterben, war nahe daran zu sterben). Sen pak jej, když slunce zapadalo, pojal. *Br.* A naplnili obě lodí tak, že se téměř pohřížovaly. *Br.* A když se někteří zatvrdili a nepovolovali (und nicht nachgeben wollten), odstoupiv od nich oddělil učedníky. *Br.*

Begriffsumfang rozsah významu.

Begründen. Důvody něco opatřiti, důvody něco stvrditi.

Behalten. Unverfälschter Wein behält seine Farbe Neporušené víno v barvě trvá.

Behauptung. Obgleich die Behauptung vielen seltsam erscheinen dürfte Jakkoliv to mnohému podivno zdáti se bude.

Bei. Bei meiner Treu na mou věru. Přisahám já dnes skrze meč svůj. Pravím, králi, při mé víře. *Fi.* A ten přísahá při živém boze, jenž od věkův jest. *Jngm.* — Chová dobytek o suchém listí. *Wisl.* Lakomcům se i o největší hojnosti zdá (auch bei dem grössten Uebersuß), že nedostatek trpěti budou. *Zor.* — Stets bei guter Laune sein vždycky dobré mysli býti.

Bei der Hand. Při ruce býti. Billigen kann ich nicht die Leichtfertigkeit jener, die sogleich Worte und Wendungen bei der Hand haben Nechválím lehkovážnost těch, kteří ihned slova a obraty na snadě mají. *Malý.*

Beilegen. Biskupové na sněmích roztržky a roz-dvojení spokojují (legen Zerrwürfnisse und Zwistigkeiten bei). Kom. První a nejnižší stupeň (ve správě světské u Židův) byl (totiž stupeň = war jener) starších domův anebo čeledí otcovských. Těch povinnost byla, rody své svolá-vati a obsílati, a což bylo *na nedorozumění* mezi přáteli a jakékoli roztržitosti vyslýchati a na místě postavovati (eruiren), různice *pokojiti a smlouvati*. Však čehož sami *porovnatí a spokojiti* nemohli, to před soudce předná-šeli. Pl. Kde jací *odporové* vznikli, ty *pokojili a rovnali*.

Bejahen něčemu přisvědčiti.

Bekannt machen; sich mit etwas gründlich bekannt machen v něčem *se utvrditi*.

Bekannter sein *přihlašovati se k čemu*. Je mehr das Böhmische unter den gebildeten Ständen Bekannter fand Čím více k jazyku českému *přihlašovalo se* lidí vzdělanějších.

Befricgen, mit Krieg überziehen. Čechové Míšňany bojem podstoupili. Dal. Čechové Poláky bojem pode-jdou. Dal.

Belaufen, sich. Die Zahl des Heeres belieh sich angeblich auf 500.000 Vojska *na* 500.000 *býti* pravili. Srovn. an-geblich a betragen.

Benehmen, sich míti se, chovati se, činiti si, vésti si, provozovati si.

Beneiden, jemand um etwas záviděti, závistivým n. závistným býti komu čeho; čemu; komu v čem: otei chval, chvalám otce, otei ve chvalách. Zkmd.

Beru, beřeš, beře, beřeme, beřete, berou. Před *e* totiž *r* se obměkčuje; ale je přece ještě: darech . . , a sám prof. Hattala uvádí r. 1856 beru, bereš, bere . . . Hrubá chyba jest: beřu, beřou, neboť před širokými samohláskami zůstává nezměkčeně: r, h, k: mru, lhu, tluku; mrou, lhou, tlukou; ale před *e* měkce: mřeš, mře, mřeme, mřete; lžeš, lže, lžeme, lžete; tlučeš, tluče, tlučeme, tlučete.

Besagt viz eben genannt.

Beschließen. Es wurde einstimmig beschlossen *Všickni zůstali na tom*, aby mu postavili zámek v místě pří-hodném.

Beschränken meze ukládati, vyznamenati, vy-měřiti, v mezích držeti. Etwas auf seine Grenzen beschrän-

ten Něco v mezích *vyznamenaných* zdržovati, nedati aby co z mezí svých vystupovalo, aby *přes meze své sáhalo*. Seine Freundschaft auf einen engen Kreis beschränken přátelství v mezích těsných uzavřítí, přátelství svému těsné meze vytknouti. Die Beschränktheit ist nicht auf irgend ein bestimmtes Gebiet beschränkt výmluvnost nemá odměřeného jakéhosi pole, v jehož by mezích se držela; nemá vyznamenaných jakýchsi mezí, z nichž by vystupovala. Zkmd. — Beschränken, sich auf etwas něčím se obmeziti (špatně: na něčem); přestávati na čem.

Besitz, Besizung. In die Besitzung einführen, von den Gütern Besitz nehmen lassen na zboží, na statek, v statek, v dům vzevsti n. zvésti.

Besitzen. Einen solchen Grad von Schlich und Gewandtheit hat die böhmische Sprache nie besessen *Na takovém stupni vytřelosti a ohebnosti jazyk český nikdy prvě se nenacházel*. Malý.

Bestehen skládati se, složenu býti z čeho, sestávati z čeho; zavíratí, obsahovati, držeti v sobě něco.

Bestimmen. Näher bestimmen místněji vyznamenati, vymeziti, omeziti, vypsati. Die Eigenschaften der Pflanzen näher bestimmen moci bylin místněji vyznamenati, příslušnými znaky vymeziti. In einer bestimmten Zeit v jistém vyměřeném čase. Zkmd.

Betragen. Dlouhost svatyně *byla* dvaceti loket (nebo nom.: *dvacet*). Br. Čtyř loket bylo to každé umyvadlo. Br. Ohrada dvoru byla sedmi set kročejův vzdělí a tolikéž vsířší. Háj. Zřídlo pak jeho bylo zhloubí lokte jednoho. Moře na výš bylo pěti loket (die Höhe des Meeres betrug fünf Ellen). Výsost sloupu byla osmnácti loket. Co jest toho dlouho? wie viel beträgt diese Schuld, wie hoch belauft sich diese Schuld? Není mi v paměti, co té sumy bylo.

Betreff. In Betreff unserer Vorladung, daß wir gegen die Anna S. Auskunst geben, so ist uns auch das bekannt atd. *Jakož jsme* obesláni, abychom proti Anně Šaškové zprávu dali, i toto jest nám vědomo a v paměti své máme, že tento ostrov nejdolejší náležel jest obci. sv. Lud. *Betreffs* Ihrer Bemerkung, daß ich . . . A *jakož* píšete, že lehkým věřím: já sem jich nevážil, jsou-li lehčí neb těžší. Srovn. Beziehung, Rücksicht.

Betreffend ten který; *každý ten*.

Bevor. Buďte poddáni hejtmanům, až bych zprávu dal římskému císaři. Čeládky přidrž se, *dokudž* by všeho, což mého jest, nedožali.

Bevorjugen předkládati, dávatí přednost, dávatí napřed.

Bewältigen. Když s něj býti nemůžeš, pomohu já ti. Srovn. *gewachsen sein* a Býti s co.

Bewenden lassen bei etwas přestati na čem, nechati při tom, nechati čeho tak.

Bewirken činiti, působiti. To činí proměnu v světských věcech. Št.

Beziehung. In dieser Beziehung v té stránce, příčině, v tom (kuse), v té věci; na to, k, v. Na tom zle mi činíš. st. skl. Jak se na zdraví má. Br. In welcher Beziehung, in welchem Verhältnisse (die Dinge) zu einander stehen jaká jedny k druhým zření a patření mají. Jak vlastnosti a činnosti jedny k druhým *se vztahují* a jak se k myslícímu mají. — In jeder Beziehung ovšem.

Bidlo od „bíti“, „bi-ju“, tedy to čím biju, jako šidlo od ští, ší-ju.

Bydlo od „býti“, „bu-du“, tedy tolik co obydlí, příbytek č. byt. Široká hláska *u* v kořeně bu(du) proměněna po obojetné souhlásce *b* zcela pravidelně zase v širokou, totiž v *y*: bu-du by-dlo. Píchá ho dobré bydlo.

Bilden. Věty jednoduché činí látku věty složené n.: jsou látkou věty složené. Z vět jednoduchých skládáme věty složené.

Binnen. Všickni do roka n. během roku zemřeli. Jngm. Do dvou neděl má mu dosti učiněno býti. všhrd.

Biß. Každý den museli sme mu dávatí krejcar, dva, tři; zwanzig biß dreißig dvacet, třicet.

Bližní lépe než zvukoslovné bližní; srovnej vyšní, nižní, kdež první slabika také krátká jest.

Bližší, nejbližší má první *i* krátké podle úzký užší, krátký kratší, nízký nižší. Přídavná jména dvouslabičná, jako úzký, krátký, nízký, blízký atd. krátí totiž v 2. stupni kmenovou dlouhou samohlásku. Viz řídký.

Blöß jen, jenom; pouze; toliko. Užíváme jednoho neb druhého dle smyslu věty; „jen, jenom“ ukazuje k číslovce jeden, jedna, jedno; „pouze“ je příslovka

přídavného jména „pouhý“; „toliko“ je střední rod neurčitého přídavného jména „tolik“ (ž. r. „tolika“), „toliko“. Zdalíž jsi jenom Bůh Židův? On se toho pouze domýšlí. Napsal sem toliko jedno psaní.

Bodejt, bodejž přijato v písmo m. bohdejt, bohdejž podle výslovnosti, kteráž nemiluje některých skupenin souhlásek; srovn. (na)zadrmo m. (na)zadrhmo, podslanka m. podstlanka, ruměnc m. rudměnc od ruda, rudý.

Boden gewinnen nabývati půdy; šířiti se; zakotviti se.

Böhmisch. Das Böhmische jazyk český, čeština.

Bráníš du vertheidigst; **braniž** wolte vertheidigen, vertheidige. V. hajiž, hlasiž.

Bráti v. beru.

Bringen. Durch ihre immer fortschreitende Auszubildung hat es die böhmische Sprache vorzüglich in der neuesten Zeit zu einem hohen Grade von Schlich und Gewandtheit gebracht. Množící-se vzdělání jazyka českého *přivedlo* jej zvláště v nejnovější době na vysoký stupeň vytřelosti a ohebnosti. Malý. — In's Schwingen bringen rozklátiti (na př. zvon). — Zu Wege bringen zjednati.

Brk, brko; — dva tvary, z nichž posledního užíváno v středních a západních Čechách; ve východních jest běžné toliko *brk*. Ale říká se tam zase břich i břicho. Taková nadbytná podstatná jsou také na př. velryb a velryba, zvěst (zpráva) a zvěst (kdo něco zvěstuje; sr. blahověst); tětiva tětivo, způsob (Urt) a způsob (podoba, Gestalt), záklop záklopa, louka louky a luka, oblak oblaky oblaka a j. (11±).

By 3. osoba jdn. a mn. č. žádacího způsobu, od býti, budu, byl.

„By(t)“, ne „byť by“, což je nehezky pleonasmus.

By jsi, by jste nepiš; časuj po staru: bych, bys(i), by, bysme (bychom), byste, by.

Býti s co n. se-č, s něco im Stande sein etwas auszuführen, einer Sache gewachsen sein. Předložka *s se* 4. pádem znamená mohoucnost, aby někdo něco vykonal; č n. *če* je staré tázačí zájmeno, jehož 2. pád byl *če-so*, staženě *čso* a *co* (srovn. čest, 2. p. česti, čsti, a z toho: cti). Toto *co* je nyní nom. a akk., ale staré *č*, *če* žije po před-

ložkách na-č(e-ž), pro-č, za-č, o-č, ve-č, ni-v-eč (= v ni-c), seč. Což ani s český groš býti nemůžeš faunst du nicht einmal einen böhmischen Groschen aufreiben? Já s něj nejsem = já ho nepřemohu. Chybně: Chránil sem tě, opatroval, seč mi bylo možno; dobře: Chránil sem tě, opatroval, seč sem byl, n. co sem mohl. Předložka s v se-č sama už znamená mohoutnost, nemůže tedy slovo to spojováno býti ještě se slovy, která zase něco takového znamenají. (Srovn. Bewältigen, gewachsen sein a tarans.)

Býti jaký. Na místě toho možno ozdobněji říci: míti se, chovati se, činiti si, vésti si, provozovati si jak: Měj se zmužile. visl. Máš se velmi nástrojné, úpravně, skvěle entfaltet großen Glanz. Dal. Aby se měl na péči, na pozor. visl. Rozkošně chová se tělo. visl. Opatrně, hrdinsky, mužně, zmužile si činiti. Potom správu království ujav pokojně si vedl. visl. Poctivě si vede. visl. Za jiné nedržice (lépe: Nemnice jinak) nežli že do města se dostaneme, zhojna sme sobě vedli. Har. Počal se pak vypínati, hrdě i útratně si vésti a všecko své jmění císařským služebníkům rozdával. pi. Pokojně, poctivě, zdvořile, mravně, chvalitebně, udatně, zmužile, přepyšně si vésti. Velmi ukrutně a pyšně si provozuje. visl. V jídle a v šatech si skvostně a nádherně provozuje. visl. K zlosti jest to věru, jak si provádí wie er sich alles herausnimmt. Sychra.

Byti das Sein, das Leben, die Existenz. Jedná se tu o naše bytí a nebytí. („Bytí a nebytí“ má se k býti a nebyti tak jako [to] šití k šití šiju, [to] žití k žití žiju, [to] vyjití k vyjití vyjdu.)

C, č.

Církev něm. Kirche, řecky kyriakon.

Cizí podle dnešní, neboť z je tu měkké, poněvadž změžděné ze skupeniny dj: štužds.

Ctnost, u některých „cnost“ pravopisem zvukoslovným. Ctnost je složeno z čestnost, čstnost; čs = c. Srovnej gen. cti m. čsti a toto m. čsti, nonn. čest.

Čber (kbel), čbán píšou také džber, džbán, roz-pouštějice č v dž. Ve vyslovování naopak zase dž slyšíme co č: poněvadž vysl. poněvač.

Čilý. Číti, čiju čiješ čije, čijeme čijete čijou, čil čila čilo. Někteří praví a píšou: člý. Okolo Prahy a v Klatovsku totiž mluva obecná dlouhé kmenové samohlásky infinitivu časoslov dvouslabičných nekrátí v přítomném čase a v přičestí času minulého, pravíc: on žil, mejl m. žil, myl, a dokonce i od víceslabičných: on jest neužilý, vyžilý m. neužilý, vyžilý. Ale na písmě se drží: šíti, šiju šiješ šije, šijeme šijete šijou, šil šila šilo; kryti kryju kryješ kryje, kryjeme kryjete kryjou. Srovn. rozčilený.

Čítanka, čítanka i čítánka vše oprávněno podle písanka, písanka, strouhanka. (*i* v „čítanka“ a „písanka“ měj přednost před *í*, neboť je stupňováno z *u*.)

Čten, čtení, nikoli: čtén, čtění. Časoslova první třídy neobměkčujou poslední kmenové souhlásky před sponou *e*: nesen nesený nesení. Jen *r* měkčí se: třen. Třída však 3. a 4. má trpné přičestí minulého času na -ěn: nositi nošen, tedy také: nošený, nošení. Jen po retnicích u sloves na -iti měkkost docela zaniká: tupiti (stumpf machen a verhöhen): tupen tupený tupení, chopen chopený chopení, mluveno mluvený mluvení, chybeno chybení. U sloves na -ěti však zůstává: tupěti (stumpf werden a dummen werden): ztupěl ztupělý tupění; hovění, kypění, trpěný trpění, tkvění, chyběti chybění; ale i tu jest: utrpení.

D.

Daher z toho; odsud, odtud; tedy; tudy. Kdyby zahradník ratolestí nechal, ony by všecku vláhu do sebe vpily, a roub, málo jí dostáváje, uvadnouti by a uschnouti musel. Aby *tedy* on život měl, jiné plané ratolesti ustoupiti musejí. Kom. V. Darum.

Dahin. Nikdy *na to* nepříjde (nedojde), aby dítky tvé hladem a zimou měly stěžovány býti.

Další nikoli další. Srovnej: *vyš-ší* od *vys-oký*, *hlub-ší* od *hlub-oký*, *šir-ší* od *šir-oký*, ve kterých také kmenová samohláska zůstává krátkou. A krom toho, kdyby i byla dlouhou ve stupni prvním, krátí se ve stupni druhém (v comparativu): *úzký* *užší*, *nízký* *nižší*.

Ale 2. stupeň příslovek má kmenovou dlouhou: výše, hloub, šíře, úže, níže. V. delší.

Dampfdestillation překapování parou.

Dampfkochung vaření parou.

Dampfschiffahrtsgesellschaft společnost paroplavební.

Dank wissen, sagen, abstaten. Ich werde es Ihnen Dank wissen Budu Vám toho vděčen. Díky komu činiti, vzdávati. Přitom veliké účinná děkování všemu lidu.

Daran sein. Du bist gut daran, aber mit mir steht's schlecht S tebou je dobře, ale se mnou je zle. Naše daran sein zu... časoslovem opakovacím (srovn. Begriff): Mein Töchterchen ist nahe daran (in Gefahr) zu sterben Dcerka má skonává, pod, vlož na ni ruce.

Daraus. Ich kann daraus nicht klug werden Nejsem s to moudrý, t. j. má moudrost tomu nestačí. (Srovn. býti seč.)

Daremný od darmo, darebný od dareba.

Darthun. Durch Beispiele die Verschiedenheit böhmischer und deutscher Redeweise darthun V příkladech rozdílnost českého a německého mluvení *vytknouti*. Malý.

Darum. Ostrovid (= rys ter lúčš) zraku mocného jest; *odtud* říká se: jako ostrovid viděti. Pilně a rádi s bylinami se obírají a *tudy* slavné jméno si spůsobili. V. Daber.

Daß. Národ lidský upadl od boží milosti tak velmi i tak daleko, *jakž* nelze bylo člověku spasenu býti. Ulekl se *až* oněměl. Tu jest tak horko, *až by* mohl omdlet. Mezi lidmi není žádný tak dokonalý, *aby* se někdy zmýliti neměl.

Dcera má dativ a lokál jdn. č.: dceři od starého dcí.

Děcko staženo z dětsko, a toto je vysutím i m. dětisko. Stahování dvou souhlásek v jednu zoveme změždováním; *ts* změžduje se v *c*: z „bohatství“, „knížectví“, „dětsko“ je: bohactví, knížectví, děcko. Na písmě však vedle „děcko“ drží se neobdobně: bohatství, knížectví.

Dělsí; chybně dělsí. Dlouhý delší, malý menší; ale: déle, méně. Srovn. další.

-děn, -zen, -žen. V časoslovech vzoru čini-ti poslední kmenové *i* před sponou *e* trpného přičestí skleslo v *j*: čini-ti činj-en, kteréžto s předcházejícími souhláskami působí tyto proměny: 1. *d* a *t* (zde tedy *dj* a *tj*) změždjuje se pravidelně v *z* a *c* tam, kde před nimi nestojí jiné souhlásky: hoditi hozen, *hraditi hrazen*, chytiti chycen. Zůstává jen: cíděn, děděn, kaděn, cítěn, pečetěn; voditi má voděn, ale sprovoditi sprovozen; — 2. *s* v *š* a původní *z* v *ž*, též jen po samohláskách: nositi nošen, kaziti kažen, voziti vožen i vozen, plaziti jen plazen, spasiti spasen. Z *d* pošlé *z* dále neměkne: od-cizen (štužď), ob-mezen (medja); — 3. *st* a *sl* mění se v *šť* a v *šl*, též s častými výjimkami: puštěn, myšlen, ale: kreslen, ctěn (m. čestěn). *zd* a *žd* se nepřetvořuje: hyžděn, drážděn; po retných a po *l* jest také pouze en m. ěn: loven, lapen, huben, mámen, chválen. V. -sen.

Den má *n* původně měkké; na Moravě: deň, u Rusů день. Skloňování zachovalejší jest (v jdn. č. podle meč): 1. den, 2. dne, 3. dni, 4. den, 5. dni, 6. dni, 7. dnem; mn. č.: 1. dni, 2. **dní**, 3. dnům, 4. **dní**, 5. dni, 6. dnech, 7. **dněmi**, dni, dny.

Dennu. 1. co příklonná částice (enklitika): Co **pak** zlého učinil tento? Nač **pak** to umění jest? Po čemž to poznám? Což **ste** nečtli? **Zdaliž** nespravedlivý jest Bůh? — 2. co spojka: Pane, nepřidávej si práce; nejsem **zajisté** hođen, abys vešel pod střechu mou. (**Nebo** a **zajisté**:) Ne zle jeden ze starých člověka opisoval, že jest tvor k učení narozený. **Nebo** ač k obrazu a podobenství božímu stvořen jest, a Bůh bez učení-se všecko ví a umí, člověk však v této částce (in diefer Sinficht) Bohu podoben není a býti nemohl. Kdyby **zajisté** bez učení všemu rozuměti mohl, musel by místem a časem neobsáhlý býti, aby vždycky a všudy všemu přítomen jsa, všecko pouhým vzhledem spatřoval, čehož ani člověku ani andělu ani žádnému tvorů dáno není a dáno býti nemohlo, protože věčnost a neobsáhlost, t. j. božství, dána mu býti nemohla . . . Zdaliž nespravedlivý jest Bůh? Nikoli, **sic** jinak (denn senst) kterak by soudil svět?

Dennoch, doch. Es ist nicht zu leugnen, daß die böhmische Sprache ungeachtet ihrer fortschreitenden Ausbildung dennoch

von einer Seite her immer mehr und mehr Schaden leidet Nelze zapírati, že jazyk český i při jeho vždy muožícím-se vzdělávání *nieméně* s jedné strany vždy věci a věci porušení bere. M. — Ač oni mluví, že je někdo vysvobodí, *ale* sami nevědí kdo a kdy.

Der, die, das (zájmeno), **jener, jene, jenes** nevyjadřuje se 1. po spojení *nežli, jako*: A na každý rok slaví den jeho jako svatého (*wie den eines Heiligen*). V. Břez. Ale ten hrot v Konstantinopoli jestit širší nežli v Paříži (*als der zu Paris*). V. Břez. — 2. Když by se měl výrok opakovati: Černý květ jest obraz smutku, modrý milosti. Kol. *Die schwarze Farbe ist das Zeichen der Trauer, die blaue jene der Liebe*. — 3. Ve větě hlavní, když ve větě pobočné jest vztažné zájmeno: Kdo dobře a poctivě živ jest, (*der*) dobře a poctivě umírá. — V 1. a v 2. případě jest vlastně vypuštěno podstatné jméno, o němž mluvíme, a může se dosaditi: Na každý rok slaví den jeho jako *den* svatého. Ten hrot v Konstantinopoli jest širší nežli *hrot* v Paříži. Černý květ jest obraz smutku, květ modrý obraz milosti. — Z pravidla vynechává se ve větách stažených nom. a akk., když jim podřaden jest genitiv: Neduhy myslí jsou záhubnější nežli těla (*in. : nežli neduhy těla als die des Leibes*). — Je-li však genitiv podřaden jinému pádu nežli nominativu nebo akk., nevynechává se tento jiný pád: Není rychlosti, která by *s rychlostí* myslí měřiti se dala *welche mit der des Geban- kens verglichen werden könnte*. — Drsná by byla výpustka také na př. ve větě: V červenci byla levá zornice o polovičku větší nežli *zornice* zdravého oka. — Viz také příklad u *beifügen*.

Derfelbe *týž, táž, též*; tento, teu; on. *Týž, táž, též* skloňuje se podle *silný, -á, -é*, přibírajíc k jeho pádovým příponám své důrazové *ž* nebo plné *-že*: *týž* člověk, *téhož* člověka, *témuž* člověku, *při* *témž* člověku, *s* *týmž* člověkem; *tíž* lidé, *týchž* lidí, *týmž* lidem, *těž* lidí (obyčejně zdvojeně: *tytéž* lidí), *v* *týchž* lidech, *s* *týmiž* lidmi. *Táž* ryba, *téže* rybě, *touž* rybu, *s* *touž* rybou. *Téže* (obyčejně: *totéž*) slovo, *téhož* slova, *týmže* slovem; *táž* slova. — Nepěkně kladou mnozí „*týž*“ také tam, kde má býti pouhé „*ten*“ nebo „*on*“ anebo nic; na př. „*Nezhývalo by nic jiného, než aby N. byl požádán, by*

týž své vládě přikázal...“ má býti: „by své vládě přikázal“ (bez „týž“). Kdyby se měl rozuměti někdo jiný než N., řeklo by se dobře: „by *tento* své vládě přikázal“. — Kde by toho zřetelnost žádala, spojujeme „týž“, „táž“, „též“, s „ten“, „ta“, „to“; jako na př. v jedn. nom. a akk. rodu stř.: *totéž* slovo; anebo se beře plné důrazové -že: *téže* rybě. V. ten samý a čben.

Dětinský, dětský, dětinný. Dětinské nápady, dětský pokoj, dětská die *Kindesfrau*, dětské hračky, dětinná láska.

Diesseits s té strany; **jenseits** s oné strany. A jiní dva stáli, jeden s této strany, druhý s oné.

Dirka m. děrka. Dirka jest chybně; každá dlouhá samohláska krátí se v tu krátkou, ze které zdloužena jest: trouba trubka, mísa miska. Není-li pravidelně skrácený tvar (zde „děrka“) v obyčeji, nechá se neskrácený: dirka m. děrka.

Divadlo, divák. Divadlo od dívati krátí kmenovou samohlásku zase v to, z čeho povstala, dle strouhati struhadlo, vázati vazadlo zavazadla, kývati kyvadlo, stínati stínadlo, stíniti stínidlo atd. Divák krátí podle strouhati struhák, vázati vazák (*Bindseil*, *Einbindriemen*), kývati kyvák (*Bengel*) atd.

Dle, vedle, podle (rusky *dlja*, polsky *dla*) zdá se býti staženo z *dljá*, *dljé*, tedy množným číslem, jako mn. č. zbožjá, údoljá, přehlaseně zbožjé, údoljé. Z údoljé bylo ještě v předešlém věku: údolé, tedy by z *dljé* atd. bylo: dlé, vedlé, podlé. Nyní píšeme obyčejně: dle, vedle, podle, jako bychom se řídili vzorem „pole“.

Doch. Ale což to, pro milý Bůh? **Však** sem já myslil (ich war doch der Meinung) a také mi od vás slibováno, že toto nejpokojnější stav jest, já pak tak mnoho různých nacházím. Kom. -ž: Pohledmež sami sebe. Křičtež pak. *Aspoň. Pak.*

Doch wohl. Čemu jest tobě ta péče? *Však* bez toho býti můžeš.

Dokavad, dosavad, dotavad lépe s *a* než s *á*.

Dolar, tolar. Oboje má koncovku germánskou; česky by bylo: dolský nebo dolák. Nejprv začaly se raziti v Jáchimově, něm. *Joachimsthal* = Jáchimovy *doly*. „Dolar“, mn. č. „doléry“, užíváme jako Amerika sama

o takovém penízi americkém (něm. také Dollar), „tolar“ o kterémkoli jiném (něm. Thaler).

Dolů, domů je 3. pád jdn. č. (na otázku čemu?). Prvé zněl: domu, dolu. Později toto *u* sesílono ve *v* a psáno domovi, dolovi (u Poláků dosud), a ještě v 16. věku pravilo se oboje: domu i domovi, dolu i dolovi. Ve tvarech domovi, dolovi odsuta potom poslední samohláska (srovn. co-s, kam-s, ty-s, a-s m. cosi, kamsi, ty si, asi) a bylo domov, dolov, dloužením: domóv, dolóv, rozpuštěním: domuov, doluov, postavením *o* nad *u* čili stažením: domův, dolův, otřeně: domů, dolů, což vypadá jako gen. mn. č. Píšíce tedy raději **domu, dolu** jsme zase u prvotního dativu.

Domnění, domněnka, mnění (od mníti mním). Nepiš tedy: domění atd. Pa-měť m. paměť z téhož kořene po-mn-íti nemůže býti příkladem; ve slově tom nosovka pravidelně zrušena v *ě* (jako pět m. pět); v domn-ění; domn-ěnka, mn-ění jest však -ěn- příponou odvozovací.

Domů, domu viz dolů.

Donaudampfschiffahrtsgesellschaft společnost podunajské paroplavby.

Doppelgroschen dvougrošák, *podvojný* groš.

Doppeltür dvojí dvěře, dvěře podvojně, dvěře dvojité, dvojnásobné.

Drahný, drahně (drahý, draze) od stč. draha = množství. Drahný čas = dlouhý čas, drahný počet = veliký počet, veliká síla, drahně let = mnoho let. Za co musíme dáti drahně peněz, jest drahé.

Dreifache Reihen trojité, potrojně řady.

Drožka ruský z dopóra, dráha; gen. mn. č.: drožek.

Družička zdrobnělé z družka, a toto z „druh“ (soudruh). Chybně tedy dle chybné výslovnosti s *ů*.

Drzý podle silný. *z* jest tu původní a tudy tvrdé. Sr. však cizí, ryzí.

Dumati, dumka vyslov krátce a tak i piš.

Dunaj rodu mužského, nikoli žnsk.

Dürfen. Obgleich die Behauptung vielen selbstsam erscheinen dürfte Jakkoli to *snad* mnohému podivno zdáti se bude. Er darf nicht glauben, daß nur das recht ist, was er thut *At* si nemyslí, že jen to právě jest, co on činí.

Durch. A dostaneš-li se v mé ruce, musíš *od* nich (durch dieselben) umřítí. Lp. Tr.

Dvacet, nikoli dvadcet. *c* ve „dvacet“ je z *ds*: dvadeset *dvadset*, nemůže tedy to *d* ještě jednou se psáti.

E.

-e; vlastní jména mužská takto zakončená trojako se skloňují: 1. buď podle muž s pravidelným vokativem od vzoru země: Franke, Fichte, Goethe, Krause, Rilke, Thomé, Calve; nom., gen., akk., vok. -e, dat. a lok. Frankovi, Krausovi n. Krausi, instr. -em. — 2. Je-li jméno takové zakončeno dvěma -e, jde podle vzoru had, a přípony oddělují se dělítkem: Merimée-a, Merimée-ovi, Merimée-em; — 3. má-li takové jméno povahu přídavného, jde jako 1. anebo přijímá přípony přídavných: Milde, Mildeho, Mildemu, Milde-m. Kde je potřeba odsuvníku, dejme pozor, aby nepřišel co délka na předcházející e; buď tedy: Mildeho, Milde-ho, Milde'ho, ale špatně: Mildého, Calvého.

Eben, gerade; viz také zufällig, gerade. Jakž se přihází so wie sich's gerade trifft, wie es eben gehen will, wie es gewöhnlich zu geschehen pflegt. — Eben genannt, eben erwähnt, besagt: týž. Chodívali sme několikrát s Michalem kovářem k ženě Jindřichově, a když ji *týž* Michal napomínal z třicíti kop, ona se jest vždy k tomu dluhu znala. Svěd. A *táž* Anna povolila jest jich žádostem a dala jim, rukojměm, roky o *týž* dluh. svěd. — Eben deswegen tím samým, pro to samé. Jest člověk z míry dobrý, ale tím samým i slabý.

Ebenso, ebenso auch. Přirození vždycky od nezačatého začíná; **tak** stavitel, chceli postaviti dům nový, musí míti místo k tomu prázdné; a **podobně** malíř na tabuli prázdné a hladké maluje. Kom. Umí dělati na zlatě a kameni, *tolikéž* řezati všelijaké řezby. Roztrhl roucho své, *tolikéž* i přátelé jeho. Protož nařídil Bůh, aby za každým letem následovala zima; **tolikéž** lidem poručil, aby každého sedmého leta zemi odpočinutí přáli. . . , **tak podobně** lidem dal noc k odpočívání po

prácech. Udělal též dvěře, kudy vcházeli (am Eingang) do svatyně; **podobně i** u vrat chrámových. **Nejinakť** bez pochyby bude i při tomto novém předsevzetí.

-ějí, -í v 3. os. mn. č. přít. času; oboje přípínejme k rozk. způsobu jedn. č. — **-í** mají časoslova vzoru činiti a hleděti: oni čin-í, oni hled-í. Jsou v rozkazovacím způsobu jednoslabičná a mají kmenovou samohlásku krátkou. **-ějí, -ejí** přijímají časoslova v rozkazovacím způsobu víceslabičná (vzory uměti a vraceti). Mají už v rozkaz. způsobu *ej, ejme, ejte*, jsou počínavá anebo pokračovací, odvedená *zdloužením* kmenové samohlásky*): *kroč, oni kročí* — *kráčeť kráčejí*; *val, oni valí* — *váleť válejí*; *(vy)praviti (vy)praví* — *vyprávěti vyprávějí*; *nos, oni nosí* — *snášeť snášejí*; *chod, oni chodí* — *docházeť, nacházeť se* — *docházejí, nacházejí se*; *vyráb, oni vyrábí* — *vyráběť vyrábějí*; *smějí, rozumějí*. — Nepravidelná mají: *vidí, vědí, chtějí, spí, dějí*. — Boletí, veletí, vězeti, urzeti, zníti, museti, slušeti, náležeti matou se už v klasické době také s **-ejí**.

Eigentbümlichkeit -ost. Slavijšje Eigentbümlichkeit der böhmischen Sprache Slovanskost jazyka českého.

Eigentlich. I kterak jest o těch šatech *samo v sobě*.

Einander. Hádali se *mezi sebou*. Br. Rozmlouvali mezi sebou n. *vespolek*. Vzhledali na sebe *vespolek*. A vespolek se budou zrazovati. Br. My všickni jsme *sobě spolu* bratři a sestry. Št. Od toho dne *spolu* se o to radili. Br. A hned počali se vespolek udatně bítí a síci v směsici, až se všickni spolu povražдили. Co se hádáte spolu? — I vy milujte *jeden druhého*. Br. Milovali jedni druhé. Br. A řekli jedni k druhým. Br. Jedni na druhé volají. Br. Jedni druhých břemena neste. Br. Týkali se *druh druhu* širokýma plecema. Rkp. K. Tak toho díla přestali (nechali) a *druh od druhu* se brali. Da. Druh o druze nevěděl. St. skt. Bydleli *druh od druhu* oddáleni, ale milosrdím *druh k druhu* přichýleni. (Viz Bezichung.) Pro veliké milhy *člověk člověka* před sebou ode čtyř krokův neviděl. Vstl.

*) Jen těchto pět zachovává krátkou: *klaněti se, stavěti, vraceti, mizeti, věšeti*.

Einbüßen. Bereits hat die böhmische Sprache einen nicht unbedeutenden Theil ihrer slavischen Eigenthümlichkeit eingebüßt Jazyk český již ne nepatrnou část své slovanskosti pozbyl.

Eingenommen. *Jat jsa krásou její z kláštera ji unesl.* Vsl.

Einigermassen. Ten úřad *poněkud* i královskému důstojenství rovnati se může.

Einsaugfähigkeit vsákovost.

Einschen. Er sieht selbst die Unzulänglichkeit einer solchen knechtischen Uebersetzung ein *On sám uznává* nedostatečnost takového otrockého překládání. M.

Einst. Dieser Mensch ist einst sehr reich gewesen *býval kdysi* bohatým.

Eintauschen. Nachbarsprachen tauschen wechselseitig von einander ein *Sousední jazykové na vzájem od sebe přijímají.*

Ende. Ende nehmen vzíti za své. Am Ende werden wir noch zu Hause bleiben *Po chvíli zůstaneme ještě doma.*

Entbehren pozbývati, pohřešovati, postrádati (= trpěti tím že není; sr. strast).

Entfalten v. býti jaký = vésti si jak.

Entfremden. Die böhmische Muttersprache ihrem Charakter und ihrer Farbe entfremden *Otcovský jazyk z české jeho povahy a barvy vyzouti.* M.

Entscheiden, sich für etwas na něčem se ustanoviti.

Entsprechen dostáti, vyhověti své úloze, hoditi se účelu svému, rovnati se: V latině *kh* rovná se vanuté *h*.

Enttäuschen. Nebudu se *káti* svého bludu. Št.

Ergänzen. Těch pět kop ti musím svými *doložití.* Svěd. *K celosti doplniti.*

Erfundigen, sich, bei Jemand nach etwas na kom čeho se ptáti, tázati.

Erschen rozuměti. Z listu Vašeho hrubě nerad sem porozuměl.

Erschwingen. V. Aufstreifen.

Eruiereu na místě postaviti. Roztržitosti vyslychali a na místě postavovali.

Erwachsen. Z toho vám mnoho dobrého přijde n. vzejde.

Erziehen. Deutsč erzogen v němčině vychován.

Es když co přísudek vztahuje se k předcházejícímu podstatnému, instrumentálem zájmena 3. osoby: Kdybych se stal králem, byl bych *jím* jen proto rád, abych mohl míti mnoho krásných zahrad. Bož. Němcová.

F.

-fähigkeit, -kraft -ost: Einfaugfähigkeit vsákavost, Leistungskraft výrobnost.

Fall, Art und Weise. Auf keinen Fall: K té radě žádnou měrou přistoupiti nechtěl. *visl.* **Zádným způsobem** to nemůže býti. *visl.* Auf alle Fälle, auf jeden Fall zajisté, jistě, jistotně, v skutku, ovšem, buď jak buď, jakkoli věc dopadne. Auf jeden Fall wird es so werden, wie ich gedacht habe Jistě, že jak sem myslil, tak bude. Ich werde auf alle Fälle zu euch kommen Buď jak buď, padni cokoli, nechat věci dopadnou kterakoliv, já k vám přijdu. Wenn das der Fall ist Pokudž tomu *tak*, tedy neobstojíš. In keinem Falle nijakž, nikterakž, nikoli, na žádný způsob. Nöthigenfalls je-li toho třeba, když toho třeba. Im entgegengesetzten, im widrigen Falle jinak. — Der Fall lat. casus: případ, případnost, příčina, věc. Falls jestliže, -li: Jestliže by co jedovatého pili, nikoli jim neškodí. Chceš-li nouze zniknouti, šetři v čas hojnosti. Viz pád.

Faust; auf eigene Faust: Nic o své újmě nečinil. Na vlastní vrub.

Fehlen. Historii se světla pravdy *nedostává*. *visl.* Nur vier Stimmen fehlten, daß er gewählt wurde (Jen čtyři hlasy scházely a zvolen jest); *mimo* čtyři hlasy zvolen jest. Nur Eines fehlt, damit ihr glücklich seid *mimo* jednu toliko věc šťastni učinění jste. Es fehlte nicht viel, daß er gefallen wäre *Jedva* se zdržel že nepadl. *Bez mála* by jej byl udeřil do hlavy. *O málo* chybil, že ho neudeřil do hlavy. *Velmi na mále* bylo, že se koráb neztroskotal. *O málo* že by byl uvedl vinu na nás. A nedaleko od toho bylo, že bych zhola byl úmysl svůj zavrhl. — Was fehlt ihm? (o zdraví): Co je mu? Es fehlt ihm nichts (o zdraví): Nemí mu nic.

Fehlerhaft. Lahme, fehlerhafte Beresfüße slomené stopy, lahme, fehlerhafte Schreibart slomený sloh. *Zkmd.*

Flaferordnung předpisy fiakřm.

Fiala, fijala. Tento druhý způsob psání zakládá se na odstraňování průzevu ve slovostředí, což se děje mimo jiné vsouváním souhlásek j, v, h mezi nespojené samohlásky: m. bi-u, kry-u jest biju, kryju; m. dá-ati, (s)krý-ati, chodí-ati jest dávati, (s)krývati, chodívati; m. španielský, israelský psáváno španihelský, izrahelský; z pa-uk, pa-učina jest pav(o)uk, pavučina. Dle toho psáváno pak také často: fijala, Asije, Marije atd. z lat. viola, Asia, Maria.

Finden shledávati, poznávati; jak se zdá... Wie finden Sie diesen Rock? Jak se Vám zdá tento kabát? Finden Sie es nicht auch Neshledáváte toho též? Nezdá se Vám to též? Ich fand für notwendig, mein Werk in zwei Abtheilungen zu theilen *Vidělo se mi*, abych ten spis rozdělil na dvě.

Folge. Das hatte für sie keine guten Folgen Na nic dobrého jim to nevyšlo. Jngm. Obecného lidu přízeň řídko na dobré vychází. Kom. Umřel na hrozné bolesti (In Folge von fürchtbaren Schmerzen). In der Folge napotom.

Folgen. Hieraus folgt Odtud jde, odtud patrně jest, na bíledni jest, na jevě jest. Folgender ten, ta, to; tento tato, toto. Es gibt da folgende Fälle Jsou zde případy tyto. Am folgenden Tage nazejtří.

Folglich tudíž, proto, protož, pročež, protož tedy, pročež tedy, tudy, odtud, podle toho, z toho. Chybně: a pročež, což by bylo: und weshalb. „Pročež“ stojí místo „a protož“, und deshalb = weshalb.

Förderlich sein. A ten pokrm nemůže k požití a rozmnožení těla našeho přijíti, leč prvé byl proměněn a jemu připodobněn. Byl.

Fördern. Věci obecné zvésti, obec zvésti die Gemeindeangelegenheiten fördern, ihnen aufhelfen.

Fort schaffen, aus der Welt schaffen sprovoditi ze světa.

Fort schreiten množiti se. Die böhmische Sprache leidet ungeachtet ihrer immer fortschreitenden Ausbildung immer mehr und mehr Schaden Jazyk český i při množícím-se vzdělávání jeho vždy věcí a věcí porušení beře.

Frantisek z lat. Franciscus.

Fröhnen. Als Sklave fröhnen otročiti.

Für. Empfindlich für den Schmerz eitelný bolesti. Citelní buďte bíd bližních svých.

Für jetzt na ten čas.

Fürwahr -ť, věru, zajisté. Mocnáf jest ruka boží.

Fuß. Jemanden auf freiem Fuß setzen koho z vazby propustiti, vazby zprostiti, z vazeb vysvoboditi. Auf freiem Fuße sein vazby prostu býti, svobodnu býti, svým býti, na svobodě býti. — Fester Fuß Ich tann nicht festen Fuß fassen nemohu se dobře postaviti, nemohu se jistého kroku dočiniti. — Etwas auf den alten Fuß setzen něco k bývalému (předeslému) způsobu vrátiti, něco k způsobu starému přivesti. — Auf glänzendem Fuße leben skvostně a nádherně si vésti. Mit Jemanden auf vertrautem Fuße stehen býti s kým v důvěrném přátelství; sich auf vertrauten Fuß mit Jemanden setzen v důvěrné přátelství s kým vjiti, na dobré míře s kým (se postaviti) státi. Wir stehen auf gutem Fuße mit einander jsme za dobré. — Das Heer auf den Kriegsfuß setzen vojsko válečné (do války) vypraviti, vojsko válečnými potřebami opatřiti a vypraviti. Das Heer steht auf dem Kriegsfuß vojsko válečné vypraveno jest. Zkmd.

G.

Ganz. Im Ganzen, zusammengekommen všeho vsudy. Ganz bestimmt, ganz zuverlässig dvěma slovy téhož pojmu: Již vidim a znám (nun weiß ich ganz bestimmt), že jsem tvým soudem odsouzen. Naj. V. Šebst.

Gar teprv, dokonce, docela. Nicht gar sehr nehrubě.

Geben. Es gibt jest. Schade um Schönheit, wo es keinen Verstand gibt škoda krásy, kde rozumu není.

Gebiet býti (s genitivem). Diese Dinar gehören in das Gebiet der christlichen Völké ty váci mění křesťanského jsou.

Gebot. Zu Gebote stehen k službám býti; na snadě míti, býti.

Geduldig gegen etwas trpělivého. Geduldig gegen Unrecht trpěliv křivdy.

Gefahr. In Gefahr sein, at. Das Schiff war in Gefahr zu unterinken lod tonula. Časobovem pokračovacím: Deera má skouřivá, pod, vlož na ni ruce. Br.

Gegen. Geduldig gegen etwas trpěliv čeho. Gehorsam gegen Jemand poslušen koho (genitiv). Liebe der Kinder gegen die Eltern láska dětí k rodičům. Gegen Tagesanbruch on té noci život dokonal již ke dni. světa. Při dobývání Chomutova zbito jest do dvamecítma (22) set lidu. Vsl. Padlo jich do osmi set mužů.

Gegenseitig na vzájem; jeden druhý(mu), druh druhu... Tu druh druhu málo věří. Alex.

Geheim. Ingeheim podtají, potají; potajmu.

Gehören býti s genitivem; přivlastňovacími přidavnými; přivlastňovacími zájmeny. Děti nejsou samých rodičův, ale také vlastní. Vsl. Ten dům někdy pánův Trčkův byl. Brez. Dítěk jest království nebeské. Obecní věci všech jsou. Mar. Sukně syna mého jest. Br. Tot přírodopisu jest gehört in das Gebiet der Naturgeschichte. — Pomsta jest hospodinova. — Já jsem celý jeho. Ten statek jest už jejich. světa. Ne svoji, ale boží jsme. Kom. Všecko vaše jest. Br. Ba herež, však jest ona naše. svět. Ten není svůj. To jeho jest. světa. — Gehören = (Bestand-) theil sein: Was zum Wesen der Sache gehört což k podstatě věci *příleží*. K větám holým *hledí*, mezi věty jednoduché *náleží* věty holé a rozvedené.

Gelangen. Myšlením *dochází* člověk (k) rozeznávání věci.

Gelten lassen. Überall, wo im Deutschen dies oder jenes Wort steht, auch im Böhmischen dessen wörtliche Übersetzung gelten lassen Kde v němčině to neb ono slovo stojí, i v češtině všude holý překlad *klásti*. M.

Genüge leisten. Nicht einmal sich selbst wird er in jeder Hinsicht Genüge leisten können Ani sám sebe nebude moci ve všem upokojiti, Ani sám sobě nebude moci ve všem vyhověti.

Genügen stačiti.

Gerade, eben. Umřel před *samou* slavností velikonoční. Přišel k nám po samém obědě. A v *touž* hodinu mnohé uzdravil od neduhů. Viz eben.

Gereichen. To národu s dobrým *bude* wird zum Guten gereichen.

Geriren, sich, viz Benehmen, sich.

Gesetzt den Fall. *Necht jest tak*, že sem zbloudil, zdali však proto hued mě kárati budeš? *Dejme tomu.*

Gesicht. In's Gesicht sagen do očí říci.

Gesinnt. Gleich gesinnt sein jedné mysli býti.

Gewachsen sein einer Sache. Dir sind wir schon gewachsen S tebe ještě jsme. Zdvihal sem ho, avšak nemohl sem s něj býti.

Geschweige, geschweige denn (daß): 1. čím více, čím pak více, čím méně, čím pak méně, ovšem: Man konnte in den besten Zeiten nicht gegen die Tribunengewalt aufkommen, geschweige denn in diesen Zeiten za nejlepších dob nemohli býti s moc tribunskou, čím pak méně za dob těchto! — 2. merci, merci-li, neřku-li: Ein solcher Mann wird etwas Unrechtes nicht denken, geschweige denn thun Takový muž nic křivého mysliti nebude nercili mluvití. — 3. nercili (neřkuli) — ale (ale i, ale také, ale také i, alebrž, ale ani ne); nejenom — ale ani ne, nejenom ne — ale ani: Takový muž nic křivého nercili mluvití, ale ani mysliti (nejenom mluvití, ale také ani mysliti) nebude. — odstup to aby — ale, daleko jest od toho aby — neb (uýbrž, jakož, poněvadž): Od takového muže daleko jest, aby co křivého činil; on toho ani mysliti nebude. Zkmd.

Gewöhnt. Er war gewöhnt an deutsche Denkweise přivykl německému myšlení.

Glanz v. „vésti si“ pod „býti jaký“; v. Fuß.

Glauben. Der Teich ist sehr fischreich; ich glaube, er ist noch nicht lange mit Fischbrut besetzt Ten rybník jest velmi rybný; je tuším teprv nedávno rybami nasazen. — Ty Vám tuším budou dobře.

Gleichen. Život nás jest jako bublénka na vodě.

Gleichgiltig jeden, jedna, jedno; stejný; jednostejný. (Lhostejný jest ten, který něčeho nedbá.)

Grad míra. Bis zu einem gewissen Grade erhielt sich das Böhmische immer in seiner Reinheit und Unverderbtheit Vjisté míře jazyk český vždy čistotu a neporušenost svou udržoval. Malý.

Grund. Zu Grunde gehen (za)hynouti, (při)jiti na zmar, bráti (vzítí) za své. Der Entscheidung eine Urkunde zu Grunde legen rozhodnouti věc na základě listiny. Was einer Sache zu Grunde liegt na čem se věc zakládá. Auf Grund einer Verfügung etwas veranlassen za příčinou nějakého opatření něco způsobiti. Mit Grund besüßten S právem se obávati.

II.

Saben býti s dat. *Kein Lieb ist so lang, daß es nicht ein Ende hätte* Není tak dlouhé písně, aby jí nebylo konce. Jemu místo lože měkkého hrubé jesle jsou. *Pass.* Tobě jsou ostré drápy. *Rkp. k.* Není mi utěšení ani odpočinutí. Bude ti dlouhá chvíle.

Hádanka výslovností pražskou, hádánka výslovností boleslavskou.

Hajiž a hájiš. Hajiž jest rozkazovací způsob: haj, hajme, hajte, důrazně: hajiž, hajmež, hajtež; hájiš způsob oznamovací: hájím, hájiš, hájí, hájíme, hájíte, hájí. Rozkazovací způsob krátí dlouhou kmenovou samohlásku. V. bráníš, braniž; hlasíš.

Halten. Zemanův k sobě na Vyšehrad povolav, dlouhou a širokou řeč učinil. *Haj.* *Es mit Jemand halten* státi při kom, jíti s kým, míti s kým. *Das Comité hielt es um so mehr für angezeigt diesen Lehrplan anzunehmen* Komitétu vidělo se přijmouti tento učební rozvrh tím spíše..

Handeln. *Es handelt sich darum* rozchází se o to. O tebež běží. *vis.* Viděli že jim o život běží. *Br.* Ne o mnež samého běží, ale i o druhé dva krále. *Br.* A jde nám o zbavení příbytkův našich. *sof.* Rozchází se tu o ženicha.

Handgreiflich sein *Co v hrsti drží*, tomu věří. *Kom.*

Hbitý, hbitost. *Hb* jest zde tíž kořen co v *hýbati*, *ohobný*; přípona *-itý* jest táž co ve slovech *let-itý*, *mas-itý*, *pisč-itý* atd.

Hedbáb, hedbábí starší nežli *hedbáv, hedbáví*.

Heißen. *Das heißt nichts* to není nic. *Er hieß Johann* bylo mu jméno Jan, říkali mu Jan.

Herausstellen, *sich.* *Als das größte Bedürfnis stellt sich ein Werk heraus, welches . . .* Ukazuje se největší potřeba spisu takového, který by . . .

Hinausschaffen. *Schafft ihn hinaus* vyvedte ho!

Hier und da, *hier und dort, stellenweise* místem, místy. Hora Olivetská místem jest skalnatá. *Har.* Řeky místy až do dna promrzly. Usadili se rozdílně, místy po stu, místy po padesáti.

Hiesiger odsud.

Silfe v. Ausweg.

Hinsicht. In jeder Hinsicht ve všem. In dieser Hinsicht v tom (oboru), v té míře, v tom vzhledě. Ich war im Zweifel hinsichtlich der zu beobachtenden Ordnung. Byl sem na rozpacích, jaký pořádek zachovati. Víno má na barvě nážlutlé býti. Sr. Beziehung, Bezug.

Hlasiž a hlásíš. ‚Hlasiž‘ rozkazovací způsob od hlásiti: hlas, hlasme, hlaste, důrazně: hlasiž, hlasmež, hlastež; ‚hlásíš‘ oznamovací způsob: hlásím, hlásíš, hlásí, hlásíme, hlásíte, hlásí. Rozkazovací způsob krátí dlouhou kmenovou samohlásku. V. braniž, hajíž.

Hlína, hlinka. Jména zdobnělá krátí dlouhou kmenovou samohlásku svého jména základního: strouha, stružka, houba, hubka, žába, žabka. Jen í vzniklé z ě zůstává: díra, děravý, dírka, míra, měřiti, mírka, protože tvary děrka a měrka nejsou v obyčeji.

Hliněný, hlinný. Přídavná jména odvedená od podstatných krátí dlouhou kmenovou samohlásku: kůže, kožený, sláma, slaměný, mák, makový, stín, stinný.

Ho, jej, jeho, je. 1. *Ho* jest pouhá přípona gen. jdn. č.: on, ono gen.: jeho, skráceně j'ho po předložkách: doňho (m. do n'ho; n po předložkách i v časoslovesech se vsouvá: jímati snjímati snímati). — 2. *Jeho* je tedy plný tvar genitivný, a rozeznáván dlouho dobře od akk. jej: Lud, jehož sem nepoznal, slúžil mi. Žim. I hna Srpoš v Spytibora, vysadi jej z tvrda sedla; oklúči Lubora panstvo i vede jej přede kněze. Ludiše a Lubor. Kněz Vratislav jej miloval, dědin i sbožie jemu mnoho dal. Leg. o Prok. Ale jako místo akk. vy a ny (Hospodine, pomiluj ny. Náhle odtudto ven, soci! upomínají vy pod milostí. Leg. o Prok.) brzy nastoupily genitivy nás a vás, tak i u zájmena 3. osoby životných maten akk. jej s gen. jeho, tak že v klasické době po předložkách akkusativu kladen skoro veskrz chybně gen.: nad něho m. nad něj, pod něho m. pod něj atd. — 3. *Jej*; čistý mužský akk. z původního i č. jě, zachovaného dosud ve složení s předložkami akkusativu se vsutým n: na ni, složeně: naň, o ni = oň, před n = přede-ň, v n = veň, s n = seň, nyní: s něj (nejsem seň ich bin ihm nicht gewachsen). Akkusativ ženský byl: ju, nyní přehlaseně: ji. — 4. *je* co akk. jdn. č. stř. rodu kladen teď od mnohých špatně

i m. genitivu. Dobře jest: Že ovoce nahníválo, přelozila je matka, aby neshnilo docela. Sestra ohřívá jídlo; ohřála je dosti? Dřevař štípe dříví sekerou a řeže je pilou. Křivdu činí zlatu, kdo je k olovu rovná. Dožínali obilí, až je dožali. Konáme-li dílo bídne, dostáváme za ně bídnu odplatu. Štěstí může oklamati jen toho, kdo na ně spoléhá. Ale na otázku „čeho“ nemůže býti nežli jenom genitiv: *jeho*, otrně *ho*: Jak bohatství nabyl, tak ho pozbude. Chlapec kousl do jablka a řekl: Nechci *ho*; je kyselé. Matka hledala děvče v domě a v zahradě, ale nemohla ho nalézt. Ta chudá vdova měla malé pole, ale nemohla *ho* vzdělávati. Dítě vám umřelo; jest mi ho srdečně líto, škoda ho jest. Tato matka neobjímá svého dítěte v záři slunce, nechová *ho*, neusmívá se na *ně*. — Celý tvar „*jeho*“ nelze udržeti proti genitivnému „*ho*“, ale aspoň nekladme akk. jej m. gen. *jeho*, *ho*. Píšme tedy aspoň zbytkem genitivným: bojím se *ho*, vážím si *ho*, lituju *ho*, jest mi *ho* (něm. *um ihn*) líto, škoda *ho* (*um ihn*) jest, ujmi se *ho*; padl sníh, ale už *ho* mnoho nebude. Také neostýchejme se užívati „*ho*“ co akk., ale nikoli naopak „*jej*“ co genitivu: Viděl sem *ho* m. jej, ale nikoli: štítím se jej, nýbrž: štítím se „*ho*“.

Hodnověrný převráceně m. věrohodný. Ve složení člen základní bývá někdy prvním m. druhým: vrto-hlav, tluč-huba, Skoč-dopole, vydři-host, kazi-svět, pudí-vítr, Kazi-mír, Sudi-mír, kolo-zubý (kdo má vy-klané zuby; kláti kolu = bodám, štípám, píchám).

Hoffentlich doufám že; jakž doufám; snad; jakž mám naději. Hoffentlich wird dies der Herr mit wenigen Worten abthun. Té jsem naděje, že pán krátkými slovy to zpraví; Pán, jakž mám naději, jakž mě naděje vede, krátkými slovy to zpraví. Zkmd.

Hohe See. Das Schiff in die hohe See führen, aussetzen, in See stechen koráb na moře vzeští. Das Schiff von der hohen See in den Hafen führen, einlaufen lassen. Loď po vykonané plavbě v přístav svěsti. Zkmd.

Hochst dvěma slovy téhož pojmu: A ti když uzří, že nad nepřítelem již vítězství dosahuješ, budou se *radovati i veseliti* v skutecích tvých udatných a slavných, Zkmd. V. ganz.

Höchstens. Früher wurde das Böhmische höchsten in den Städten durch das Deutsche korumpirt Dříve kazila jazyk český leda němčina v městech. Malý.

Sole mir den Stoß doskoč mi pro hůl.

Holomouc, gen. Holomouce, žnsk. r. Jest odvozeno od osobního jména „Olomut“. Nenáleží-li tu „H“ ke kořeni, jest předsuto jako v „Hanka“ m. Anka, v „hapatyka“ m. apatika a j.

Hoření, horní a hořejší mají se k sobě tak jako stč. a ruské vyšní vyšší, nižní nižší.

Hospodyně; přípona -yně ve víceslabičných je vždycky s y: svatyně, Volyně.

Host v jdn. č. jako „choť“ podle „muž“, v mn. podle „kost“ s nom. a vok. na -é: Jdn. č.: 1. host, 2. hostě, 3. hosti, 4. hostě, 5. hosti, 6. hosti, 7. hostěm. Mn. č.: 1. hosté, 2. hostí, 3. hostem, 4. hosti, 5. hosté, 6. hostech, 7. hostmi. Zkažené sklonění je podle „had“. — V žnsk. rodě skloňuje se „host“ podle „kost“ (jako choť, když jest rodu žnsk.): má host a choť, mé milé hosti a choti, mou host a choť, má milá hosti a choti, s mou milou hosti a choti.

Hrábě toliko v množném čísle: 1., 4., 5. hrábě, 2. hrabí, 3. hrábím, 6. hrábích, 7. hráběmi.

Hřeben; vlastní skloňování dle „den“: 2. hřebene, 3., 5., 6. hřebeni, 7. hřebenem. Množné číslo dle „sud“. V. kořen.

Hřídela mžsk. rodu a dle meč. Odvedeno od ret, hřed = točiti. Sr. něm. Rad a lat. rotare.

Hřívna má i.

Hrůzný nesprávně tvořeno od hrůza; má býti: hrozný. Jedno- a dvouslabičná podstatná krátí totiž dlouhou kmenovou samohlásku v odvedených od nich přídavných: sůl solný, louka luční, žába žabí, chvála chvalný, díra děravý, chvíle kratochvilný; tedy také: hrůza hrozný. Kde nestačí „hrozný“, řekni: děsný, strašný, úžasný.

Suldigen. Bloß dem ästhetischen Geschmacke huldigen Pouze krasochuti lahoditi.

Hus žnsk. rodu, a tedy podle „kost“. Proto u lidu dosud: husem, husech. I co jméno vlastní mžsk.

rodu přijímá přípony vzoru „kost“, protože v dřívějších dobách neskloňováno podle rodu, nýbrž podle zakončení: Hus podle „kost“, Žižka, sluha podle „žena“, správce, soudce, tvůrce atd. podle „země“.

Ch.

Ch a **s**. V ohýbání a v tvoření slov jest *s* původní, *ch* jenom jeho obměna: m. „bys, bysom“ je „bych, bychom“; starý lokál „Dolás“ nyní zní: v Dolanech; mn. č. od „Čech“ bylo, u Slováků a Poláků dosud jest: Česi. Sr. čas od ča-jati = čekati, klas od kláti; ale: duch od du v du-ju, čich od či v či-ju.

Chabnu, ochablý vyslov a piš krátce.

Chatra = co bydlí v chati. Vyslov a piš krátce.

Chat, polsky chata = chatrč.

Chcípnouti piš scípnouti srovnaje „zcepeněti“ n. „scepeněti“.

Chmura, chmurný, pošmurný krátce vyslov a krátce piš. Nevznikloť tady *u* z *o*.

Chťi, nepravidelně chtějí; chtě, chtíc, chtěce, nepravidelně: chtěje, chtějíc, chtějíce. Rozkazovací způsob nesmí tu mýliti; jeť sám nepravidelný; slovo samo zníti má: chotěti (rusky хотеть), z čehož dosud: ochota, ochotný a se záměnou *o* v *u*: chuť.

Chumáč chomáč. *U* a *o* se střídají: šoffer kufr, Jakob Jakub, Mikoláš Mikuláš, corona koruna, chorý churavý.

Chvala Bohu, chvála Bohu. Chvala středn. rodu mn. č. tak jako: to jsou schoda, oblaka, hora.

Chvalozpěv; sr. Kralodvorský, krasopis; ve složení často dlouhá se krátí; tak *i*: listopad. V. krasocit.

Chvilka. Zdrobnělá krátí: strouha stružka, žába žabka, mísa miska, síra sirka. Ale: dírka, mírka, protože nejsou v užívání tvary pravidelné: dérka měrka.

Chyb-ička. Přípona -ička vždycky má *i*: Han-ička, lod-ička, tet-ička. Ale: svíčka, neboť tu jest příponou pouhé -ka ke slovu svíc-e.

Chyže n. **chýže**; ale že se *ž* střídá s *š*, pišou také: chýše.

I.

-i, -y. Mužská vlastní jména takto zakončená přijímají přípony jmen přídavných, zvláště když i sama tvaru přídavného jsou: Kisfaludy (vysl. Kišfoludy), Kisfaludyho, Kisfaludymu, s Kisfaludym; Antonelli, Antonelliho, Antonellimu, Antonellim.

-í; podstatná jména takto zakončená skloňují se podle „boží“. Ale sudí, markrabí, purkrabí, Brikcí, Jiljí, Jiří jen tehdy jdou podle „boží“, když nejsou určena přívlastkem: Jiřího, Jiřímu, Jiřím. Jsou-li určena přívlastkem, skloňují se podle „znamení“: svatého Jiří, k sv. Jiří, se sv. Jiřím.

-í a -ejí u časoslov 3. osoby mn. č. Viz -ejí, -í.

Immer. Časoslovem opětovacím: V Indii za krále volen býval, kdož nejrychleji běžeti mohl. viz. Wo immer: *Kdežkoli* bydleti budete, města zpuštěna budou. Br. *Wo hin immer:* *Kamžkoli* se obracel, ukrutnost provodil. Br.

Indem: 1. přechodníkem; 2. „neboť“, „ježto“...

Indessen = doch. *Ač*, jací sou někdy byli, mně po tom nic není. *Ač*, kdo jest, ježtoby mohl dům jeho vystavěti? Dívám se, jak to s námi prudce jde, ne bez lítosti sice, *však* také ne beze strachu.

Infinitiv německý pronášíme po česku: 1. slůvkem *an* (*a on*) s indikativem: Viděl je, a oni s těžkostí se plavili. Uzřel jej, *an* chodí po moři. — 2. též inf. anebo určitým přechodníkem: Viděl je na trhu státi (ani na trhu stojí) n. na trhu stojící. — 3. „aby“ s optativem: Lépe jest *aby* nesliboval, než *aby* slíbě nepsal.

Innewohnen. Kteraká moc pádím ve větvách *přileží* n. kterakou moc pády *do sebe mají*.

Insofern. *Ač* (mohl) láska s naší strany jest nedokonalá, ale *jelikož* ji bereme od boha a od něho původ svůj má, dokonalá slouti může. A *s tolik* n. *potud* (insofern) dobře stojí lidé, *jelikož* n. *s kolik* n. *pokud* (inwiefern) táhnou se spravedlností a milostí k bohu, znajíce se, že boha nad sebou mají soudce (4. pád m. 7.; po něm.: zum Richter).

J.

Ja. Proč se bouříte a pláčete? Neumřelať jest děvečka, ale spí. Br. Nebeř, *však* tvé není. Což ještě potřebujeme svědectví? Však sme sami slyšeli z ust jeho. Br. Pane, však neuteku. I co pak to? dím já; však ste pravili, že sebou stříletí budeme od jednoho kraje světa k druhému, a my nemůžeme nikam s místa. Kom. — **Ja** segar: nýbrž, ba i: Je dobrý, nýbrž výborný. A tak se o to s velikým křikem hádali, ba i o sama jména travin veliké byly mezi nimi nesnáze. Kom. — **Ja** vielmehr nýbrž.

Jadrný od jádro, jako luční od louka, stružní od strouha (moučný zůstává jako moukou m. mukou k rozeznání slov mouka a muka).

Jakmile. Mělý, míle.

Jan z lat. Joannes; v. mistr.

Je. Er gab Jedem je ein Silberstück Dal každému po stříbrném penízi.

Je — desto. Je besser, desto angenehmer bei Gott Kdo hodnější, ten Bohu milejší. Je eifriger sich Jedem am Guten theiligt, desto mehr lobenswerth ist er Kdo nejvíce jest účasten dobrého, ten jest i nejvíce chvalitebný. Jakž kdo nejvíce účasten jest dobrého, tak i jest nejvíce chvalitebný. Čím víc člověk umí, tím více po umění prahne. Je nach: Jeder wird belohnt je nach seinen Thaten *Tak* kdo činí, *tak* odplatu beře.

Jedesmal wenn, so oft als. Vyslychejž mne, prosím, *kdykoli* bych mluvil; *když* by(ch) se nač tebe tázal, oznamuj mi.

Je viz ho.

Jedním jako tím, oním; nikoli: jedným! „Jeden“ skloňuje se úplně jako „ten“: Mluvili toliko jedním jazykem.

Jedoch: A dívám se, jak to s námi prudce jde, ne bez litosti sice, *však* také ne beze strachu. **Jedoch** aber: Co sou spolu mluvili, to na jevo nevyšlo; *ale* *však* z toho, co se potom stalo, poznati se mohlo, že sou rokovali o příjezdu krále do Čech. visl. **Jedoch** so: Tresci syna svého, však tak (n. *ale* *tak*), aby na zdraví škody nevzal (daß darunter seine Gesundheit nicht leide).

Jeho a jej viz ho. Jeho a svůj: Kdykoli jest majitelem sám podmět (subjekt, nominativ, kdo), přivlastňuje mu Čech náměstkou *svůj*, ať jest osoba kterákoli a číslo jednotné nebo množné. Jiné tedy jest: „Václav přišel o jmění *svou* nedbalostí“ a „Václav přišel o jmění nedbalostí *jeho*.“ „Každý rád vidí čest otce svého a matky své“ (svého vlastního a své vlastní) a „Každý rád vidí čest otce jeho a matky jeho“ (někoho jiného). „Hádá dle skutků svých“, „Hádá dle skutků jeho“. Chybně je tedy: Pan polesný byl pochválen za jeho snahu m. za svou. Chybně jest také zase naopak: Výbor má za svou povinnost, panu B. díky vzdáti za blahodárné působení *své* m. jeho. (Sám sobě totiž výbor neděkuje, nýbrž jemu za působení jeho.)

Jej a ho viz ho.

Její co tvar už skloněný měl by zůstati nesklonným jako ruské ея: „Na nohy tu skočí junóv deset i dvě děvě ku průvodu *jeje*“ (její). Jsl. Ale už v Ludiši a v Luboru čteme: . . . „i po jejej (její, m. jej) bielej šíji vlasi zlatostvúci vějú.“ V. jejich.

Jejich a jejích. Jejich je rodu mžsk., žnsk. i stř. a *vztahuje se k několika osobám*, ať se jim přivlastňuje věc jedna anebo jich více: jejich dům, jejich domy, v jejich domech. Jejich se vztahuje k **jedné** toliko osobě a to *ženské*, když se jí přivlastňuje věci **více**: její domy — v jejích domech. Jejich je 2. pád mn. č. od on, ona, ono, a může se na místě toho říci „jich“; jejích jest 2. a 6. pád od její (podle „dnešní“ n. „boží“): Dívka, na jejíchž lících ruměnce kvetou; Dívky, na jejíchž lících ruměnce kvetou. Vůbec: od „její“ a „jejíž“ bude jejích a jejíchž, od oni, ony, ona jenom: jich, jejich, jichž, jejíchž.

Jelikož = kolikož, pokud. Básník, jelikož básník, ledaco si dovolí. V. Als solcher.

Jener ve větách stažených zastupuje podstatná jména v nom. a akk., když jim podřaděn jest genitiv. V češtině tento nom. neb akk. se buď opakuje anebo vynechává: Neduhy myslí jsou záhubnější nežli těla, anebo: nežli neduhy těla = als die des Leibes. Viz der.

Jenž a který. „Jenž“ je starší než „který“. Nom. jdn. č. je: mžsk. *jenž*, žnsk. *jež*, stř. *jež*; mn. č.: m. *již*,

ž. *jež*, stř. *jež*. Tvary ostatních pádů jsou tytéž co u „on“, „ona“, „ono“; přidá se k nim toliko -ž. — Který, -á, -é klademe nyní míchaně vedle a místo *jenž*, *jež*, *jež*: Vol si jen takové lidi za přátele, kteří tě v neštěstí neopustí, jichžto věrnost si zkusil, kterým se vždycky svěříti můžeš, a již n. kteří ode všech lidí jsou váženi.

Ji krátce jen když můžeme na místě toho říci: tu; dle „tu“ jest totiž také: *ju* (krátce), přehlaseně: *ji*.

Jihlava. 1. s *i*: jestiž to na místě *Iglava* od *igla*, ale že čeština nemiluje samohlásku na počátku slov, je předsuto *j*: *Jiglava* čili *Jihlava*. 2. skloňuje se podle „žena“; 3. a 6. pád je tedy: *Jihlavě* (nikoli: *Jihlavi*), gen. do *Jihlavy*. (Naopak zase jména míst s koncovkou -slav, potom *Kouřim*, *Chrudim*, *Vlašim* jdou podle „kost“.)

Jim, nim (dal sem *jim* knihy, přišel k nim); *jím*, *ním* (mrštil *jím* o zem, mluvil s *ním*); *jimi*, *nimi* (pohrdá *jimi*, mluví s *nimi*).

Jiří, jako *Jan*, mistr m. *Jiří*, *Ján*, mistr.

Jistý, jistě, zajisté m. *istý*...

Jitro, jítřiti z „utro“ předsutím hlásky *j*: *jutro*, přehlasením pak: *jitro* (krátké *u* v krátké *i*).

Jízba (*jízba*) m. *jístba* od *jísti*.

Jizva (*jízva*) od *jed-* (*jed-ti* = *jísti*).

Již a už. Prvothně: *ju-ž* (jako: *tu*), přehlaseně *ji-ž* (4. pád žnsk. rodu); v „už“ je odsut podstatný živel kořený, totiž *j*. Libozvuk rozhodni, kde psáti jest: *juž* n. *již* n. *už*.

Jméno m. trojslabičného imeno. Když z trojslabičného slova stává se dvouslabičné, dlouží toto hlásku, která následuje za zaniklou slabikou: hráti m. *igrati*, chtěti m. *chotěti* (sr. *ochotný*), lžíce m. *lyžice*. Ale dlouhá slabika dvouslabičných se krátí, když *jim* ve skloňování a odvozování buď slabiky ubývá anebo dlouhé slabiky přibývá: *jmen*, *jmenům*, *zájmeno*. Také jich časoslova krátí dlouhou: *jmenovati*, *panovati*, *kralovati*, *pečovati*.

Jmění m. imenie, mělo by dle *mám*, *máš*, *měl* (m. *jmám*, *jmáš*, *jměl*) býti jen: *mění*, anebo naopak dle „*jmění*“ by mělo býti *jmám* atd. — Něco jiného

však jest *mnění*, totiž od *mníti*, *mním*, odkud *míni*, *míním*, domnívati se, domněnka.

Jsem a sem. Jsem je místo „jesm, jsem“, kdež *j* potřebno, aby slovo nezačínalo samohláskou. Vzniklo z *asmi*, zeslabeně *asmi*, pro neoblíbenost náslovného *a*: *jasmi*, přehlaseně (široké *a* za měkkým *j*): *jesmi*, se vsutým *e* pro snadnější vyslovení: *jesem*, a z toho: *jsem*. Nenáleží tedy toto *j* ke kořeni, a jsouc pouhou před-suvkou k obmezení průzevu (hiatu) měla by se psáti, kde jí k tomu skutečně potřeba, totiž pouze v tvaru: *jest*. Staří a nyní opět někteří spisovatelé nepsali a nepíší „jsem“ s *j* než toliko tam, kde by v zápornosti toto *j* skutečně bylo slyšeti: *jsem* zdrav — nejsem zdrav, *jsem* připraven — nejsem připraven; ale: *byl sem* tam — *nebyl sem* tam, *byl si* zdrav — *nebyl si* zdrav, *byli sme* připraveni — *nebyli sme* připraveni. — Že by „jsem“ mělo se vždycky psáti s *j* k rozeznávání od příslovky *sem* (hjeher), není důvod podstatný.

K.

Kamení a kameny. Kamení (to) je jméno hromadné, rovněž jako *peří*, *proutí*, *listí* atd. a nesmí se tedy vázati s číslem množným; *kameny* jsou jednotlivé, porůznu pojaté kusy (sr. *pera*, *pruty*, *listy*). Pravíme tedy: To jest *kamení*, anebo: to jsou *kameny*. *Lítalo kamení*, anebo: *lítaly kameny*.

Kázání obvykle s krátkým *-aní*, buď že časoslovný původ nebyl dosti jasný, ješto užíváno dlouho čistého podstatného *kázeň*, anebo tím, že v staré češtině dlouhé a krátké samohlásky se dosti rytmicky střídaly. Sr. *snídaní* (v Boleslavsku: *snídaně*) a *snídání*, a k tomu: *psaní* a *zase*: způsob *psaní* m. *psání*.

Každý, všeliký a všelijaký. Každý a všeliký jsou číslovky obecné; *všelijaký* je číslovka druhová: *mandeřelci* Vrt: *Lidé jsou všelijací*. Rozdíl mezi *každý* a *všeliký* vysvitniž z vět: *Všeliké* namáhání, tělesné pohybování budiž v té nemoci zakázáno; *všeliké* léčení jest tu bez účinku; *král* slíbil, že dá rozkaz, aby vojsko zdrželo se *všelikého* přehmatu; *všeliké* znečišťování

se tady zapovídá. (Ve větách těchto by bylo „každý“ na místě nepřislušném.)

Kbel (sr. *Kübel*), a poněvadž *k* se střídá s *č*, tedy jest také obměna: čber. Sr. čbán.

Keiner a **niemand** žádný a nikdo; nerozeznávají mnozí dosti přísně, kladouce chybně „žádný“ i tu, kde má býti nikdo. Žádný je m. žádaný, staří pravili: ni-žádný, později ižádný. Nikdo, lat. *nemo*, *Niemand* zastupuje jméno podstatné, žádný lat. *nullus*, *kein(er)* zastupuje jméno přídavné n. číslovku. *Kein(er)* m. ni^{cht} pronáší se v češtině: ne-. *Seit der Zeit hatte der reiche Mann keine Ruhe mehr* od té doby *neměl* boháč pokoje.

Keineswegs nikoli, ne- ovšem.

Kláněti se by mělo býti. Slovesa vzoru *-iti* (*klo-niti*) přestupují do třídy 5. (*volati*, *házeti*) stupňováním kmenové samohlásky: *patřiti* *pátrati*, *kročiti* *kráčeti*, *lomiti* *lámati*, *bušiti* *bouchati*.

Klíditi, ale: *uklízeti*. Srovnej: *choditi* (*vy*)*chá-zeti*, *studiti* (*o*)*stouzeti*, (*pře*)*kotiti* *káceti*, *tratiti* (*z*)*tráceti*, *mysliti* (*pře*)*mýšleti*.

Knapp, *hart an* . . . sám: A já seděl u *samých* dveří. Svěd.

Kněz, kněží. *-i* u jmen mužsk. v č. mn. jest přehlasené a stažené *-ija*, kterým tvořivala se hromadná jména rodu *ženského*: *knězija*, *bratřija*, přehlaseně a stažené: *kněží*, *bratří*; nyní bysme utvořili: (*ta*) *kněz*, (*ta*) *bratř*, jako Slováci od „*brat*“ *praví* *bratia* (m. *bratija*), od Slovák (*ta*) *Slovač*. *Kněží*, *bratří* co tvary hromadné neměly by tedy skloňovati se jako číslo množné, nebrž co číslo jednotné podle „*znamení*“. Již však slovo *kněz* skloňuje se buď docela podle „*muž*“ (a to lépe) anebo nechce se zřící (a to slouží u veršování) docela v mn. čísle tvarův od „*znamení*“:

Jdn. č.: 1. kněz	Mn. č.: 1., 5. knězi, knězové, kněží
2. kněze	2. knězův, kněží
3. a 6. knězi, knězovi	3. knězům, kněžím
4. kněze	4. kněze, kněží
5. knězi, kněže	6. knězích, kněžích
7. knězem	7. knězi, kněžími.

Knihá, kniha, neboť psáno také: *knieha*. Jest tedy ve sklonění a v odvození dobře obojí: *i* a *ě*: *knih* i *kněh*, *knihotiskárna* i *kněhtiskárna*, *knihovna* i *kněho-*

vna. U „černokněžník“ vedle „černoknížník“ působilo snad matení blízkých sobě pojmmů.

Kolibati s í.

Kolysati lépe než kolísati, jakž patrno z ruského КОЛЫСАТЬ.

Komnata dávným zvykem krátce; někteří novější praví: komnáta, což by upomínalo na dlouhé *a* v latin-ském znění: *caminata*. Sr. *koruna*.

Komoň m. koboň střídáním *retnic*, jako: *skyba* nyní *skyva*, *hedbáb* nyní *hedbáv*. S „koboň“ sr. *kobyła*, lat. *caballa*.

Kommen. Woher kommt es, daß čím to jest, že . . . Daß kommt daher, daß . . . to jest tím, že . . . A tu sem porozuměl čím to jest, že jich tak málo k vnitřní čerstvosti mysli přichází, nýbrž čím kdo těch lékův více do sebe bral, tím více že bledl, vadl a chřadl. Kom.

Können. Wenn ich mich des Wortes bedienen kann *Smím-li se tak vyjádřiti. Täglich kann man es sehen* každodenně *spatřujeme*. — Časem budoucím: S každého stromu rajskeho svobodně *jisti budeš*, ale se stromu vědění dobrého a zlého nikoli nejez. Br. Pane, kolikrát *zhřeší* proti mně bratr můj a odpustím jemu? Br. — Jeho konjunktiv imperf. může býti indikativem budoucího času: Ale řekneš někdo aber es könnte da jemand sagen. Ale snad někdo toto čta pomyslí a řekne . . . — Zvláštnost: Neměl se na čem převéztí er hatte nichts, worauf er sich hätte auf die andere Seite überführen können.

Kopfschmerzen haben. Bolí mě (koho, ne: mi, komu) hlava. Er hat Kopfschmerzen bolí ho hlava.

Kořen, kořene, kořeni, v kořeni (v jdn. čísle jako všecka na -en a -men lépe podle „meč“, majíc *u* původně měkké). Mn. číslo jen podle „sud“. (V. hřeben.)

Koruna záměnou hlásky *o* v lat. *corona* za hlásku *u*, jako na př. *Jakob Jakub*, *Mikoláš Mikuláš*, stejfer *kufir*. Moravané, zachovávající latinskou délku, praví a někteří i píšou: *korûna*. Sr. *komnata*.

Kosten. Was kostet das Haus Zač jest ten dům? Dieser Gut kostet 3 fl. Ten kloubouk jest za tři zlaté. Tento úmysl a předsevzetí tvé mnoho *tebe* (akk.) *stane*. To tě život *stane*. Jngm. Ta kniha stojí *mě* kopu.

Kraft. In Kraft bleiben (ve smyslu přeneseném, na př. o zákonech) ve své váze trvati. Kraft der Schnelligkeit síla a rychlost. Tak často dvě jména, která vlastně jeden pojem činí, způsobem souřadným a ne podřadným se vynášejí: mužnost a statečnost m. mužná statečnost, věčný a slavný m. věčně slavný; schmachvolles Unglück hanba a neštěstí, mit angestrenzter Kraft močí a usilováním. Zkmd.

Kralodvorský krátí a. Sr. solivární, domorodý, chlebosolný. (Nepravidelné ou zůstává: sloupořadí, ponevadž sloup je m. slup, stlp.)

Králové Dvůr, Králové Hradec, Dvůr Králové, Hradec Králové, t. j. paní králové. Králové je gen. od králová podle „silná, silné“. Zůstává tedy beze změny, jen druhé slovo se skloňuje: 1., 4. Králové Dvůr, 2. do Králové Dvora, 3. ku Králové Dvoru, 5. ó Králové Dvore, 6. v Králové Dvoře, 7. Králové Dvorem. — 1., 4. Králové Hradec, 2. u Králové Hradce, 3. a 6. Králové Hradci, 5. ó Králové Hradče (-ci), 7. Králové Hradcem.

Kralovati, kraluju od král, jako panovati od pán, kamenovati od kámen, dolovati od dól, radovati, pečovatí, jmenovati, litovati od rád, péče, jméno, líto.

Kranf sein stonati. Kranf werden rozstonati se.

Krasocit, krasopis krátí jako domoslav, stolohyb, parovůz, letopis.

Křídlo od krýti kryju, a mělo by tedy býti: krydlo, ale už i v samé ruštině vedle крыло je také крило. Kříž z lat. crux má také zníti tvrdě: kryž (r. крыжь). Však i toho ode dávna užíváno měkce.

Kůň podle „muž“, ale v mn. č. 1. a 5. obyčejně: koně, 7. koňmi; 2. také koní a 3. koním.

Kuna krátce vyslov anebo aspoň tak piš. Není příčiny, aby tu u bylo dlouhé: nevznikloť z ó.

Künftig příště. Künftige Woche s neděle.

Kuře krátce vyslov i piš; nevznikloť tady u z ó. Tedy také:

Kurník; kura = slepice, kur = kohout (sr. kuro-pění).

Kurz. Über kurz oder lang muß ich au ihm Rache nehmen Stáj to dlouho nebo krátko, já se mu pomstítí musím. Solf.

Kužel krátce; sr. Rezel. Viz kuna, kuře.

Kvěsti n. kvísti z květ m. kyr. cvět, jako čísti z čt. n. ožívá co e: kvetu, kveteš, kvete, kveteme, kvetete, kvetou; kvetl, -a, -o. Jiní přijímají inf. kvěsti a praví pak též: květu, květeš atd. Ž však co hláska stupňovaná m. stč. ie jeví se teprv ve tvarech do vyšší třídy přenesených: čtu — čítati, dle čehož pak ovšem: kvetu — rozkvítati, rozkvětati, květ.

I.

Lahme Versfüße stopy slomené. *Lahme Schreibart* slomený sloh. Zkmd.

Lähmen. Die Gicht hat ihn gelähmt dna jej zlámala. Die feindliche Macht lahm legen zemdliti moc nepřátelskou.

Länge. In die Länge ziehen prodliti, prodlívati. Bitva se dlouho *prodlévala*, vítězství sem i tam se nachylovalo, hřmot od lidu, loskot od mečův, dusot od koní daleko slyšán byl. háj.

Lano n. láno.

Lanýš podle slepýš, korýš, lépe než lanýž.

Laskav(ý) krátí a jako úcta uctivý, díra děravý, mák makový, bílý bělavý, péče pečlivý.

Lassen. Den Gläubiger von den Gütern des Schuldners Besitz nehmen lassen věřitele na zboží, v statek, v dům, do statku dlužníkovu *vzvésti* n. zvésti. Ich lasse ihn grüßen že ho pozdravuju. Er ließ ihn nicht einmal grüßen ani ho *nevzházal* pozdravovati. Ich lasse mir eine Portion Gans geben *dám* si porci husy (totiž dáti). Er ließ ihn rufen *dal* ho zavolati. Laß das gehen *nech* toho. Er ließ ihm die Wahl *zústavil* mu na vůli. Laßt uns beten *modleme* se, laßt uns gehen *pojďme*! Andere wiederum lassen die Böthen anderswoher abstammen Jiní opět Čechy odjinud poslé býti *pravili*. Wir wollen also es dabei bewenden lassen *přestaneme* tedy na tom.

Last. Keinem von euch sind wir zur Last gefallen *zádnému* z vás nebyli sme k obtížení.

Lauf. Reka ta skrze Novgorod Veliký tekouc zase odtud do jezera Ladoga ve šesti a třicíti mílech (nach einem Laufe von 36 Meilen) vpadá. Jngm.

Laune míra (mysli), mysl, vůle, chvíle, hodina. Heute ist er über Laune Dnes jest nevrly; verstimmt Laune rozmrzelý. Eigene Laune svá hlava, svémrav. Sich in jemandes Launen fügen něčím choutkám hověti. Stets bei guter Laune vždy dobré myslí. V. Aufgelegt.

Leiblich vlastní. Němému ani vlastní strýc nerozumí.

Leidig ledajaký.

Leistung výkon; práce.

Leistungsfähigkeit výrobnost (továrny); výkonnost.

Lék, lékař, lékárna, léčiti, léčivý má a zachovává vždy é.

Léno staženo z Lehen, zachovává v celém skloňování é; ale odvozené přídavné je: lenní.

Letopis krátí jako: solivar, stolohyb, krasopis, parovůz.

Leuchtmaterial svítivo.

Libý, libo, libě, libost vždycky jen i. Sr. lid; lity.

Libozvuk tomu chce, aby nejen slova rhytmicky za sebou šla a jak nejbliže k sobě přísluší vedle sebe kladena byla, ale též aby stejné hlásky, na př. sykavky příliš se nehromadily, *ač-li sama věc toho nevymáhá*. Vzorem slohu rhytmického může býti sloh ruský a polský, jehož následováno v časopise „Besedě“; hromadění hlásek stejných můžeme se vyhnouti dílem samým tím slohem rhytmickým, dílem jinakou vazbou mluvnickou. Čeština má tolik druhotvarů (na př. juž, již, už; přítelkyně, přítelka; máť, matka; najmul, najal; uklízení, ouklid; jenž a který) a v dvojím rodě statných některých jmen (ten choť a ta choť, ten host a ta host, ten přimluve a ta přimluve), jakož i v přestupování jich z jednoho sklonění do druhého (host podle „muž“, ale také podle „had“) tolik výhod, že třeba jen poněkud se rozhlednouti a nebude nesnadno obejítí všeliké drsnosti a nejasnosti. Stoj tu příklad, ve kterém „že“ jednou položeno až do své věty, za větou vloženou, a podruhé místo něho položena spojka „neboť“: I šel sem k němu a žádal sem ho, jestliže bych ten dům koupil, *že* mu na domě svém takovou sumu vykážu... Svěd. Kázala mu ruce svázati a to nejvíce proto, *než* věděla, že má

mnoho zlata. — Počal se jich tázati, kterací by lidé byli, odkud by byli a kteraká by jejich jména byla. (V tomto příkladě otázka hromaděním hlasu *k* nabývá ještě většího důrazu.) V. slovosled.

Líce (to) je toliko rodu středního, nikoli ženského. Ruský: лицо n. лица.

Lidé. Sklonění: 1. a 5. lidé, 2. lidí, 3. lidem, 4. lidi, 6. lidech, 7. lidmi. Pravíme-li: To tam bylo lidu, jest to gen. od „lid“ (v Klatovsku: to tam bylo lida); jinak praví se gen. *mn.* č.: to tam bylo lidí. — Rozeznávej dobře nom. (kdo) a akk. (koho): To jsou ti hodní lidé, a: Znáš ty hodné lidi.

Lidomil, ne: lidumil. Lidomil = kdo lid miluje. Čeština statná jména, z nichž první má býti v akk., skládá prostým spojováním, ale v první části složek bývalé pahlásky *κ* a *κ* ožívají co *o* a *i*: Ljudκmil — lidomil; Ludmila je m. Ludomila (Ljudκmila); hostívít m. gostívít.

Lieforn, eine Schlacht svéstí bitvu.

Lichotiti od lichý.

Líný; sr. lenoch. Z *e* (ě) bývá *í*: bílý bělavý, navštíviti návštěva.

Lipový od lípa, jako březový od bříza, skalní od skála, makový od mák, slamní slamník od sláma, úcta uctívý, péče pečlivý, líce sličný.

Lis, na př. tiskací lis, lis vinný Presse; lys řasí: lysá hlava, lyska.

Lísati někomu a lísati se k někomu.

Líšiti se od lichý.

Listí, listy jako kamení a kameny. Hromada listí opadalého, hromada listů vytrhaných ze spisů, z knéh.

Listopad zvykem *a*.

Litý, rozlícený, stč. ljútý, tedy *í*. Litý, ulitý, od líti lju.

Líto, ale litovati, litost; srovn. rád. radovati, radost.

Litost už v stč. ljútost = rozvzteklenost Grimm.

Loď, stč. lodija, staženě lodí (ta). Skloňování lodí jako paní; loď co tvar z lidu vzatý ber skloňování také z lidu: 1., 4. loď, 2. loďě, 3., 5., 6. lodi, 7. lodí; mn. č.: 1., 4., 5. loďě, 2. lodí, 3. lodím, 6. lodích, 7. lodmi.

Loket z pravidla podle „meč“ se starým gen. mn. čísla: 10 loket, a s dvojím instr.: lokty a loktmi.

Luna m. lukna od „luk“ v louč (sr. lat. lucere a ruské luč [ten] = paprsek a louč rybářská). Krátce tedy piš.

Lust. Es wandelt ihn Lust an zu... chce se mu, zachtívá se mu, zažádalo se mu čeho. Zachtělo se mi vína. Odnechtělo se mu nočních tulek es vergieng ihm die Lust zum nächstlichen Herumschwärmen

Lze m. lze. Příslovka neužívaného přídavného „lehý“ (lehký). Jest, bylo, bude lze, není, nebylo, nebude lze; není lze = nelze, jako netřeba, nedobře. Nesmějí se tedy připínati přípony časoslovné; proto chybně (ne)lzele atd. Ovšem ale přípony jiné: třeba-li, dobře-li, lze-li: lze-li to učiniti?

M.

Machen. Die Waare zu Gelde machen zboží na peníze zvésti. Zkmd. Sich daran machen dáti se do toho. Sich daran machen, zu... jati se ...ovati, anebo jen -ovati: sich daran machen das Raub zu benagen listí okusovati, začati n. jati se okusovati.

Majitel m. jmětel; lépe: majetník, poněvadž aspoň dobře tvořeno.

Malomocný kleine Stärke habend; ausfäsig; málomocný wenig mächtig.

Mau. 1. Trpným rodem: A tu bylo mnoho o věci zemské rokováno. — 2. Opsaným rodem trpným pomocí zvratného zájmena se: Ve vsích se ještě nyní menší domy slamou pokrývají. Mluví více než se věřiti může. V onom domě se mnoho mluví o tom ohni. — 3. první osobou mn. č.: Žijeme jen jednou, žijme tedy dobře a nábožně. Co sobě chceme, povinni jsme i bližnímu. — 4. druhou osobou jdn. č.: Čemu sám nechceš, nečiň jinému. — 5. třetí os. mn. č.: Hrách sejou obyčejně z jara. — 6. Slovy: kdo, člověk: Jak kdo žije, tak umírá. Chce-li člověk živ býti, musí pracovati.

Mauchmal. Druhdy užitečněji jest veliké bezpráví přezříti nežli mstíti.

Manžel s tvrdým l, tedy dle „had“: manžela, manželů, manželé! Mn. č.: 1. a 5. manželé (muž a žena), manželové (ženatí muži), 4. manželé (muže a ženu), manželky (ženaté muže), 7. manželky.

Markrabě z něm. markgraf, píše se toliko s *k*; z *kg* by mělo ústrojně býti jen *g*: margrabě, ale místo *g* píše se nyní *h*, *k* a *j*: gora hora, mozeg mozek, Georgius Jirí.

Máry m. stě. páry z něm. Bahre (nosidla; srovn. fruýt-bar plodo-nosný). Retnice se vespolek střídají.

In massa valem.

maffe -ovina: Glasmaffe sklovina.

material -ivo: Brenu, Leucht-, Baumaterial palivo, svítivo, stavivo.

Máti a **neti** nebo **mát** a **net**, 2. mateře, neteře, 3. a 6. mateři, neteři, 4. mateř, neteř, 5. máti, neti, 7. mateří, neteří. Mn. č.: 1., 4., 5. mateře, neteře, 2. mateří, neteří, 3. mateřim, neteřim, 6. mateřích, neteřích, 7. mateřmi, neteřmi.

Mě, **mně** a **mne**. **Mě** a **mne** jest 2. a 4. pád (jako **tě** a **tebe**); „**mne**“ (tebe) klade se po předložkách a když na něm jest důraz: týká se mě to, viděl si mě? neříkej to na mne, týká se to mne a ne tebe, byli včera u mne. — **Mně** (tobě) jest 3. a 6. pád; v 3. pádu, když na něm není důrazu a není to po předložce, praví se také jen „**mi**“: Dej mi to, přišel ke mně, jest při mně, už jest po mně.

Medjed m. medojed, obyčejně se vsutým *r* medvěd,

Mehr. Einer bietet mehr als der Andere = überbietet den Andern Jeden druhého překupuje. Jngm.

Měkký, ruský мягкий (vysl. mjachkij). Utvořeno příponou -ký z kořene *mn* ve mn-u, a mělo by tedy býti: menký, měký, měký. Zdvojením přípony jest však: měkký.

-men je přípona původně měkká; slova tedy jí zakončená jdou (arciť už pouze v jdn. č.) podle „muž“ a „meč“: plamen, plamene, plamení; pramen, -e, -i, křemen, -e, -i.

Méně **menší**, déle **delší**, lépe **lepší**, snáze **snazší**.

Meziřečí musí míti prostřední *i* dlouhé, *i* kdyby zde platilo pravidlo skrácení; neboť skráceně by bylo:

Meziřečí (od řeka), *i z e* (ě) vzniklé totiž krátiti jinak nelze než zase do *e*. Sr. dírka, řídší.

Mi (ti) a **my** (vy). **Mi** je 3. pád jdn. č. a **my** 1. pád mn. č.: Podej mi tu knihu; ještě mi to neřekl; my jsme my, my jsme Češi.

Mile, **jakmile** krátce vyslov a piš; od „drahý“, „drahný“, „kalý“ atd. je také zas jen krátce: draze, drahně, kale atd.

Mímo trpné přič. přít. času od *mínouti*.

Mysl(iti), **myšlenka**, **myslivec** atd. s *y*, jakž ukazuje příbuzné německé *Muth*.

Míšeň, **Míšeňský**; sr. lázeň, lázeňský; hlásky však stupňováním zdložené nezdá se že by v délce setrvaly; sr. tráva (z *tru*) Travenský.

Místr, krátce, ačkoli je staženo z lat. magister. Viz Jan.

Mítte. Zvolili *ze sebe* dvanáct mužův.

Míttheilen, *gemeinschaftlich machen* (v)zdělití se s kým čím, s kým oč: S tím se zděletí poroučí, od něhož naučení bere. Já se s ním o to zdělím. Zdělití se s něčím: zdělití se s každým tajemstvím.

Mnění, **pomnění** od *mníti*, *pomněti*; odtud *mí-niti*, *domnění*.

Mögen. 1. rozkazovacím způsobem: *Was ich auch immerhin sagen mag* Tedy cožkoli *mluv* já, nezjedná-li co on chce, nic nedbá. st. skl. On dokonale vás učín, utvrd, zmocni i upevni. Br. Mluvte o válce a hodině její kdo co chtějí, radte se jak nejlépe mohou a umějí: všechny rady, usilování a předsevzetí jsou daremná. Bor. — 2. způsobem žádacím: Rád bych zdrav byl. Rád bych to ze srdce učinil. — 3. způsobem oznamovacím po slovech *kýž n. kéž, at, nechat*: *Kýž to celý svět slyší!* *o müchte es die ganze Welt hören!* Necht jest tak.

Möglich. *So schnell als möglich* jakž n. co n. pokudž nejrychleji.

Mohutný, **slovutný** lépe s *u*. *n* v příponě -ný jest vedlejší živel a mohlo by rovněž tak dobře býti *mo-hutý*, *slovutý* jako *tekutý*, *smrdutý*, *visutý*, kterážto vesměs mají také jen *u*.

Múšpen: 1. Všechněm *jest* jednou *umřítí*. *I přijde nám rozžehnati se s tebou*. 2. *Nám náleží, abychom se*

před zlými lidmi opatrovali Vor bösen Menschen müßen wir uns in Acht nehmen.

Muž má *u* z nosovky *e* právě tak jako dub m. dřb; sr. polské meż, něm. Mensch. Není tedy na délku ani pomyslení.

N.

Náhe. Zu der Nähe zblízka.

Na bíle dni m. na běle dni; běle je 6. pád neurčitého přídavného podle „sud“. Sr. z črna lesa; dobra pěvce milujú bozi, m. čehož bychom nyní tvořili: na bílém dni, z černého lesa, dobrého pěvce.

Naděje mělo by dle náhoda, nákaza, náprava atd. míti *á*: náděje, jakž i v skutku mnozí už psali a píšou.

Nádra na každý způsob s *á*; jestiž to m. jádra s předsutým *n*, což se děje také, pravíme-li na př. od něho (od njeho m. od jeho), snídati (snjídati m. sjídati), není (m. nenje nenie); staré „utr“ (utr Vyšegradě) s předložkou *v* se vsutým *n* zní vnutr, nyní: vnitř.

Náhe daran sein, zu . . . slovesem pokračovacím: er war schon nahe daran, fertig zu werden mit seinem Handel Už dodělával se svým obchodem; anebo: už měl se svým obchodem také na mále.

Náher. Nähere Nachrichten místnější zprávy.

Náč. Nach seinem Wissen podle toho jak ví. Soudce ne podle toho jakož ví, ale jakož je dovedeno podle práva, má soud vydati.

Námítka n. **namítka**; první jest místo námětka, sr. nálevka, náběrka, náměrka, nápěnka; druhé (namítka) jest podle nabídka, zakázka, přihrádka.

Napodobiti, napodobovati dle připodobniti, připodobňovati krátce, neboť drží v sobě příliš citelné konkrétnost, kdežto nápodobně, nápodoba, nápodobivost co slova abstraktní (smyslům odtážená) dlouhou předložku vymáhají.

Napotom; chybně: nápotom.

Naši učitelé, naši sousedé, naši spisovatelé, naši rolníci (4. pád, koho: naše učitele, naše sousedy, naše spisovatele, naše rolníky). Naši matku, naši přítelku, naši touhu atd. ve 4. pádě žnsk. rodu také krátké *i*;

stojít tu naši m. našu, jako jí m. tu; kde tedy může-
me říci „tu“, má býti také našu, ju, a jest přehla-
seně zase krátce: naši, jí. Ostatní ženské pády těchto
slov jsou dlouhé: naši, jí m. našej, jej (jako „té“
m. tej).

Natur. Und ist der Mensch nicht schon seiner Natur nach
zum Bösen geneigt? Či není člověk sám ze sebe dosti
k zlému klopotný? Sama od sebe plodí země.

Natürlich ovšem.

Náuka lépe než nauka; sr. náhoda, nákaza, ná-
plava, náprava, násada.

Navštěvenka n. navštivenka, návštěvka. Sr. po-
hnutka, přezuvka.

Nazývati; široké *y* proto, že širokost poznáváme
ve tvaru zovu: A nazýveš jméno jeho Jan. — Jinak odů-
vodňuje se nazývati obdobou slov: dmů nadýmati, dráti
sedýrati, stláti ustýlati; ale touž obdobou jesti také:
bráti vybírati, štváti poštváti, stláti ustílati, posílati
a posýlati, pročež píšou také nazívati, kteréž potom ani
okem nerozeznává se od „nazívati se“ (ústoma), od-
vozeného od „zíti zeju“. Poněvadž pak širokost slova
toho patrna jest v kořeni ziv, lépe jest i proto za-
chovati ý.

Ne, nikoli: né.

Nebmen. Es nimmt das kein Ende není tomu konce.

Nejapný, nejapnost.

Ne-jistější a **nej-jistější**; rozdíl patrn sám sebou.

Není z „nenje“, „nenie“, a toto z „neje“, se vsutým
n: nenje, nenie atd.

Nerad zcela dobře krátce; mámeť věčinu příkladů,
že předložka se slovem složená pohlcuje délku jeho,
sama táhnouc na sebe přízvuk jeho první slabiky:
chvála pochvala, síla posíla, víra nevěra, smích pos-
měch, bůh zloboh, tedy také: rád nerad.

Neradno, radno od raditi, rada.

Nesen, vezen viz -děn, -zen...

Neti viz máti.

Netopýr pro snadnější vyslovení m. nektoptyr,
(z řeck.) = noční pták. Ne tedy „nedopýr“. se rozezná-

Neunavný a „neunavený“ mělo by a chválený,
vati jako neoblopný a neoblopný, chvalný

Nevinen, nevinna, nevinno; nevinni, nevinny, nevinna; nevinno-ost, ukázala se tvá vina a má nevina. Viz vinen.

Nicht nur. *Nerci-li* bohové, ale také i lidé toho nenávidí. Z věci těch se nám *nerci-li* nestýskalo, alebrž měli sme z nich rozkoš. Muž šlechetaý nic nešlechethého *nerku-li* činiti, ale ani mysliti nebude.

Nichts. Mir nichts dir nichts jen tak beze všeho; ani pět ani devět. Billigen kann ich nicht die Gedankenlosigkeit solcher, welche das Böhmische mir nichts dir nichts in die ihnen gewöhnliche und bequeme deutsche Form gießen Nechválím prázdnomyslnost těch, kteří jen tak beze všeho (tušení) nalévají češtinu do německé, jim obvyklé a pohodlné formy. M.

Nikdo a žádný. ‚Nikdo‘ co podstatné jméno (substantivně), ‚žádný‘ co jméno přídavné (adjektivně). Nikdo není bez hříchu. — Kdo tu byl? Nikdo. — Hrál-li jest s vámi *který* syn můj? A on pravil, že jest *žádný* nehrál. Svěd.

-ný a -ní co přípony přídavných jmen. Příponou -ní tvoří se přídavná od nesklonných částek řeči, totiž od předložek a příslovek, znamenajících prostoru a čas, a tudíž i od jmen statných, jež prostoru a čas znamenají: před-ní, zad-ní, střed-ní, spod-ní, vrch-ní, dol-ní, zvlášť-ní, dneš-ní, noč-ní, jitř-ní, ran-ní, večer-ní. Tak v staré češtině i v ruštině. Od (jiných) jmen podstatných tvoří se přídavná příponou -ný, jen že nyní zvykem ustálila se k naznačení vztažnosti také přípona -ní, přípona -ný pak slouží k naznačení obsahu: zimný pokoj a zimní pokoj, jarný čas a jarní čas, skalný vrch a skalní vrabec, obecná škola a obecní škola, správný muž a správní rok, mravný hoch a mravní příklad, hutný vzduch a hutní práce, přehledný obraz a přehlední obrazec. — I přídavná jména cizí přetvořovali staří příponou tvrdou: malade malátný, subtilis subtilný. — Kde tedy ve přídavných, odvedených od jmen statných, zvyk neučinil ještě rozdílu, zachovávejme příponu tvrdou, totiž -ný.

Nyní stč. nynie; první slabika s *y*, jakž ukazuje řecké *νυν(ι)*, latinské *nunc*, německé *nu*.

Nížina správně od comparativu odvozeno podle výšina, úžina; jiní píšou: nižina dle hlubina, dolina.

Níže a nižší, jako blíže a bližší od nízký a blízký. Přídavná jména dvouslabičná, mají-li první slabiku dlouhou, krátí ji v 2. stupni: úzký užší, krátký kratší, blízký bližší, nízký nižší. Dvouslabičné jich příslovky zůstávají však s dlouhou: úže, blíže, níže.

Noch v záporu: aniž. Smrt nemá zření k darům aniž slyší čí prosby.

Noth. Mit Noth sotva, jedva, ledva, stěží.

Nothwendig, nothwendiger Weise nutně, ovšem, naprosto, nemůže býti aby ne, není možno aby ne... So wird nothwendig Alles tief im Gedächtnisse haften bleiben Tak ovšem hluboce všecko v paměti uváže; tak nebude možná aby všecko v paměti neuvázlo. Aus der Schwelgerei geht nothwendig (nothwendiger Weise) die Habsucht hervor Z prostopášnosti nemůže býti aby nezrodilo se lakomství.

Nuance rozdíl. Každý jazyk nemá slova, které by to neb ono slovo z jiného jazyka ve všech rozdílech jeho smyslu zastupovati mohlo.

Nuže složeno z „nu“ a „že“.

Nýbrž, nébrž vlastně: nebrž, ne brž, ne, brž, t. j. ne, spíše = ne, ale spíše. ‚brž‘ je druhý stupeň příslovky brzo.

●

Obět-ivý od měkkého obět jako plosk-ivý od plíseň; měkká koncovka jmen ožívá i před širokou příponou (-vý, -vný) co i; u jmen pak tvrdě zakončených jest: laska-vý, dubo-vý, milo-vný.

Obezřelý, obezřele, obezřelost; chybně tu místo l: obezřetný atd.

Obgleich. Obgleich die Behauptung vielen seltsam erscheinen dürfte Jakkoli to snad mnohému podivno zdáti se bude. M.

Obilí, st. obilé. Sr. stč. obil = hojnost.

Objed z ob a jed- jísti. Obyčejně: oběd, jako medvěd, kde v je vsuto za příčinou výslovnosti, místo: med-jed n. medojed.

Obličej z ‚ob‘ a ‚lice‘. Dlouhá slabika v ‚lice‘ krátí se, protože předpona přízvukem ji pohlcuje; sr. rád nerad, šíje zášijek, týl potylek, váha povaha, víra ne-

věra, líce poliček. — Místo „do obličejce říci“ prav a piš „do očí“, „do tváře“.

Obojí, obojího, obojímu atd. dle „dnešní“, jako dvojí, trojí. „Oboje“ neurčitého tvaru od „obůj“, (oboja), „oboje“.

Obuv (ta), žnsk. rodu dle „kost“: do obuvi, k obuvi, v obuvi. Zkažené rodu mžsk. a dle „sud“.

Obzvláště zbytečně m. pouhého „zvláště“.

Ocun lépe ocun.

Oči, 2. očí, 3. očím, 4., 5. oči, 6. očích, 7. očima.

Oddavky.

Odolati r. одолать, sr. udolati. Nelze tedy mysliti na „volati“ ani na *dd*.

Odpovídati viz Entsprechten.

Šffenbar zřejmě, zjevně, patrně, na jevě, na bíle dni.

Shne dař, obue ju. 1. Utíkali, *a on* jich nikdo nehonil, *ani* jich nikdo nehonil. Moudrým se dělá, *a* není. Byl v pokoji, *ačkoliv* sem ho neviděl. Všecky vody jdou do moře, *avšak* se moře nepřeplyuje. — 2. *a* ne, aby ne, *an*, leč, *aniž*: Když sme mu věřili, že by pokoj byl, toť hned s bezčíslným počtem, *a* my se *nenadáli*, proti nám ukázali se na poli. Padnou, *an* jich nikdo honiti nebude. Může-liž slepý slepého vésti, *aby* oba do jámy neupadli? Čehož sem pominouti nemohl, *abych* o tom krátce dotknouti *neměl*. Může-liž kdo choditi po uhli, *aby* si neopálil nohy? — Nejedí, *leč* by ruce umyli. Nikdy k stolu nesedej, *leč* se prvé pomodlíš. — Ohněm si mě zpruboval, *aniž* si co shledal. — 3. nejčastěji přechodníkem: Kdo nejsa kohout kokrhá, pokoj mrlhá. Kdo roste neboje se, sstará (se) nestydě se. Černý bengalský tigr, ani hladu nemaje, vraždí s chladnou krví. Ve dne v noci sme pluli nikdy se nezastavujícíe. — 4. Způsobem oznámovacím, když ve větě pobočné je přechodník: Přes celou noc pracovavše nic sme nepopadli. Tomu i dáblové také věří, ale věříce nemilují ho. — 5. „Bez“ se jménem podstatným: Dnové naši jsou jako stín běžící o zemi *bez* všelikého zastavení.

Ohnistroj dle koniklec. U statných jmen měkkou soubláskou zakončených ožívá *o* (ohněň = оогнь) co *i*, dřevně co *o*, přehlaseně *e*: dějopis, Vyšehrad, dějepis, Vyšehrad. Sr. obětivý.

Ochablý, ochable, ochablost.

Okus Geschmack, Geschmackšim. Okus rozeznává chuti. Byl.

Oním; „onen“ skloňuje se podle „ten“; dle „tím“ tedy také: oním.

Opačný, opak.

*Opakování kořene obsaženého ve jméně statném a naopak, anebo kladení jména moci podobné, slouží často k ozdobě slohu a nahraňuje někdy také nedostatek přiměřeného slovesa jiného: Spravedlivý soud suďte. Br. V království českém lidé ne zavřeným, než světlým a otevřeným soudem se soudí. všehrd. Palác výborným dílem udělali. Háj. Krvavým potem se potil. Bydž. Jednotejně příhody všechněm se přiházejí. Já se ti zapíši takovým zápisem. Háj. Slova jeho vonnějším duchem dýchala. Kom. Jakým soudem souditi budete, takovými budete souzeni. Br. Usnul snem smrti. Br. Mládenci vaši vidění vídati budou. Br. Tu na každý den prosebné a posvátné oběti obětoval. Háj. Platiti plat. Háj. Poslati posly. Háj. — Rád prázdnu řeč mluvil. Pass. A pán touž řeč k němu mluvil. Svěd. A tam chudým v sirobě blaď a žízeň mřítí připouštíš. Pass. Majorana kvetne zelenými šupinkovými poupaty. Byl. Řeřicha potoční kvetne velmi drobným bílým kvítkem. Byl. Mučednickou smrtí zemřeli. Št. — *Přečasto k naznačení vyššího stupně činnosti, kde Němci příslovkami stupeň ten naznačujou, jako částčně v příkladech už uvedených, ještě více pak tuto: Vyznals dobré vyznání před mnohými svědky (du hast ein sehr gutes Zeugniß abgelegt . . .). Br. Všickni jeho (ho) plakali pláčem velmi velikým. Br. Modlitbou dlouhou se modlil. Br. Matka často pravým snem nemůže pro děti usnouti. Št. Srdečnou milostí milují boha. Št. Velikým hříchem zlířšil proti bohu. Št. Smrtelnou ranou raněn jest. Zygn. Ji panna velikou prosbou prosila. Svěd. Porazili je porážkou velikou. Br. Velikou radostí se radovali. Br. Ctíli jej ctí velikou. Br. Srdečným pláčem plakal zkázy toho města. Běžel během, honoucí během, během běhoucí. — Sr. Утѣр.**

Opět m. opěty, ale rusky je опять.

-os = -us viz toto, -os rodu středního dle „slovo“:

1. epos, 2. eposa, 3. eposu, 4., 5. epos, 6. v epose, 7. epo-

sem; mn. č.: 1., 4., 5. eposa, 2. epos, 3. eposům, 6. eposech, 7. eposy.

Osopti i osupiti; *o* a *u* střídá; sr. chorý churavý, trummi chromý.

Osom praví se m. spisovného ‚osm‘, tak jako ‚sedm‘ m. ‚sedm‘. Skupeniny souhlásek těžko vyslovitelné, jako sm a dn, rozvádějí se pro lepší výslovnost ožíváním byvších mezi níma pahlásek **ŕ** a **ŕ**.

Osyka. Tvořící přípona *-yka* je široká: bab-yka, vlad-yka.

Otěim lépe s *i*, jako ženská jména Chrudim, Kouřim, Vlašim.

Ouzký, úzký, 2. stupeň: užší. Onzce, úzce, 2. stupeň: úže, úžeji.

Ozim rodu žnsk.: ta ozim, 2., 3., 5., 6. ozimi, 7. ozimí (dle kost).

Oznamíž důrazný rozkazovací způsob; obyčejný: oznam, ale když se připíná *-ž*, *-že* pro důraz, vystupuje na jevo také známka rozkazovacího způsobu *i*: oznam-i-ž. Oznamíš 2. os. přít. č. oznamovacího způsobu: tu wirst bekannt machen.

P.

Pád. Vzal pád až k smrti tam durdy Fall ums Leben. Jngm. Jsa spitý převalil se, a tím pádem páteř sobě porachotil. Od pádu se zachovati. Přišel na takový pád so weit ist er gefallen. Pádem = cvalem, ouprkem, klopotem, tryskem spornstreich, über Hals und Kopf. Pádem na koni jeti. Pád vzítí, k pádu přijítí = neštěstí mítí. Pád na zdraví předejítí. Kdyby na nás pád přišel, spěšnou pomocí opatření býti doufáme. Pád dobytčí tolikový jest, kolikový pokolení: jiný jest hovězí, ovčí, sviňský, psí atd. Pád Adamův. Viz Fall, Fallē.

Pak co částice příklonná rovná se asi řeckému *δε*. V němčině vždycky nebývá anebo je ji těžko přeložiti: Die eine Abtheilung enthält Phrasen und Redensarten, die andere Beispiele aus alten und neuern Schriftstellern První částka obsahuje fráse a způsoby mluvení, druhá *pak* příklady ze starých i novějších spisovatelův. Es gibt übrigens auch Redensarten Jsou *pak* i některé způsoby mluvení. Tieser

Wertchen kann als der zweite Theil des Buches betrachtet werden, welches ... Můžeť *pak* spisek tento považován býti jako druhý díl knihy, která ... M.

Pakli wenn aber; stojí dobře teprva v druhé podmínovací větě: Dostane-li se ti pochvaly, těš se tomu; *pakli* ne, nermuť se.

Pán z kořene pa = chrániti. Krátí *a* v titulaturách, a *sice* ve vokativu: pane, co přívlastek: pan mistr, pan učitel, a v dativu, když jde dvakrát za sebou: pánu panu Janu Žižkovi.

Páně zbytek starého přídavného přívlastňovacího: páň, páňa, páně (pánův, pánova, páново). Slovo páně, dům páně Trčkův m. dům pana Trčky. Jméno majetníka musí tu vždycky míti tvar přívlastňovací: -ův, -ova, -ovo a skloňuje se jako kdyby „páně“ se vynechalo: do doma (páně) Trčkova, v domě (páně) Trčkově, domem (páně) Trčkovým; — domy (páně) Trčkovy, domů (páně) Trčkových, domům (páně) Trčkovým, domech (páně) Trčkových, s domy (páně) Trčkovými. Tak i v rodě žnsk. a stř.: 1. zahrada (páně) Procházkova, 2. zahrady (páně) Procházkovy, 3. a 6. zahradě (páně) Procházkově, 4. zahradu (páně) Procházkovu, 5. zahradu (páně) Procházkova, 7. zahradou (páně) Procházkovou; — mn. č.: 1., 4., 5. zahrady (páně) Procházkovy, 2. zahrad (páně) Procházkových, 3. zahradám (páně) Procházkovým, 6. v zahradách (páně) Procházkových, 7. zahradami (páně) Procházkovými. — 1., 4., 5. Slovo (páně) starostovo, 2. slova (páně) starostova, 3. slovu (páně) starostovu, 6. v slově (páně) starostově, 7. slovem (páně) starostovým; — mn. č.: 1., 4., 5. slova (páně) starostova, 2. slov (páně) starostových, 3. slovům (páně) starostovým, 6. slovech (páně) starostových, 7. slovy (páně) starostovými.

Panenský od ‚panna‘ v. vinen.

Parní krátí dlouhou kmenovou samohlásku dle obdoby: skála skalní, tráva travní, sláva slavný, louka luční, strouha stružní. Parní kotel. Parní lázně.

Pečlivý od péče; krátí dlouhou kmenovou samohlásku dle obdoby: bílý bělavý, úcta uctivý, mák makový, láska laskavý.

Peníz (stsl. пенязь, gangbare Münze i Geld) má *z* měkké a skloňuje se tedy jako *meč'*, a sice ve významu Geldstück, Münze úplně: 1., 4. peníz, 5. penízi! 2. peníze, 3., 6. penízi, 7. penízem; ve mn. č.: 1., 4., 5. peníze, 2. penízův, 3. penízům, 6. penízích, 7. penízi. Množné číslo, má-li slovo „peníze“ význam Geld, mění *i* do *z* v 2., 3., 6. a 7. pádu: peněz, penězům, penězích, penězi.

Perla, „slza“, „berla“ a pod. jsou plné starší tvary místo novějších přehlasených: perle, slze, berle. Starší tvary *ty*, skloňované dle „žena“, pomohou často ke srozumitelnosti. Jako básník užívej i stylist a brzo té brzo oné výhody, jak slohu jeho prospěšno.

Pěši utvořeno z „pěch“ (v „pěch-ota“) pouhou příponou *-í*. — Vedle tvrdé přípony *ъ*, *a*, *o* je totiž také měkká *ь*, *я*, *e*. Obojími tvoří se přídavná jména neurčitá. Určitými stávají se, připojíme-li k nim staré ukazovací zájmeno *i* (*j*), *ja*, *je*; z „malъ“, mala, malo“ jest tedy malъj, malaja, maloje čili malej, malaja, maloje, vysutím pak hlásky *j* a stažením zbylých samohlásek v žnsk. a stř. rodě: malý, malá, malé. Od „pěchъ“ pěcha pěcho“ bylo by pěchý pěchá pěché; utvořilo se však měkkou pěchu, určitě „pěchuj“, t. j. pěšej, staženě „pěší“.

Pšegen co pomocné sloveso: *ich* pšege *zu* gehen atd. odpovídá našemu tvaru opětovacímú: O tom čase nosívá služka vodu. Když chodíval k nám, vodíval muže slepého. Tak činíval po všecy časy. Dle šatů vítají, dle rozumu provázejí.

Píci něco jiného než pijící, tak jako šící a šijící, krycí a kryjící, krajecí a krájející, sedací a sedající, bicí a bijící, utěrací a utírající atd. Píci = co jest k tomu, aby se z toho pilo; pijící = kdo pije. Hodiny bicí = zřízené tak, že bijou. Sedací = zřízené tak, že se na něm n. v něm seděti může a p.

Pykati. Dosud se má za to, že *y* ve slově tom pochodí z *o* v původním slově „po-káti“ (po-kajati). Proti tomu však máme s ouzkým *i* slovo pi-tvořiti, ačkoli v jeho původním „po-tvořiti“ je táž obdoba. Námítka, že ve slově „pykati“ *y* je přirozený přechod původního *o* (široké hlásky v širokou), ve slově „pitvořiti“ pak pouhá záměna hlásek, byla by platna, kdyby tu šlo o kořeny, a nikoli o pouhé předložky. Dokud tedy věc není zji-

štěna jinak, domýšlím se, že dlužno jest považovati slovo pykati jako záměnu podloženého ‚bych-ati‘ od bych. Význam toho slova sám i pořekadlo „pozdě bycha honit“ by tomu svědčilo.

Pisemný od písmo. Ve slýchaném ‚písebný‘ je-liž to pouhá zvukoslovná obměna pro lepší vyslovení, anebo obdoba dle ‚platebný‘?

Pysk = ret, s *y*. Sr. něm. *Paßchen* hubička.

Pisk od pískati; zvuk mladých ptáků. Odtud přísloví: Mnoho pisku, málo zisku *viel Geschrei und wenig Wisse*.

Pitva přijato nyní opět s *i*. Nesouvisí prý se ‚zpytovat‘, nýbrž jest od ‚pěstvat‘, neb se rukama, t. j. pěští droby vybírají. *Jngm.*

Platz machen ustoupiti.

Plémě, zavřeno původně hláskou *n*, má přesné skloňování toto: 1., 4., 5. plémě, 2. plemene, 3., 6. plemeni, 7. plemenem; mn. č.: 1., 4., 5. plemena, 2. plemen, 3. plemenům, 6. plemenech, 7. plemeny. Tak i ostatních 5—6 dosud užívaných slov, původně též tak souhláskou *n* zavřených: bříně, písmě, rámě, týmě, slémě. Všecka však tato slova přestoupila také s ožilou již v nominativě kmenovou koncovkou pod vzor slovo: plemeno, břemeno, písmeno, rameno, temeno. Sr. „jméno“.

Plení krátce dle obdoby: louka luční, strouha stružní, zába žabí, kráva kraví, sláma slamný, pára parní, šije tvrdo-šijný, líce sličný, vůle volný, stůl stolní.

Plyn z kořene plu- v plu-ju pl(o)uti.

Plytev krajinomluv m. spisovného ploutev. Naproti tomu utvořeno však spisovné ‚plýtvati‘ m. ploutvati.

Pobudka. Viz pohnutka.

Počítati. Pahláska *u* stupňuje se totiž v *i* (dlouhé): ja-mu jí-mám, ču-nu čí-nám, pnu (na)pínám, klnu (za)klínám, tedy také: čtu čítám, počtu počítám.

Pod, příd ve spisech doby klasické docela dobře bez *j* podle výslovnosti, která nedopouští ve významu foum plný imperativ „pojdi“ a nezná skupeniny jd na konci slov.

Podívati se. Ve mluvě přízvuk první slabiky (po‘-) pohlcuje délku samohlásky kmenové (-dí) a slovo zní krátce: podívat se. V písmě ale zůstává dosud: dívati se — po-dívati se.

Podtají, potají, potajmo, potajmu. ‚Pod-tají‘ vyložíme si co složeninu z předložky ‚pod‘ a 7. pádu ženského statného jména ‚tají‘. — ‚Po-tají‘ už je složenina předložky s příslovkou (sr. kradí, po-kradí). — ‚Po-tajmo‘ jest složeno ze 4. pádu neurčitého přídavného jména a předložky ‚po‘. (Sr. po-kradmo; pokradný obchod = podloudný obchod.) — ‚Po-tajmu‘ je taková též složenina 3. (ne 6.) pádu. (Sr. po-kradmu, po česku.)

Podunajský = po Dunaji, podle Dunaje, podél Dunaje. ‚Poddunajský‘ = pod Dunajem.

Pohledávka (ta) užívánější nežli ‚pohledávek‘ (ten).

Pohnutka s krátkým *u*. Srovnej: přezuvky, pohnutka, posluchač. Zdá se, že první slabika (po-, pře-), vzavši na sebe přízvuk (udeření hlasem), pohltila též délku následné kmenové samohlásky. Tomu svědčí též: ‚navštěvenka‘, jež s koncovkou -enka dobře obstojí také s dlouhou: ‚navštěvenka‘, ale nikoli s kratší koncovkou -ka, se kterou složenina bude méněslabičná: ‚návštěvka‘, za to však přízvučná slabika na- se zdloužila a v této dvojí síle (přízvukem a délkou) zeslabilila dlouhou kmenovou: ná-vštěv-ka. Viz též: obličej, poliček.

Pokud, pokavad, posud, posavad, potud tvrdě rovněž jako: na-d, po-d, za-d, pře-d.

Poklesek. Klesnouti — klesati, tepnouti — tepati, kleknouti — klekati atd. krátce, a není příčiny, aby ve statném jméně se dlužily.

Políbení (ze st. po-ljúbiti); políbek. V. Pohnutka a poliček.

Poliček. Slova dvouslabičná i jednoslabičná pozbývají délky s předponami ve složení, kde ji pohlcuje přízvuk předpony: chvála po-chvala, síla posíla, víra nevěra, rád nerad, jméno zájmeno, líce obličej, tedy také: líce poliček.

Pomáhati lépe než pomahati. *o*, stupňuje se raději v *á* než v *a*: lomiti lámati, krojiti krájeti, točiti stáčetí; bůsti bodu — bádati; moci — pomoci pomáhati.

Pomíjející, ne: pomíjící. Časoslovo základní je totiž ‚mi-noutí‘ a to přestupuje do třídy časoslov na -ati pravidelně zdložením kmenové samohlásky: mí-ati, pro odstranění průzvu: mí-j-ati, přehlaseně: mí-j-eti. Nepřehlasené ‚míjati‘ ukazuje k nepřehlasené 3. osobě

mn. č. : mĳají, přehlaseň : mĳejí. Podobně jako s 3. os. mn. č. má se to s přechodníkem přít. času : ustanovujemeť jej uejsnáze od této osoby, a má-li už ona příponu -ej-, zachová ji též přechodník : pomí(j)ejí — pomí(j)-eje pomíjējíc pomíjējice, určité : pomíjējící. — O „ej“ v 3. os. mn. č. přít. času a v přechodníku pomůže rozhodnouti též rozk. způsob : pomíjēj, pomíjějme, pomíjējte; tedy také : pomíjējí, pomíjėje, pomíjējící.

Pondělí to a ten, staženo z ,po‘ a ,neděle‘.

Poněvadž, krátké *a* a *dž*.

Ponrava, zkaženě ,kundrát‘. Slovo je složeno z ,po‘ a ,nr‘ = nořiti.

Pořící. Dle chvála pochvala, síla úsilí, jméno zájmeno a p. mělo by býti : Pořečí n. Přeřečí. Ježto však tvaru toho neuzíváno a krátiti : Pořící bylo by nepravidelné, zůstává „Pořící“. (Sr. Řídký řídkší.)

Posílati a *posýlati*. Lépe s *y*, neboť za ,s‘ v (po)-sl(ati) nejstarší památky stb. mají *π*, tedy tvrdost. Tak i v rušt. a polšt.

Po-sluchač krátce dle obdoby : souditi sudič, troubiti trubač, pokrývati pokryvač. V. Ředitel.

Potřebí příslovce místo pouhého ,třeba‘. Srovnej : Zejtra, (na)zejtří, pozejtří.

Povinen, povniovati; viz vinen.

Povlovný chybně a nesprávně m. povolný.

Poznaň má měkkou koncovku jako všecka ženská jména místní souhláskou zavřená.

Pracovati o něco, o něčem : Dejž bůh, o čemž pracuješ, ať se šťastně vede. vsl. O dědinách a rolích sami vlastnímá rukama dělají. vsl.

Prah, práh dlouze n. krátce, ale v pádech nepřímých č. jdn. a v celém čísle mn. vždycky krátce : prahu, prahům, prazích.

Prapor. Odvozeno zdvojením kořene pr n. por, tak jako hla-hol zdvojením kořene hl n. hol, cho-chol zdvojením kořene chl n. chol, mramor též tak z kořene mr čili mor. Jako tedy tato tři poslední neprodužují první slabiku, má ji podržeti krátkou též slovo prapor. Toliko tři slovesa a jedno statné jméno, takovým též zdvojením utvořená, dlouží : chlá-choliti, plá-pol a plá-polati, vrávorati.

Preisgeben. Solange das Böhmische der Verachtung preisgegeben war Dokud jazyk český v opovrženosti trval. M.

Přece, mylně: předce. Slovo to složeno z předložky „před“ a ukazovacího zájmena „se“ = to: před-se. ds pak změřduje se v c: dvadeset čili dvadset = dvacet, třideset č. třidset = třicet. Tedy také před se = přece.

Překládati a přesazovati. Překládáme z jednoho jazyka do druhého, na druhý, a přesazujeme s jednoho místa na druhé. Překládám knihu, přesazuju stromy.

Přetrvati = přebyti, přebudu. Celý den bez jídla přetrval. Cyr. Své nepřátely zdravím přetrval. Jngm. Po budem, nebudem, světa nepřebudem.

Převzděti složeno z předložek pře-, vz- asl ovesa diti, dím = pravím; převzděti je tedy tolik co „přejmenovati“. V' v předložce vz- přečasto se sesouvá a píše se tedy také: přezděti; vždycky vynecháno jest v odvedeném podstatném pře-zdívka. Hájek: Hradu i městu Budeč převzděli.

Přezuvky v. navštěvenka, polmutka.

Při-, při-. Ve složení se slovesy infinitivu jedno- a dvouslabičného vždycky krátce: při-beru, při-dám, tedy také: při-jdu, při-jdeš, při-jde, při-jdeme, při-jdete, při-jdou; při-jmu, při-jmeš, při-jme, při-jweme, při-jmete, při-jmou. V neslovesných jménech podstatných a přídavných se dluží: Pří-bor, při-davek, při-chod, při-ští, při-jem. Ve jménech od některého časoslovného tvaru odvedených, tedy ve jménech časoslovných, zachovává se však časoslovná krátkost: při-braný, při-brání; při-daný, při-dání; při-šlý, (to) při-jití; při-jatý, při-jmutý; (to) při-jmutí. — Prober tytéž příklady: heru, dám atd. s předložkou na, po, u, vy a shledáš věc ještě slyšitelněji. V. Přísahati, přiseděti.

Při-jmení z „při“ a „jméno“. „Při-“ se dluží, jsouc ve spojení se skutečným, neslovesným jménem; é (ve „jméno“) se krátí příčinou následujícího í (sr.: pol-trubí od „trouba“). Vidati též a vždycky slyšeti jest „prijmení“, což tuším není lze vztahovati ke staršímu tvaru „imé“ gen. imene, ale přičítati toliko na vrub suadnější výslovnosti.

Při-jměti, při-jměju, při-jměješ, při-jměje, při-jmějeme, --jete, --jou. Ve slově tomto zachováno slo-

veso **míti** (jměti) ještě s náslovným ‚j‘ a s nestaženým časováním: -jměju, -jměješ . . ., kdežto nesložené ‚míti‘ pozbylo náslovného ‚j‘ a časuje staženě: mám atd. V ruštině i nesložené имѣть (imět) časuje se jako naše ‚jměti‘ ve ‚přijměti‘, ‚pojměti‘. Od někdejšího (iměti) jmíti je dosavad: jmění, a důsledně tedy měli bysme psáti i nyní buď jmíti, jmám atd., anebo ‚mění‘ bez j. Totéž sud o ‚při-měti‘, ‚po-měti‘.

Přiložiti. Mnoho víry přikládáte k pověsti lživé.

Hr. z J.

Přirovnati. Ke komu mě připodobníte a přirovnáte. Br. Komu ste mne připodobnili. Br.

Přisahati, přísahati, přísahati, přísáhnouti. Přísaha. Dle příslušetí, přiseděti (v. toto), záviseti, souviseti a p. bude nejprůměřeněji psáti ‚přisahati‘.

Při sám bůh buď m. při mém boze, n. jest ‚při‘ rozkazovací způsob od ‚příti‘, ‚pru‘ a znamená tolik co ‚sud‘, an. to má zníti ‚přisahám bohu‘.

Přiseděti co smyslům odtažený (abstraktní) pojem dlouží předložku. Předložky ve spojení se slovesy dlouží se vůbec už i když sloveso takto složené jiného nabývá ponětí a nepřestupuje pod vzor mil-ov-ati. Sr. ná-ležeti, zá-ležeti, ná-viděti, zá-viděti, při-držeti se (při-držovati se), záviseti, souviseti.

Příslušetí v. přiseděti, přísahati.

Přivrženec dle Jngm. krátce, neboť zůstává krátce také: na-vrženec, zavrženec, povrženec. Vrhnutí: přivrhnouti, při-vržen, při-vržen-ec. Viz: při-, při-; přísahati, přiseděti.

Přítel má měkké l a nemělo by skloňovati se jinak než takto:

Jdn. č.:	1. přítel	Mn. č.:	1. přátelé
	2. přitele		2. přátel
	3. příteli		3. přátelům
	4. přítel		4. přátelé
	5. příteli		5. přátelé
	6. příteli		6. přátelích
	7. přítel		7. přáteli

Pozor: přátelé jsou, a: přátele znám.

Prosinec složeno z ‚pro‘ a ‚sinec‘ od sinět, jež v ruštině značí ‚tmavě modrati‘, ale v nářečí korutan-

sko-slovenském ‚svítati‘. Prosinec (druhdy leden) jest tedy měsíc, ve kterém začínají jasnější a delší dni.

Prověsti aušřičten: Málo proti nám provedou.

Prvé je střední rod určitého příd. jména: prvý, prvá, prvé. Neurčitý střední rod ‚prvo‘ drží se ve složeninách, jako: prvobytný, prvohory, prvopis, prvorozenec atd. Sr. Teprv, teprva.

Prý. Er schiebt die Schuld auf die Sprache: ihr seht ein Wort, um das oder jenes deutsche in allen Nuancen seiner Bedeutung wiederzugeben Klade vinu na jazyk, že **prý** nemá slova, které by to neb ono německé ve všech *rozdílech* jeho smyslu *zastupovati* mohlo. — ‚Prý‘ zastupuje slova cizích jazyků, pokud se jimi odvolávaš k úsudku, mínění, propovědění druhých: man sagt, es soll, angeblid, man schiebt ...

Půjčiti se zdĺouženou předložkou; vzniklo tím, že se ‚ž‘ před ‚č‘ proměnilo v ‚j‘: po-žčiti po-jčiti pŕ-jčiti. Po-žčiti pak jest m. požitčiti a toto m. požitčiti, t. j. dáti *požitek*. Sr. stačiti m. statčiti (od ‚statek‘), svačiti m. svatčiti (od ‚svátek‘).

Pájdů zdĺouženo proti krátkému po-jdů. Pájdů idŕ werde gehen; pojďů idŕ werde zu Grunde gehen.

R.

Račiž v. hlasíž.

Radní; radnice, radno. Dvěslabičnost toho slova a dvě souhlásky hned za samou samohláskou (a) svádějí k dlouhému vyslovování. Piš ale tak jak tady uvedeno, poněvadž jinak není proč slova ta dĺoužiti.

Radší 2. stupeň přídavného ‚rad‘, raději 2. stupeň příslovce ‚rad‘. Jsem rád, jsem radší; pracuju rád, pracuju raději. Sr.: Jsem sláb, jsem slabší; pracuju slabě, pracuju slaběji.

Ráčhen, einen an einem pomstiti někoho na kom; siđ pomstiti se čeho; siđ an einem wegen einer Sache pomstiti se na kom n. nad kým za co, pomstiti se komu čeho.

Ředitel odvozeno od řiditi. Kmenová dĺoubá časoslov na -íti, -eti, -iti, -ati krátí se v odvozených podstatných: bí-ti, bi-č, sázeti sazeč, pokrývati pokrývač.

ctíti ctitel a tedy také řídití ředitel. *i* krátí se tu v *ě* (*e*) proto, že z něho vzniklo. Krátiti tedy ‚řiditel‘ nebylo by dobře, poněvadž *i* v řídití nevzniklo z *i*, a kdo by nechtěl užívati nebo nemohl užiti tvaru ‚ředitel‘, zůstaň při neskráceném, ale původu svému bližším ‚řiditel‘. Sr. řidší.

Regnen. Es regnet Steine, Blut, Sterne. A dštil na ně manou ku pokrmu. Br. V Lipště krví přšelo. V1st. Léta toho ráno spatříny byly hvězdy u velikém počtu s nebe padati, jakoby po všem světě hvězdami přšelo. V1st.

Rehtati s *h*; důvod: řehotati, ržáti.

Reihe. In erster Reihe po přednosti.

Richtung (Art und Weise) viz Fall, Rücksicht.

Rohožka; rohože, rohož (gen. rohoži i rohože).

Role sesutě m. o-role čili orale a toto m. orolja č. oralja, tedy rodu *ženského* a podle země. Vzpomeň si na: chví-l-ja chvíl-je chvíle od chvěju, nedě-l-ja neděl-je neděle od ne-dě-ju. Vyskytuje se též ‚rolí‘, ovšem též v rodě ženském.

Rozčítati. Čiti či-ju či-ješ či-je, či-jeme či-jete či-jou; čil čila čilo — vše přehlaseno místo čuti, čuju, čul (pozoruj krátkost). Od ‚čil‘ jest ‚čily‘ a roz-čil-iti. Tak i: žíti žiju žil vyžily.

Rozejítí. Víno svou horkostí člověka rozejde. Br.

Rozinka, rozínka není-li m. hrozinka, hrozénka od ‚hrozen‘, jest aspoň šťastně sloučeno s tím, od čeho pochází. Rozšířené totiž po celém, i nejsevernějším Německu, Rojnen, angl. raisins, franc. raisins (secs), hol. rozijnen sotva by pocházelo z českého ‚(h)rozinka‘. Stejně zaměněna podobnost slov

Rozřešiti a rozhřešiti. Rozřešiti jest ve smysle ‚uhodnouti‘, ‚rozluštití‘, a v témž smysle i ‚zbavití hříchtí, vybavití z hříchtův‘, ve kterémžto posledním významu slovo ‚hřícht‘ vzbudilo šťastnou přeměnu slova ‚rozřešiti‘ ve slovo ‚rozhřešiti‘, zavedené v katechismy. Taková záměna podobných slov dle pozdějšího pojmu je také na př. v něm. Sinitflut m. Sintflut t. j. große Flut.

Rozstoupiti. Na dvě straně kolo rozstúpili. Rkk.

Roz-zlobiti, rozzlobiti.

Rukojmě rodu mžsk. i žnsk. Skloňuje se nejvhodněji podle země. 7. p. jdn. č. mžsk. může však též

býti: rukojmím. Převáděti slovo to pod vzor „muž“ jest nepravidelné.

Müchſicht, in Anſehuna, bezüglic, wegen, waſ anbelangt. Tak mocného souditi budeš jako malého, aniž u tebe bude osob *přijímání*. Brikel ze Zlicka Práva městská. Neměli nedostatku *strany* vody. Br. Bude bítí hříšníka i strany těla i strany duše. visl. Hledali příčiny, aby něco našli proti Danielovi s strany království. Br. — 1. *čistým instrum.*: Visla svou spanilostí a prudkostí všechny řeky převyšuje. Jezdeckvem dosti silni jsou. — 2. předložkami: *k, od, na, o, ve, za*: (Měkkost jest lahodná k dotčení. To jest snadné k upuštění.) Jsem knohám dobrý a k hlavě zdravý. A což bylo lepšího od kněh a jiného nádobí, to prodáno bylo. Jest mdlý od přirození. Byl čerstvý na nohy jako srna v poli. On jim o tobě přikázal. Pověz pravdu, kterak jest o těch šatech samo v sobě. Vyslyšel žádost tvou i v této věci. Zveleben jest Šalomoun nade všechny krále zemské v bohatství a v moudrosti. Bojí se za jejich život. Na přátele jsme chudi. Od jezdecktva (na jezdecktvo) mocni jsme. — 3. *Vzhledaje, patře, zření maje nač, hledě, prohlédaje k čemu*. K čemuž prohlédaje volil otec (raději) do Prahy se přestěhovati. Nemaje (žádného) zření na osobu člověka, nepatře na osobu, bez ohledu na osobu. — 4. *jest-li souditi po čem*: Byla mu čeled, jestli souditi po užitku, výborná; pakli po zevnější podobě, sotva prostřední. — 5. *jakož, že, kdež*: Jakož píšeš, že se hodláš odebrati ke mně, vyznámt se upřímně že si žádám, abys tam ještě zůstal. — 6. *V příčině, stran*: V příčině vlasti bojím se velmi. — 3d) habe daſ bezichungſweise geſagt pravil sem to maje na zřeteli onyno věci. — Smrt nemá zření k darům, aniž slyší čí prosby. Zkmā.

Ruměnc m. rudměnec od rudý (červený). Rudměnec nepsáno proto, že skupenina *dm* ve slovostředí byla neoblíbená, stěžujíc výslovnost.

S.

S, se. Předložka *s, se* znamená vždycky buď: 1. spolubytí, společnost: byl s otcem ve městě, dcera chodí s matkou, jídám s bratrem; — anebo 2. směr

s hřůry dolu: spadl s koně, shodil knihu se stolu, pták sletěl se skály, padávají železné kameny s oblak. —
 3. pohybování na povrchu, po ploše a odtud pryč: přendej to s první strany na druhou, uchýlil se s pravé cesty. — — Naproti tomu předložka *s* značí buď:
 1. směr z nitra ven: vyšel z domu, z komory, z továrny, z Prahy; anebo 2. látku, ze které co děláme: prsten ze zlata, zeď z kamene, z cihel, salát z trávy. — — Píšeme tedy: shora, zdola; ze stolu vyndati a se stolu sejmouti; pramen prýští ze skály (vycházejc z ní), teče se skály (přišed na skálu teče po ní dolů); z oblak (z vnitř), s oblak (jsa na oblakách s nich dolu). —
 Ve složení s časoslovy novější pravopis rozchází se od staršího, protože my nyní často jinak si myslíme původ mnohého časoslova, jinak je tvoříme, a staří také s jiného hledišť skládali. Tak nyní na př. spracovati, stloukati píšou raději s předložkou s příkladem prý latinského ‚cum‘ v con-ficere, con-cuti, staří však měli z-pracovati, z-tloukati. My bychom nyní raději psali ‚sdělití‘ (com-municare), a staří měli ‚z-dělití‘ m. vz-dělití (= vzájemně dělití). Že pak předložka vz- psává se otřeně -z-, jest při slovesech, dle zvuku s některou těchto tří předložek složených, rozeznávati ‚s‘ od ‚z‘ i ‚vz‘ zároveň. Vz- značí tolik co ‚na‘, ‚proti‘ a směr zdola nahoru čili vz-hřůru: plavati vz vodu, udeřili vz Tatary, slunce vze-šlo; vzepřítí, vzpíratí, vzmocí, vzmohu.

Opak předložky

s jest roz-, od, vz-: svěsti, rozvésti, odvésti, zvésti;

předložka vz- = na, proti a znamená tudy také směr zdola nahoru;

předložka *s* = vy-, a opak její jest *ve*: zvésti = vyvésti, opak: vevésti. — Dílem odtud, dílem dle rozdílu mezi zvukem a odvedením dlužno vykládati: způsob a způsob; zpodky a spodky; zpráva, zprávce, zpravití a správa, správce, spraviti. (V. tam.) — Někteří spisovatelé píšou zvukoslovně všude jenom *s*: spívati m. zpívati (vzepětí) a i strava m. ztrava.

S co předložka *s* akkus. znamená doplnění a mohoucnost: má s potřebu = tolik co potřebuje; já s něj nejsem = nestačím na něj, nevyrovnám se mu; učiním seč jsem = co a pokud mohu; nejsem ani se zlatku;

což nemůžeš ani s český groš býti? (zlatku, český groš sehnati.) V. *Muffreiten*.

sajt -ovina.

Sáhati, sáně, sáze; **sahati**, sané, saze.

Zammt und funderš všecko všudy.

Se, sebe; si, sobě. V. Mne, mě; mně, mi.

Se-ě. Předložka *s* a 4. pád starého zájmena *č(e)*.

Nyní by se utvořilo: *s co*. Činím seč jsem = *co sta-čím*. V. *S*.

Sei es: Břidké a peské řeči, leč v žertování **leč** v hněvu, měli bychom se zprávně stríci. Všickni usilujme o šlechtnost, **buď** malý **neb** veliký, **buď** muž **anebo** žena. *Sei es daš ich irre, Eszen wir den Fall, daš ich irre* **Ať** se tedy mýlím. *Sei es wie es will* **Necht** jest jakkoliv. *Wenn die Königin mich vertreiben will, so sei es (so mag sie es thun)* Chce-li mě královna vyhnati, **nechat** vyžene.

Sein sloveso s nom. ve přísudku, v češtině však „býti“ buď s nom. buď s instrum. S nominativem, když vlastně podmětu ničeho nepřisuzujeme, než jen pojem č. obsah jeho jinými slovy opakujeme: Tělo je stánek duše. Bahna jsou pramenové bez toku. S instr. pak, vyslovujeme-li okamžitost, proměnu = že něco jen jistý čas něčím jest, bylo nebo bude: **Býti** vojakem.

Seit, seit-her. Ona mu **od** osmnácti let poslulovala. světa. **Od** věkův, **od** věčnosti. Znáš já je **od** třiceti let. světa. Byla tu, **co** já znám, **od** osmnácti let. Ta zima už nebyla **na** několik let. **Co** sem já tu byl, nikdy sem neslyšel, aby se oč dělili. **Co** ho znám, dělával u otce. *Es ist schon seit einem Jahre her und länger* Již minul rok a více, **co** sme do této země vtrhli. Jest tomu dobře přes tisíc let, **jakž** Čechové nejprvé do této krajiny přitáhli. *Seit zwei Tagen* bábe ich sajt **nichts** **ge-**gessen **Už** dva dni sem skoro nic nejedl. *Seit her* sind schon 200 Jahre verfloßen **A** již jest tomu dvě stě let **mi-**nulo. *Jest* tomu jednak dvě létě. světa.

Selbst. Za **selbst** *ano i*: Vitoldovi, knížeti Litevskému, z moci důstojenství císařského dovolil, aby králem byl, *ano i* korunu mu odeslal. *Selbst wenn*: Zjednejte mu pacholika, ať ho hlídá, třebaš mu přes noc po třech groších placeno bylo.

Sem, jsem, v. Jsem.

-sen, -šen; -děn, -zen; -těn, -cen. Slovesa třásti třasu třesu, vésti vedu, másti matu, hrýzti hryzu atd. mají v minulém trpném přičestí: třesen, veden, maten, hryzen, a zní tedy i odvedená odtud přídavná a podstatná: třesený třesení, vedený vedení, matený matení, hryzený hryzení. Pročež bude také: nésti nesu **nesen nesení, vézti vezu vezen vezený vezení.** Souhlásky však *h* a *k* rozlišujeme před *e* vždycky v hustší sykavky *š* a *č*: vrhu vržeš vrže vržeme vržete vrhou, vržen vržený vržení; tluku tlučeš tluče tlučeme tlučete tlukou, tlučen tlučený tlučení. Všecka takováto slovesa náleží do I. třídy pod vzory nésti, péci. — Jakmile však přestoupí pod vzor „činiti“, tedy nositi, voditi, voziti, máme k dalšímu odvádění kmeny: *nosi*, *vodí*, *vozi*, kteréžto s příponou *-en* by daly: *nosien*, *vodien*, *vozien* čili *nosjen*, *vodjen*, *vozjen*. Další pravidelný postup jest pak tento: 1. *dj* a *tj* změžďují se v *z* a *c*, nestojí-li před nimi jiné souhlásky: hoditi hozen hozený hození, roditi rozen rozený rození, *hraditi* hrazen hrazený hrazení, souditi souzen souzený souzení, chytiti chycen, platiti placen, světiti svěcen. Výjimky: děděn, kaděn, cítěn, pečetěn, cícěn; voditi má: voděn (za příčinou rozdílu od „vožen“, „vozen“), ale sprovoditi: sprovozen. — 2. *sj* v *š* a původní *z(j)* v *ž* též jen po samohláskách: nositi nošen, kaziti kažen, voziti vožen i vozen. Výjimky: plazen, spasen. *z* nepůvodní, pošlé z *d*, nemění se: odcizen (štužďa), obmezen (medja). — 3. Skupeniny *st* a *sl* mění se v *šť* a v *šl*: puštěn, myšlen. Výjimky: kreslen, ctěn. — 4. Retné souhlásky *h*, *m*, *p*, *v* a tekuté *l*, *ř* nepřipouštějí mělkosti: loven, lapen, huben, mámen, chválen, tvořen.

Shasnouti shasnu shasl n. shasnul = umřítí umru umřel; je na shasnutí. Chybně: shasni světlo, neboť shasnouti jest sloveso nepřechodné; přechodným bude, převedeme-li je pod vzor „nositi“: hasiti shasiti, a řekneme tedy: shasím, shasil, shas, shaste světlo; sháším, uháším. Shasnouti nazýváme slovesem středním, shasiti slovesem příčinným. Taková

střední slovesa jsou: mřítí mru, schnouti schnu, krotnouti krotnu, vězeti vězím vězel, růsti rostu,

a jejich příčinné tvary: mořiti mořím mařím, sušiti suším, krotiti krotím, věziti vězím vězil (držím u vězení), rostiti rostím (pěstuju rostliny). — — Tak i téhož kořene slovesa na -iti a -ěti; s -ěti jsou nepřechodná a můžeme -eti v témž významu proměnití často v -nouti: tupěti tupím tupějí tupěl = tupnouti tupnu tupnou tup(nu)l; bohatěti bohatím bohatějí bohatěl = bohatnouti bohatnu bohatnou bohat(nu)l; — s -iti jsou přechodná, příčinná: tupiti tupím, oni tupí, tupil (tupým činiti); bohatiti bohatím, oni bohatí, bohatil (bohatým činiti); zemdliti zemdlím oni zemdlí zemdlil = mdlým učiniti, zemdleti zemdlím zemdlejí zemdlel = mdlým se státi; zpěnití zpěním oni zpění zpěnil = pěnou učiniti, zpěněti zpěním zpěnějí zpěněl = pěnou se státi. — Chladnu sám, chladím něco; sladne ovoce = stává se sladkým, sladím kávu = činím aby byla sladká.

Shoditi = hoditi dolu; *schoditi* = prochoditi, chodě zvroubiti.

Shovívati, s-hověti.

Shromážditi shromáždění shromažďovati = v hromadu svolati, hromadu způsobiti. — Stran kráčení: shromážditi shromažďovati viz kralovati, pečovati atd.

Schaden leiden škodu, porušení brátí. Zu Schaden kommen vzala úraz spadši s koně. Vstl.

Schätzen procenili ji tři sta zlatých. Vstl. Cenil nám ty koně 4 kopy. Dům se všemi svrčky a nábytky šucován a položen jest za tři sta kop grošův bez dvacíti kop. Arch. Pis. (Zk. 1.) *Hádali* sme vši sumy v těch měsících více než za tři sta kop. Svěd.

Schieben. Vinu se sebe na jiného *sváděti*, *svěsti*. Wenn er die Unzulänglichkeit seiner knechtischen Uebersetzung selbst einsieht, schiebt er die Schuld ohne weiters auf die Sprache Když sám nedostatečnost svého otrockého překládání uznává, *klade* vinu na jazyk. M.

Schier bez mála, málem, téměř, skoro.

im Schilde führen obmýšleti.

Schlagwort slovo vřadné.

Schlechtweg zprosta.

Schließen. Pokoj mezi sebou učinili. Háj. Mír uzavřítí.

Schmachvolles Unglück neštěstí a hanba. Tak i jiné složené pojmy něm. dává Čech obdvojením: mit angestrenzter Kraft mocí a usilováním, Kraft der Schnelligkeit síla a rychlost.

Schvalně, naschval. Památka na časoslovný původ těchto slov pominula a aby nynější jich význam co možná osamostatněl, dlouží se první obyčejně, druhé vždycky. Upravujíce ale co možná na prvotních osnůvách, zavádějme krátce: schvalně, naschval.

Schwingen. Der Fuhrmann schwang die Peitsche Vozka máchnul (máchal) bičem.

Schwitzen. Blut schwitzen Krví se potil. Jngm.

Syčeti.

Sicherlich. Proste a stanet se vám. Kdož mne nenávidí, i otec mého nenávidí. Myť jí toho přejeme.

Sychravý; sr. *ψυχρος*.

Sinn. In gewissem Sinne poněkud.

Siti; síti; síto.

Skořápka, ne: škořápka. Tato poslední výslovnost pochází od toho, že s a š bývají zaměňovány jedna s druhou.

Skraloup, v. Skořápka.

Skrze ve smysle přeneseném označuje také příčinu, a není tedy chyba: skrze něj přišel sem k ourazu.

Skvrna, v. Skořápka.

Slamník, v. Parní.

Slezsko, zvukoslovně: Slezko, Slesko.

Sličný, v. Laskavý.

Složené pojmy německé pronášíme po česku buď 1. slovy jednoduchými: Schlichthobel hlazník, Eisenbahn železnice, Hirschfleisch jelenina, Erbsenseld hrachoviště, Baumaterial stavivo, Einsträngigkeit vsákovost, Leistungsfähigkeit mohoucnost, výkonnost, výrobnost; anebo 2. určovací jméno a) souřadným přívlastkem: Eisenbein slonová kost; b) určovací jméno přívlastkem podřadným (gen., dat., instr.): Interessenkontobuch kniha účtův úrokových, Vätererordnung předpisy fiakrům, Dampfdestillation překapování parou, Gesellschaftskapital-Konto účet ze společných vkladů (jistin); 4. též složeně: Filterpresse kalolis.

Slynouti z kořene slu- ve sluju, z něhož také slou-o a slau-a = slovo, sláva. Ruský: слыть, слыны, слово. — Sliniti, slina Слѣдѣл, r. слинить, слина.

Slota m. zlota. Sykavky s a z zaměňují se jedna s druhou: máslo, masť m. mázlo, mazť od mazati; zboží m. sbožie (co s Bohem jest).

Slovenský a sice korutansko-slovenský a uhersko-slovenský. Místo onoho psávalo se též slovinský, na místě tohoto začínají někteří nepřístojně zaváděti: slovácký. Vzpomeň si na Polák — polský.

Slovutný, v. Mohutný.

Sluha, v. -a.

Služič, v. Hlasič.

Slza, v. Perla.

Smejkatí, v. Smyčec.

Směs žnsk. rodu podle kost: 1. směs, 2. směsi, 3. směši, 4. směs, 5. směsi! 6. směsi, 7. směsi.

Smyčec od smyk-ati. Sykavky s š, z ž, c ě bývají mateny jedna s druhou, a říká se tedy také: šmytec. Srovnej též obvyklé vyslovování správně psaných slov žizeň, svižný. Ve slově Žatec vyskytá se tolik obměn, že nevíme, které psaní jest pravé.

Smykati, smýkati, v. Smyčec.

Sňatek od s-(n)jati, sňjmouti, tak jako vzatek od vzíti (vz-jíti vzjati).

Snazší nikoli snažší. *d* totiž s následovní měkkou změždujeme v *z*: snad-ný snad-ší = snazší. Tak bylo i zazší od zad-ní, mlazší od mlad-ý. Nám jest nyní příhodnějším druhotvar: snadnější, zadnější, mladší.

Snídání (to) pojem odtažitý, s památkou časoslovnou v pozadí postavenou; snídání = pojem srostitý, děj sám, jedění samo.

Šňůra od šňoriti, zachovává ů m. o i ve zdrobnelém šňůrka, poněvadž pravidelně skráceného tvaru „šňorka“ se neužívá. Sr. Dírka.

Co. Když bijí blázna, moudrý se vtipuje. v. br. Když chtějí brouci zletěti, zježí se. Když nic hanebného nečiním, na křivé a lživé pomluvy zhora nic nedbám. Коc. Když se možní množí, chudých přibývá. Ком. — Když mají spáti, tedy chodí a bouří. Pokudž tomu tak, tedy neobstojíš. Když se smířili, tehdy se sem zase

přistěhoval. Budu-li ty peníze kšaftovati, tehdy byc
je dala po přátelích. V. Tak.

So auch, v. Ebenso.

So dennoch. A naposledy byt se ujali všichr
ti roubové, nebudou však jen zákrskové.

So gewiß. Kdyby měl stud, však by toho ne
mluvil.

So gleich již. Sobald er sich durch eine leidige Sprach
lehre durchgearbeitet hat, führt er sogleich auch sein Böhmisch z
Markte mit all dem Wust von Germanismen, die er aus den Be
spielen der Sprachlehre gelernt hat Jakmile se propracova
skrz *ledajakou* mluvnici, již i s češtinou svou jde n
trh, se všemi všudy germanismy, jimž se byl naučil
z příkladů v mluvnici. Malý.

So (groß). Kterakžkoli by všechny divy byl
veliké, však proti tomuto divu nebeskému jsou malé
A kterakžkoli více než tři sta let těla ta v zemi ležela
však jsou nalezena tak nová, jako by toho dne byl
pochována. Strom, jakkoli veliký býti má, shrnuje s
však v jediné svého ovoce jádro všecken.

So lang. Co sem já tu byl, nikda sem neslyšel
aby se oč dělili. Co ho znám, dělával u otce. Pokud
So lang ich lebe jakživ, jaktěživ.

Solcher, v. Als solcher pod Als.

Sollen. 1. *Rozkazovacím způsobem budoucího času*
Nebudeš míti bohů jiných přede mnou. Nepromluví
proti bližnímu svému křivého svědectví. Nevezmeš jmé
na božího nadarmo. — 2. *Časem budoucím*: Mistře do
brý, co učiním, abych života věčného dědičně obdržel
Dáme-liž či nedáme? A já, jenž všem radím k bohům
míti poslušensství, zdali sám jich poslouchati nebudu
Lp. Tr. Ostříhej přikázání mých a živ budeš. Br. Vejdět
v radu a zrušena bude, mluďte slovo a neostojit. B
Vztekejte se, však brzo vám chuť zajde. Us. Žádnéh
díla nebude děláno v těch dnech, toliko čehož se užív
k jídlu, od každého to samo připravováno bude od vás
Br. — 3. *Rozkazovacím způsobem trvácím*: Což dobréh
jest, toho se držte. Br. A kdež užíte blesk ohně a dý
mu kouření, tu znejte mé osazení. Haj. Jedenkažd
z nich, kde bude posazen, tu seďte. Všehrd. Ó hory vy
soké, ani rosa ani déšť nespadej na vás. Br. Což Bů

spojil, člověk nerozlučuj. Br. — 4. **At se způsobem oznamovacím:** At mě bůh tresce, jestliže sem to učinil. Cs. Všecky věci vaše at se dějí v lásce. Br. Co chceš at učiním? Pass. Kterého chcete ze dvou at vám propustím? Br. — 5. **By, byť:** Kdož by zde neplakal? Nebudeme se báti, byť se pak i země podvrátila. A byť i se stády bravův a skotův svých přišli hledati hospodina, však ho nenaleznou. — 6. **Býti, slušeti, náležeti, dlužnu n. povinnu býti:** Sluší-li daň dávatí císaři? Žákům jest umění svobodná pilně vzdělávati. — 7. **Míti:** Učinils, čeho si učiniti neměl (was du hättest nicht thun sollen). — 8. V. Angebliß.

Somit tudíž, pročez.

Sonderlich. Něcht sonderlich = ničt gar sehr nehrubě.

Sondern ale, alebrž, nýbrž, než. Nebývej strašlivý a bázlivý, ale smělý a udatný. Ne váš bude boj, ale boží.

Sondern vielmehr. Jméno tvé nebude zahlazeno, **nýbrž** v paměti zůstane, dokud toho světa stane. Bolesti mé nejen se neumírnily, **alebrž** rozhojnily. Každý se má varovati nerci-li zlého činění, ale také podezření. Rozdílnost ne zvuku, než sluchu to působí.

So sehr. Jakžkoli on přikazoval, přece oni mnohem více ohlašovali.

Soudruh zavedeno pro srozumitelnost místo pouhého *druh*. Kde však význam slova *druh*, *druha*, *druzi* n. *druhové* nemůže býti pomaten významem *druh*, *druhu* (*Sorte, Gattung*), zůstaňme při jednoduchém *druh*.

Sousto. Ve slově tom jest *ú* rozpuštěno v *ou*, a zachováno v něm číslo jednotné vedle množného toliko, nesloženého „ústá“. *S-ousto* = s jedno *ousto* (ústá) = jednou do ust.

So viel. 1. Sbírali každého jitra, každý *což* snísti mohl, t. j. každý s tolik, **jelikož** (kolik) snísti mohl. Toho léta dávali žita za dva peníze, *co* mohl jeden člověk unésti. Dal jim hrušek a jablek *co* jedenkaždý na přehrší nabrati mohl. Co já mohu rozuměti, takového muže nesnadno nalezneš. A žádny, *co* jich tu bylo, nic nevynesl. — **Pokudž** já rozuměti mohl, ona jest dobrá byla. — Okrouhlý podražec mým vědomím (*soviel ich weiß* = *meineß Wissen*) neroste v Čechách. Byt.

Španicly, v. Fiala.

Spasný, v. Laskavý.

Spáti m. sp-a-ti. Stran délky sr. „jméno“ a „chtítí“ m. cho-tě-ti. Přítomný čas od kmene spi-, spi-: Spím spíš spí, spíme spíte spí; spi spěme spěte; přechodník přít. : spě spie spice. V. -ějí, -í.

Spíže přijato z něm. dle saské výslovnosti Speise. Stran ž viz Anežka.

Spoléhati, spolehnouti m. vz-poléhati, vz-polehnouti (v. předložku s). Mylně se zvratným zájmenem 4. pádu (se) dle něm. sich verlassen; lehnouti, poléhati, poléhá-vati může míti leda jen zvratné zájmeno 3. p. „si“. Ale „položiti“ co sloveso přechodné ovšem bude míti předmět ve 4. p. : položiti se: rusky *положиться на кого* = vzpolehnouti na koho. Na Boha zpoléháte. Br. I zpoléhal na slova krále Judského. Br.

Spůsob m. způsob, v. „s“.

Srovnací, v. Předmluvu.

Stand. Im Stande sein dovésti, dokázati, s to býti.

Statt haben. Ein weiteres Ausbilden der Sprache kann nur auf der Grundlage der alten klassischen Redeweise statt haben Další vzdělávání jazyka může se díti toliko na základě staré klasické mluvy.

Stehen. Die Verhältnisse, in welchen sie zu einander stehen Poměry, jež mezi nimi jsou, Jaká jedny k druhým zření a patření mají, Jak se vlastnosti a činnosti jedny k druhým vztahují a jak se k myslícímu mají. Zkmd.

Steinwürfelpflaster dlažba z kamenných kostek. Zkmd.

Stellenweise. Řeky místy až do dna promrzly.

Stesk, stýskati; stezka Steg, stehnouti.

Stěžen gen. stěžnu, m. stjažen. Ruské стаять = páka, sochor. Kořenem je „táh-nouti“, rusky тянуть místo тянуть. Užíváno též „stežeň“ gen. stežně, mžsk.

Stimmung, Laune, v. Aufgelegt.

S to, v. „s“.

Stoj správný rozk. způsob od „státi“ (vlastně „stojati“) „stojím“. Obliba, s jakou čeština odedávna dlouží slova jednoslabičná a dvouslabičná, svedla k nesprávnému „stāj“. Dobře tedy Kollár napsal: Stoj noho, posvátná pŕda jest, kamkoli kráčís.

Strádati vl. = trpěti; odtud ‚strast‘ m. strad-t, poněvadž *d* a *t* před *t* mění se v *s*. Ruské страдать znamená dosud jen ‚trpěti‘; страсть = utrpení; náruživost. (Jiné страсть m. страх-ть = bázeň.) Ježto pak trpíme též č. strádáme, nemajíce č. pozbývající něčeho, dali už Bratři tomu slovu také tento druhý význam i s jeho genitivnou vazbou: An chleba strádají, (a) trunečku příhodného k očerstvení svému nemají. Br. Viz Entbehren.

Střežiti chybně m. stříci střelu střežeš střelou střehl n. stráhl. Pravidelně by bylo: strážiti.

Strída, třída. Obojí dobře dle dávného zvyku, stsl. *čr* a *ser* proměňovati v *stř* nebo *tř*: čředa strída, čerep střep; — lat. cerasus, čerešně: třešně. Proto vidati naopak psáno: střešně m. obyč. ‚třešně‘.

Struna. K dlužení slabiky první tohoto slova svádí náchylnost, vyslovovati jednoslabičná a dvouslabičná prodlouženě. Na písmě však velí se uchovávatí co možná původnost.

Suma dle pravopisu českého, jenž nemiluje zdvojení souhlásek. Mimo to, kdo i toto zdomácnělé slovo latinsky věrně píše ‚summa‘, je povinen utvořití gen. mn. č.: sumem, což nepřístojno. Z téže příčiny zavrženo psátí ‚radda‘.

Svatba etymologicky; sr. svat (švagr), ruské свадьба. Teprva zvukoslovně psáno též ‚svalba‘, poněvadž výslovnost tomu chce, abysme hlásku temnou (t) před jasnou (b) zaměnili též jasnou (d). — ‚Svarba‘ jest docela jiné slovo od ‚svařiti‘, tedy tolik jako svařenina (na př. hrách a kroupy).

Svědětí mělo by zvukoslovně podle ‚svačiti‘ od ‚svátek‘ a ‚stačiti‘ od ‚statek‘ psátí se jen: svéciti, anebo naopak dle etymologického ‚svědčiti‘ důsledně býti: svatčiti, statčiti.

Svijím od ‚vinu‘. Sr. vidím vídám, slyším slýchám, vzhlednu vzhlédám, vleku navlékám, peku opékám, pletu zaplétám, stříhnu stříhám, všimnu (si) všímám (si). Krátká kmenová samohláska časoslov trvácích a končících se totiž dluží, když časoslova ta stávají se pokračovacími s koncovkou -ati (přehlasené -eti). S koncovkou -ovatí opět se krátí: vystřihovati, svinovati.

Svitati od svitnouti svitnu; v. svíjím.
Svižný. Matením sykavek slýchati nepotřebné
 „svižný“.
Svúj, v. Jeho.
Sípati, **sípěti:** had zasípěl. Má síp(1)avý hlas.
Sypati, **sýpka** ze syp-ati, r. сыпать.
Syrový zeslabeno ze surový. „Surový“ užíváno sro-
 stitě, „surový“ odtažitě: surové maso, surové mravy.

T.

Tajnu býti s gen. osoby: Nehoda tvá není *mne*,
 mé matky atd. tajna. Co se dnes událo, nezůstane vás
 dlouho tajno.

Tak užívá se nyní příkladem něm. ukazov. pří-
 slovky fo již stejně zhusta jako v ruštině: „tak pod“,
 „tak mi to přines“. „Nezaplatí-li, tak ho budu žalovat“,
 m. tedy, anebo jen: „Nezaplatí-li, budu ho žalovat“. Silnější původní význam příslovky „tak“ jest: takovým způsobem, takovou silou, takovým množstvím, takou měrou, tolik; na př.: „přelo tak, že sem celý promokl.“ Ještě více zájmenná příslovka „sice“ ze starosl. sika (taký) klesla ve svém významu. „T-ak“ jest od „t-en, t-a, t-o“, „s-ic“ od starého ukazovacího zájmena „sa, sja, sje“ (obsaženého zbytkem v „po sou dobu“, „posavad“.). — V řeči ustavičné „tak“ování jest krom nemístnosti i ohyzdné, v písmě ve významu zeslabeném snad mimo vědomí spisovatelovo. V. Šo.

Taktěž novější slovo na místě „tak podobně“, „také“.

Tamější, ne: tamnější. Od „včer-a“ máme včerejší, někdy někdejší, tehd-y tehd-ejší, vedl-e vedl-ejší, zd-e zd-ejší, zejtr-a zejtr-ejší, prot-i prot-ější, dol-e dol-ejší, tedy také: tam tam-ější.

Tatobity = kde bijou taty, t. j. zloděje. Ne tedy: Tatobyty! (Viz Jirečkovy Právo slov. an. výtah z něho v „Besedě“ II. r.)

Tauglich. Sollte die böhmische Sprache für höhere Konversation tauglich gemacht und geglättet werden Měl-li jazyk český pro vyšší konversaci učiniti se ohebným a uhlazeným . . .

Tehdá n. *tehda* a *teda*; *tehdy* *tedy* — vesměs příslovky času, tvořené z ukazovací náměstký ,t'(en) příponou -da, -hda. ‚Teda‘ užíváme jako spojky jen výsledné; ‚tehdá‘ jako výsledné a ještě více jako spojky času: *kdy(ž)* — *tehdy*, -li — *tedy* n. *tehdy*; ruský когда — тогда, если — то.

Témdni chybně. Nom. zní ‚týden‘ a skloňuje se pravidelně takto:

Jdu. č.: 1. 4. týden	Mn. č.: 1. 4. 5. <i>tédni</i> , <i>týdny</i>
2. <i>téhodne</i> , <i>týdne</i>	2. <i>týchdní</i> , <i>týdnů</i>
3. <i>témduňi</i> , <i>týdni</i>	3. <i>týmduňim</i> , <i>týdnim</i>
5. <i>týdni</i>	6. <i>týchdnech</i> , <i>týdnech</i>
6. <i>témdni</i> , <i>týdni</i>	7. <i>týmiđni</i> , <i>týđny</i> , <i>týmiđněmi</i> , <i>týđněmi</i> .
7. <i>týmduem</i> , <i>týđuem</i>	

V mn. č. pravíme však obyčejně: *neděle*. — ‚Témdní‘ co nom. (dle ‚znamení‘) je naskrze chybné. Viz také: *Na bílé dni*. — Rusové nyní říkají *týden* = неделя, седмица, a *neděli* воскресенье, праздникъ.

Ten samý rozšiřuje se na újmu staršího ‚týž‘: *týž* člověk, *téhož* člověka, *témuž* člověku, s *týmž* člověkem; *táž* ryba, *těž(e)* rybě, *toůž* rybu (atd. úplně dle ‚silný‘ s připojeným ž(e). (Viz Derjefte.) V starších písemnostech shledáváme teprv jen: ‚pro to samé‘, ‚tím samým‘ v. etc. V obecné řeči ‚ten samý‘ je tak běžné jako г. тотъ самый nebo самый тотъ (a ještě k bližšímu označení: этотъ самый, сей самый).

Teprv, *teprva*, *teprvé* st.-r. *топерво* = to prvo čili to prvé; *топрукъ*, *теперво*.

Tbrits — *tbrits*. Toho dne bylo *jednak* ticho, *jednak* přšlo, *jednak* zase jasno. A pod tím stavením jest dvůr a místo prázdné, *něco* klenuté a *něco* trámy podepřené. Proti tomu jsou práva a nařízení, *díl* z Boha, *díl* z lidí poslá. Nohy toho obrazu byly *z částky* ze železa, *z částí* z hlíny.

Tichý, *tíše*, v. *chatra*; *jakmile*.

Tisíc, *zajíc*, *krajíc*, *měsíc*, *střevíc* mají *i* (z *и*, polsky *ia*, ruský *я*: *zajac*, *заяць* a žertovné české *zajouc*). Jiného původu (sr. sládkov-ic) jest -ic ve slovech: *šlechtic*, *biřic*, *božic* (syn *boží*), *panic*, *dědic*.

Tolar, *dolar*. Zubnice *t* a *đ* střídají se: *tchoř* m. *dchoř* od *dřeh*, *nutiti* *nuditi*. ‚Dolar‘ (v mn. č. vy-

slov doléry) je peníz americký; ‚tolar‘ zvykli sme nazývati všeliké jiné dolské č. tolary (Толар). V. Dolar.

Tražen, mit Schmerz Tesklíme a bolestíme, že svět opustiti musíme.

Tři skloňuje se: 1. 4. 5. tři, 2. tři (do tří hodin), 3. třem, 6. ve třech, po třech, 7. třemi. Chybný genitiv náš jest v ruštině pravidlem: трехъ (rovněž jako четьрехъ a двухъ m. našeho spisovn. ‚čtyř‘ a ‚dvou‘). -ch je zde genitivné ch jmen přídavných: u silný-ch lvů, do dnešní-ch novin.

Třída, v. Střída.

Tři-hlavý, tři-nožka správně na místě obvyklého genitivního tří-hlavý, tří-nožka. Skládání slov děje se totiž pouhým jich spojením tak, že poslední bývalá samohláska první části (nyní souhláskou zakončené) ožívá co *o*, *e*, *i*: lidojed m. lid_ojed, Vel-e-hrad, vlast-i-věda. Tak bývalo i v němčině, kde pojítkem obou slov obyčejně sloužilo *e*: Buch-haltung, Tagebuch, Badermann. Na místě tohoto *e* nastoupilo nověji *o*: Sungeroeth, Silbergehäusen. A toto *o*, *i* do ženských určovacích jmen se vloudivší, zavdalo i v češtině příčinu k domněnce, jakoby jména skládala se genitivem; odtud: dvouhlavý, třínohý, čtyřúhlý.

Troji určitě zakončeno dle ‚dnešní‘; troje (mysli si: trůj troja trojo, přehlaseně: troje) neurčitě. Srovn. čtverý -á -é a čtver -a -o. Též tak: dvěj, dvoje a dvojí.

Trož. Pře(d)ce ho *mimo* přísahu svou zabil. Flav. Oni jako všeteční *mimo* rozkaz pána svého to sú učinili. Haj. Oni to vždy tajně *přes* záповěd činili. Haj. Přes mnohé napomenutí až posavad ten klášter v své moci drží. Jngm. *Při* štěstí velikém jest nespokojen. Jngm. (Jest při svých letech dosti jarý.) Při tom při všem dobře se mu vedlo. svěd. Při vši opatrnosti sklamán jest. *S tím se vším trož* alledem, *nicméně však*.

Trpný rod pronášejí mnohé jazyky z nedostatku tvarův an. z leposti často jmény podstatnými a příslušnými slovesy činnými: 1. býti...: Zdali i to *není* náramné *poctění* našeho přirození? Cap. — 2. býti v...: Kdo jiným pohrdá, sám v pohrdání *bývá*. Br. A tak v té službě *jsa*, u veliké potupě ode vši čeledi byl. Pass. V jak veliké *prvé* vzácnosti a *poctivosti* byly modly, v tak ve-

liké zase mrzkosti a potupě budou Br. — 3. mítí v . . . : Ti nyní ode všech národův ve vážnosti se mají. Kom. Mám tě ve vážnosti, v potupě, v lásce, v podezření, v nenávisti, v pohrdání = Jsi u mne ve vážnosti, v potupě . . . — 4. přijítí k, na . . . : Sněmu přišel k odložení. Haj. Odejmu plot její a přijde na zpuštění, rozbořím hradbu její a přijde na pošlapání. Br. Skrze toho silného reka peklo k svému zemdlení a tudíž i k zkažení přijde. Cap. Nepřišla mi ani k vidění ani k slyšení radost nebeská. všehrd. Přišel k povýšení, k roztrhání, k uzdravení, k utracení, k rozptýlení, k zahanbení, k vydědění, k zrušení, na zálubu, na zkázu. — 5. Žádný z nich cizímu národu *nedostal se k* usmrcení. — 6. vzítí, bráti, přijímati: Milost má umenšení nevezme. Br. Nebudou umenšení bráti. Br. Protož nech ať sám ten, kdo trestání přijímá, že se to z lásky k němu děje, pozná. Kom.

Třpytětí se, neboť jest: třepotati.

Tudíž buď chybnou výslovností m. tudy-ž, anebo z ,tud' utvořeného příponou ě jako te-ď a z příslovky již (n. -že?).

Tůma dlouze už v prvotnějším Tóna z Thómas.

Tuna krátce; neboť Rojfer mění se v ,kufr', capitulum v ,kapitola', ba i *corona* lat. coróna v ,koruna'; je tedy správně také: Tonne tuna. Ostatně dle nynější přivýklosti jmenům cizím není proč, aby nemělo zůstatí jednoduše: tona.

Tůně od tonouti a tedy co dvojslabičné zcela dobře s ó (ř).

Tuze příslovka od ,tuhý' a proto krátce.

Tuška = malá tuha n. co z tuhy jest.

Tvrdošijný = tvrdé šije (jsoucí) krátí tak jako: chvíle — kratochvílný, dvůr — Kralodvorský.

Týden v. chybné ,témdní'.

Týž, tentýž, v. Ten samý a Derselbe.

U.

Uiber. Raduju se vašemu příchodu, z vašeho příchodu. Laßt über die Dummheiten Sméjte se těm hloupostem. Divím se tomu. Mluví o plotě přes plot (stoje před ním). Dám o tom zprávu (ne: přes!).

Uiberaus. Bůh jest *všeeck* milostivý.

Uibereinkommen. Všickni *zůstali* na tom, aby zámeček pevný v příhodném místě mu postavili.

Uibergewi. i. t. Moc časoslovná při takových jménech ve větě *přesiluje*. Zkand.

Uiberlassen, der Entscheidung Vznésti na obec, na právo, na úřad.

Uiberfchwemmen. Es gab eine Zeit, wo die böhmische Literatur von dem Deutschen förmlich überfchwemmt wurde Byltě čas, kdy *celá* literatura česká v němčině *téměř se topila*.

Uibertreiben. Svě věci *cenou* mimo spravedlnost nadsazují. Hr. z Jel.

Uiberweisen. Čehož přední starší města srovnati a spokojiti nemohli, to se *podávalo* na tato knížata, to jest, jednokaždé pokolení k svému a nad sebou ustanovenému knížeti zření mélo. Pl. = Uiberzeugen usvědčiti.

Uiberzeugung. So lange diese Uiberzeugung nicht allgemein wird Dokud to nebude obecně *uznáno*.

Uiberzieden, v. Befriegen.

Uibrigens, v. Pak.

Úcel, anděl, manžel, vrchol, popel, kotel, týl mají i tvrdé a jdou tedy z pravidla podle ‚had‘, ‚sud‘: k dobrému účelu, na vrchole, do popela, v popele, v kotle, ó můj anděle, manžele, vrcholy, kotly. Vlivem obecné mluvy přestupují však tato slova už i na písmě pod měkké vzory ‚muž‘, ‚měč‘. Naopak zase měkce zakončená ‚mol‘, ‚motýl‘, ‚svízel‘ (lépe žnsk. r.), ‚topol‘, ‚uhel‘ přestupují už téměř obecně pod tvrdé vzory ‚had‘, ‚sud‘. Sr. Libozvuk.

Uctivý, ne: úctivý! Bílý bělavý, díra děravý, sůl solný, péče pečlivý, láska laskavý, tedy také: úcta uctivý.

Událost = co se událo, stalo, přihodilo, od ‚díti se‘, ‚děje se‘, ‚děj se‘, ‚dálo se‘. Podepři druhým odvozeným: nadíti č. nadáti se: nenadálost.

Uchylka, dříve úchylka. Uchylka obdobně dle ‚naděje‘, ‚užitek‘, ‚zahrada‘; úchylka dle ‚náčinek‘, ‚záhrada‘, ‚návštěva‘; — uchylka dle zastávka, zahrádka, zakázka.

Újma lépe než ujma. Podporou: důtka, půtka, příloha, úroda, útek.

Um diese Zeit. Včera těmi časy k nám přišli. svəd.

Umfang rozsah.

Umhin. Ich konnte nicht umhin, es Ihnen mitzutheilen
Nemohl sem *se zdržeti*, abych Vám toho neoznámil.
Nemohu toho *pominouti*, abych tuto nedotkl.

Um so mehr zvláště.

Umanuehmlichkeit. Strach jest, abychom nedošli
nesnáze pro tuto věc.

Unbehindert bez rozpakův a obtíží.

Und. Bratr i sestra. Mečem i mlatem. Čest a sláva
i síla. Těžko se mnohým zalíbiti, všechněm *pak* zhola
nemožno. Proč tu stojíte *zahálejice*?

Und doch. Zdalíž neprodávají pět vrabců za dva
halíře? *Avšak* ani jeden z nich není v zapomenutí před
Bohem. Rád to učiním, *ale však* prvé prosím, poď se
mnou do kostela. Mnoho se o tom mluví a slyší, avšak
jednak žádnému žádný z toho strach na srdce nepadá.

Und zwar a, a to, totiž, jako. Ortel již vnesen,
a to od toho samého, na jehož ty milost hřešíš. Kom.
Vidím fíky, dobré fíky, a to velmi, velmi dobré. Br.
Sluhu a sluhu věrného z něho máš. Příklady hledáme,
a to ne starobylé. Dobrá vůle jedině dobrému chce
a (to) pro dobré. Dal mi díl jeden, a to výborný. Te-
sař ukazuje učedníku jak se staví, totiž rozměruje,
otesává, vrtá, vzdvihá, klade, pojí, stahuje. Kom.

Ungerecht gegen den Nächsten kriv bližnímu.

Unmittelbar sám, sama, samo. Já seděl u sa-
mých dveří. Moudrost samého Boha dar jest. Mudr.
Nadchnutím boha samého rozumnost člověku přidána
jest. Kom. Přelomil se katovi meč u samého jilce.

Unmöglich nikoliv, nijakž, nikterakž, není možná
(lze) aby, nemůže býti aby: Das kann ich unmöglich glau-
ben Tomu víry přiložiti, tomu uvěřiti nikoli (nijakž, ni-
kterakž) nemohu. Wir können unmöglich allen gefallen Není
možné, abychom se všem zachovali. Není možné člově-
ku na světě, aby nehřešil.

Unter. Unter Blütenbegleitung singen k flétně zpíva-
ti. — Gen.: Válka domácí všech jiných válek nejukrutnější
a nejškodlivější jest. — ze, mezi, nad: Král Midas byl
nejbohatší ze všech lidí, mezi všemi lidmi, nade všechny
lidi. — Unter Vorpiegelung, unter dem Scheine, Vorwande:

Vloudil se tam *pod způsobem* poselství; provozuje *pod zástěrou*, pod pláštíkem práva svůj hněv nad poddanými.

Unternehmen. Já habe es unternommen, ein solches Werk zu liefern O takový spis pokusil sem se já. m.

Unvollendet kusý. Ein unvollendetes Werk kniha kusá.

Upřímny. Ve vyslovení působením přízvuku na první slabice je slyšeti: upřímny. Ale poněvadž i ve slově tom je z я (прямый), dlužno mu zůstatí dlouhým.

Ursache haben, zu... Milý příteli, nemáš *proč* plakatí ani nad čím naříkatí, ale máš mnohem raději z *čeho* se těšiti, že's tak dlouho takového daru a klenotu užíval, jež si při sobě měl. Bor. Nemáte se *podle čeho* moudrostí a výmluvností chlubití. Br.

Utvrditi se v čem sič mit etwas gründlich befannt machen.

Užitek, u Erbena a jiných: úžitek. Užitek dle dostatek, požitek, náčinek (skrojek chleba); úžitek dle příbytek, náčinek (obklad) a p.

Úzký, užší, v. Bližší a řídký.

B.

Beranlassung. Králové Římští původem Junia Bruta vyhnáni byli. visl. Jeho původem tento bylinář jazykem českým na světlo vyšel. Byl.

Beranstellen. Vlasta učinila slavný kvas. Háj.

Berdrießen lassen, sič es neobtěžovati si.

Berfallen, in Schlas Sen pak jej pojal, když slunce zapadalo.

Berfolgen stíhati.

Bergehen. Tuť by i Sokrata trpělivost pomínula. Da vergeht einem die Lust To*) se člověku odnechce.

Bergelten. Toho se Vám zase všelijak příjemně odměniti a odsloužiti připovídám.

Bergleich. To nic není *proti* tvé nebeské chvále. Pass. Proti té panně dražší nejedna věc na všem světě. Flaš. Což bych o jeho velictví mluvil, to vše málo jest *proti* jeho všemohúcné chvále. Pass. Jako zrno písku,

*) Příslovočně (adverb.) na místě ,toho'.

tak jest tisíc let proti dnům věčným. Br. Stříbro za bláto proti moudrosti se počítá. Br. V. **Verháltnis.**

Berggröbern, Abgaben přivětšiti daním.

Verhalten. Mají ho k tomu, aby vůli jejich konal. Nejináč *jest* s pracemi mysli. Kom. Pověz pravdu, kterak jest o těch šatech samo v sobě wie es sich eigentlich mit dem Kleide verhält. Svěd.

Verháltnis. Im Verháltnisse zu proti . . . , u porovnání k n. s . . . V. Vergleich.

Verlangen. Wenn es der Nachdruck verlangt Když tomu důraznost chce. Každá práce celého člověka *vyhledává.* Kom. — Verlangt werden: Eine Waare, welche verlangt wird Po tom zboží se shánějí, jest shánka.

Verlieren, Luft. Že synu svému přísně pohrozil, *odnechtělo* se mu nočních tulek. — Verloren gehen. Skrz takovou nevěru boj zmrhán jest.

Vermissten. Císař pohřešil velikého počtu vojska. Visi. S bolestí (je)ho pozbývají. Br.

Vermuthlich snad, domýšlím se, domnívám se, tuším, myslím, trvám, pokudž předvídám. Myslím že ste o tom už slyšeli, vy ste tuším o tom už slyšeli atd.

Vernachlässigen. Zdálo se jim, že své dobré meškají.

Verrathen. Es verräth Unberuhheit . . . Pošetilého jest, nemožné věci na se bráti. Nádherné roucho ukazuje lehkost mysli.

Verringern. Milost má umenšení nevezme. Br. Nebo je rozmnožím a nebudou umenšení bráti, zvelebím je a nebudou sníženi. Br.

Verschlagen. Lodí na ostrov větrem svedena jest = wurde verschlagen.

Verschwinden tratiti se.

Versperren. Založil mu cestu množstvím rytířstva. Ltp. Troj. Cestu mu zaběhli. Svěd. Zaskočil je se svými od brány městské. Háj.

Versteigen, sich in einer Sache zu weit z míry v čem vystupovati, nad míru v čem vystupovati, míru v čem přebírati, míry v čem nezachovávatí. Zkmd.

Verstohlen kradmo.

Verweisen. An die Gemeinde . . . verweisen, der Entscheidung der Gemeinde überlassen vznésti něco na obec, na právo, na úřad. Vznésti něco na vrchnost, na lid.

Verzehren projísti. Na dobrých a lahodných kouscích statek všechen projedla. v1sl.

Bierstücker Wagen počtverný vůz.

Vollenden. Výrokem teprva dochází věta svého dovršení.

Vollends, völlig. A ten byl toho největší původ, aby díla pozemní *zastavena a přetřžena byla* (in ihrem Gange vollends unterbrochen wurden). Háj. V té bitvě Hannibal od Scipiona jest *přemožen a poražen* (vollends, auf's Haupt geschlagen). Sigm. z Pách. V šedesátí dnech všecka země *osákně a uschne* (völlig austrocknen, trocken werden). Sigm. z Pách. u Zkmd. V. Höchst.

Vollständig v dokonalé ouplnosti.

Von. Wir sprechen von Büchern Mluvíme o knihách. Ich komme von den Eltern Přicházím *od* rodičů. Ein Betrag von (per) 45 fl. Částka čtyřiceti pěti zlatých. Von Seiten . . . Z toho veliká kní *od* lidí láska byla. Háj.

Vor Aller Augen *an* na to *všecken* lid *hledí*.

Vorausgesetzt ač, ač ovšem, však . . . -li: . . . vorausgesetzt, daß sie ihrem Stande gemäß honorirt sind profesori, ač jsou-li slušně honorováni . . . Když pak správce obce způsobí si víru a vážnost při lidu, teprva má knápravě a proměně obyčejův a mravův jeho, *však* jsou-li zlí a nezpůsobní, přikročiti.

Vorgehen, zu Werke gehen vésti si. Was in der Seele vorgeht Co se na mysli děje. — Vor sich gehen Myšlení běží představami.

Vorhanden před rukama.

Vorkommen. Es kam ihr vor, als ob . . . Bylo jí, jakoby nějaký bůh před ní stál. Das Kleid kommt mir ein wenig zu lang vor Ty šaty zdají se mi trochu dlouhé. Naskytovati se.

Vorsetzblatt (u knihařů) přideští.

Vorspiegung, Vorwand. Poč dobrým přátelstvím je k sobě pozval. Provozuje *pod rouškou* práva svůj hněv nad nimi. Za příměřím pozval je na svůj hrad.

Vorzug geben. Předkládali své věci obecným. Mndr. Sie sollen den Vorzug haben Mějte před námi.

V. W.

Während. A *ježto* dříve domácí rod jim vládl, mají nyní cizince králem. *Mezi tím co* sem stál na práhu. *Za* války. Tu hned jeden článek z prstu ruky, *an* na to všecken lid hledí, počal se viklati, až se jest ven z těla dobyl. Přišel do hvozdu, *a* my snídali. *Na té* cestě, *S té* cesty psal několikrát domů. *Na* modlitbách na někoho pamatovati *während* des Gebetes sich an Semanden erinnern.

Wahrscheinlich podobá se že, vidí se že, není pochybnosti o tom že, obávám se aby ne..., nevím zdalíž... Muž ten zdá se že ji zabil. *Es ist wahrscheinlich* eine Frage Obávám se aby to lež nebyla. To, jak se obávám, lež jest. *Würde ich es thun, so würde ich wahrscheinlich* die Götter erzürnen Kdybych to učinil, obávám se že bych rozhněval bohy.

wasser -ovka: Himbeerwasser malinovka.

Vaši, v. naši.

Vědí, nikoli: ví! Víš víš ví, víme víte vědí. Kmen zní věd-, vypouští v přít. čase *d* před souhláskou (vě-m, vě-š atd.), začez *ě* se dluží v *i* (ví-m, ví-š atd.), ale před samohláskou se drží: oni věd-í, věd-a věd-ouc věd-ouce, věd-om, věd-ěti. Rozk. způsob: vez m. věd. V. -ějí.

Wegen. Padl si *příčinou* nepravosti své. Br. Příčinou nestálosti vše zehází. Har. Metali sme i losy s strany kněží, levitů i lidu příčinou dříví nošení. Br. Ale plačte příčinou toho, kterýž odchází. Br. Nechť nebývají zahanbeni příčinou mou. Br. *Za příčinou* důstojenství jej Josefem nazvali. Flav. Kvílí oráči *z příčiny* zkažení pšenice a ječmene. Br.

Veje skloňuje se úplně dle ‚pole‘, jsouc přehlaseno z *vajco*. Na *t*, jež ve jménech mládat a několika jiných jest kmenové (kuře m. kurent), nelze tu pomysleti, a slychati-li tedy ‚vejcete‘, ‚vejceti‘, jest to nepravidelnost jako když říkají: spáleniště, spáleništěte. Z neživotných vůbec toliko tato přijímají kmenové *t*: doupě, poupě, vole, chvoště, krátče (tranilík) a zeměe.

Weil. Med schovával, *ježto* byl med velmi drah těch dní.

Wecken. Liebe weckt Gegenliebe Láska z lásky se rodí. př.

Weiland někdy: Téhož léta král Vladislav položil sněm v Praze a obeslal naň knížata syny někdy krále Jiříka.

Wenige. Málo kdo od té nemoci umřel. Umřel po málo kolikas dnech u velikém trápení. Málo která hlavně zůstala. Ein wenig: A mě také něco málo polil tou vodou.

Wenn. Mluvil-li sem zle, svědectví vydej o zlém; *pakli* dobře, proč mne tepeš? Bude-li tu který syn pokoje, odpočineť na něm pokoj váš; *pakli* nic, k vám se navrátí. — *Jestliže* kde vody průtoku nemají, dmou se. Odříkám se cti, jestliže sem to učinil. — *Kdyby* jeho nebylo, byli by mu dům vzali. Bychom tak milostivě cizí hříchy soudili jako své, žádného bychom neodsoudili. By všickni mlčeli, by žádný nic nepsal: ctnostný život nemůže trpěti zahynutí. — Pokudž tomu tak, tedy neobstojíš. — *Rozk. způsobem*: Zdrž se od sváru a umenšiš hříchů.

Wenn auch. A my obilí nemáme za dobré, kteréž by i třeba (byť i) na nejlepší roli se zrodilo, leč samo takové jest a ku požití těla lidského příhodné.

Wenn sonst. Máme míti na péči více štěstí než neštěstí, ač chceme(-li) ctnostně živi býti.

Věřiti komu ihm glauben; věřiti v koho an jemand glauben. Věřím v Boha, věřím v tvou ochotu, v nesmrtelnost duše. Věřiti čemu es glauben.

Werk. Wie man zu Werke zu gehen hat Jak si počínati (při čem).

Věru je snad m. věřím. První osoba jedn. č. přít. času má míti *m*, ale má je nyní již jen v těch slovesech, která v 2. osobě před -š mají *á* neb *í*: volám, chytím. U ostatních toto *m* v kyrilštině smoučeno se sponou *a* (-am) v *а*, česky *u*: nesam = nesа = nesu. V ruštině je tato proměna ve všech třídách sloves: неы, пишу, вижу (vidím), носу (nosím), знаю, беру (to jest: věrju = věřím).

Vesdy odvozeno od veš = všečen, příponou -dy (sr.: všu-dy). Spodobováním hlásek jest: vezdy, vlastně: veždy, a odtud: vždy.

Vesmír = veš (t. j. všechen, celý) a mír (= svět), das Weltall, Universum. Ve skloňování obě slova, veš i mír, se ohýbají: všehomíra, všemumíru, ve všemmíru, vším-mírem. Nechceme-li skloňovati první části, chraňme se aspoň, abysme nevolili za přívlástek slovo podobného významu co veš, totiž ne: celý vesmír, všechen vesmír, neboť ‚vesmír‘ už je ‚celý mír‘, ‚všechen mír‘.

Větší, věcí, věčší. Buď od ‚věk‘: věkší, (změžděně: kš = č) = věcí (sr. džber = čber, čestiti = čtítiti = ctítí, Čestmír = Čmír),
anebo od

‚vět‘ ve vět-iti (sr. povolali věč-inu v národ), a sice dle současného zvukosloví přímo ‚věcí‘ a teprva rozpuštěně (č = tš) ‚větší‘. Kdo nemiluje psáti zvukoslovně:

Václav, ptactvo, jezdectvo, kněžstvo
a píše dle odvedení čili etymologicky:

Vácslav, kněžstvo, dle čehož by důsledně bylo: ptač-stvo, jezdečstvo,

bude povinen psáti ‚větší‘. „Věcí“ by mu pak bylo zvukoslovně ať už od ‚vět-‘ (tš = č, sr. franština, přesmyknutě frantšina, změžděně: francina) anebo od ‚věk‘ (kš = č). — Dle ‚kněžstvo‘, ‚Pražský‘ atd. oprávněn by konečně byl i Čelakovského tvar: věč-ší.

Vězeň gen. vězně, dle ‚muž‘. Nominativu s tvrdým zakončením (‚vězen‘) není, a dlužno tedy tvar ‚vězny‘ (akk. a instr.) považovati za nepravidelný (m. vězně a s vězni).

Wider. Mimo pořad práva to, což jemu nenáleží, sobě osoboval. naj. To se mimo vůli jeho, mimo vše nadání, mimo všecku naději přihodilo.

Widerfahren lassen. Mehr Billigkeit als die Strenge des Gesetzes widerfahren lassen Slušnosti více nežli přísnosti práva šetřiti.

Widerstand leisten vzepřítí se, vzpírati se.

Viděti má přechodník času přítomného od kmene vid-: vida, vidouc, vidouce; způsob rozk.: viz, vizme, vizte. Trpné přičestí přítomné: vidom, vidoma, vidomo (gesehen werdend = der, die, das gesehen wird), nyní také tolik co vidoucí.

Wie anders: Wie kann es daher anders sein Může-liž tedy býti jináče?

Wie auch. Jakž tich byl, všem na vojnu vstáti kázal. — Wie immer er auch schreiben würde Jakkoli by psal . . . — Wie (sehr) auch Strom, jakkoli veliký býti má, shrnuje se (však) v jediné svého ovoce jádro vŕŕehen. Kom.

Wiedergeben. Ein Wort, um dieŕ oder jenes fremde (Wort) in allen Nuancen seiner Bedeutung wiederzugeben Slovo, které by to neb ono cizí ve vŕŕech rozdílech jeho smyslu *zastupovati* mohlo.

Wiederherstellen. Město v bývalý zpŕisob svěsti (= vzvěsti). Mír v obec, do obce svěsti.

Viklati. Německé wačeln svedlo mnohého, že napsal viklati s *y*. Široké samohlásky po širokých nebo obojetných souhláskách mění se totiž opět v široké: lat. *caballa* česky kobyla, něm. *Zaifel* č. *sysel*, *Ŕiŕŕotter* vydra, *lokati* polykati, *surový* syrový, *Wintŕ* mysl. V těchto a v mnoha jiných slovech jest *y* skutečně původu širokého, t. j. na místě něho byla někdy ve slovech těch jiná široká samohláska. Ale slovo viklati má se k něm. wačeln nikoli co pozdější k prvotnému, nýbrž co pouhá obměna; sr. na př. *Roffer* kufr, *Biŕŕof* biskup, *Ŕirtudŕ* fěrtoch a p.

Vinen. 1. Pravopis. Od vŕr-a jest neurčitý tvar přídavný: vŕr-en vŕr-na vŕr-no, od moc jest moc-en moc-na moc-no a p., bude tedy také: od ‚vin-a‘ vin-en vin-na vin-no. Je-li pak dále: vŕr-ný, moc-ný a p., bude též: vin-ný vin-ná vin-né . . . Obráceně od vŕr-ný jest vŕr-en, od moc-ný moc-en. Určité *y* á é se totiž vynesalo a zbylo: vŕr-n, moc-n, vlastně ale: vŕr-*en*, moc-*en*, kteréžto *e* pro lepší výslovnost ožívá co *e*: vŕr-en, moc-en, a tak i: vin-*en* a z toho: vin-en. V žnsk. a stř. rodě vŕŕak jakož i ve skloňování není tohoto *e* z nijaké příčiny potřeba, a jest: moc-na, vŕr-na, vin-na; moc-no, vŕr-no, vin-no; moc-ni, vŕr-ni, vin-ni: To jest má vina, já jsem tím vinen, ona jest tím vinna. — 2. Mluvnice. Němec praví *ŕhuld an etwas, ŕhuld daran sein*, Čech toliko: vinen býti něčím: Jsi vinen mou zkázou. Jsou vinni jeho smrtí. Jest nalezen za vinna (akk., dle had-a) zločinem. Nevinen jest vším. Ŕt. Vŕŕeliký kdož krade, zlodějstvím vinen jest. Láskou bližnímu svému vŕŕdycky povinen jsi. Bor u Zkmd. Zpovědí jest každý dlužen aspoň

jednou v rok. št. Věrou dva manželé jsou dlužní sobě. št. — Podle jiného smyslu naskytují se i jiné vazby tyto: Nevinný jsem já *od* krve (= co se týká krve, v. Unbefangen, Beziehung a Rückficht) tohoto spravedlivého. Přesát z Vlkanova. Z té tvrdosti jest před Bohem vinen. št.

Wirflich. Sprich, wie es sich damit (in der) Wirflich (feit) verhält Mluv (tak), jak je ta věc sama v sobě.

Viseti a vyseti. Vis-eti vis-ím vis-el, bude vis-eti, r. též měkce: висеть вижу внешне. Vy-seti n. vy-síti: vy-siju vy-siješ vy-sil vy-sije n. vy-seju vy-seješ vy-sel vy-seje, r. вы-святъ вы-сблю.

Wissen zu . . . 1. Umí hráti. Neumí se hučvati. Neví se jak brániti, nemá se čím brániti. Nemám (nevím) čeho psáti. — 2. Ich weiß mich gut zu erinnern Dobře se pamatuju, v paměti to dobře mám, jsem toho dobře povědom, to mi jest v dobré vědomosti. Er mußte seine Würde gut zu vertheidigen Svě důstojnosti dobře obhajoval (ochraňoval). — 3. Já se v tom nemohu pamatovati. abych to od něho slyšel. Zknil.

Vitati s *i*, protože jest od vět-iti, a *ě* stupňuje a dluží se v *i*: bělavý bílý, návštěva navštívi, dřevo dříví.

Víti viju viješ vije vjeme vjete vjou (vinu, vineš . . .), vil n. vinul, navjím navjíš navjí navjíme navjíte navjjejí;

Výti vyju vyje vyl vlk n. pes (totiž vydává zvuk, *vuu*).

Vladař, vladyka lépe s krátkým *a* dle městi metář, sázeti sazeč, ctíti ctitel, souditi sudič suditel; ovšem ale: soudce, krádece, vládce.

Vně = venku; vnější = z venku, zvenčí, von außen, d. d. d. äußere. Opak toho jest: vnitř, vnitřní. Složeniny obojích slov těch znamenají to co slovo nesložené: ,zevně', ,zevní' je zase von außen, d. d. d. äußere, a ,zevnitř', ,zevnitřní' je zase jenom innen, d. d. d. innere. Uprazornil na to Šumavský v předmluvě ku svému slovníku.

Wofersu ač, ač-li: Zastýdte se takových řečí, ač se hrdinami zvatí chcete. Bůh ti odpustí, ač nebudeš-li více hřešiti. — -li, jestli(že): Trestejte ho hned, jestli něco jiného dělati bude než mu rozkázáno.

Woher kommt es? Čím to jest? Das kommt daher To jest tím. A tu sem porozuměl, čím to jest, že jich tak málo k vnitřní čerstvosti mysli přichází, nýbrž čím kdo těch lékův více do sebe bral, tím více že bledl, vadl a chřadl.

Wohl. Copak řekne? Pohled na ten kámen; obložen jest **zajisté** zlatem a stříbrem, ale není v něm žádného ducha. Ne všickni **ovšem** zemřeme, ale všickni se pozměníme. Což **sic** nemálo práce a času potřebuje, avšak lekati se toho netřeba. . . **tuším**. **Zdaliž** zařve lev v lese, když by nebylo žádné loupeže?

Wohl auch. Sie werden durch Ausstoßen, wohl auch durch Wegnahme der Priesterwürde gestraft Vyloučením, třeba i kněžství odjetím se trescí.

Wohl kaum asi sotva.

Wohl wahr, ich habe ihn gekränkt; allein er hat mit mir unmensslich verfahren (hat mich unmensslich behandelt) Pravda, já mu ublížil, ale on se mnou nelidsky nakládal.

Wollen. 1. Časem budoucím: Vyjdi; i odpověďel: Nikoli, ale tuto umru (will ich sterben). Br. Podruhé budu chytřejší Ein anderemal will ich geschickter sein. — 2. Tvarem pokračovacím a opakovacím: **Zdvihal** sem jej, ale nemohl sem s něj býti. Dobráť jest země, kterouž Hospodin Bůh náš **dává** nám (geben will). A když se někteří zatvrdili a nepovolovali (und nicht nachgeben wollten), odstoupiv od nich oddělil učedníky. Wer meine Zusammenstellung ungeheißt oder geschmacklos nennen wollte Kdo by mé sestavení **snad** za nejapné a nechutné vyhlašoval. . . — 3. **Mögen.. wollen** způsobem rozkazovacím: **Mag** ich wollen oder nicht. . . Chtěj já neb nechtěj, musím činiti tvou vůli. **Haj.** Chtěj ty neb nechtěj, budeť o pokoj rokováno. **Lp. Troj.** Kdož tak složenou mysl má, ten, příhod se mu co příhod, ani samého sebe za bídného nepoloží ani na své neštěstí s domluvou na boha naříkati nebude. **Visl.** — 4. **At** s oznam. zp.: Ó at se přiblíží ke mně milosrdenství tvé. Br. — **Rád, chut:** Du wolltest gern zurück Dělá se ti chut nazpět. Jelikož by rádi sefern sie auch. . . wollten. Jakžkoli by rádi se sehr sie auch wollten. — Sr. také **Mögen.**

Volyn s y. Jeť tu přípona -yně táž co ve slovech boh-yně, hospod-yně, svat-yně. Zdá se pocházeti od

starší přípony -uně; sr. med-uně (hruška sladká co med) a blab-uně (bublina).

Voršila z lat. Ursula; ,v' zde předsuto, aby slovo nezačínalo samohláskou, ,s' pak zaměněno hustší sykavkou ,š'. V. Holomouc, Jsem a Anežka.

Wort. Wenn ich mich des Wortes bedienen faun Smím-li se tak vyjádřiti.

Wörtliche Uebersetzung Holý překlad.

Wovon. In zwei Abtheilungen theilen, wovon die erste... rozdělití na dvě, *tak* aby první částka...

Vozík s *í*, ačkoli se v obecné mluvě rozvádí v *ej*: vozejk. Jeť ve voz-ík táž přípona co v hřeb-ík, kon-ík, ps-ík, nož-ík, nos-ík.

Vrdlouhati zkaženě m. v hrdlo lháti.

Vřez vřezu od vřezati, der Einschnitt; vřes vřesu = vřasa vřasy, daš Scheidekraut.

Vrchol v. Anděl, Účel.

Vši akk. (4. p.) žnsk. rodu; krátce proto, že starý nepřehlasený akk. byl též krátký: všu, tak jako: tu, onu. Z krátkého ,všu' bude pak ovšem zase krátce: nade vši (= nade všu, nad tu) pochybnost. Všelike ostatní pády žnsk. r. jdu. č. jsou dlouhé, poněvadž stažené z *ej*: beze vši (= beze všej, bez tej = bez té), ke vši (= ke všej, k tej = k té), ve vši (= ve všej, v tej = v té), se vši (= se všej m. se všoju, s toju = s tú = s tou). V. Ji a Vaši.

Všimnouti všimnu, všímati všímám. Viz Svjím, Radní.

Vůči spojeno a zdlouženo ze slov ,v' a ,oči' = v-oči, a poněvadž dvouslabičná ráda první slabiku dluží, je přirozeně dále: vůči. Tak i: v obec = v-obec = vůbec.

Vůkolí. Dle: křídlo o-křídli, hrdlo o-hrdli mělo by zůstatí také jen: kolo o-kolí. ,Vůkolí' je novější: ještě u Ingm. toliko asi dva neb tři příklady.

Wundern. Ich wundere mich, Es nimmt mich wunder Je mi divno, Tomu se divím. Prachybně: To mě diví.

Wünschenwert žádoucí.

Vydatný dle Ingm. krátce, poněvadž není statného ,výdat', nýbrž ,vydatný' odvozeno přímo od časoslova vydati. Sr. dodatný, a naproti tomu: doložití dů-

klad, důkladný, dovtípiti se důvtíp důvtipný, zapsati zápis zápisný; dále promysleti průmysl průmyslový, ale promyšlený; vybrati výbor výborný, ale vybraný a p.

Výminka, výměnka, výminka. Výměnka dle důvěra, záhřev, důstojnost. Výminka dle řídký m. ředší. Výminka dle zápiska. V tomto posledním slově, poslém od psati, oživilo se co krátké *z*, a bude tedy dovoleno také ve slově výminka (od *man*) nechati ho ožít krátce. Sr. též čítanka, písanka; písárna písárna; výčitka (od čtu). Podobně se má věc se slovem ‚výjimka‘, ‚výjimka‘ (od *jmu* m. *imu*).

Vysmáti někoho m. vysmáti se někomu vyskytuje se dvakrát: A jiní pak vyjdou z domu, také mne vysmějí. Jngm. Jiní mne vysmáli, druzí na mne fukali, třetí opřáhali. Kom.

Vysychati, vysychati. Vysychati dle polykati, zamýkati; vysychati dle vytýkati, zamýkati. Lépe: vysychati, zamýkati, tak že jediné ‚polykati‘ by zůstalo s krátkým *y*. Sr. též: hybnouti vyhýbati, a v. Svůjím, -ějí.

Vy-vin-outi, vy-vin-ovati. První vy- jest předložka a tedy široké; druhé patří ke kmeni: *vi-* nebo *vin-* a nevznikší ani z *va-* ani z *vo-* ani z *vu-* nemůže míti než úzké *z*.

Vzpomu-ěti vzpomn-ěl dle hleděti hleděl. Vzpomen-outi vzpomen-ul dle vin-outi vin-ul; a ježto vedle *vi-nul*, *trh-nul* je také starší *vi-l*, *trh-l*, bude i od ‚vzpomen-outi‘: *vzpomen-l*, z čehož dle obdoby u „Domněnka“ uvedené jest pravidelně: *vzpoměl*.

Vzvýší, vzšíří, vzdělí, vzhloubí jsou příslovkové tvary m. přídavných vysoký, široký, dlouhý, hluboký. Tvořeny jsou tak jako nazejtří od zejtra. Vzvýši a vzšíří připouštějí též krátké *z* co akk. od výš-e, šíř-e a mohou býti objasněny druhotvarem: ve výšku čili vz výšku, v šířku čili vz šířku.

Z. 3.

Zabíhati od zaběhnouti; *ě* stupňuje se v *z*.

Začínati. Všecko mládeže cvičení od pobožnosti se začínati má. Kom. Každý učedník od kazu začíná. Kom. — Kniha atd. začíná, končí m. začíná se, končí

se.. není chyba, neboť rod střední (medium) už ode dávna ve všech jazycích zaměňuje se pouhým činným: dotknouti a dotknouti se; minulá dvě leta, r. *минулось ужъ два года*; *лѣвая нога его поскользнула* sklouzla an. sklouzla se. Tak i v němčině: *Hier endigt* an. *endigt sich*; *hier fängt an*, dříve a v mluvě obecné dosud: *fängt sich an*. *Ich baude* koupám se; v obecné mluvě: *ich baude mich*. My pravíme: žal-ovati na někoho a Rusové: *жаловаться на кого*; *копřива пálí* *крапива жжется*.

Zajímavý, *zajikati* atd., poněvadž tu *i* povstalo z *e* (jek, jekati).

Zajisté m. za *jisté*, od *jistý -á -é* m. *istý -á -é*. V. *Jsem* a *Voršila*.

Zájmeno, v. *Jméno* a *Obličej*.

Zakázka od *zakázati* dle *uchýlka* od *uchýliti*, *zahrádka* od *zahraditi*, *zastávka* od *zastaviti*.

Zámínka, v. *Výmínka*.

Zanechati a **zůstaviti**. *Ne-chati* složeno z *ne* a *hajati* (v *korutansko-slov.* = *starati se*), tedy = *ne-starati se*; *zůstaviti* = *ostaviti* = učiniti aby ostal, učiniti že ostane. Rozdíl mezi *nechati* a *zůstaviti* dle toho jest, že, *nechám-li* něčeho, zároveň se o to *ne-starám*; v *zůstaviti* však tohoto vedlejšího pojmu není. Prof. Hattala však ve skutečném užívání těchto slov rozdíl onoho neuznal. — Co se týče vazby, má *ne-chati* co záporné sloveso předmět v gen.: *nech toho*, *zanechal nočních tulček*. *Zůstaviti* má z pravidla předmět v akk.: *zůstavil statky*. Ale poněvadž označuje oddělování, může se vázati též s gen.: *Zůstavil ženy a dítek*; v rušt. je akk.: *онъ оставилъ большое имѣние* *послѣ себя* *zůstavil* veliké jmění.

Zastávka od *zastaviti*, tak jako *posádka* od *posaditi*, *vytáčka* od *vytočiti*, *zahrádka* od *zahraditi*, *zakázka* od *zakázati*. Naproti tomu zůstala kmenová krátkou a zdložená předložka ve: *záklpka* od *zaklopiti*, *výpusťka* od *vypustiti*, *zámyčka* od *zamýkati*; *Vejhlybka*, *záhuba*, *zásucha*, *zábava*, *zástava*, *závada*. Zůstala krátkou i kmenová i předložka: *poloha*, *pochvala*, *pobudka*. Jaké zákony takovému dloužení n. krácení vládnou, není dosud pevně a najisto postaveno.

Zastupitel dle vykupitel, vychovatel, uchvatitel; ale: *zástupce, zámuvce, zákazník.*

Závadný. Když vidíš, že jsi tolik závadná baš bu so viele Fehler hast.

Zeichen. Es ist ein Zeichen von Unbertheit... Početilého jest nemožné věci na se bráti.

Zeit. Wenn du Zeit hast, konm mit Máš-li kdy, pod (pojď) se mnou, s námi (ne: sebou!).

Zemdliti. Zemdlil's moc nepřátelskou. Br. matt, schwaď machen, lahm legen.

Zerfallen... Zerfällt in drei Abtheilungen jest ze tří částí, rozkládá se na tré, na tré stránek, na tré částí, na tré rozdílův.

Zerstören. Střelbou všeliké zdi okolo zámku rozmetali. vlsi.

Zlézti. Táboři zlezli město Boleslav v noci. vlsi.

Zpráva, ať Nachricht (zvěst) anebo Verwaltung a Reparatur, psáváno do roku 1847 z; odtud počínaje činěni rozdíl mezi zpráva = Nachricht a správa = Verwaltung a Reparatur. V. předložku S.

Ztrava etymologicky se z, neboť je ve slově tom obsažen pojem zničení. Nyní viděti obyčejně zvukoslovně: strava.

Zu předložka: Platil loket po třech zlatých. Jděte dva a dva geht zu zweien. Zu Gelbe machen zpeněžití, na peníze zvésti: Demokritus přišel k moudrosti všecko své zboží zvedl na peníze. Jngm.

Zu k naznačení stupně u jmen přídavných a číslovek: To dřevo vždy neb příliš dlouhé neb příliš krátké bylo. Nebývejte k druhým lidem příliš tvrdí, než ve všech věcech zachovávejte míru. Im Preise zu hoch stehen = überhöhen (přeceňovati): Svě věci cenou mimo spravedlnost *nadsazují*. Hr. z Jel. — Zu gut a p.: příliš dobrý, předobrný, přidobrný; zu ungeschickt přinemotorný. — Zu viel příliš, příliš mnoho, zu groß příliš velký. Mehr als zu viel přespřilíš.

Zu s infinitivem česky jako staroněmecky 1. pouhým infinitivem: O čemž dále psáti není k tomu čas příhodný. Byl. O velikou věc si se pokusil, ale Bohu jest snadna učiniti. Pass. Ač je tuto i škodný oheň, avšak zhřítí se jest dobrý. Pass. Ta voda jest dobrá

píti ráno i večer. Č. Ten džbán zdál se jí nésti těžek. Vyb. z lit. — 2. Dle pojmu slovem takovým, jež s pojem tento jest: *Anderer nicht zu gedanken* *At'* nemluvíme o jiných. Br. Pasáci přibíhali, *chtějice* mu v nouzi jeho pomoci. *Nach der Gestalt zu urtheilen, wäre ich der Meinung...* Po osobě domnívám se, že by ty ten člověk byl. Lépe jest *aby* nesliboval než *aby* slíbe neplnil. Er versprach sich zu bessern Slíbil že se polepší. — 3. Es ist nicht zu leugnen *Nelze* zapírati, *dlužno* přiznati.

Zufällig, von Ohngefähr, gerade, eben, vielleicht, etwa, zufälliger Weise, durch ein glückliches Ohngefähr, durch einen glücklichen Zufall udáti, přihoditi se: Jestli se komu *přihodí* kletu býti a snad nevinu, tu sluší opatrnou býti = wenn aber jemand zufällig mit dem Banne belegt wird... Rozkacen hna(l) jako lev dražlivý, když mu teplú krev udá se zřeti.

Zufügen. Mužům velikou škodu činily. Haj.

Zurüti, nikoli *zůřiti*, neboť nevzniklo tady *u* z *ó*.

Zurückführen. Die Sache auf den Grund, auf das Princip zurückführen věc na základ její vzevsti. Zkmd.

Zusammenkommen sejíti se (zbytečně: sejíti se dohromady; předložka *se* již sama značí *zusammen*). Auf der Reise nach Moskau sind wir zusammengekommen Setkali sme se na cestě do Moskvy.

Zuvor thun. Einem andern es in etwas zuvor thun Jeden druhého přejídal a přepíjel. Jngm. Nižádný nad něj udastenstvím nesáhal.

Zvěst, žnsk. rodu = zpráva: došly nás zvěsti, dostali sme zvěsti. Zvěst, mžsk. rodu = kdo zprávu přináší, kdo něco hlásá; sr. blahověst.

Z.

Zactvo od zák, tak jako *ptactvo* od pták.

Žádati, prositi koho *oč*, *oč* koho *čeho*. Prosili pomoci od Boha. št. vsi. Žádal od Boha smilování. št. Sobě vysvobození, jim spravedlivé pomsty od Boha žádá. Co*) kdo v modlitbách prosí, vždy jen toho prosí, co je v pateri (pater noster = v otčenáši). št. Když upro-

*) Adverbialně na místě ,čeho'.

síš, oč's prosil, poděkuj. Kom. — Prositi, žádati, zač' jest dle prof. Hattaly méně správné, žádati, na kom' dosti nesprávné. Naproti tomu čteme přece: Počal na otci boje prositi. Dal. Boha za smilování a ochranu proti Turkům sme prosili. Vr. z M. Žádati na Bohu čeho. Br. Háj., Plác., Pref. Boha za pomoc žádá, žádej zač' chceš, žádati starších za pokoj. Br. Fl. — Zejmena k označení *vstažnosti* vyskytují se vazby od hořejšího pravidla odchýlné: Prosil za svůj dluh pána svého = aby mu jej odpustil. Št. Pros za nás hříšné. Žádati za někoho fikt. Jemand bitten. Har. — „Prosím, zač' odpuštění“ stalo se průpovědí nezměnnou, snad hlavně proto, žeby, o odpuštění' nelibě znělo.

Žatec, v. Smyčec.

Zhavý, ne: žhavý. Říci má řku rceš rce rceme rcete řkou; před *e* se tedy *k* obměkčilo, před širokými však *u* a *ou* nikoli. Dle toho bude pak také: Žzíci, žhu žžeš žže žžeme žžete žhou; žhavý. Sr. Beru.

Zito n. žito, m. živto z kořene živ-ti, tak jako dlá-to m. dlabto ze starého dláb-sti (dlabati).

Žízeň z kořene žed' v žádati: žed-ja, žedjeň = žezeň = žízeň. V obecné mluvě slýchati žízeň', tak jako: hražen, ohražený, ohražení m. o-hrazen-ý, ohrazení, dohlížeti m. dohlízeti a p. Sr. -sen str. 67.

D o d a t e k.

Opisování pojmu celými větami. 1. Nemůžeme-li anebo nechceme-li v některém jazyku pojmenovati toho kdo, nebo to co . . . , tedy pojmenování to vyslovíme celou větou; na př. Die schönste Antwort auf Verleumdung ist stillschweigende Verachtung řekneme jinak: Die schönste Antwort auf Verleumdung ist, daß man sie stillschweigend verachte Nejlépe se na pomluvu odpoví, když ní mlčky pohrdáme; Die Hoffnung des Wiedersehens versüßt uns den Abschied Loučení oslazené bývá nadějí, že se opět spatříme. Columbus ist es eigentlich, der Amerika entdeckt hat = Columbus ist der eigentliche Entdecker Amerika's Kolombus

vlastně je ten, který objevil Ameriku; Wir kennen die Entwicklung und Ausbreitung des Christenthums Vime, jak se křesťanství vyvíjelo a rozšiřovalo; Vergiß nicht die Wichtigkeit des Freundes in der Noth = Vergiß nicht, was ein Freund wiegt in der Noth; In der angenehmen Erwartung, die Zufriedenheit mit der Effectuirung dieses Auftrages aus Ihrem nächsten Briefe zu vernehmen, empfehle ich mich Očekávaje s potěšením, že ve příštím Vašem listě dočtu se, kterak ste byl spokojen s vyřízením této zakázky, poroučím se . . .

2. Tak i nechceme-li nebo-li dle ducha jazyka nemůžeme vysloviti jedním slovem pojem *jaký* (který): Panovníci nejlepší jsou ti, kteří sami sebe obětujíce pomáhají blahu národa; Die Zeit, da mir schmerzten, ist vorbei.

3. Nejčastěji však děje se opisování takové k naznačení všelikých okolností, a sice označují se takto:

I. čas, doba Zeit, Zeitbauer:

a) současnost: da, als, wann, wenn, wie,
an, ana, ano; kdy, když, jak(mile),
so oft, indem, indest, während; — so lange, so lange als,
kdykoli, co, kdežto, co zatím; — pokud, dokud,

bis
až, dokud

b) předchodnost: bereits . . . , ehe; erst . . . , dann;
již . . . než, prvé než; dříve . . . , potom;
nachdem, seit, seitdem, als, da, sowie, sobald,
když, co, od té doby co, když, jak(mile), jak(mile),
sobald als, kaum, wenn = bis;
jak(mile), sotva, když, až;

c) následnost: ehe, bevor; bis
než (prvé než, dříve než); až.

II. místo a směr Ort und Richtung:

a) místo: wo . . . (dort); (überall,) wo; wohin;
kde . . . (tam); kdekoli, všude; kam(koli);
soweit;
pokud;

b) směr: wo.. dařin; wořin.. dortřin;
 kde.. tam; kam.. tam;
 wo.. dařin; wo.. ĥinein; wořin immer;
 kam.. tam, tudy; kudy, kady.. tady; kamkoli;
 von wannen.. von dannen.
 odkud(koli).. odtud.

III. Způsob Art und Weise:

indem; ohne dař, ohne zu, bevor; (so), dař; —
 (přechodník); aby ne n. přechodník; tak aby, tak že; —
 wie .., so ..; so wie .., ebenso; gleich wie, eben so; —
 jak .., tak ..; jak .., (právě, zrovna) tak; —
 so .., als ob; so .., als wenn; so .., wie wenn
 jako, jako kdyby, jako když; jako; jako;
 so .., dař;
 tak, takový .., že; tolik .., že; tak, takový .., aby;
 zu .., als dař; — so .. so .. ebenso;
 tak .., že; příliš .., aby; — jak .. tak; kolik .., tolik;
 so .., als wie; so .., als wenn; comp .., denn ..,
 tak .., jak; tak .., jako když; 2. stupeň, než ..,
 je .., desto ..; in so fern, (in) wie fern .., als;
 čím .., tím ..; potud, pokud;
 in so weit, in wie weit .., als; nur .., insofern;
 potud, pokud; jen potud .., pokud;
 in wiefern nicht = auřer; nicht, fein ..,
 pokud ne = krom; ničeho, gen ..,
 auřer dař, als dař ..; je nachdem, nachdem.
 než že, leda, že, kromě že ..; podle toho, jak.

IV. Příčina Ursache, Grund:

darum .., dař; daher, darıřber, dabund, dař;
 proto .., že; odtud, tím, proto, tím, že (když)
 raven; (deswegen), weil; weil .., (so).
 tím, (když) že; protože, poněvaď; poněvaď.

V. Výmínka Bedingung :

wenn \mathcal{Q} *), je, wo, wofern; falls, im Falle daß,
-li, kdyby, kdyby, -li, -li, jestliže; kdyby, kdyby snad,
wenn anders, es sei denn daß ..., se, \mathcal{Q} ..; —
-li, ačli, když, kdyby, leč kdyby .. tedy, \mathcal{Q} ..; —
rozkazovacím způsobem.

VI. Přípustka Einräumung :

ob, obščou, ob anch, obšleich, obzwar; wenn gleich,
at, atby, ač, jakžkoli, ačkoli, necht; třeba, byt, byt i,
wenn schon, wenn auch; wie wohl, wie auch,
-li již, třeba, byt i; ačkoli, jakkoli, jakkoli,
wie sehr auch, wer auch, was auch, so auch; ungeachtet;
by jak, kdokoli, cokoli, ačkoli;
trotzdem, daß .., je doch,
nehledě k tomu, nedbaje na to, přes to, přece,
so dennoch; — rozkazovacím způsobem.
však; — " "

VII. Pohnutka Beweggrund, účel Zweck :

weil; darum, deshalb .., daß, auf daß, damit
protože; proto, proto .., aby, aby, . aby; přechodník.

VIII. Důkaz Beweis :

darum, daß; da, nachdem, indem .., je.
po tom, že; že; poněvadž, tedy, \mathcal{Q} .

Předložky zastupují místo pádových přípon. Samy přípony pádové jsou vlastně záložkami: dom-em, les-em, lid-ech. Pozbyla-li přípona pádová (záložka) své moci, pronášen příslušný poměr předložkami: dřívější dostatečné, Domažlicích, Praze atd. jest nyní „Domažlicích, v Praze“. Ve francíně pádové přípony (záložky) vymizely docela a kladou se pouhé předložky: de l'homme, à l'homme, du père, au père. V ostatních románských

*) totiž: nepřekládá se.

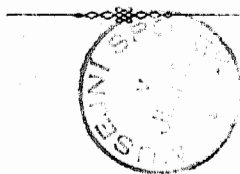
jazycích a v angličtině téměř také, a v němčině doby novější sklesla a klesá ustavičně síla a moc přípon, a na újmu jich rozmáhá se užívání předložek: *der Hof meines Bruders* = *der Hof von meinem Bruder*. Jediný příklad, Poslaných mi *ve* Vašem listě ze dne 4. listopadu 100 zl., jež můžeme také říci, Poslaných mi *Vašim* listem ze dne 4. listopadu 100 zl. postačí, aby se vědělo, kterak zaměňovati pády předložkové bezpředložkovými a naopak, dle toho, jak to větě vzhledem k celému slohu sluší nebo nesluší. Tak i z jednoho jazyka převádějíce do druhého. A v tomto převádění nevládne toliko zaměňování, ale i duchem jazyka přikázáno v jednom klásti předložky a v druhém naznačovati předmět neb okolnost pouhými záložkami: *ich wundere mich, lache ich* a *etwas* a po česku: *divím se, směju se něčemu*; *ich lache auf ihn* směju se *na* něj; *mit dieser Feder kann ich nicht schreiben* *tím* perem nemohu psáti. V. Trpný rod.

Slovosled. Nepiš: ‚Žaloba o zjevné zlodějství z moci soudu vrchního soudce pochází, ale piš: z moci soudní n. ze soudní moci vrchního soudce pochází‘; — nepiš: ‚Od cechu soukenického města Humpolce‘, ale piš: ‚Od soukenického cechu města Humpolce‘; — nepiš: ‚Z čehož vznikají uvnitř lodyhy nové mezery a dutiny‘, ale piš: ‚Z čehož uvnitř lodyhy vznikají nové . . .‘; — nepiš: ‚Rostliny potřebují kyslíku k dýchání tak jako zvířata a smrt, která z jeho nedostatku při nich následuje, není jiná než zadušením‘, ale piš: ‚Rostliny potřebují kyslíku k dýchání tak jako zvířata, a smrt, která z jeho nedostatku . . .‘; — nepiš: ‚Základní tvary řad jsou dle toho mimo krychli a kleneč jehlanec čtverečný, kosočtverečný, jedno-, dvoji- a trojklonný‘, ale piš: ‚Základní tvary řad mimo krychli a kleneč jsou dle toho jehlanec čtverečný, kosočtverečný . . .‘; — nepiš: ‚Jsme od našich bližních milováni, když se svými skutky lásky hodnými činíme‘, ale piš: ‚Jsme od svých bližních milováni, když svými skutky činíme se jejich lásky hodnými‘.

Zvláštnosti. Každý byl jeden druhého rokem starší. Hr. z Jel. Dal tomu u sebe místo. Háj. Jal se s ním z Němec (německy) mluvit. Daž. Z hrdla ho obžaloval, z nářku eti nás pohnal, ze škody tě nařkl, z obmeškání

dobrého na mě žehral, z desíti kop mu práv jest. Proč by nás nevezl z našich peněz? svěd. Najal ze mzdy stotisíc mužův. Br. Z platu to učiní. Již pak prali i na muže mého. svěd. Chcete všickni na jednoho bítí? svěd. Rod jeho posud trvá na knížatech Mynsterberských v Slezsku. Jngm. Uměl dělati na zlatě, na stříbře. Br. Na skutku postižen jest. Jngm. Na obědě a na večeři zvykej nejísti než jednu krmí. vsl. — Vlna, kterou barvu nejprvé chytí, tu drží. Já všechno, co jak jest, vyložím. Pilně se sami soudili, jakými kteří bývají posluchači. Nevěděl, který jest střevíc s které nohy. Co jest zač ten člověk? Nemůžeme nemluvití toho, co sme byli viděli a slyšeli. Toho dobrodíní*) nemohl sem nežli též účasten býti. — Není už svůj. Takž se zdá tobě i snad jiným, komuž svá psota lahodna jest. Svůj k svému. — Cožkoli komukoli sliboval, toho nikdy nezdržel (tomu nikdy nedostál). Práva česká služebníka číhokoli jako neslužebníka soudí.

*) m. dobrodění.

Opravy:

Pod Bilden přidej: Biledni v. Na biledni a sr. Týden.

Str. 15. první slovo čti: Cílý.

Za příklady u Einander připiš: V. Gegenseitig.

„ „ u Gegenseitig „ V. Bedingen.

Str. 49. na třetím řádku zdola poslední dvě slova „se rozezná-“ stáhní v řádek dolejší, slova pak „a chválený“ stáhní v řádek nejdolejší za slovo „chvalný“.

Str. 66. poslední slovo u Sein. vojakem. udělej na a čárku.